

YIL:6 SAYI:11 KASIM 2020
YEAR:6 ISSUE:11 NOVEMBER 2020

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL
BİLİMLER
DERGİSİ

ÜSKÜDAR UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ (ÜSBİD)
Yıl 6 • Sayı 11 • Kasım 2020 • ISSN: 2459-0223 • Çevrimiçi ISSN: 2717-7769

SAHİBİ

Üsküdar Üniversitesi Adına
A. Furkan Tarhan

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Deniz Ülke Arıboğan
Prof. Dr. Sevil Atasoy

EDİTÖR YARDIMCILARI

Doç. Dr. İbrahim Arslan
Dr. Öğr. Üyesi Uygur Aydemir

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Amr Abdalla, University for Peace
Prof. Dr. Wolfgang Gieler, Friedrich Schiller Jena Üniversitesi
Prof. Dr. Soner Karagül, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Köni, İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan Ömerustaoğlu, Birüni Üniversitesi
Doç. Dr. Cumhuriyet Taş, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Vanessa Tinker, Collegium Civitas

İNGİLİZCE İÇERİK EDİTÖRÜ

Hüsna Yıldırım

İSTATİSTİK EDİTÖRÜ

Arş. Gör. Elif Kurtuluş

YAZI KURULU

Arş. Gör. Salih Bilgin
Arş. Gör. Bengi Çakmak
Arş. Gör. Berat Dağ
Arş. Gör. Elif Kurtuluş

BASKI

Armoni Nuans Görsel Sanatlar ve İletişim Hizmetleri San. Tic. A.Ş.
Tavukçuyolu Cad. Palas Sok. No:3 Y. Dudullu – Ümraniye/İSTANBUL
Tel: 0216 540 36 11

Baskı Tarihi: Kasım 2020

GRAFİK UYGULAMA

Bülent Tellan

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Üsküdar Üniversitesi Altunizade Mah. Haluk Türksoy Sk. No: 14, 34662
Üsküdar / İstanbul / TÜRKİYE
Telefon: +90 216 400 22 22 / Dahili: 2604
E-posta: uusb@uskudar.edu.tr
www.uskudar.edu.tr

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, yılda iki kez Mayıs ve Kasım aylarında yayımlanan hakemli bir dergidir. Makalelerdeki düşünce, görüş ve varsayımlar eser sahiplerine aittir; Üsküdar Üniversitesi sorumlu tutulamaz.

OWNER

On behalf of Üsküdar University
A. Furkan Tarhan

EDITORS

Prof. Deniz Ülke Arıboğan, Ph.D.
Prof. Sevil Atasoy, Ph.D.

VICE EDITORS

Assoc. Prof. İbrahim Arslan, Ph.D.
Asst. Prof. Uygur Aydemir, Ph.D.

EDITORIAL BOARD

Prof. Amr Abdalla Ph.D., University for Peace
Prof. Wolfgang Gieler Ph.D., Friedrich Schiller Jena University
Prof. Soner Karagül, Ph.D., Çanakkale Onsekiz Mart University
Prof. Hasan Köni, Ph.D., İstanbul Kültür University
Prof. Adnan Ömerustaoglu, Ph.D., Birüni University
Assoc. Prof. Cumhuri Taş, Ph.D., Üsküdar University
Asst. Prof. Vanessa Tinker Ph.D., Collegium Civitas

ENGLISH CONTENT EDITOR

Hüsnâ Yıldırım

STATISTICS EDITOR

Res. Asst. Elif Kurtuluş

PUBLICATION BOARD

Res. Asst. Salih Bilgin
Res. Asst. Bengi Çakmak
Res. Asst. Berat Dağ
Res. Asst. Elif Kurtuluş

PRINTED BY

Armoni Nuans Görsel Sanatlar ve İletişim Hizmetleri San. Tic. A.Ş.
Tavukçuyolu Cad. Palas Sok. No:3 Y. Dudullu – Ümraniye/İSTANBUL
Tel: 0216 540 36 11

Published in November 2020

GRAPHICS APPLICATION

Bülent Tellan

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Üsküdar Üniversitesi Altunizade Mah. Haluk Türksöy Sk. No:14, 34662
Üsküdar / İstanbul / TÜRKİYE
Telephone: +90 216 400 22 22 ext: 2604
E-mail: uusb@uskudar.edu.tr
www.uskudar.edu.tr

Üsküdar University Journal of Social Sciences is an academic peer-reviewed journal and published biannually in May and November. The opinions, thoughts and proposals within the articles are but reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Üsküdar University.

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Sevil Atasoy, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail Dalay, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Nazım Engin, Piri Reis Üniversitesi

Prof. Dr. Mohammad Faghfoory, Columbian College of Arts & Sciences

Prof. Dr. Nazife Güngör, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel, Atılım Üniversitesi

Prof. Dr. Ragıp Kutay Karaca, İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Ümit Özdağ, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü

Prof. Dr. İbrahim Özdemir, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Selahattin Sarı, Beykent Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, Beykent Üniversitesi

Prof. Dr. Ebulfez Süleymanlı, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Nevzat Tarhan, Üsküdar Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Bülent Uludağ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Sevtap Demirci, Boğaziçi Üniversitesi

Doç. Dr. Barış Erdoğan, Üsküdar Üniversitesi

Doç. Dr. İsmail Arda Odabaşı, Üsküdar Üniversitesi

Doç. Dr. Ateş Uslu, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Hadiye Yılmaz Odabaşı, Üsküdar Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Atahan Birol Kartal, Beykent Üniversitesi

**Liste soy isimlerine göre alfabetik olarak düzenlenmiştir.*

ADVISORY BOARD

- Prof. Sevil Atasoy, Ph.D., Üsküdar University
- Prof. İsmail Dalay, Ph.D., Üsküdar University
- Prof. Nazım Engin, Ph.D., Piri Reis University
- Prof. Mohammad Faghfoory, Pd.D., Columbian College of Arts & Sciences
- Prof. Nazife Güngör, Ph.D., Üsküdar University
- Prof. Şükrü Sina Gürel, Ph.D., Atılım University
- Prof. Ragıp Kutay Karaca, Ph.D., İstanbul Aydın University
- Prof. Ümit Özdağ, Ph.D., 21st Century Turkey Institute
- Prof. İbrahim Özdemir, Ph.D., Üsküdar University
- Prof. Selahattin Sarı, Ph.D., Beykent University
- Prof. Ahmet Güner Sayar, Ph.D., Beykent University
- Prof. Ebulfez Süleymanlı, Ph.D., Üsküdar University
- Prof. Nevzat Tarhan, Ph.D., Üsküdar University
- Prof. Mehmet Bülent Uludağ, İzmir Kâtip Çelebi University
- Assoc. Prof. Sevtap Demirci, Ph.D., Boğaziçi University
- Assoc. Prof. Barış Erdoğan, Ph.D., Üsküdar University
- Assoc. Prof. İsmail Arda Odabaşı, Ph.D., Üsküdar University
- Assoc. Prof. Ateş Uslu, Ph.D., İstanbul University
- Assoc. Prof. Hadiye Yılmaz Odabaşı, Ph.D., Üsküdar University
- Asst. Prof. Atahan Birol Kartal, Ph.D., Beykent University

**The list is in alphabetical order according to surnames.*

BU YILIN HAKEMLERİ

- Prof. Dr. Mehmet Yaşar Ertaş, Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Burak Samih Gülboy, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Khaladdin İbrahimli, Çağ Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Kaplan, İbn Haldun Üniversitesi
Prof. Dr. Soner Karagül, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Havva Kök Arslan, Üsküdar Üniversitesi
Prof. Dr. Uğur Ömürgönülşen, Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Bülent Uludağ, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Levent Ürer, İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Haktan Birsnel, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Barış Erdoğan, Üsküdar Üniversitesi
Doç. Dr. Metin Kılıç, Düzce Üniversitesi
Doç. Dr. Esra Köten Erdoğan, Okan Üniversitesi
Doç. Dr. Eminalp Malkoç, İstanbul Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail Arda Odabaşı, Üsküdar Üniversitesi
Doç. Dr. Sezai Özçelik, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Emel Sarı Gökten, Üsküdar Üniversitesi
Doç. Dr. Hadiye Yılmaz Odabaşı, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fehmi Ağca, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Aydın Öztürk, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Erhan Bektaş, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım Çevik, Arel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Durmuş Eray Güçlüer, Altınbaş Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Kalkan, Kırklareli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Turabi Karadağ, Okan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Selin Karana Şenol, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şahide Güliz Kolburan, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Köremezli, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Meltem Narter, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sait Ocaklı, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Burcu Türk, Haliç Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Rüştü Uçan, Üsküdar Üniversitesi
Dr. Öğr. Gör. Esra Atuk, Galatasaray Üniversitesi
Dr. Öğr. Gör. Zeynep Nevin Yelçe, Sabancı Üniversitesi

**Liste soy isimlerine göre alfabetik olarak düzenlenmiştir.*

REFEREES FOR THIS YEAR

Prof. Mehmet Yaşar Ertaş, Ph.D., Sakarya University
Prof. Burak Samih Gülboy, Ph.D., İstanbul University
Prof. Khaladdin İbrahimli, Ph.D., Çağ University
Prof. Hasan Kaplan, Ph.D., İbn Haldun University
Prof. Soner Karagül, Ph.D., Çanakkale Onsekiz Mart University
Prof. Havva Kök Arslan, Ph.D., Üsküdar University
Prof. Uğur Ömürgönülşen, Ph.D., Hacettepe University
Prof. Mehmet Bülent Uludağ, Ph.D., İzmir Katip Çelebi University
Prof. Levent Ürer, Ph.D., İstanbul University
Assoc. Prof. Haktan Birsnel, Ph.D., İzmir Kâtip Çelebi University
Assoc. Prof. Barış Erdoğan, Ph.D., Üsküdar University
Assoc. Prof. Metin Kılıç, Ph.D., Düzce University
Assoc. Prof. Esra Köten Erdoğan, Ph.D., Okan University
Assoc. Prof. Eminalp Malkoç, Ph.D., İstanbul Technical University
Assoc. Prof. İsmail Arda Odabaşı, Ph.D., Üsküdar University
Assoc. Prof. Sezai Özçelik, Ph.D., Çankırı Karatekin University
Assoc. Prof. Emel Sarı Gökten, Ph.D., Üsküdar University
Assoc. Prof. Hadiye Yılmaz Odabaşı, Ph.D., Üsküdar University
Asst. Prof. Fehmi Ağca, Ph.D., Üsküdar University
Asst. Prof. Tuğba Aydın Öztürk, Ph.D., Ph.D., Üsküdar University
Asst. Prof. Erhan Bektaş, Ph.D., Üsküdar University
Asst. Prof. Yıldırım Çevik, Ph.D., Arel University
Asst. Prof. Durmuş Eray Güçlüer, Ph.D., Altınbaş University
Asst. Prof. İbrahim Kalkan, Ph.D., Kırklareli University
Asst. Prof. Turabi Karadağ, Ph.D., Okan University
Asst. Prof. Selin Karana Şenol, Ph.D., Üsküdar University
Asst. Prof. Şahide Güliz Kolburan, Ph.D., İstanbul Aydın University
Asst. Prof. İbrahim Köremezli, Ph.D., Eskişehir Osmangazi University
Asst. Prof. Üyesi Meltem Narter, Ph.D., Üsküdar University
Asst. Prof. Sait Ocaklı, Ph.D., Üsküdar University
Asst. Prof. Burcu Türk, Ph.D., Haliç University
Asst. Prof. Rüştü Uçan, Ph.D., Üsküdar University
Lect. Esra Atuk, Ph.D., Galatasaray University
Instr. Zeynep Nevin Yelçe, Ph.D., Sabancı University

**The list is in alphabetical order according to surnames.*

İÇİNDEKİLER

Editörden

ÖZGÜN ARAŞTIRMA MAKALELERİ

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi 213 - 244
Cemal Cem ANARAT

Türkiye’de “Daha İyi Bir Yaşam” Peşinde: Türkiye’deki Afgan Mültecilerin Durumunun İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi (İngilizce) 245 -274
Sanaa TALWASA

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma 275 -299
Tayfun DOĞAN, Nesrin AKINCI ÇÖTOK

İlk Psikobiyografi Çalışması Freud’un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psikotarih Üzerine 301 - 334
Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Kuvayimillie’nin Batı Cephesi’nde Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri 335 - 375
Zeynel LEVENT

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu’da Yeni Gün* Gazetesinde Cumhuriyet, Cihan İnkılabı ve Millî Komünizm Meseleleri 377- 409
Mukaddes CANPOLAT

Türkiye’de Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin İstihdam Kapasitesinin Artırılmasındaki Rolü..... 411 - 447
Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA, Suat UĞUR

YAZIM ESASLARI (Türkçe/İngilizce) 448 - 449

YAYIN VE ETİK İLKELERİ (Türkçe/İngilizce) 450 - 461

CONTENTS

Editor's Note

ORIGINAL RESEARCH ARTICLES

French Electorates' Orientation to Three-Axis Politics (Turkish) 213 - 244
Cemal Cem ANARAT

Seeking a "Better Life" in Turkey: Afghan Refugees'
International Human Rights Condition in Turkey 245 - 274
Sanaa TALWASA

A Research on Happiness-Aggression Relationship (Turkish) 275 - 299
Tayfun DOĞAN, Nesrin AKINCI ÇÖTOK

On the First Psychobiographical Work, Freud's *Leonardo da Vinci*,
and Psychohistory (Turkish) 301 - 334
Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Unconventional Warfare Strategies Conducted by Kuvayimillie
in the Western Front (Turkish) 335 - 375
Zeynel LEVENT

The Issues of Republic, World Revolution, and National Communism in the
Newspaper *Anadolu'da Yeni Gün* during the Turkish National Struggle (Turkish) 377- 409
Mukaddes CANPOLAT

The Role of Applied Entrepreneurship Training Activities over
Increasing Employment Capacity (Turkish) 411 - 447
Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA, Suat UĞUR

PUBLICATION GUIDELINES (Turkish/English) 448 - 449

PUBLICATION AND ETHICAL PRINCIPLES (Turkish/English) 450 - 461

Editörden

Kasım 2020 itibariyle Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi olarak on birinci sayımıza ulaşmış bulunuyoruz. Şu ana kadar çıkarılan sayılarda olduğu gibi, bu sayıda da disiplinler arası ve çok disiplinli yaklaşımımızı korumaya özen göstererek, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler, Psikoloji, Psikiyatri ve Tarih alanlarından değerli akademisyenlerin yazdığı yedi makaleye yer verdik.

İlk makede, Cemal Cem Anarat, Fransız siyasal sisteminin sol-sağ eksenli yapısının 1990'lerden itibaren değişim göstermesiyle birlikte evrildiği üç eksenli siyasal yapıyı ve Fransız seçmenin bu açıdan farklılaşan siyasal yönelimlerini incelemiştir. İkinci olarak, Sanaa Talwasa, Afgan sığınmacılar için hem hedef ülke hem de transit ülke olma özelliği gösteren Türkiye'nin, bilhassa 2011 sonrasında sayıca çoğunluk teşkil eden Suriyeli sığınmacılara öncelik vermesi durumunu ve bunun Afgan sığınmacıların beklentilerini ve mevcut yaşam koşullarını nasıl etkilediğini eleştirel biçimde değerlendirmektedir. Üçüncü makede, Tayfun Doğan ve Nesrin Akıncı Çötök, üniversite öğrencilerinde mutluluk ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi, gerçekleştirdikleri nicel araştırmanın bulguları çerçevesinde tartışmaktadır. Dördüncü makede, Hadiye Yılmaz Odabaşı, Freud'un "Leonardo da Vinci" eserini ilk psikobiyografi çalışması olarak incelemekte ve bu eser üzerinden psikiyatri alanının tarihçesini, kapsamını, içeriğini ve yöntemini açıklamaktadır. Beşinci makede, Zeynel Levent, Millî Mücadele döneminin özellikle erken safhalarında etkili olan gayrinizami harp stratejilerini, etkili olan tarihsel-toplumsal bağlam içerisinde değerlendirmektedir ve arşiv belgelerini kullanarak yaptığı çalışma ile literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Altıncı makede, Mukaddes Canpolat, Millî Mücadele yıllarında etkili bir yayın aracı olan "Anadolu'da Yeni Gün" gazetesinin yayın hayatını, dönemin özellikleriyle de ilişkili olarak öne çıkan birtakım temalar çerçevesinde yayın çizgisini ve bu bağlamda Cumhuriyet, Cihan İnkılabı ve Millî Komünizm meselelerini irdelemiştir. Yedinci ve son makede, Dilan Örenç, Canan Öykü Dönmez Kara ve Suat Uğur, işsizliğin azaltılması yönünde uygulanan bir politika olarak girişimciliğe değinmekte ve girişimcilik eğitimlerinin istihdam kapasitesini artırma yönündeki rolünü gerçekleştirdikleri nicel araştırmanın bulguları ve sundukları öneriler çerçevesinde tartışmaktadır.

Ulusal ve uluslararası indekslerde taranmak için devam eden çalışmalarımız kapsamında dergimize gönderilen makaleler titizlikle gerekli kontrollerden geçirilmekte ve hakem değerlendirme süreçleri hassasiyetle yürütülmektedir. Bu süreçte değerli tavsiyeleriyle dergimizin kalitesinin üst düzeye çıkmasına katkı sağlayan hakemlerimizin yanı sıra, bu

sayının hazırlanması aşamasında gösterdikleri çabalarından dolayı Doç. Dr. İbrahim Arslan ve Dr. Öğr. Üyesi Uygur Aydemir'e, araştırma görevlilerimiz Salih Bilgin, Bengi Çakmak, Elif Kurtuluş ve Berat Dağ'a, ayrıca değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Havva Kök Arslan'a ve Dr. Öğr. Üyesi Meltem Narter'e teşekkürlerimi sunuyorum. Keyifli okumalar dilekelerimle...

Prof. Dr. Deniz Ülke Arıboğan

Editor's Note

As of November 2020, Üsküdar University Journal of Social Sciences has reached its eleventh issue. As we have done so far, we have tried to preserve our interdisciplinary and multidisciplinary approaches in this issue. It includes seven articles from the disciplines of Political Science, International Relations, Psychology, Psychohistory, and History written by worthy academics.

In the first article, Cemal Cem Anarat analyzes the transformation of the left-right oriented French political system into a three-axis political structure since the 1990s and the differentiation of French electorates' political orientations in this aspect. Secondly, Sanaa Talwasa critically evaluates the situation in which Turkey, as both a destination and transit country for Afghan refugees, has given priority to Syrian refugees who have constituted the majority especially since 2011, and how this situation has affected Afghan refugees' expectations and conditions. Thirdly, Tayfun Doğan and Nesrin Akıncı Çötök discuss the relationship between happiness and aggression among university students within the framework of the findings achieved by the quantitative research they conducted. In the fourth article, Hadiye Yılmaz Odabaşı examines Freud's work "Leonardo da Vinci" as the first psychobiography and, with regard to this work, explains the history, scope, content, and method of the field of psychohistory. In the fifth article, Zeynel Levent elaborates on the unconventional warfare strategies that were influential during the initial phases of the National Struggle within that historical-social context and aims to contribute to the literature with this article using the archival documents. In the sixth article, Mukaddes Canpolat studies the Newspaper "Anadolu'da Yeni Gün", which was a prominent organ during the National Struggle, and the course of its publication within the framework of certain themes that came forward concerning the period's characteristics and, in this context, further analyzes the issues of Republic, World Revolution, and National Communism. Finally, in the seventh article, Dilan Öreñ, Canan Öykü Dönmez Kara and Suat Uğur tackle entrepreneurship as a policy applied to reduce unemployment and discuss the role of entrepreneurship trainings in pursuit of improving the employment capacity, based on the findings of their quantitative research and the suggestions they provide.

Within the scope of our endeavor to be included in the national and international indexes, we punctiliously examine the articles sent to our journal and follow the peer review process strictly. I would like to thank all the referees for their contributions that put the quality of

our journal over the top with their valuable advice, as well as Assoc. Prof. İbrahim Arslan Ph.D., Assist. Prof. Uygur Aydemir Ph.D., research assistants Salih Bilgin, Bengi akmak, Elif Kurtuluş and Berat Dağ for their rigorous work and also to Prof. Havva Kok Arslan, Ph.D. and Assist. Prof. Meltem Narter, Ph.D. for their valuable contributions in preparation of this issue. Wish you a joyful reading...

Prof. Deniz lke Arıboğan, Ph.D.

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

French Electorates' Orientation to Three-Axis Politics

Cemal Cem ANARAT^(*)

Öz

Fransız siyasal sisteminin sağ-sol eksenli tarihi, neoliberalizmin egemenliğinin güçlendiği 1990'lı yıllardan sonra üçüncü bir önemli siyaset anlayışının eklenmesiyle mahiyetini değiştirmiştir. Ulusal Cephe ya da yeni adıyla Ulusal Birlik isimli siyasi parti, Fransa'da aşırı sağ anlayışının tek hatırı sayılır siyasi temsilcisidir. Sosyoekonomik ve küresel etkiler son yirmi yılda Fransa'nın siyasi ağırlık merkezini gözle görülür biçimde sağa kaydırmıştır. Sağ-sol eksenli siyasetin yerini, Fransız seçmenin bu son dönemde iyice yükselen Ulusal Birlik çizgisinin etkisiyle aşırı sağ, sağ ve sol eksenli siyasete bıraktığı görülmektedir. Bu çalışmada, Ulusal Birlik Partisi'nin Fransız siyasal hayatında üçüncü ve neredeyse sağ ve sol ile eşit bir unsur olarak ortaya çıktığına dair veriler aşırı sağın temsilcisi olan Ulusal Birlik Partisi'nin Fransız siyasal sistemindeki yerini artık kalıcı olarak edindiğine dair veriler ışığında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fransız Seçmeni, Siyasal Yönelim, Ulusal Birlik Partisi, Sağ-Sol, Aşırı Sağ.

Abstract

The left-right oriented history of French political system has fundamentally changed after 1990s' rising rule of neoliberalism, when there is a third political orientation opting into the political system. Nationalist Front, or more recently named as National Rally, is the only considerable representative of the Far Right political movement in

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 29.02.2020

Kabul Tarihi: 10.07.2020

^(*) Doktorant, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı; Arş. Gör., Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. E-posta: cemanarat@gmail.com, cemalcem.anarat@uskudar.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9569-7370>

Cemal Cem ANARAT

France. Over the last two decades, socioeconomic and global effects have increasingly shifted French political center of gravity to the right. Therefore, left-Right axis politics have replaced with Left-Right-Far Right axis politics with the effect of the rising national unity line in the recent period. In this study, National Rally orientation as a third and almost an equal element of French political life next to the Left and Right will be presented and discussed by elaborating how the representative of the Far-Right, National Rally Party, has won its permanent place in the French political system.

Keywords: French Electorate, Political Orientation, National Rally, Right-Left, Far-Right.

Giriş

“Aşırı sağ, gerçek sorulara sahte yanıtlar verilmesidir.”

Laurent Fabius

1980’li yılların başından beri dünya genelinde küreselleşmenin ve ABD’nin (Amerika Birleşik Devletleri) etkisinin artmasıyla birlikte Kıta Avrupası da neoliberalizmden etkilenmiştir. Hem dünyanın genelini hem de Fransa’yı etkileyen bu gelişmeler, bir yandan halk iktidarının ve piyasa ekonomisinin devam etmesi gerektiği söylemlerine diğer yandan da bu söylemlerle çelişen kararlar alınabilmesine yol açmıştır.¹ Bu durum yerleşik bir sol geleneğin olduğu Fransa’yı da ilerleyen dönemde etkisi altına almıştır. Fransa toplum yapısı itibariyle sol siyaset anlayışının gelenekleştiği ve tarihsel olarak da sosyal devlet anlayışının yerleşik olduğu önde gelen bir Kıta Avrupası aktörüdür. 1980 sonrası neoliberal düzenin yaygınlaşmaya başladığı dünyada hâlen önemli bir ekonomik ve siyasal güç olan Fransa’da toplumun sosyal devlet ilkesine sarıldığı ve devletin de bununla bağlantılı olarak ekonomik refah seviyesini yüksek tutmaya

¹ Ahmet Ziya Akın, “Neoliberalizm Etkisinde Sağ Popülizmin Yükselişi: ABD, Macaristan ve Fransa Örnekleri,” *International Journal of Political Studies* 5, sayı: 1 (Nisan 2019): 30, <https://doi.org/10.25272/j.2149-8539.2019.5.1.03>

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

ve gelir dağılımı adaletini sağlamaya görece önem verdiği söylenebilir.² Fransa'da sağ ve sol ideolojilerin çatışarak ve uzlaşarak zaman içinde daha orta bir noktaya kayan siyasal bir anlayışı küreselleşmenin de etkisiyle inşa ettiği ve bu anlayışları süreç içinde birbirine yaklaştırarak evirdiği söylenebilir. Bu yakınlaşma daha çok ağırlık merkezinin sağa kayması şeklinde gerçekleşmiştir. Bunda elbette neoliberalizm ve devletçi anlayış arasındaki çatışmanın uzun bir geçmişe dayanması ve zaman içinde uzlaşarak birbirine yaklaşması; hatta sol parti *Parti Socialiste*'in (Sosyalist Parti) 80'li yıllarda Cumhurbaşkanı François Mitterrand iktidarında istediği reformları yapamayacağını görmesi rol oynamıştır. Zaman içinde bu sağ ve sol eğilimler anlayış olarak birbirine yakınlaşmış görünmektedir. Sağ-sol ayrımının bitip bitmediğine dair tartışmalar Soğuk Savaş'ın sonundan beridir sürmektedir. Sağ ve sol ayrımına dayalı siyaset tarzının pek çok ülkede olduğu gibi, Fransa içinde de uzun süren ve hâlâ da sürmekte olan bununla birlikte gittikçe daha hafif seyreden ideolojik çatışmalara zemin oluşturduğu görülmektedir. Ancak bu noktada toplumsal algının belirleyici rolü inkar edilemez, çünkü oy veren seçmenin kafasında bu algı sürdüğü sürece sağ-sol ikiliği sona eremez. Macron'un son başkanlık seçim kampanyasında her ne kadar "Biz ne sağız ne soluz" ya da bazen "Biz hem sağız hem soluz" gibi bir söylemle öne çıkmış olsa da sağ ve solun var olduğu algısı toplum ve seçmen zihninde canlılığını korumaktadır.³

Soğuk Savaş sonrası dönemde pek çok ülkede olduğu gibi iç siyasette dalgalı bir seyir gözlendiğini söylemek de mümkündür.⁴ Sağ ve

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

² Gérard Grunberg, "Le parti socialiste français et le cycle d'Épinay" (1971-1994), *La social-démocratie en cette fin de siècle* ed. Jean Pierre Beaud ve Jean Guy Prévost, (Kanada : Presse de l'Université de Québec, 1995). 51-52.

³ Pierre Bréchon, "Paysage après la bataille présidentielle: la gauche et la droite, même pas mortes!", *The Conversation*, 20 Eylül 2017, <https://theconversation.com/paysage-apres-la-bataille-presidentielle-la-gauche-et-la-droite-meme-pas-mortes-84191>

⁴ Guy Michelat ve Vincent Tiberj, "Gauche, centre, droite et vote, permanence et mutation d'une opposition," *Revue française de science politique* 57, sayı: 3-4, (2007): 371, 374, 375, <https://doi.org/10.3917/rfsp.573.0371>

Cemal Cem ANARAT

solun arasındaki anlaşmazlıklar, zaman içinde daha teknik, ekonomik ve sınırlı konularda ve daha küçük ayrıntılarda kendini göstermiştir. Küreselleşmenin etkisinin artmasıyla mal ve işgücü dolaşımı hızlanmış, bu da ulus devletlerin aşınmasına ve “küreselleşmenin kaybedenlerinin” ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁵ Bu durum da Ayrıca Batı’da siyasi partilerin yükselen küreselleşme karşıtlığı ve milliyetçiliğe yanıt vermek amacıyla bu sürece uyum sağlamayı uygun gördükleri söylenebilir.⁶ Özellikle 80’li yılların sonundan itibaren postmateryelizme karşı materyelizmin güçlü bir tepkisi olarak anlaşılan aşırı sağ, Fransız siyasi hayatında son yirmi yılda belirgin bir yer edinmiştir.⁷ 2002 seçiminden sonra üçüncü bir önemli siyasi akım olan aşırı sağın iyice güç kazandığı ve solun güç kaybettiği bir kırılma söz konusu olmuştur.⁸ Burada sağ-sol ekseninin ortadan kalkmasından değil, sağın içinden aşırı sağı çıkararak üç eksenli bir siyasi hayatı başlattığını söylemek daha yerinde olacaktır.⁹

Fransa’ya işgücü olarak gelmiş ve yerleşmiş olan göçmen kökenli nüfusun büyüklüğü, ekonomik yetersizliklerle birleşince, toplumsal

⁵ Cas Mudde, “Who’s Afraid of the European Radical Right?”, *Dissent* 4, (2011), sayı: 58, 7-11. Akt. Muhammed Onur Çöpöğlü, «Avrupa’da Yükselen Popülist Aşırı Sağ Partiler: Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) Grubu Üzerine Bir İnceleme,» *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 4, (2017): 1-17, 2, <https://doi.org/10.20860/ijoses.331142>

⁶ Deniz Ülke Arıboğan, *Duvar*, (İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2017), 46.

⁷ Brouard, Sylvain, Emiliano Grossman ve Isabelle Guinaudeau, “La compétition partisane française au prisme des priorités électorales: Compétition sur enjeux et appropriations thématiques.” *Revue française de science politique* 62, sayı: 2, 2012, 259, <https://doi.org/10.3917/rfsp.622.0255>

⁸ Pierre Martin, “Les Élections de 2002 constituent-elles un “moment de rupture” dans la vie politique française ?”, *Revue française de science politique* 52, sayı: 5/6 (Ekim-Aralık 2002), 593-606; 597-598.

⁹ Nona Mayer ve Daniel Boy, “Les ‘variables lourdes’ en sociologie électorale,” *OpenEdition*, 1997, Temmuz 2013, 109-122 <https://doi.org/10.4000/enquete.1133> Yazarın Notu: Bu makalede yer alan sağ ve solda kendini konumlandırma adlı tablodan esinlenerek seçim sonuçlarını beş kategoride sınıflandırdım.

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

kültürel ya da ekonomik kaynaklı tartışmalar ve anlaşmazlıklar iki taraf arasında (sağ-sol) artmıştır.¹⁰ Batı Avrupa ülkelerinde ekonomik kaynakların dağılımı açısından dezavantajlı göçmen nüfusun sosyopolitik sisteme entegrasyon ve sistemden pay alma sorunları zamanla daha fazla gündeme gelmiştir. Göçmen kökenli olmayan yoksul kesimin sistem dışına itilmesi, yeni göç dalgası ve terör gibi sorunlar son yıllarda giderek büyümüş ve Fransa'nın siyasi merkezi, sağ lehine değişmiştir. Siyasi eğilimlerin bu gruplara göre çeşitlilik gösterdiği yönündedir. Fransa'nın sağ-sol eksenli siyasi mücadele zemini yani ekonomik temelli siyasal tartışma odağı kayarak kültürel zeminde bir siyasi rekabete evriliyor gibi görünmektedir. En azından artık kültürel zemin de bir diğeri kadar önemli bir tartışma zemini haline gelmiş görünmektedir. Bu durum söz konusu sosyal grupların entegrasyonunu zorlaştırmakta olup sonuç olarak göçmen kökenli olmayan nüfusla sürtüşmeyi besleyerek aşırı sağı güçlendirmektedir. “Modernleşmenin kaybedenleri” tezi aşırı sağın güçlenmesine neden olarak modernleşmenin ve küreselleşmenin sonucunda bazı kesimlerin memnuniyetsizliğini gösterir.¹¹ Bir diğer tez göçmenlerin etkisiyle aşırı sağın güçlendiği tezidir. İşsizlik ve suç oranlarının artmasından göçmen akımlarının sorumlu tutulması da bu akımı desteklemiştir. Buna 1980’li yıllardan beri aşırı sağ tarafından medya ve kitle iletişim araçlarının beceriyle kullanılması da bir argüman olarak eklenebilir. Ayrıca Ignazi tarafından; siyasal sisteme olan güven kaybindan

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

¹⁰ “Les immigrés et leurs descendants face aux inégalités,” *Observatoire des inégalités*, 2 Nisan 2009, https://www.inegalites.fr/Les-immigres-et-leurs-descendants-face-aux-inegalites?id_mot=25; “Inégalités: oui, nous avons aussi de bonnes raisons d’espérer,” *Observatoire des inégalités*, 27 Kasım 2019, https://www.inegalites.fr/Inegalites-oui-nous-avons-aussi-de-bonnes-raisons-d-espérer?id_theme=17

¹¹ Cihan Uzunçayır, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı,” *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 2, sayı: 2, Eylül 2014, 131-147, doi: 10.14782/sbd.201439377

Cemal Cem ANARAT

yararlanma stratejisi izleyen aşırı sağın başarısı, post-endüstriyelleşme, postmateryalizm ve değişim süreçlerini bütünleştirmesine ve ortaya çıkan yeni mağdurlara hitap eden yeni bir dil kullanmasına dayanmaktadır.

Çalışmada, Fransa'nın V. Cumhuriyet döneminde siyasal hayatının belirleyici faktörü olarak kabul edilen sağ-sol ekseninin artık siyasal hayatı genel hatları açıklamak için tek başına yeterli olmayacağına dair veriler incelenecek; sağ ve solun yanında üçüncü bir siyasal güç olarak aşırı sağın yükselerek bir üçüncü aktör olarak yerini sağlamlaştırdığı ortaya koyulacaktır. Fransa'nın Avrupa'nın en büyük siyasal ve ekonomik aktörlerinden biri olması pek çok ülke için hâlen model konumunda olan Fransa'nın dahi sosyal devlet ilkesinden uzaklaşmasıyla koşut bir seçmen davranışı değişimini göstermek bakımından önemlidir. Üstelik Kıta Avrupası'nın siyasal ve ekonomik merkezlerinden biri olan Fransa'daki demokrasinin evrildiği yönü kavramak, kıtada ne gibi eğilimlerin ağırlık merkezini oluşturduğu hakkında da fikir vermesi bakımından anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın umulan katkısı Fransız siyasal hayatının ve partilerinin genel hatlarıyla Türkçe literatürde pek yeri olmaması nedeniyle bu konuda genel betimleyici bir manzarayı ortaya koymaktır. Buna ek olarak, Fransız seçmenin siyasal eğilimlerinin tanıtılması ile Fransa'daki bölgesel seçimlerin, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, Avrupa Parlamentosu seçimlerinin ve yasama seçimlerinin sonuçlarının ana hatlarıyla Radikal Sol, Sol, Merkez, Sağ ve Ulusal Cephe/Ulusal Birlik (Aşırı Sağ) kategorilerindeki dağılımlarıyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Fransa'da pek çok siyasal parti bulunmasına ve bunların tanımlarına bu beş kategori ışığında, günlük ve akademik analizlerde sıkça yer verilmiş olmasına karşın, seçim sonuçlarının sunulan tablolardaki gibi toplanarak hesaplanması çalışmanın katkısıdır. İlk olarak Fransız siyasal sistemine değinip ardından seçim sisteminden ve partilerden bahsedilip ve ideolojik eğilimleri hakkında kısaca bilgi verilecektir. Partilerin sağ ve sol ekseninin

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

verildiği beşli kategori, Jean-Jaurès Vakfı genel müdürü Gilles Finchelstein tarafından Sosyalist Sol, Merkez Sol, Merkez, Merkez Sağ ve Aşırı Sağ olarak sırasıyla *La France Insoumise/Parti de Gauche* (Boyun Eğmeyen Fransa/Sol Parti), *Parti socialiste* (Sosyalist Parti), *La République en Marche* (Cumhuriyet Yürüyüşü), *Les républicains* (Cumhuriyetçiler), ve *Le Front National* (Ulusal Cephe) partileriyle, beş partili bir yapının oluşmuş olduğu önkabulü üzerinden dile getirilmiştir.¹² Ardından 1990'lı yıllardan itibaren partilerin bu beş kategoriye göre aldıkları oylarla ülkenin genel seçmen yönelimi değerlendirilecektir. Ayrıca yer yer bu beş kategori kısaltılarak *sol-sağ* ve *aşırı sağ* olarak tablolarda gösterilmek suretiyle bu üç önemli siyasi akımın birbirine seçmen desteği açısından ne kadar yaklaştığı gösterilmiştir. Fransa'da sağ son yirmi yılda yeni bir sağı içinden çıkarmış ve dolayısıyla politik ağırlık merkezini eskisine nazaran sağa çekmiştir. Örmeci ve Bezmez ise aynı beş kategorinin söz konusu partilerle devam edeceği ihtimalini dile getirmişlerdir.¹³ Bu nedenle tablodaki verilerin oluşturulma kriterlerinin öznellik eleştirisine de açık olması söz konusudur; örneğin bazı partiler kategori dışına alınırken, Bağımsız Ekolojistler gibi ideolojik altyapıya sahip olmadığını ilan eden bazı partiler tasnif dışı bırakılmıştır. Avrupa Ekolojist Partisi ise sistem karşıtı olduğunu beyan ettiğinden Radikal Sol kategorisine dahil edilerek değerlendirilmiştir. Değerlendirmeleri bu beş temel kategori ışığında yaparak siyasal yönelimlerdeki değişimlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak hedeflenmektedir.

¹² Gilles Finchelstein, "Le portrait robot des sympatisants de la République en marche," *Fondation Jean-Jaurès*, Eylül 2018, https://jean-jaures.org/sites/default/files/portrait_robot_irem.pdf; Gilles Finchelstein, "Cumhuriyet Yürüyüşü Partisi (LREM) Taraftarlarının Robot Resmi," *EURO Politika Dergisi* 4, sayı: 1, çev. Cemal Cem Anarat, (17 Temmuz 2020), 1-30, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/europ/issue/56096/771219>

¹³ Örmeci, Ozan ve Temmuz Yiğit Bezmez, *Fransa Siyaseti ve Dış Politikası*, 75.

Fransız Siyasal Sistemi

Verileri değerlendirmeye almadan önce Fransa'nın seçim sistemleri ve siyasal hayatı hakkında bazı ön bilgilerin verilmesi uygun olacaktır, zira kendine özgü özelliklerine göz atılması bazı noktaların anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Fransa'da pek çok düzeyde seçim yapılmaktadır, 2017'de François Hollande döneminde İş Mahkemesi¹⁴ üyelerinin belirli bir kısmının doğrudan seçiminin de tamamen kaldırılması söz konusu olmuştur, dolayısıyla artık üyeleri de seçimle göreve gelmemektedir. Artık bu dönemden itibaren Fransa seçimlerini genel olarak ulusal düzeyde, yerel düzeyde ve Avrupa Birliği düzeyinde olmak üzere üçe ayırabiliriz. Nüfuslarının; genel eğilimi anlamak açısından önemsiz olacak kadar az olması nedeniyle, Fransa Denizaşırı Bölgeler Topluluğu'nun partileri ve seçimleri, seçimlerde varlık göstermeyen çeşitli yönelimlere sahip partileri Fransa'nın siyasal gidişatını yansıtmadığından değerlendirme dışında tutulmuştur. Ana hatlarıyla seçimler; beş yılda bir gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı, Yasama ve Avrupa seçimleriyle, altı yılda bir gerçekleştirilen Senato, Bölge, İl Meclisi ve Belediye seçimleridir. Belediye seçimleri nüfusa göre ikiye ayrılan belediyelere ve belediyeler arası çalışmalarda temsil edilecek çeşitli düzey ve yetkilerle donatılmış olan belediye birliklerine meclisler ve başkanlar çıkarır. Bu tür farklı düzeylerde de yerel nitelikteki idari birimleri ilgilendiren seçimler hem sistem, hem de ulusal düzeydeki siyasi yönelimleri göstermesi açısından konumuz dışında kaldığından bu seçimlere yer verilmeyecektir. Benzer biçimde, Senato seçimleri, her üç yılda bir Senato'nun yarısını değiştiren karmaşık bir seçim modeliyle uygulandığından ve zaten ulusal düzeyde seçim sonuçları, Başkanlık Seçimlerinde yeteri düzeyde görülebileceğinden değerlendirmeye alınmayacaktır.

¹⁴ Le Conseil des prud'hommes

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

Beşinci Cumhuriyetin Seçim Sistemi

Bölge Seçimleri, Yasama Seçimleri, Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Avrupa Parlamentosu Seçimlerinin tamamı Fransa'daki Belediyelerin ortak yönetimleriyle ilgili seçimler ve senato seçimleri dışındaki tüm seçimler genel oy ile yapılmaktadır. İncelenecek olan üç seçimden Avrupa Parlamentosu seçimleri dışında kalanlar yalnızca iki türlü olup, ulusal çapta gerçekleşen Yasama ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri her zaman ikinci tura kalmıştır. Başkanlık seçimlerinde en fazla oy alan ilk iki aday ikinci tura katılma hakkı kazanır. Bunun nedeni ise siyasal istikrarı sağlama amacıdır. Yasama seçimlerinde 577 seçim bölgesi olup her seçim bölgesinde yalnızca bir adayın seçilmesi mümkündür.¹⁵ Bir aday tek başına salt çoğunluğa ulaşırsa veya %25'e ulaşan tek aday olursa ilk turda seçilir. Bu durumda olan bir aday olmaması durumunda %12,5'in üzerinde oy alan adaylar veya bu oy oranını yakalayan tek bir aday varsa onu takip eden ikinci adayla birlikte ikinci tura kalırlar.¹⁶ Fransa'daki siyasal partilerin isim ve ittifak değiştirmeleri sıkça görülen bir durumdur. Sağ ve Merkez partiler kendi aralarında sıkça ittifak yapabilirken, Sol partiler de kendi aralarında özellikle geçmişte ittifaklar kurmuşlardır. Son dönemlerde *Sosyalist Parti'nin* (PS) diğer sol çevrelerce desteklenerek iktidar olmasını izleyen süreçte, farklı siyasal uygulamaları nedeniyle radikal sol yönelimli partilerle arasında ayrışma belirginleşmiştir. 1990'lardan beri pek çok siyasi partinin farklı isimlerle makalede sunulan tablolarda gösterilen beş temel yönelimi temsil ettiği söylenebilir.¹⁷ Bu beş siyasi yönelimi; Komünistler, Merkez

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

¹⁵ Michael G. Roskin, *Çağdaş Devlet Sistemleri, Siyaset Coğrafya, Kültür*, Çeviri: Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları 4. Baskı, (Ankara: Mart 2013), 136.

¹⁶ Fransa İçişleri Bakanlığı'nın resmî sitesi: <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-elections>

¹⁷ Yazarın Notu: Fransa siyasal hayatında 1958'den bu yana süregelen anayasal sistemin adı Beşinci Cumhuriyet'tir. Beşinci Cumhuriyet Anayasası 1958'de Charles de Gaulle'ün önerdiği bir sistem olup referandumla kabul edilmiştir. De Gaulle hem Beşinci Cumhuriyet'in oluşumuna katkı sağlayan bir isim olarak hem de öncesinde Nazi Almanyası karşısında Fransız direnişinin sembol ismi olarak pek çok partiye ilham kaynağı olacak bazı ilkelerin

Cemal Cem ANARAT

Sol, Merkez, Merkez Sağ ve Ulusal Birlik olarak Tablo 2, Tablo 4 ve Tablo 5'te kategorize edilmiştir. Bu temel yönelimleri de Fransız siyasetinin üç önemli üst çatısında birleştğini ve bu üç çatının günümüz Fransız siyasetinde ana eksenleri oluşturduğu söylenebilir. Bunlar: sol, sağ ve aşırı sağ olarak adlandırılabilir. Bu üçlü karşılaştırmaya Tablo 1 ve Tablo 3'te yer verilmiştir. Tarihsel olarak, Fransa'da hipotezimizde en güçlü üç eksen ve beş siyasi kategoriye dahil olan De Gaule'cü Sağ, egemenlikçilik ve cumhuriyetçilik ve çevrecilik gibi çeşitli yaklaşımlar parti ve ittifaklarla siyasetteki varlığını sürdürmektedir. Burada belirtmek gerekir ki sunulan tablolardaki kategorilere dahil olan bu ittifakların meclise yansımaları olarak pek çok partiyi görebilecek olsak da bunların bir kısmı çeşitli

daha çok ismiyle anılmasına neden olmuştur. Bir diğer önemli isim ise solun sembolü François Mitterand olmuştur. Partiler sıkça bu isimlere siyasi göndermelerinde başvururlar. Yürürlükte olan Beşinci Cumhuriyet Anayasası, bir önceki Dördüncü Cumhuriyet Anayasası'na göre Cumhurbaşkanının ve yürütmenin yetki ve gücünü artırmıştır. Beşinci Cumhuriyet Anayasası döneminde Fransız siyasal hayatında çokça yeni partiler ve çatılar oluşturulmuştur. Bunlardan Radikal Sol kategorisine alınabilecek partiler FG, NPA, PCF, EEVL, MRG, sol olanlar PS, PRG, UDE gibi partilerken, U2R (Union des Républicains Radicaux/Radikal Cumhuriyetçiler) gibi partiler merkeze, sağa UMP, DLF, RPR, MPF, UDI gibi partiler alınırken, Ulusal Cephe (FN) de aşırı sağ kategorisinde değerlendirilebilir. Buna ek olarak bağımsız olarak mecliste veya AB Parlamentosunda varlık gösteren vekiller de mevcuttur ancak çalışmada ana eğilim olarak ele alınan yönelimlere odaklanılacağından bu konu değerlendirmeye alınmayacaktır. PS (Parti socialiste/Sosyalist Parti), UMP (Union pour un mouvement populaire/Halk Hareketi Partisi), UDI (Union des démocrates et indépendants/Bağımsızlar ve Demokratlar Birliği), FG (Front de Gauche/Sol Cephe), EEVL (Europe Écologie Les Verts/Avrupa Ekolojisi-Yeşiller), UDE (Union des démocrates et des écologistes/Demokratlar ve Ekolojistler Birliği), UDF (Union pour la démocratie française/Fransız Demokrasisi için Birlik), RPR (Rassemblement pour la République/Cumhuriyet için Birlik), MPF (Mouvement pour la France/Fransa Hareketi), PCF (Parti Communiste Français/Fransız Komünist Partisi), MRG (Mouvement des Radicaux de Gauche/Sol Radikaller Hareketi), NPA (Nouveau Parti Anticapitaliste/Yeni Antikapitalist Parti), DLF (Debout la France/Ayağa Kalk Fransa), ND (Nouvelle Donne/Yeni Düzen), PRG (Parti Radical de Gauche/Radikal Sol Parti), FN (Front National/Ulusal Cephe) yeni adıyla RN (Rassemblement National/Ulusal Birlik) gibi partiler siyaset sahnesinde yer almış ve seçimde yaptıkları ittifaklarla buldukları çatılar altında meclise girmeyi sürdürmektedirler.

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

seçim ittifaklarıyla ortak listeden seçime girmiş partilerdir. 2012 Haziran itibariyle 2017 Haziran'a kadar Ulusal Meclis'te temsil edilen gruplar sandalye sayısı sırasıyla *Sosyalist Parti*'nin önde geldiği Sosyalist Grup Çatısı, Sarkozy'nin Cumhurbaşkanı olduğu UMP'nin adını değiştirerek oluşturduğu Cumhuriyetçi Hristiyan Demokrat Çatı, Merkez ve Sol ittifakların oluşturduğu UDI, *Radikal Sol Parti*'nin (PRG) öncülük ettiği Radikal, Cumhuriyetçi, Demokrat ve İlerlemeci Çatı, *Fransız Komünist Partisi* (PCF) ve Yeşillerin oluşturduğu Sol Demokrat ve Cumhuriyetçi Grup ve bağımsızlardır. Ancak 2012 seçimlerine girerken oluşturulan ittifakları anlamak adına bu gruplar yalnızca Jean-Marc Ayrault'nun başbakan adayı olarak girdiği Sosyalist Grup -ki 2017'ye kadar görevde olan eski cumhurbaşkanı François Hollande'ın partisidir- Jean-François Copé'nin başbakan adayı olarak girdiği sağ kanadın toplam beş ittifak arasında meclise girme hakkı kazanmasıyla oluşmuştur. Bununla birlikte cumhurbaşkanları ve başbakanların farklı partilerden olması durumunda da esnek bir şekilde birlikte çalışabilme yeteneği kazanması, siyasal elitlerin farklı görüşlere sahip olmasına rağmen, *ENA* (École Nationale d'Administration/Ulusal İdarecilik Okulu) veya *École Polytechnique* gibi okullardan mezun olan dar bir çevrenin benzer yetiştirme tarzına sahiptirler.¹⁸ Benzer okulların mezunları olması gibi sebepler de siyasetçilerin arasında geçişkenliklerin artmasına ve ideolojik keskinlikler ile buna dayalı polemik ve tıkanmaların daha zayıf olmasına neden olmaktadır. Ancak bahsi geçen üç eğilim her seçimde kendini artan bir şekilde göstermekle kalmadığı gibi ana polemik konusu olup ve gerek medyada gerek kamuoyu tartışmalarında kendini göstermektedir.¹⁹ Buna seçimlerin iki türlü olmasının getirdiği kaygan ve faydacı ittifak zeminini ve siyasal pazarlıkları da eklersek, seçmenin de buna göre farklı bir siyasal kültüre sahip olmasını

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

¹⁸ Michael G. Roskin, *Çağdaş Devlet Sistemleri, Siyaset Coğrafya, Kültür*, 173.

¹⁹ Daniel Gaxie, "Les Critiques profanes de la politique, Enchantements, désenchantements, réenchantements," *Juger la politique, Entreprises et entrepreneurs critiques de la politique* eds. Philippe Garraud ve Jean-Louis Briquet, (Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2002): 248. 10.4000/books.pur.24754

Cemal Cem ANARAT

ve bu kültürün niteliğini daha iyi bir şekilde kavrayabilir ve gözümüzde canlandırabiliriz. İlaveten Fransız siyasal geleneğinde ideolojik eğilimlerde değişme olmaksızın partilerin kapatılması ve yerlerine yenilerinin açılması sıradan bir durumdur.²⁰

Fransa'da sağ, sol, merkez, hatta aşırı sol farklı partilere dağılarak varlığını gösterir. Ancak aşırı sağ eğiliminin neredeyse tek temsilcisinin *Ulusal Birlik Partisi* olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumun daha basit bir şekilde izah edilebilmesi için eğilimleri benzer olan farklı partilerin seçimlerde ittifak kurma davranışlarına bakmak faydalı olacaktır. Sözelimi, sağın en büyük temsilcileri LRM (La république en marche/Cumhuriyet Yürüyüşü) ve MoDem (Le Mouvement démocrate/Demokrat Hareket) Temmuz 2017'de yapılan yasama seçimlerine tek listeden girmiş olup; aynı zamanda diğer büyük sağ çatı LR (Les Républicains/Cumhuriyetçiler) ve UDI (Union des démocrates et indépendants/Demokratlar ve Bağımsızlar Birliği) partilerinin diğer tek listeden girmeleri sağ ittifaklarını meclis düzeyinde ayırma da Nisan 2017'deki başkanlık seçiminin birinci turunda sadece %4,7 civarında bir oy alan DLF partisinin başındaki Nicolas Dupont-Aignan dışında herhangi bir güçlü sağ temsilcisi ikinci turda Ulusal Birlik adayı Marine Le Pen'i desteklememiştir.²¹ Üstelik hem Solun adayı Benoit Hamon, hem diğer Sağ aday François Fillon daha ilk turun sonucu açıklanır açıklanmaz ikinci tur için birinci turdaki rakipleri Emmanuel Macron'a aşıktan destek vermişlerdir.

Çalışmamızda, Fransa'nın 1990 yılından beri deneyimlediği Cumhurbaşkanlığı seçimleri, Bölge seçimleri ve Avrupa seçimleri incelenecektir. Böylece Fransa'nın yerel düzeyde, ulusal düzeyde ve AB düzeyindeki seçmen davranışları hakkında çok boyutlu bir biçimde fikir

²⁰ Tuğrul Korkmaz, *Çağdaş Siyasal Sistemler*, ed. Burhan Aykaç ve Şenol Durgun, 1. Baskı, (2012, Binyıl Yayınevi): 128-129.

²¹ "Nicolas Dupont-Aignan rallie Marine Le Pen: qui sont les soutiens de la candidate FN pour le second tour?," *LCI*, 28 Nisan 2017, erişim Nisan 2020, <https://www.lci.fr/elections/presidentielle-2017-nicolas-dupont-aignan-christine-boutin-philippe-de-villiers-francoise-hostalier-qui-sont-soutiens-de-marine-le-pen-2e-tour-2046008.html>

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

sahibi olabileceğiz. Bu şekilde sağ-sol çizgisi üzerinde yer alan partilerin buldukları konumla aldıkları oy oranları, partilerin konumunun ve aldıkları oy oranları geliştiği dönem göz önünde bulundurarak karşılaştırılacaktır. Seçmen davranışlarını analiz edebilmek adına seçmenlerin bazı sosyal aidiyet kategorilerine göre hangi partilere daha çok yaklaştıkları anlaşılmaya çalışılacaktır.

1990'dan itibaren seçim verilerinin incelemesi

Daha önce belirtildiği üzere hazırlanmış olan tüm tablolarda beş temel siyasal kategori ve üç ana eksen değerlendirilmiştir. Çalışmadaki tablolarda sunulan veriler ışığında bahsi edilen üç siyasal eksen olan Sol, Sağ ve Aşırı Sağın değişimleri incelenecektir. Tablo 1'de Yasama Seçimleri, Başkanlık Seçimleri ve Bölgesel Seçimlerin seçimlerin ikinci tur ortalamalarına yer vermek ise bu karşılaştırmada çok anlamlı olmayacaktır çünkü aynı seçimlerin farklı kriterlerle bir arada değerlendirilmesi karşılaştırmada karmaşa olmasına neden olacaktır. Üstelik 1. turlar, seçmenin daha yakın olduğu partiye oy vermesi bakımından daha sağlıklı veri sunacaktır.

İlk başta, Tablo 1'de genel ortalamalara yer verilmesinin nedeni bu seçimlerin birbirleriyle kıyaslandığında ne düzeyde önemli olduğudur. Seçim çeşitlerine göz atıldığında en fazla katılımın ilk turlarda gerçekleştiği görülmektedir. Bir diğer dikkat çekici husus en düşük katılımın gözle görünür bir farkla Avrupa Parlamentosu seçimlerinde olduğudur. Bunun nedeni Avrupa Parlamentosu'na gönderilecek temsilcilerin Fransız kamuoyunca, en az önem verilen temsilci grubu olmasıdır. Atlantico sitesinin yaptığı araştırmaya göre 2016 yılında Fransızların %26'sı AB'nin zararından çok getirisi olduğuna inanırken, %40'ı ise tam tersi görüşe sahiptir.²² Avrupa Parlamento seçimlerine genel katılım oranı %45

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

²² "Sondage: les Français parmi les plus eurosceptiques d'Europe," *Le Point*, güncelleme 29 Mart 2016, erişim 20 Temmuz 2019, http://www.lepoint.fr/europe/sondage-les-francais-parmi-les-plus-eurosceptiques-d-europe-29-03-2016-2028643_2626.php

Cemal Cem ANARAT

civarındayken, 2014 seçimlere katılımın düşüşte olduğunu ve katılım oranının AB'ye karşı olanlarının oranına neredeyse denk düştüğünü görmekteyiz. Bu oran 2019'da tekrar yükselme eğilimi göstermiştir. Yine aynı şekilde katılımın en düşük olduğu seçimin açık ara farkla Avrupa Seçimleri olduğunu görmekteyiz. Son iki AB seçimine gelirse, katılımın oyunu en az etkilediği kategori Ulusal Cephe/Ulusal Birlik olarak karşımıza çıkıyor. Bu da yeni adıyla Ulusal Birlik Partisi'nin seçmeninin daha disiplinli bir seçim davranışı sergilediğini göstermektedir. Fransız seçmeninin ilk turlarının AB seçimleriyle beraber değerlendirmesinin sonucu ise seçmenin ilk turda gerçekten istediği partiye oy verme eğiliminin artmasıdır, zira ikinci tura kalan ittifaklar içinden kendisine en yakın olana veya kendisine en az uzak olan adayın lehine oy verme eğilimi görülmektedir. Bütün bunlar çeşitli ittifaklar oluşturarak seçmeni kendi tarafına çekmek için daha fazla manevra alanı olan siyasetçilerin şansını artırmaktadır. Normal şartlarda meclise girme ihtimali olmayan partilerin bu ittifaklar sayesinde meclise girebilmesi ise siyasi demokrasi kültürünün gelişmesine katkıda bulunur.

Tablo 1. Üç Siyasal Kategorinin 2012 Başkanlık Seçimlerindeki Yüzdeler Oy Oranları

Ortalamalar	Sol	Sağ	Ulusal Cephe	Katılım
Yasama 1. Tur	30,9	42,3	11,63	64,27
Başkanlık 1. Tur	20,07	33,3	16,3	78,49
Bölgesel Seçimler 1. Tur	37,262	33	16,502	56,48
Avrupa Seçimleri	18,836	20,6	13,428	45,91
Hepsinin Ortalaması	26,767	32,3	14,47	61,29

Kaynak: Fransa İçişleri Bakanlığı'nın resmî sitesi <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-elections> ve Laurent de Boissieu'nün <https://www.france-politique.fr/> internet sitesinden alınan veriler ışığında oluşturulmuştur.

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

Genel ortalamaları kıyaslayan ilk tabloya bakıldığında Fransız seçmenin en fazla ilgi gösterdiği seçimin, önemli bir farkla başkanlık seçimi olduğunu görülecektir. Ardından en çok önem verilen seçimin Ulusal Meclis'in dağılımını belirleyen Yasama Seçimleri'nin geldiğini, Bölgesel Seçimler'in ve Avrupa Seçimleri'nin ise en az ilgiyi gördükleri anlaşılmaktadır. Bu incelemede en önem verilen seçimler olması nedeniyle daha ziyade Başkanlık seçimlerinin üzerinde durulacaktır.

Tablo 2. Beş Siyasal Kategorinin Avrupa Seçimlerinde Yıllara Göre Yüzdelerle Oy Oranları²³

Avrupa Seçimleri	Komünistler ²⁴	Merkez Sol	Merkez	Merkez Sağ	Ulusal Cephe /Ulusal Birlik	Katılım
1994	6,89	26,52	25,58	12,34	10,52	52,76
1999	28,46	21,95	9,29	25,88	5,7	46,76
2004	12,55	28,9	11,96	23,31	9,81	42,76
2009	22,76	16,48	8,46	32,68	6,34	40,63
2014	15,56	13,98	9,94	20,81	24,86	42,43
2019	19,79	6,19	22,42	8,48	23,34	50,12
Ortalama	17,668	18,836	14,608	20,583	13,428	45,91

Kaynak: Fransa İçişleri Bakanlığı'nun resmi sitesi <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-elections> ve Laurent de Boissieu'nün <https://www.france-politique.fr/> internet sitesinden alınan veriler ışığında oluşturulmuştur.

** UDF ve RPR partileri sağ ve merkez sağ olarak tek listeye seçime girme kararı almıştır. Bu yüzden 1994 seçimlerinde UDF-RPR daha sağ eğilimli de olsa merkez olarak değerlendirilmiştir.*

²³ Fransa İçişleri Bakanlığı'nın resmi sitesi.

²⁴ Yazarın Notu: Makalede Komünistler kategorisine sol kategorisine girenlere kıyasla sol tonun daha ağır bastığı partiler alınmış bulunmaktadır, bu grubun bu şekilde adlandırılmış olmasının nedeni aşırı sol, radikal sol gibi isimlerin nesnellikten uzak görünmesidir. Sosyalist isminin verilmemesinin nedeni ise Sol kategorisine alınmış olan Sosyalist Parti (PS) ile karıştırılmasını önlemektir.

Cemal Cem ANARAT

Tablo 3. Beş Siyasal Kategorinin Başkanlık Seçimlerinde Yıllara Göre Yüzdeler ve Oy Oranları

Başkanlık Seçimleri	Sol	Sağ	Ulusal Cephe /Ulusal Birlik	Katılım
1995 2. Tur	47,36	52,64	0	79,36
2002 2. Tur	0	82,21	17,79	79,71
2007 2. Tur	46,94	53,06	0	83,97
2012 2. Tur	51,64	48,36	0	80,35
2017 2. Tur	0	63,86	36,14	74,12
Ortalama	20,9256	60,026	10,786	79,502

Kaynak: Fransa İçişleri Bakanlığı'nun resmî sitesi <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-elections> ve Laurent de Boissieu'nün <https://www.france-politique.fr/> internet sitesinden alınan veriler ışığında oluşturulmuştur.

Buna ek olarak, başkanlık seçiminin ikinci turunun en çok ilgi gören seçim olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeni ise ikinci tura kalan en yüksek oy almış iki adayın arasında yapılacak seçimin bu üç temel eğilimden birini temsil ediyor olmasıdır. Fransa tarihinde başkanlık seçimlerinin ikinci turu her zaman solu ve sağı temsil eden adayların rekabetine sahne olmuştur, bunun tek istisnası 2002 başkanlık seçimleridir; böyle bir istisnanın olmasının nedeni ise, sağın adayı Jacques Chirac'ın karşısındaki *Ulusal Cephe*'nin adayı Jean Marie Le Pen'dir. Ancak bu pek de bir istisna sayılmaz, zira *Ulusal Cephe*, 5. Cumhuriyetin 20 yılına damgasını vurmuştur. Nitekim BVA-Salesforce'un yaptığı bir anket sonucu 2017 seçimlerinin ilk turundan sağın adayı Fillon ve Marine Le Pen'in galip çıkacağına dair bir tahmini ortaya koymuştu.²⁵ Ocak ayının ortasından Nisan'a kadar geçen

²⁵ "Sondage: Le Pen et Fillon arriveraient en tête au Premier tour, Macron troisième, Mélenchon quatrième", L'OBS, güncelleme 12 Ocak 2017, erişim 16 Şubat 2020, <http://tempsreel.nouvelobs.com/en-direct/a-chaud/32265-presidentielle2017-sondage-fillon-arriveraient-premier.html>

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

sürede cumhurbaşkanı adayı François Fillon hakkında medyanın gündeme getirdiği haksız kazanç iddiaları, her ne kadar birinci tur için Ocak ayının ortalarında ikinci sırada olsa da, ikinci turda cumhurbaşkanı olma ihtimali yüksek olan *Cumhuriyetçiler* hareketi liderini bir anda kamuoyu nezdinde gözden düşürmüştü. Eğer o dönemki adıyla *Ulusal Cephe* adayı Marine Le Pen'le ikinci tura Fillon kalmış olsaydı tıpkı 2002 Cumhurbaşkanlığı seçiminde Chirac'a olduğu gibi cumhurbaşkanı seçilmesine kesin gözüyle bakabilirdik, zira belli bir oy potansiyeline sahip olmakla birlikte *Ulusal Cephe* ya da yeni adıyla *Ulusal Birlik* partisi, sol olsun, sağın ezici çoğunluğu olsun toplumun hemen hemen her kesiminde tepki duyulan ve korkulan bir hareket olmayı sürdürmektedir. Buna göre *Cumhuriyet Yürüyüşü* adıyla seçim kampanyasına Kasım 2016'da başlayan Emmanuel Macron, partisi ve seçmeni bünyesinde cumhurbaşkanlığı adaylığı için büyük bir destekle başlamış olan ancak hakkında çıkan suçlamalar nedeniyle arkasındaki desteğin hızla zayıfladığı Fillon'un yerini benzer eğilimde bir sağ adayı olarak doldurmayı başardı.

Mülteci krizinin ve terörün sağa olan meyili güçlendirdiği bu dönemde *Ulusal Cephe* hareketi gibi aşırı sağ bir parti Fransız siyasetinin ana aktörü olmayı güçlenerek sürdürmektedir. Üstelik bahsi geçen krizlerle ve Avrupa'da aşırı sağın genel anlamda yükselişe geçmesiyle Ulusal Cephe adayı Marine Le Pen, eski aday olan babası Jean-Marie Le Pen'in aksine cumhurbaşkanlığını bile zorlayacak konuma gelmiştir. Konuya buradan bakıldığında Fransa'nın kültür ve kimlik ekseninde politikalara giderek daha fazla ilgi duyan bir seçmen kitlesinin olduğunu söylemek hiç de zor değil.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

Cemal Cem ANARAT

Tablo 4. Beş Siyasal Kategorinin Başkanlık Seçimlerinin 1. Turunda Yıllara Göre Yüzdeler Oy Oranları

Başkanlık Seçimleri	Komünistler	Merkez Sol	Merkez	Merkez Sağ	Ulusal Cephe/ Ulusal Birlik	Katılım
1995 1. Tur	13,94	23,3	0	39,42	15	78,38
2002 1. Tur	10,97	16,2	5,33	19,88	16,86	71,6
2007 1. Tur	9,24	25,9	18,57	31,18	10,44	83,77
2012 1. Tur	11,1	28,6	9,13	27,18	17,9	79,48
2017 1. Tur	19,58	6,36	0	48,72	21,3	79,21
Ortalama	12,97	20,1	6,61	33,28	16,3	78,49

Kaynak: Fransa İçişleri Bakanlığı'nın resmi sitesi <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-elections> ve Laurent de Boissieu'nün <https://www.france-politique.fr/> internet sitesinden alınan veriler ışığında oluşturulmuştur.

Tablo 5. Beş Siyasal Kategorinin Bölgesel Seçimlerde Yıllara ve Tur Sayısına Göre Yüzdeler Oy Oranları

Bölgesel Seçimler	Komünistler	Merkez Sol	Merkez	Merkez Sağ	Ulusal Cephe/ Ulusal Birlik	Katılım
1992 Tek Tur	23,63	24,5	0	38,03	13,72	68,63
1998 Tek Tur	5,7	36,6	0	35,63	14,94	58,03
2004 1. Tur	8,17	40,2	0	34,14	14,7	60,84
2004 2. Tur	0	50,4	0	36,88	12,38	65,66
2010 1. Tur	21,42	32,2	4,2	27,26	11,42	46,33
2010 2. Tur	1,24	52,8	0,84	35,38	9,17	51,21
2015 1. Tur	2,13	36	0,39	31,72	27,73	49,91
2015 2. Tur	0	32,1	0	40,24	27,1	58,41
Ortalama	7,78	38,1	0,67	34,91	16,4	57,37

Kaynak: Fransa İçişleri Bakanlığı'nın resmi sitesi <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-elections> ve Laurent de Boissieu'nün <https://www.france-politique.fr/> internet sitesinden alınan veriler ışığında oluşturulmuştur.

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

Bir diğer ilginç veri Avrupa seçimlerinde sağ oyların yükselmesine karşın başkanlık seçimlerinin ilk turlarında sağ oyların pek artmaması, bunula birlikte sol ve merkez oylarda seneler içinde kayda değer artışların gözlenmesidir. Buna neden olarak sağa oy veren seçmen kitlesinin iki tur arasında daha az oy değiştirme eğiliminde olması gösterilebilir. Sol partileri tercih eden seçmenler ağırlıklı olarak merkeze yakın Sol partileri daha çok ikinci turda, mecbur kaldıkları için seçerken ilk turda daha ziyade istedikleri küçük partiler için oy kullanmayı tercih ediyorlar.

Bölgesel seçimler ise Avrupa seçimlerinden sonra seçmen nezdinde en az ilgi gören seçim olarak karşımıza çıkıyor. Buradan anlaşılacağı üzere Fransızlar en fazla cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından yasama ve bölgesel seçimlerin sonuçlarının kendilerini ilgilendirdiğini düşünüyorlar. Bir başka eğilim ise sonucun belirleyici olduğu ikinci turlarda seçime duyulan ilginin gerek cumhurbaşkanlığı gerek yasama seçimleri gerekse de bölgesel seçimler için daha fazla olmasıdır. Bu davranış büyük bir ihtimalle tüm iki turlu seçimler için geçerli olabilecek pratik bir sonuçtan kaynaklanmaktadır. Yine bölgesel seçimlerde birinci ve ikinci tur seçimler kendi aralarında düşünüldüğünde en dramatik artış eğiliminin *Ulusal Cephe*'de olduğu kolaylıkla görülmektedir. Sağ oylar ise 90'lı yılların başındaki oy oranlarına ulaşmakla birlikte ara dönemde belli bir düzeyde azalma eğilimi göstermiştir. Benzer bir şekilde sol oylar da ara dönemde artmakla birlikte tekrar bir azalma yönünde görünse de son oyları ilk oylarından fazladır. Ancak bu oranlar üzerinde katılım oranı düşen bir kesimin de etkisi olduğu düşünülebilir. *Ulusal Cephe* oy oranlarındaki dramatik artışın seçimlere ilgisiz kalan *Ulusal Cephe* karşıtı kesimden kaynaklandığı iddiaları yersiz olmasa da tamamen haklı da değildir. Aşağıdaki tabloya göre katılımın düşmesinin *Ulusal Cephe*'ye yaraması söz konusudur. Ancak 2015 yılı *Sosyalist Parti* Birinci Sekreteri Jean-Christophe Cambadélis'in belirttiği gibi "*Ulusal Cephe* aşağı yukarı her zaman aynı sayıda oy alıyor." Ancak şunu da belirtmek gerekir ki yeni adıyla

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

Cemal Cem ANARAT

Ulusal Birlik için bu durum 2017'deki son seçimlerle birlikte çok daha açık bir şekilde değiştiğinden Ulusal Birlik'in oyunun artık tartışmaya yer vermeyecek düzeyde arttığını söyleyebiliriz.²⁶

Tablo 6. Başkanlık Seçimlerinde Katılım Göstermeyen Kesimle Ulusal Cephenin Aldığı Yüzdeler ve Oy Oranlarının Karşılaştırılması

Başkanlık Seçimleri	Katılmama Oranı	Ulusal Cephe	Geçersiz Oy
1998 1. Tur	18,6	14,38	2,045
1998 2. Tur	15,9	2. Tura Kalamadı	3,757
1995 1. Tur	21,6	15	2,985
1995 2. Tur	20,3	2. Tura Kalamadı	6,352
2002 1. Tur	28,4	16,86	3,38
2002 2. Tur	20,29	17,79	5,39
2007 1. Tur	16,23	10,44	1,44
2007 2. Tur	16,03	2. Tura Kalamadı	4,2
2012 1. Tur	20,52	17,9	1,92
2012 2. Tur	19,65	2. Tura Kalamadı	5,82
2017 1. Tur	22,23	21,3	1,156
2017 2. Tur	25,44	33,9	11,52

Kaynak: Fransa İçişleri Bakanlığı'nın resmî sitesi <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-elections> ve Laurent de Boissieu'nün <https://www.france-politique.fr/> internet sitesinden alınan veriler ışığında oluşturulmuştur.

Libération gazetesinin yayımlandığı verilere göre 1988, 1995, 2002, 2007 ve 2012 seçimlerinde söz konusu partinin aldığı oy sırasıyla 4.4, 4.6, 4.8, 3.8 ve 6.4 milyon civarındadır. Yani aşırı sağ partinin oyları konsolide olmuş hatta artış eğilimine geçmiştir. Özellikle gelecek seçimlerle ilgili olarak yapılmış olan anketin verileri de bunu doğrulamaktadır.

²⁶“L'abstention, favorable ou pas au FN?”, *Libération*, 17 Mart 2015, erişim 8 Eylül 2018, http://www.liberation.fr/france/2015/03/17/1-abstention-favorable-ou-pas-au-fn_1222281

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

Siyasal davranışın önemli bir değişkeni de *primaire* adı verilen ön seçimlerdir. Ön seçimler ilk olarak 1995 yılında *Sosyalist Parti*'nin (PS) kendi cumhurbaşkanı adayını belirlemek üzere gerçekleştirildi. Bu sistemi uygulayan partiler kendi içlerinde aldıkları kararlar doğrultusunda aday adaylarını genel ve yerel düzeydeki adaylıklar için seçmeye başladılar. 2011'de ilk defa *Sosyalist Parti* tarafından katılımın sadece partililere değil, aynı zamanda *Sosyalist Parti*'ye oy vereceğini beyan eden ve isteyen tüm vatandaşların da katıldığı bir ön seçim gerçekleştirildi. Bazı sol partiler kendi içlerinde bu uygulamayı uzun zamandır yapıyor olmakla birlikte UMP ve 2017'de devamı olan LR ve PCD dışında hiçbir sağ parti ön seçim yapmamaktaydı. LR, PCD ittifakı da 2017'de kendi seçmeninin de katılabildiği ön seçim yapmıştır. Ön seçim ve özellikle de kendi seçmeninin katılımına açık ön seçim Fransa'da gün geçtikçe siyasi kültürün yaygınlaşan bir parçası hâline gelmiştir. Seçmenin siyasi süreç giderek daha fazla dahil olması ülkenin demokrasi kültürüne önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Buna karşın François Fillon'un ön seçimine yönelik eleştirilerden biri de adayların programları arasında yalnızca ton farkı olmasıydı.²⁷ Bunun nedeninin ise aynı siyasi hedefleri taşıyan üyelerin aralarında rekabet olduğu sonucuna varmak zor olmayacaktır. Zaten aynı siyasal yönelim içinde farklı liderlerin ortaya çıkarak adaylığa talip olması ve aday olması aynı ideolojik çizgide yer alan seçmen ve partilerin herhangi bir tek yönde pozisyon almalarını sağlamak yerine oy potansiyelini oldukça kaygan bir seçmen zeminine dönüştürecekti.²⁸ Nitekim Fillon'un kendi hareketi

²⁷ "Primaire: les 6 raisons du succès de Fillon," *Le Journal du Dimanche*, 22 Kasım 2016, güncelleme 21 Haziran 2017, erişim 5 Haziran 2019, <https://www.lejdd.fr/Politique/Primaire-les-6-raisons-du-succes-de-Fillon-826810>

²⁸ "Enquête électorale française - Vague 8: Primaire de la droite et du centre: la progression de Fillon crée une qualification très ouverte pour le 2nd tour," *Ipsos*, 17 Kasım 2016, erişim 5 Temmuz 2019, <http://www.ipsos.fr/decrypter-societe/2016-11-17-enquete-electorale-francaise-vague-8-primaire-droite-et-centre-progression-fillon-cree-qualification>

Cemal Cem ANARAT

Cumhuriyetçiler tarafından seçildikten sonra hızlı bir yükselişe geçmesi ve 2017'nin başından itibaren Macron'un *Cumhuriyet Yürüyüşü* hareketinin merkez sağ çizgisinin liderliğini kısa sürede Fillon'dan devralması bu çerçevede anlam bulacaktır. Bu açıdan bakıldığında Fillon'un yerini herhangi bir başka adayın kısa sürede alması Macron'un kişisel başarısının da ötesinde, merkez sağdaki bir boşluğun doldurulmasına yönelik bir talebe de cevap veriyor denilebilir.

Seçmen profilinin siyasi eğilim olarak karşılığı

Fransa'daki siyasal yapının ve sosyal yapının yanında kültürel yapının da bu geleneklerin oluşmasında önemli rolleri vardır. Burada Fransa'yı kendine has kılan bazı faktörlere de değinerek ve seçmenin genel eğilimlerini oluşturan sebepleri inceleyerek şu fikir öne çıkarılabilir: Fransa'daki sömürgeci endüstriyel geçmişin, sosyal devlet anlayışının ve bugünün getirdiği ekonomik zenginleşmenin bir uzlaşması olarak sağ ve sol partiler ideolojik bağlamda ya merkeze ve ya da sağa kaymış görünmektedir. Uzun süren sınıf çatışmaları ve hak mücadeleleri geçmişinin belli bir noktaya gelmesi sonucu, büyük kitleleri temsil eden sağ ve sol hareketlerin arasındaki mesafe silikleşmiştir. Ayrıca, sınıflar arası geçişin kolaylaşmasıyla birlikte, bu çatışmalar sol-sağ ekseninde olmak üzere müdahalecilik, vergilendirme ve zenginliğin yeniden paylaşımı konularıyla da sınırlanmıştır denebilir. Buna ek olarak eski sömürgelemlerle süren ilişkiler sonucu kolay ve daha uygun işgücünün ülkeye gelmesi ve zamanla bu kitlelerin vatandaş olması çoğunlukla sosyal ve ekonomik olarak yeterince entegre edilememesi ülkede kültürel ayrışmanın önünü açmış diğer yandan ucuz iş gücü karşısında işlerini kaybeden hakim kültür dünyasına mensup kişilerin tepkisi siyasal olarak ifade edilerek aşırı milliyetçi bir sağ yönelim meydana getirmiştir. Bu üç temel eğilimin sonuncusu daha popülist sistem karşıtı bir çehreye ve söyleme yönelerek tepkisel oyları kendine çekmektedir.

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

Seçimler için ise sağ-sol çizgisinin belirgin bir şekilde hâlen görülmekte olduğu, buna karşın sağ ve sol eğilimlerin artık yalnız olmadığı ve *Ulusal Cephe* çizgisinin de üçüncü bir boyut olarak siyasal düzleme temel bir faktör olarak eklemelendiğini görülmektedir. Seçimlerin ideolojik ekseninin üç boyutlu olmasının yanı sıra özellikle ilk iki boyutun üçüncüsü lehine silikleştiğini de söyleyebiliriz.²⁹ CSA'nın 2014'te yaptığı bir anketine göre Fransızların %28'i kendisini solda tanımlarken %14'ü merkezde, %28'i de sağda tanımlamaktadır.³⁰ Bu tanımlar tarihsel olarak aşına olunan haliyle yapılmış olsa da bunlara yeni eklenen bir kavramın %30'luk bir kesimi oluşturduğunu görüyoruz: Kendisini bu eksenle tanımayan kişiler kategorisi.³¹ Anketi yanıtlayanları kendisini %30'luk kategoride tanımlayanlar kadınlarda 36%, 25-30 yaş kategorisinde %36, çalışanlarda %37, işçilerde %38 ve lise mezunu olmayanların oranı %42'dir. Cautrès'in görüşüne göre bu oranlar ideolojinin kökeninde mutlak bir sosyal bağ bulmanın mümkün olmayacağı savını destekler niteliktedir. Ancak elbette bu durum bir bağıntı kurulamayacağı anlamına gelmemektedir. Ankete katılanların siyasi değerleri sosyal aidiyetlerine eklenmiş olup, kendilerini solda konumlandıranların genelde maaşlı çalışanlar ve özellikle de, ara meslek grubuna dahil oldukları gözlemlenmektedir. Çalışan veya işçi kimliği sağ-sol kimliğinden daha baskın bir şekilde kendini göstermektedir. Bununla birlikte dahil olduğu çizgiyle uyumlu bir oy verme

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

²⁹ Florent Gougou ve Simon Labouret, "La fin de la tripartition? Les recompositions de la droite et la transformation du système partisan," *Revue française de science politique* 63, sayı: 2 (Nisan 2013): 282.

³⁰ Conseil supérieur de l'audiovisuel: Türkçesi, Görsel İşitsel Yüksek Kurulu veya Görsel İşitsel Üst Kurulu'dur. Türkiye'deki RTÜK'ün benzer işlevlerini yerine getiren bir kuruldur.

³¹ Bruno Cautrès, "Réalistes à droite, collectifs à gauche, européens au Centre: radiographie des valeurs de la France politique d'aujourd'hui," *Atlantico*, 7 Kasım 2014, erişim 10 Eylül 2019, <http://www.atlantico.fr/decryptage/realistes-droite-collectifs-gauche-europeens-au-centre-radiographie-valeurs-france-politique-aujourd-hui-sondage-csa-eric-branca-1838534.html#X0fMGOCUTEIO0cPY.99>

Cemal Cem ANARAT

davranışı gözlemlenmektedir. Solda eşitlik ve ilerlemecilik yüceltilirken, sağda gerçekçilik ve reformculuk yükseltilecek değerlerdir. Aşırı sağ (Ulusal Cephe) ve sağ arasında ayırım yapmak ise Cautrès'e göre önemlidir çünkü bir tanesi kendi firmaları olan, serbest meslek erbabı olan sağ iken diğeri daha tabanda olan bir eğilimi göstermektedir. Pierre Bréchon ve Bruno Cautrès'in "Seçim Listelerine Kaydolmak: Sosyalleşme göstergesi mi, siyasallaşma göstergesi mi" adlı makalesinde Grenoble şehrinde ortaya koydukları anketlerden seçmenin söz konusu şehir nüfusunun yarısına yakınının önemli ölçüde politik bilinçten ve angajmandan yoksun olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.³² Bu ankette en ilgi çekici noktalardan biri tahsil düzeyinin siyasi kayıtsızlıkla ilişkilendirilebilecek herhangi bir ilişkisinin bulunamamasıdır. Bir diğer ilginç veri ise en az bir ev sahibi olan kişilerin sadece %4'ünün siyasete seçim listesine kaydolmamış olduğudur.

İpsos'un 2012'deki yaptığı bir başka ankette ise sosyal kategorilere göre siyasal yönelim analizi yapılmış, araştırmaya göre maaşlı ve özellikle de kamuda çalışan kişiler çoğunlukla sola oy vermişler.³³ Zaten bu kimseler hâlâ devletin müdahaleci politikalarından memnun olacak bir sosyal kategoriye dâhil, buna karşın serbest meslek sahipleri sağa daha yakın olmaya meyletmişler. 35-57 yaş aralığı %62 ile sol partiye oy verirken, 60 ve üstü seçmen oylarını %59 oranında sağ parti lehine kullanmış. Anketin verilerine bakıldığında tahsil düzeyinin artması oyları sola meylettirmekle birlikte aslında ciddi anlamda bir sağ-sol kırılması görmek mümkün değil. Gelir durumunun artması da sağa oy verme eğilimini artıran bir unsur olarak karşımıza çıkıyor. Aslında bu tür eğilimler dünyanın her yerinde görülebilecek olmakla birlikte Fransız seçmenin bu konuda

³² Pierre Bréchon ve Bruno Cautrès, "L'inscription sur les listes électorales: indicateur de socialisation ou de politisation?" *Persée*, sayı: 4 (1987): 507, doi:10.3406/rfsp.1987.411647, 507.

³³ "Comprendre le vote des Français," *Ipsos*, 6 Haziran 2012, erişim 15 Kasım 2020, <https://www.ipsos.com/fr-fr/comprendre-le-vote-des-francais>

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

çok büyük bir kırılma yaşamadığını görebiliyoruz. 1993 yılında Janine Mossuz-Lavau tarafından yazılan, *Le Vote des femmes en France* (Fransa'da Kadınların Oyları) adlı kitapta yer alan ise yapılan başka çalışmaya göre ise çevreciler lehine %7'ye karşı %9'la kadınlar öndeyken, sağ oylarda %43'e karşı %45'le öndeler.³⁴ Ulusal Cephe'ye ise erkeklerin %15'lik bir oyu söz konusuysen kadınlar da bu oran %10 civarında. Epey bir zaman sonra bile kadın oyları erkek oylarına göre da az bir farkla bile olsa görece solda kalıyor. Ancak hem ikinci turda aşırı sağ parti *Ulusal Birlik*'in adayı Marine Le Pen'in bir kadın olması hem de sağın ve aşırı sağın yükselmesi nedeniyle zaman içinde kadın ve erkek seçmen arasında Ulusal Birlik Partisi'ne oy verme oranları neredeyse eşitlemiş durumdadır. Nitekim 2017 başkanlık seçimleri sonrası verilen oylarla hakkında Christèle Marchand-Lagier aktarılan yapılan bir cinsiyet araştırmasının sonucuna göre ikinci turda kadınlar sağ adayı Macron'a %65,5 oranında oy verirken erkek seçmen %66,3 oranında oy vermiştir. Aşırı sağın kadın adayı Le Pen ise erkeklerden %13,6 oy alırken kadınlardan %11,9 oy alabilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki aynı çalışmadaki yaş kategorileri dikkate alındığında 60 altı yaşlar hem kadınların hem de erkeklerin iki seçenektan biri olan sağdan ziyade aşırı sağa daha fazla oy vermektedir. Kadınlarda ise aşırı sağa oy veren gençler erkeklere göre daha fazla görünmektedir.³⁵ Bu durum Ulusal Birlik çizgisinin gelecekte daha da güçleneceği öngörüsünü güçlendirmektedir.

2017 Başkanlık Seçimi'nin 2. Turu ise Marine Le Pen'in 2002'de babası Jean-Marie Le Pen'in aldığı oyu neredeyse ikiye katladığı bir seçim olmuştur. Macron toplumsal kategorilerin çoğunda Le Pen'in önüne geçmiş olsa da

³⁴ Janine Mossuz-Lavau, "Le vote des femmes en France (1945-1993)," *Revue française de science politique*, 43e année, sayı: 4, (1993): 681.

³⁵ Christèle Marchand-Lagier, "Le vote des femmes pour Marine Le Pen: Entre effet générationnel et précarité socioprofessionnelle" *Travail, Genre et Sociétés* 2, (2018), sayı: 40, 85-106, 5, 6, 11.

Cemal Cem ANARAT

memnun ve iş sahibi kesimde daha fazla tercih edilmiştir.³⁶ İşçi oylarında ise %56'ya karşı %44'le Le Pen galip gelmiş görünmektedir. Aynı şekilde hane gelirleriyle idare edenler için Le Pen %69'a karşı %31'lik bir oranla öndedir. İşsiz oylarında %47'ye karşı %53'le, çalışanlar ve en düşük gelirlilerde ise %54'e %46 ile ve %55'e %45 gibi oranlarla Macron önde görünmektedir.³⁷ Bununla birlikte ikinci tura kalan iki büyük partinin sağda olması bir önceki seçimle ve geçmiş seçimlerle de kıyaslama yapıldığında Fransa'nın ne denli sağa kaydığını göstermektedir. Nitekim daha bir önceki seçimde iki büyük parti; Sol parti olan *Sosyalist Parti* ile sağ parti *Halk Hareketi için Birlik*'in adaylarının karşılaşması söz konusu olmuşken artık en büyük iki adayın birinin sağdan diğerinin ise aşırı sağdan çıkması Fransa'nın siyasal ağırlık merkezinin değiştiğini gösteren önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu savı destekler nitelikte bir diğer dikkat çekici nokta ise Fransa'da taraftarı olmayan hemen hemen her kesimden belirgin tepkiler alan *Ulusal Cephecilerin*, ikinci tura kalmalarına rağmen, 1969'dan beri görülen en düşük başkanlık seçimi katılımının, Marine Le Pen'in finalist olduğu ikinci turda görülmesi olmuştur. Bu da toplumun cehpeci harekete duyduğu tepkinin azaldığını şeklinde yorumlanabilir. Üstelik bir önceki 2012 ve 2017 seçimlerinin ilk turlarında, sağın toplam oy oranı 27,18'den 48,72'ye, ikinci turlarda ise toplam oy oranı 48,36'dan 63,86'ya yükselmiştir. Benzer bir dramatik artış yine tüm sol oyların aleyhine olacak şekilde *Ulusal Cephe*'de gerçekleşmiştir; cephe oyları ilk 2012'nin ilk turunda 17,9'dan 2017'nin ilk turunda 21,3'e yükselmiştir. 2012'de ikinci tura kalamayan *Ulusal Cephe* 2017'nin ikinci turunda 36,14 gibi bir oy orana ulaşmıştır. Bütün bu verilerin ışığında hem sağın hem farklı bir sağ kategorisi olan *Ulusal Cephe*'nin güçlenmeyi sürdürdüğünü

³⁶ "2nd tour présidentielle 2017: sociologie des électeurs et profil des abstentionnistes," *Ipsos*, 7 Mayıs 2017, erişim 2 Eylül 2019, <https://www.ipsos.com/fr-fr/2nd-tour-presidentielle-2017-sociologie-des-electorats-et-profil-des-abstentionnistes>

³⁷ A.g.e

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

sonucuna ulaşmak mümkündür. Fransa'da genel anlamda siyasal merkezin sağa kaydığını söyleyebiliriz. Bu hem sol seçmenin merkez sağa hem de merkez sağ seçmenin aşırı sağa kayması şeklinde eğilim göstermektedir. Bu bağlamda genel bir sağa kayış olduğunu söylemek artık mümkündür. Aşırı sağ da bu sağa kayma olgusundan payına düşeni almaktadır. İki unsurdan oluşan sağ-sol eksenini değiştirerek üçüncü bir unsur olan aşırı sağ bünyesine katmıştır.

Sonuç

Ele alınan verilerle yola çıktığımızda varılabilecek ilk sonuç, Fransız siyasal yaşamında sağa eğiliminin süreç içinde artması ve aşırı sağın güçlenmesi ile sol, sağ, aşırı sağ şeklinde üç siyasi ana damar lehine sağ-sol ayrımının zayıflıyor olduğudur. Avrupa'da yaşanan ekonomik krizin ve göçmen sorununun Fransa gündemini bu düzeyde meşgul etmesi, bu eğilimin hem sosyal hem ekonomik güdülenmelerle devam edeceğini düşündürmektedir. Fransa seçmenin siyasi yönelimleri ve siyasetçilerinin de bu taleplere cevap vermesiyle siyasetin üç partiyle olmasa da üç temel eğilim doğrultusunda kurgulanması söz konusu olacaktır. Sol, sağ ve aşırı sağ eğilimlerini özellikle belirtmemizin nedeni bu eğilimlerin parti sayılarına ve bölünmelerine bakıldığında fark edilemeyecek olmasıdır. Sağ ve sol arasındaki ikili rekabet anlayışı yerini, içinde aşırı sağın da olduğu üçlü bir çekişme alanına bırakmaktadır. Varılabilecek bir ikinci sonuç tablolarında belirtilen diğer iki kategori olan merkez ve radikal solun da bahsi geçen bu üç kampın içinde yerlerini bulacak olmasıdır. Bir diğer önemli sonuç ise yaş, cinsiyet ve gelir durumu gibi özelliklerin seçmenin davranışında hâlen önemli değişiklikler gösterdiği ve aşağı yukarı her seçmen kategorisinde Fransız siyasetinin ağırlık merkezinin sağa çektiğini ve çeşitli anket sonuçlarının ve araştırmacıların görüşlerinin bu doğrultuda geliştiğidir. İdeolojik eksenin üç boyutlu olması, sağ-sol ayrımının sürmesini engellemeyecek olsa da, önemli bir kesimin

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

Cemal Cem ANARAT

siyasal sistemde yerini bulmasını geciktirebilecek veya bocalamalara neden olabilecektir. Ancak sağ-sol ekseninden, sol-sağ-aşırı sağ eksenine geçiş, aslında 90'ların başında solun yaşadığı düş kırıklığının yol açtığı ideolojik zayıflamayla ve sonrasında ortaya çıkan ideolojik çeşitlenme ile açıklanabilir. Bu da aslında sosyal ve ekonomik koşulların dayattığı seçimlerle gerçekleşmektedir. Öte yandan, Fransa'da diğer Kıta Avrupası ülkelerinin çoğunluğunda olduğu gibi aşırı sağın yükselmesindeki önemli etmenlerden biri de göçmenlerin sistemle bütünleşmelerini sağlayabilecek Birleşik Krallık'taki geçerli *British* kimliği benzeri bir üst kimliğin oluşturulamamasıdır. Bu eksiklik, Fransız milliyetçileri ve göçmenler arasındaki kopukluğu, karşıtlığı ve kutuplaşmayı artırarak, Ulusal Birlik benzeri partinin tabanını genişletmektedir. Fransa'nın geleceğinin *Ulusal Cephesiz* düşünülmemeyeceği savını, sonucu açıklanan anketle bir kez daha pekiştirmiş olmayı hedeflemekteyiz. Avrupa ve Fransa'da; mülteci krizinin, terör ve ekonomik daralmanın etkisini sert bir şekilde hissettirdiği bir dönemden geçilmektedir. Kimlik siyasetinin, refah seviyesi yüksek olan bu ülkelere, refah seviyesi düşük olan ülkelere gelen ve geçmişleriyle bağlarını sürdüren göçmen kökenli gruplara karşı sona erebileceğini düşünmek en azından yakın ve orta vadede artık pek de mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

Akın, Ahmet Ziya. "Neoliberalizm Etkisinde Sağ Popülizmin Yükselişi: ABD, Macaristan ve Fransa Örnekleri." *International Journal of Political Studies* 5. Sayı:1 (Nisan 2019), <https://doi.org/10.25272/j.2149-8539.2019.5.1.03>

Ariboğan, Deniz Ülke. *Duvar* İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2017.

Bréchon, Pierre, Bruno Cautrès. "L'inscription sur les listes électorales: indicateur de socialisation ou de politisation?" *Persée*, Sayı: 4 (1987), 502-525, doi:10.3406/rfsp.1987.411647

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

Bréchon, Pierre. “Paysage après la bataille présidentielle: la gauche et la droite, même pas mortes!” *The Conversation*, 20 Eylül 2017, <https://theconversation.com/paysage-apres-la-bataille-presidentielle-la-gauche-et-la-droite-meme-pas-mortes-84191>

Brouard, Sylvain, Emiliano Grossman ve Isabelle Guinaudeau. “La compétition partisane française au prisme des priorités électorales: Compétition sur enjeux et appropriations thématiques.” *Revue française de science politique* 62, Sayı: 2, (2012), 255-276, <https://doi.org/10.3917/rfsp.622.0255>

Cautrès, Bruno. “Réalistes à droite, collectifs à gauche, européens au Centre: radiographie des valeurs de la France politique d’aujourd’hui.” *Atlantico*, 7 Kasım 2014, Erişim 10 Eylül 2019, <http://www.atlantico.fr/decryptage/realistes-droite-collectifs-gauche-europeens-au-centre-radiographie-valeurs-france-politique-aujourd-hui-sondage-csa-eric-branca-1838534.html#X0fMGOCUTEIO0cPY.99>

“Comprendre le vote des Français”. *Ipsos*. 6 Haziran 2012, Erişim 15 Kasım 2020, <https://www.ipsos.com/fr-fr/comprendre-le-vote-des-francais>

Çöpoğlu, Muhammed Onur. “Avrupa’da Yükselen Popülist Aşırı Sağ Partiler: Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) Grubu Üzerine Bir İnceleme.” *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 4. (2017): 1-17, <https://doi.org/10.20860/ijoses.331142>

De Boissieu, Laurent. France Politique, le site d’information sur la vie politique française internet sitesi, <https://www.france-politique.fr/guencelleme> 27 Şubat 2020

“Enquête électorale française - Vague 8: Primaire de la droite et du centre: la progression de Fillon crée une qualification très ouverte pour le 2nd tour.” *Ipsos*. 17 Kasım 2016, Erişim 5 Temmuz 2019, <http://www.ipsos.fr/decrypter-societe/2016-11-17-enquete-electorale-francaise-vague-8-primaire-droite-et-centre-progression-fillon-cree-qualification>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

Cemal Cem ANARAT

Finchelstein, Gilles. “Cumhuriyet Yürüyüşü Partisi (LREM) Taraftarlarının Robot Resmi.” *EURO Politika* Dergisi 4 . Sayı: 1. Çeviren: Cemal Cem Anarat, (17 Temmuz 2020), 1-30.

Finchelstein, Gilles. “Le portrait robot des sympatisants de la République en marche.” Fondation Jean-Jaurès. (Eylül 2018), 1-30, https://jean-jaures.org/sites/default/files/portrait_robot_lrem.pdf

Fransa İçişleri Bakanlığı'nın resmî sitesi <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-elections>

Gaxie, Daniel. “Les Critiques profanes de la politique, Enchantements, désenchantements, réenchantements.” *Juger la politique, Entreprises et entrepreneurs critiques de la politique*. Eds. Philippe Garraud ve Jean-Louis Briquet, Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2002 248, 10.4000/books.pur.24754

Gougou, Florent ve Simon Labouret. “La fin de la tripartition? Les recompositions de la droite et la transformation du système partisan.” *Revue française de science politique* 63, Sayı: 2 Nisan 2013, 279-302.

Grunberg, Gérard. “Le parti socialiste français et le cycle d'Épinay (1971-1994)”, *La social-démocratie en cette fin de siècle*. ed. Jean Pierre Beaud ve Jean Guy Prévost. (Kanada: Presse de l'Université de Québec, 1995): 51-52.

“Inégalités : oui, nous avons aussi de bonnes raisons d'espérer.” *Observatoire des inégalités*. 27 Kasım 2019, https://www.inegalites.fr/Inegalites-oui-nous-avons-aussi-de-bonnes-raisons-d-espérer?id_theme=17

Korkmaz, Tuğrul. *Çağdaş Siyasal Sistemler* Editörler: Burhan Aykaç ve Şenol Durgun. 1. Baskı, 2012, Binyıl Yayınevi.

“L'abstention, favorable ou pas au FN?”. *Libération*, 17 Mart 2015, Erişim 8 Eylül 2018, http://www.liberation.fr/france/2015/03/17/l-abstention-favorable-ou-pas-au-fn_1222281

Fransız Seçmenin Üç Eksenli Siyasete Yönelmesi

“Les immigrés et leurs descendants face aux inégalités.” 2 Nisan 2009, *Observatoire des inégalités*, https://www.inegalites.fr/Les-immigres-et-leurs-descendants-face-aux-inegalites?id_mot=25

Marchand-Lagier, Christèle. “Le vote des femmes pour Marine Le Pen: Entre effet générationnel et précarité socioprofessionnelle.” *Travail, Genre et Sociétés* 2. Sayı: 40, (2018): 85-106.

Martin, Pierre. “Les Élections de 2002 constituent-elles un « moment de rupture » dans la vie politique française ?” *Revue française de science politique* 52. Sayı: 5/6, (Ekim-Aralık 2002): 593-606.

Mayer Nona ve Daniel Boy. “Les ‘variables lourdes’ en sociologie électorale.” *OpenEdition*, İnternette Yayınlanma Tarihi: Temmuz 2013 (1997): 109-122, <https://doi.org/10.4000/enquete.1133>

Michelat, Guy ve Vincent Tiberj. “Gauche, centre, droite et vote, permanence et mutation d’une opposition.” *Revue française de science politique* 57, Sayı: 3-4, (2007): 371-392, <https://doi.org/10.3917/rfsp.573.0371>

Mossuz-Lavau, Janine. “Le vote des femmes en France (1945-1993).” *Revue française de science politique*, 43e année, Sayı: 4, (1993): 673-689.

Cas Mudde. “Who’s Afraid of the European Radical Right?” *Dissent* 4, (2011), Sayı: 58, 7-11.

“Nicolas Dupont-Aignan rallie Marine Le Pen : qui sont les soutiens de la candidate FN pour le second tour?” *LCI Gazetesi*. Güncelleme 28 Nisan 2017. Erişim Nisan 2020. <https://www.lci.fr/elections/presidentielle-2017-nicolas-dupont-aignan-christine-boutin-philippe-de-villiers-francoise-hostalier-qui-sont-soutiens-de-marine-le-pen-2e-tour-20-46008.html>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
213-244

Cemal Cem ANARAT

Örmeci, Ozan ve Temmuz Yiğit Bezmez. *Fransa Siyaseti ve Dış Politikası*. İstanbul: Bilgesam Yayınları, Mart 2019.

“Primaire: les 6 raisons du succès de Fillon,” *Le journal du dimanche*, 22 Kasım 2016, Güncelleme: 21 Haziran 2017, Erişim 5 Haziran 2019, <https://www.lejdd.fr/Politique/Primaire-les-6-raisons-du-succes-de-Fillon-826810>

Roskin, Michael G.. *Çağdaş Devlet Sistemleri, Siyaset Coğrafya, Kültür*. Çeviri: Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, 4. Baskı, Ankara: Mart 2013.

“Sondage: les Français parmi les plus eurosceptiques d’Europe,” *Le Point*, Güncelleme 29 Mart 2016, Erişim 20 Temmuz 2019, http://www.lepoint.fr/europe/sondage-les-francais-parmi-les-plus-eurosceptiques-d-europe-29-03-2016-2028643_2626.php

“Sondage: Le Pen et Fillon arriveraient en tête au Premier tour, Macron troisième, Mélenchon quatrième,” *L’OBS*, Güncelleme 12 Ocak 2017, Erişim 16 Şubat 2020, <http://tempsreel.nouvelobs.com/en-direct/a-chaud/32265-presidentielle2017-sondage-fillon-arriveraient-premier.html>

“2nd tour présidentielle 2017: sociologie des électeurs et profil des abstentionnistes,” *Ipsos*, 7 Mayıs 2017, Erişim 2 Eylül 2019, <https://www.ipsos.com/fr-fr/2nd-tour-presidentielle-2017-sociologie-des-electorats-et-profil-des-abstentionnistes>

Seeking a "Better Life" in Turkey: Afghan Refugees' International Human Rights Condition in Turkey

Türkiye'de "Daha İyi Bir Yaşam" Peşinde: Türkiye'deki Afgan Mültecilerin Durumunun İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi

Sanaa TALWASA^(*)

Abstract

Turkey hosts the vast majority, more than four million, of refugees in the world, and Afghans make up the second-largest group of this population. Turkey is considered both a transit, a gate toward European countries, and a destination country for refugees due to its geographical position. Nevertheless, the majority of asylum seekers in Turkey are Syrian who have moved into since 2011. The author claims that Turkey and international refugee supporters prefer Syrian refugees' legal protection, which causes Afghans to suffer massive violations of basic human rights during their journey to Turkey, after arrival, and while seeking refugee status in Turkey. This paper considers current condition of Afghan asylum seekers' international human rights in Turkey who are waiting for their final destination toward European countries. Similarly, this paper highlights the possible consequences of current strategies' application on Afghan refugees' human rights conditions based on UNHCR's most recent system. The author includes practical recommendations and suggestions for international society as well as Turkey to enhance the human rights condition of refugees, especially Afghans, since this concept requires global cooperation rather than only Turkey's efforts.

Anahtar Kelimeler: Afghan Refugees, Migrations, Refugee's protection in Turkey, Human Rights.

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 02.04.2020

Kabul Tarihi: 07.08.2020

(*) Emory University Law school Alumna, Department of Civil Rights-Ministry of Justice, Afghanistan
E-posta: sanaa.talwasa@alumni.emory.edu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6933-6632>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

Öz

Türkiye, dünya mültecilerinin önemli bir kısmına, dört milyondan fazla mülteciye ev sahipliği yapmaktadır ve Afganlar bu mülteci nüfusun ikinci en büyük grubunu oluşturmaktadırlar. Türkiye, coğrafi konumu sebebiyle mülteciler ve özellikle de Afganlar için hem Avrupa ülkelerine giden yolda geçit olan bir transit ülke, hem de bir varış noktası olan bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'deki sığınmacıların çoğu 2011'den itibaren gelmekte olan Suriyelilerdir. Yazar, Türkiye'nin ve uluslararası mülteci destekçilerinin Suriyeli mültecilerin yasal korumasına öncelik verdiklerini, ve bunun, Afganların Türkiye'ye yolculukları sırasında, vardıktan sonra ve Türkiye'de mülteci statüsü talep ettiklerinde büyük insan hakları ihlallerine maruz kalmalarına yol açtığını iddia ediyor. Bu makale, nihai hedef olarak Avrupa ülkelerine gitmeyi bekleyen Türkiye'deki Afgan sığınmacıların uluslararası insan hakları bağlamında mevcut şartlarını ele alıyor. Bu makale aynı zamanda, BMMYK'nın sistemine göre uygulanan en son stratejilerin insan hakları açısından Afgan mültecilerin şartları üzerindeki olası sonuçlarına dikkat çekiyor. Yazar, özellikle Afganlar olmak üzere mültecilerin insan hakları açısından şartlarını iyileştirmek üzere Türkiye ve de uluslararası toplum için pratik öneriler sunuyor, zira bu, yalnızca Türkiye'nin çabalarını değil, daha fazlasını, yani küresel işbirliğini gerektirmektedir.

Keywords: Afgan Mülteciler, Göçler, Türkiye'de Mültecilerin Korunması, İnsan Hakları.

Introduction

Afghans alongside Syrians, Iraqis, and Yemenis, constitute a huge group of asylum seekers fleeing their countries to western countries. This journey is full of challenges for all of them though recently tougher for Afghans. Turkey is considered both a transit and destination country for Afghans and this technically imposes different legal responsibilities on Turkey. However, the traditional protectors of Afghan asylum seekers, the international society, and European countries, prefer to consider much recent and global imminent concerns rather than Afghan long term internal conflicts. On the other hand, the Afghan Government has failed to protect the basic human rights of its nationals due to several challenges domestically and internationally. Thus, such situations provide a great gap

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

for the protection of Afghan refugees’ rights in Turkey, who is committed to the way European countries deal with prioritizing Syrian refugees.

This paper aims to consider actual challenges against Afghan asylum seekers’ international human rights on their journey to Turkey, while living in Turkey, and receiving refugee status. Furthermore, the author describes the contents of the European Union-Turkey deal in 2016 and its effects on Afghans’ living conditions in Turkey. The contents of the paper reflect information gathered by a variety of national and international accurate and updated sources. For instance, Katie Kuschminder’s 2017 research based on actual surveys and interviews, and the annual reports (of 2017-2019) conducted by Refugees International Organization, that is “a global independent advocacy organization.” The efficiency of the European Union, the European Council, and the UNHCR reports were also highly informative and reliable. This essay could be qualified for extensive research to establish a mandatory policy both in Turkey and Afghanistan.

The first part of the article points to the plain definition of important inter-related concepts such as refugee, migrant, and international protections since there is an illusion of addressing Afghans based on these categories. The second part considers the Afghan refugees’ journey to Turkey as both a transit and a host country, and Turkish refugee protection mechanism. The third part discloses the conditions of Afghan refugees’ international human rights in Turkey. The fourth part aims to conclude the discussion with the UNHCR policy related to refugees and possible recommendations for increasing the protection of refugees’ international human rights in Turkey.

I. Primary Definitions of Relevant Concepts

It is essential to consider the legal definition of relevant concepts to the international human rights perspectives to understand the legal duty of the states and the real status of Afghans living in Turkey.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

1.1. "Migrants" and "Refugees"

There is no universally accepted definition of "migrants" in any international document. However, some specialized international documents have pointed to the category who migrated for work.¹ Different organizations have defined migrants as "any person who is outside a state of which he or she is a citizen or national, or, in the case of a stateless person, his or her state of birth or habitual residence."² Some render a broader definition of migrants, which covers "persons who leave or flee their habitual residence... to seek opportunities or safer and better prospects."³ It is also noticeable that migrants are covered by international humanitarian law as they are "protected persons"⁴ and may enjoy protection as "refugees." After the migration crisis in 2015, political authorities and media used the "economic migrants" label rather than "refugees"⁵ which rendered weak protection for such a category.⁶

On the other hand, a refugee is a person with well-founded fear of persecution in their home country because of their race, nationality, religion, social group, or political opinion, who is outside of their own country and

¹ The United Nations, *The International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families*, (New York: General Assembly, 1990), art. 2(1).

² United Nations High Commission for Human Rights, *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights at International Borders*, (Geneva: UNHCR, 2001), 4.

³ International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Geneva: 2009), 44.

⁴ International Committee of the Red Cross (ICRC), *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention)*, (Geneva: Treaty Series, 1949), art. 4 and 73.

⁵ Heaven Crawly and Dimitris Skleparis, "Refugees, Migrants, Neither, Both: Categorical Fetishism and the Politics of Bounding in Europe's "Migration Crisis," *Journal of Ethnic and Migration Studies Advance Access*, (2017): 25-29.

⁶ Roger Zetter, "Protection in Crisis: Forced Migration and Protection in a Global Era," *Migration Policy Institute*, (2015): 7-22.

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

cannot return due to fear.⁷ The limited nature of the refugee definition in the convention has been criticized widely by scholars. Since the end of the twentieth century, three types of refugees came to be acceptable: refugees facing state displeasure due to their political activity; refugees facing state displeasure due to belonging to a particular cultural and social group; and refugees facing life danger due to the “states of conflicts, social, and political breakdown.”⁸ The third category faces a general breakdown that may have physical, social, political, and environmental aspects that make their life impossible back home, and country members to the convention need to provide similar legal protection of basic human rights for all refugees.

1.2. Afghans: “Migrants” or “Refugees”

Employment, education, trade, healthcare, and most importantly constant security concerns are the main reasons for Afghans to migrate for several decades. In other words, Afghan migration is not a result of a single reason but “a complex web of socio-economic, political, and personal factors”⁹ that make every individual’s case differently. Afghans used a *prima facie* claim to protection as refugees under international law, because of long-standing armed conflicts in the country; however, this is not the routine nowadays anymore.¹⁰

In this regard, Afghanistan’s neighbors have hosted the majority of Afghan refugees during the past years. In 2015, Pakistan and Iran, by

⁷ United Nations General Assembly, *Convention Relating to the Status of Refugees*, (New York: Treaty Series, 1951): 137, article 1.

⁸ Andrzej Bolesta, “The UN Convention Relating to the Status of Refugees: The Case for and Against Reform, Forced Migration and the Contemporary World: Challenges to the International System,” *Bialystok: Libra*, (2006): 17-35.

⁹ Angeliki Dimitriadi, “In Search of Asylum: Afghan Migrants in Greece,” *European Journal of Migration and Law* 19, (2017): 57- 76.

¹⁰ Katie Kuschminder, “Afghan Refugees Journeys: Onward migration Decision-Making in Greece and Turkey,” *Journal of Refugees’ Studies*, (2017): 1-22.

Sanaa TALWASA

hosting 1.5 million and 1 million respectively, beside a huge number of unregistered refugees, were the largest host countries for the Afghan refugees in the world.¹¹ Afghan refugees face severe challenges and violations of basic rights, arbitrary detention, risk of deportation, discrimination, and deprivation of the right to work and the right to education in Pakistan and Iran. These harsh challenges force them to leave the host countries and either return to Afghanistan or migrate somewhere else.

In 2015, Afghanistan was the second-largest group of refugees with 2.7 million;¹² at least 181,360 Afghans claimed asylum in EU countries, which was 400 percent more than the claims in 2014.¹³ However, Afghans' claims for refugee international protection status have been rejected and they have been deported mostly from European countries.¹⁴ Therefore, serious challenges against Afghans in Afghanistan, Pakistan, and Iran prompt them to choose western countries as a destination for a "better life" and the most convenient way to the west is considered through Turkey. Afghans have been recognized as "refugees," sometimes as "migrants," sometimes even as both, and many other times in between.¹⁵ Considering this complexity and no recent clue for solving this ambiguity, this article uses the term "Afghan refugees" to cover Afghan "refugees," "migrants," and those between these two concepts currently in Turkey, similar to the majority of papers and surveys on this topic.¹⁶

¹¹ UN High Commissioner for Refugees, *Global Trends: Forced Displacement in 2015*, (New York: 2016) 10-14.

¹² Ibid.

¹³ EUROSTAT, *Asylum and Managed Migration Database*, (Geneva: European Commission, 2016).

¹⁴ Liza Schuster and Nassim Majidi, "What Happens Post-Deportation? The Experience of Deported Afghans," *Migration Studies*, (2013): 221-240.

¹⁵ Crawly and Skleparis, "Refugees, Migrants, Neither, Both," 25-29.

¹⁶ Kuschminder, "Afghan Refugee Journeys," 1-22.

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

1.3. *International Protections of Refugees’ Human Rights*

Every state has an international responsibility to ensure the protection of human rights of every person within its jurisdiction, irrespective of their nationality.¹⁷ Ad hoc, the legal status of being refugee, migrant, or asylum seeker and any illusion regarding determining the legal status of foreigner citizens fails to underestimate host states’ responsibility for protecting their rights. Besides, granting the right to enter a state should not violate the non-discrimination principle, namely discrimination based on race, sex, religion, political opinion, language, nationality or social origin, property, birth, or any other status.¹⁸ International law requires states to develop an efficient national legal framework in confirmation with international obligations toward refugees.

The basic right to live affirms protections as international legal responsibility for each departing, transit, host, and destination countries toward refugees and asylum seekers. This means that authorities have to preclude, search, and help refugees in danger, and the marine patrols’ officers need to go search for lost people in the water, and their dead bodies have to be sent back home to their families. Refugees and asylum seekers’ right of access to education, work, health service, social security services, and free mobility are protected under international law, and they need to be protected against arbitrary detention, deportation, discrimination, and cruel treatment by the host state.¹⁹

¹⁷ United Nations General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights*, (New York: Treaty Series vol. 999, 1996): article 2.

¹⁸ United Nations Human Rights Committee, *International Covenant on Civil and Political Rights Committee, General Comment No. 15: On discrimination based on sex*, Aumeeruddy-Cziffra, S. & Others. *Mauritian Women v. Mauritius*, CCPR/C/12/D/35/1978 (New York: International Covenant on Civil and Political Rights Committee, 1978).

¹⁹ International Commission of Juris, *The practitioners’ Guide: Migration and International Human Rights Law* (Geneva, ICJ, 2014): 20-25.

II. The Challenging Journey of Afghans to Turkey

Recently, a significant number of Afghans have been tempting to enter Turkey's borders legally and illegally, and the majority of them aim to move toward Europe to seek asylum. This part of the paper reflects the journey challenges for Afghans, the reasons they stay or leave Turkey, and the current Turkish refugee mechanism.

2.1. Turkey: Transit and Destination Country for Afghans

Afghans' journey to EU countries occurs typically in three stages. The first stage is leaving Afghanistan, Iran, or Pakistan to Turkey. The second stage is moving to Greece from Turkey, either by walking through Bulgaria or crossing the Evros River. The third stage is moving to northern European countries, the final destination, from Greece.²⁰ "The Greek-Turkish sea border initially (in 2004-2009) and the land border eventually (in 2010-2012)" bore a huge number of arrivals from Turkey to Greece.²¹ Therefore, Turkey and Greece have been considered merely as transit countries when Afghan refugees start the journey; Turkey as a gate to Europe and Greece as a first entry point and a choice to claim asylum.

The migration reason for Afghan refugees and their international human rights' conditions in the transit countries have significant effects on choosing a destination country during their journey.

One of the most recent refugee journey piece of research and survey about Afghan refugees counts the elements involved in choosing a destination country as "(i) current subjective living conditions; (ii) employment; (iii) whether the refugees experience abuse in the current country; (iv) whether the refugees have previously attempted to migrate

²⁰ Kuschminder, "Afghan Refugees Journeys," 1-22.

²¹ Angeliki Dimitriadi, "In Search of Asylum," 57- 76.

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

onwards from the current country; and (v) the country of refuge (being Greece or Turkey.)”²²

Furthermore, there are reasons for Afghan refugees’ decision to stay a transit country (Turkey) based on the survey conducted in 2017. Most Afghans lack any specific destination country as their final destination if their migration reason is only to flee from home and reach a safer place to live. However, Afghan refugees consider arrival to the UK, Germany, and Scandinavian countries as a successful migration journey.²³ The writer hypothesizes that the reasons to decide whether to stay or leave Turkey are as such:

- a. Refugees who tended to stay in one of the transit countries continue to stay in their current country.
- b. A longer stay of refugees in a country renders a high tendency of refugees to stay there.
- c. Refugees with good or very good living conditions will continue to stay in their current country.
- d. Refugees who are working aim to continue their migration to other European countries.
- e. Afghan refugees who have faced verbal or physical abuse prefer to continue their journey out of the current transit country.
- f. Afghan refugees who are certain about their destination will continue their journey to Northern European Countries.

As discussed above, some of the Afghan refugees (20 percent) choose Turkey as their destination country ending their long journey. This choice could be questioned from the international human rights perception whether they choose to stay in Turkey due to decent living conditions or they see themselves “stuck in transit.” The survey conducted in 2015

²² Kuschminder, “Afghan Refugees Journeys,” 1-22.

²³ Ibid.

Sanaa TALWASA

shows that Afghan refugees in Turkey do not feel “stuck in transit”²⁴ as some Afghans do in Indonesia.²⁵ Based on the survey, feeling secure and safe, employment opportunities, a chance for making more money, and family members living in Turkey, are the main reasons for Afghans to come and stay in Turkey as the destination country of their journey.²⁶

However, it is noteworthy to remember that the survey was conducted in 2015 and substantial changes have happened to affect refugees’ conditions. For instance, the Syrian civil war affected the Turkish market significantly both at the national and international level; the war brought a large number of Syrian refugees to Turkey as well. Aside, Turkey faced a coup attempt against the state institution in 2016 and the consequences continue up to now. Furthermore, the international organizations and the EU were more interested to handle Syrian refugees, which brought them to the bargaining table to consent on a deal with Turkey. Afghans who continue to stay in Turkey consist of illegal migrants or refugees without legal documentation or support, so they work in the black market of employment as “cheap workers.” The following part of the paper clarifies how the refugee mechanism in Turkey caused this challenge.

2.2. Turkey and Refugee Protection Mechanism

Turkey hosts more than 3.9 million Syrian refugees and 360,000 asylum seekers from other nationalities, which consists of more than 120,000 Afghans.²⁷ Turkey, as a signatory of the 1951 Geneva Convention, has a geographical limitation to apply the convention only to the European

²⁴ Ibid.

²⁵ Antje Missbach, “Troubled Transit: Asylum Seekers Stuck in Indonesia,” *ISEAS-Yusof Ishaq Institute*, (2015): 44-63.

²⁶ Kuschminder, “Afghan Refugees Journeys,” 1-22

²⁷ Izza Leghtas and Jessica Thea, “You Cannot Exist in This Place:” *Lack of Registration Denies Afghan Refugees Protection in Turkey* (Istanbul: Refugees International 2018): 1-12.

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

Union member nations. This means that only the citizens of EU member countries can seek asylum and refugee protection rights in Turkey. In 2013, Turkey adopted its first immigration law, called “Law on Foreigners and International Protection” that entered into force in April 2014.²⁸

This law provides humanitarian protections in three categories: Full refugee protection (considered only for people coming from Europe); conditional refugee protection (typical refugees coming from any non-European country); and “subsidiary protection” (any refugees that face death, torture, discrimination, inhumane treatment and violence if they return). The recent package of protections covers Syrians automatically without applying or going through any further process, while other nationals, such as Afghans, must apply for the second package of protection, conditional protection. Refugees with either conditional and subsidiary protections are not eligible for citizenship in Turkey in the long term which means that the protections apply for a short time only and are different from refugees’ full protection.²⁹

Before September 2018, the United Nations High Commission for Refugees (UNHCR) was registering asylum claimants from different nationalities in Ankara, granting Refugees Status Determination (RSD). The non-Syrian refugees were assigned to “Satellite Cities” and The Provincial Directorate of Migration Management (PDMM) was responsible to help them settle in the cities. After a rising number of Afghans arrived in Turkey, the responsibility of their registration was transferred from the UNHCR to Turkey’s Directorate General of Migration Management (DGMM) in 2018. Currently, non-Syrian asylum

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

²⁸ Rebecca Kilberg, “Turkeys Evolving Migration Identity,” *Migration Policy Institute* (2014): 2-5.

²⁹ Meltem Ineli Ciger, “Implications of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection and Regulation no. 29153 on Temporary Protection for Syrians Seeking Protection in Turkey,” *Oxford Monitor of Forced Migration* 4(2), (2015): 28-36.

Sanaa TALWASA

seekers first interview with the PDMM, across all 81 provinces, and then will be assigned to “Satellite cities” where they must wait to interview with the DGMM to become eligible for the international protection, the conditional package of protections for Afghans.³⁰

This procedure is called “Temporary Protection Regulation” which forms the basis for UNHCR policy. Therefore, Afghan refugees need to be interviewed, registered, and then given official documents of identification which show their conditional international protection. Placed in the satellite cities, Afghan refugees wait for their applications to be evaluated and accepted for permanent refugee protection in a third country. This stage usually takes more than four years which depends on the individual cases’ conditions. This paper focuses on the international human rights condition of Afghan refugees in this stage of their journey, living in Turkey and waiting to receive permanent refugee protection from another state.

III. Afghan Refugees’ International Human Rights in Turkey

Refugees International Organization and several other scholars have published detailed reports and research papers regarding conditional refugees’ life while staying in the satellite cities through surveys and interviews. The hardest part of Afghan asylum seekers’ journey is waiting to receive conditional legal protection and the official identification cards, which can take several months. They face great challenges to their basic international human rights during their stay in the satellite cities such as discrimination, lack of work permits, lack of housing assistance, lack of any accurate information about asylum procedures, and lack of an appropriate health care system.³¹ Unfortunately, according to the most recent reports,

³⁰ Leghtas and Thea, “*You Cannot Exist in This Place*,” 1-12.

³¹ Izza Leghtas, *Refugees International Reports: “Except god, we have no one”: Lack of durable solutions for non-Syrian refugees in Turkey*, (Istanbul: Refugees International 2017): 1-12.

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

conditions for Afghan refugees “worsened” in 2018.³² Here, the author focused only on a few basic rights of Afghan refugees’ international human rights protection in Turkey.

3.1. Right to Stay (Protection Against Deportation)

A rising number of Afghans seeking asylum was recorded in 2018 whose destination was not Turkey, but Europe. Besides, the Syrian crises render a large number of displaced, immigrants, and refugees in Turkey. Considering such conditions, Turkey decided to consider prompt action ending undocumented entry and decreasing asylum seekers in its jurisdiction and borders. The easiest solution for the government was to send asylum seekers back home without investigating whether their conditions require imminent international protection as refugees. Turkey deported 17,000 Afghans back to Afghanistan between January to June 2018³³ and these were called “voluntary returns” by the government of Turkey. However, Afghan refugees were misled or coerced into signing documents they could not understand and were sent back.³⁴ The illegal, expensive, highly dangerous, and time-consuming trips of Afghans were ended by a short flight from Turkey to Afghanistan and called “voluntary returning home.” Nevertheless, the deportation decision did not suffice, and Turkey demanded to build a wall along Turkey’s border with Iran that was completed in early spring, 2019.³⁵

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

³² Leghtas and Thea, “You Cannot Exist in This Place,” 1-12.

³³ Mujib Mashal, “Their Road to Turkey Was Long and Grueling, but the Short Flight Home Was Crueler,” *New York Times*, 16 June 2018.

³⁴ European Council on Refugees and Exiles, *Turkey Responds to Increasing Arrivals of Afghans with Mass Deportation*, (Brussels: European Council, 2018; Amnesty International, *Turkey: Thousands of Afghans Swept Up in Ruthless Deportation Drive*, (London: Amnesty International, 2018); Leghtas and Thea, “You Cannot Exist in This Place,” 1-12.

³⁵ Orhan Coskun and Tuvan Gumrukcu, *Turkey to Complete Wall on Iranian Border by Spring 2019*, (Ankara: Reuters, January 2018).

Sanaa TALWASA

It is noteworthy that any detention and deportation of Afghans by the Turkish Police occurs in violation of international law and international human rights. The essential legal protection for refugees and asylum seekers is a well-established principle, the non-refoulement principle. This principle prohibits states from removing asylum seekers from their jurisdiction to return them to their countries when there is reasonable ground to believe that they will be subjected to persecution for several reasons.

3.2. Right to Documentation and Recognition

Obstacles and challenges against being registered and interviewed by the Turkish authorities keep Afghan refugees undocumented and unable for a long time to access the most basic services available for them. Privileging Syrian and European nationalities in providing legal documents, renders Afghan asylum seekers granting identification card process delayed. As discussed above, Afghans in Turkey need to be interviewed and registered, and then they will be granted official identification cards to be able to send their children to school, to use basic health care centers, and to get minimum financial aid from the government, such as a small amount of cash called “humanitarian aid,” paid by the government to keep houses warm in winter. Each stage of the procedure takes several days or even months and renders refugees undocumented and unprotected in this period.

After the refugees are settled in the defined cities, they need to report their address to the local police of the satellite cities every two weeks or every month, to keep their registration or authorization legal and updated.³⁶ This means that their international protection status, obtained with difficulty, could be terminated and they could face the danger of being deported if they fail to inform the local police office more than three

³⁶ Kuschminder, “Afghan Refugees Journeys,” 1-22.

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

consecutive times. However, they are not permitted to leave the cities and move to other cities without a travel permit.

Unfortunately, the efforts do not bear fruit for a long time and refugees’ documentation goes out of date very quickly. The renewal of identification documents has its struggles and challenges to face and tolerate. For instance, Ali, an Afghan living in Erzurum says “Since July 2018, every month I have to renew ... We go, we give the old *kimliks* (the card) and it takes a week to get our new one. After three weeks we go back and do it again ... During the week without a *kimlik*, we don’t have anything. We are in constant fear; we can’t go to the doctor.”³⁷

On the other hand, marital status provides another base for discrimination against Afghan refugees in receiving official identification cards. Based on several interviews and reports, single Afghan men have been practically deprived of receiving the cards or renewals from PDMMs in different provinces. They could be referred to different provinces’ PDMMs to receive temporary protection status, but their claims and applications were either rejected or suspended for several months without any further information.

Being undocumented causes several challenges for Afghans in Turkey. For instance, undocumented people are not able to get the benefit of housing, health care, transportation, bank services ... which means a great challenge in continuing their lives. “The [PDMMs] don’t register or give a *kimlik* if you’re not renting a flat,” Ismail, a single man, told Refugees International; “But if you’re new here and don’t have papers, how can you rent a flat? I slept in the park for six days.”³⁸

Despite the deprivation of basic services, undocumented Afghan refugees face the possibility of being detained in removal centers and subjected to deportation. This means that undocumented refugees are

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

³⁷ Leghtas and Thea, “You Cannot Exist in This Place,” 1-12.

³⁸ Ibid.

Sanaa TALWASA

treated as illegal foreigners in the countries who the government arrests, detains, and departs as soon as they are recognized, which happens through police checkpoints both inside the cities and at the entrances of the provinces. Hence, single Afghan asylum seekers, who are undocumented, choose to travel to other Turkish cities illegally. Illegal mobility is far more expensive financially and more dangerous than legal mobility. Similarly, being undocumented deprives Afghans from appropriate public health care services. The alternative to public health care is the private sector, which is extremely expensive, or they have to handle the medical situation “without treatment” if they could not afford it.

Based on the law and local regulation, undocumented children cannot be deprived of their right to education. However, the lack of the required documents causes practical challenges for Afghan asylum seekers who want their children to have access to educational programs. Even if children are admitted to the schools, families can not benefit from financial aid. In other words, the government provides monthly cash payments in order to support and encourage families sending children to schools; but undocumented children and families are not eligible to receive the aid. Similarly, lack of documentation let Afghans suffer from the inaccessibility of legal protection and employment chances.³⁹

3.3. Right to Education

Turkey has an international obligation to provide education to all refugees to engage in Turkey’s higher educational system. Turkey is a signatory to the Lisbon Recognition Convention, the Convention on the Recognition of Qualifications concerning higher education area in the European Region. The government of Turkey tends to fulfill the obligation of protecting refugees’ right to education through public and private institutions. All refugees’ children have the right of access to school

³⁹ Ibid.

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

and the protection of the right to education in basic and elementary educational institutions.⁴⁰

International reports indicate that higher education institutes provided a non-discriminatory higher education integration system, which provides similar opportunities for the refugees as if it does for other international students; they can be enrolled in higher education institutions if they are qualified.⁴¹ Turkey excuses some countries’ nationals from providing required documents because of their internal special situations calling them “special students” since 2014 and 2015⁴² coming from countries with war, annexation, and national disasters, such as Syria and Yemen; Afghan refugees are not eligible for this category.

It is noteworthy to mention that Turkey has provided two different procedures of “recognizing” and “equivalence” to evaluate international students’ educational documents. The “recognizing” acknowledges that the institution where the student studied is qualified as a higher education institution and the “equivalences” procedure acknowledges that a particular student’s degree is equivalent to the same degree in Turkey, offering the same qualifications.⁴³ Enrollment in an education system means a great hope for active engagement in the market that leads to naturalization, which is all in conformity with protecting refugees’ social and economic rights under international human rights.

Despite an equal chance for higher education enrolment procedures, Afghan refugees do not receive any further opportunity, as other refugees

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

⁴⁰ Ayselin Yıldız, “Turkey” in *Integration of Refugee Students in European Higher Education Comparative Country Cases*, Yaşar University Publication, (2019): 77-95.

⁴¹ Ibid.

⁴² The Ministry of Higher Education, *The Republic of Turkey. Principles Regarding Horizontal Transfer from Yemen*, (Ankara: 2015), article 2.

⁴³ Zeliha Kocak Tufan, eds. *Handbook for Recognition of Diplomas and Equivalency*. (Ankara: Ankara University Publishing, 2018), 60-80.

Sanaa TALWASA

do in Turkey. Turkey works closely with international organizations to support refugees' right to education such as the UNCHR. Turkey hosts the largest DAFI program – UNCHR worldwide scholarship program-providing monthly stipends and living expenses for refugee students. Turkey provides scholarships with UNHCR partnership and Turkish Language Programs through YTB, HOPE, and SPARK programs for different students, which helps them to be qualified for higher education programs through learning the language. However, refugees from Syria and Yemen are the main focus of the programs; Afghan refugees are a forgotten category. Afghan refugees who seek to continue their education in Turkey need to bear the financial costs themselves.

3.4. Right to Work

Turkey has provided work permits for refugees with subsidiary protection, such as Syrian asylum seekers, to have access to the market with their identity documents without any further requirements. Refugees with conditional protections, Afghans, are not given the right to work in the market and they need to apply for a work permit in Turkey. They are also subjected to sectorial and geographical limitations in accessing the labor market. Those with conditional protection could be only formally employed in agriculture and livestock jobs,⁴⁴ and it takes at least two months for the authorities to review and respond to a work permit request.

Applying for a work permit, Afghan refugees must wait for six months after they apply for receiving international protection of refugees.⁴⁵ On behalf of conditional refugees, the employer needs to submit the work

⁴⁴ The Ministry of Labor, The Republic of Turkey, *Regulation on Work Permit of International Protection Applicants and International Protection Status Holders*, (Ankara: 2016): article 6, 84.

⁴⁵ Law No 6458, The Ministry of Labor, The Republic of Turkey, *Law on Foreigner and International Protection*, (Ankara, 2013).

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

permit and assert that s/he failed to find a Turkish citizen as an employee for the position. The employer must have already hired five Turkish employees in the company, must pay the tax report, and promise that the salary is at least three times more than the gross minimum wage in the labor market. These conditions could be claimed to be in favor of employees' rights, but the monetary burden on employers discourages them to hire refugees with conditional protections. Thus, only a few refugees in this category are working in Turkey and most of them are busy in the informal sector facing abuse and mistreatment, such as longer working hours and lower wages than Turkish employees.

Afghan women face many more obstacles being a part of the workforce in Turkey. The significant obstacles are long delay and related problems in receiving refugee status or legal documentation which deprive them of every right in Turkey. In addition, lack of cultural awareness, lack of caretaking services, insufficient community centers, and lack of specialized information about the Turkish labor market, are all significant barriers for women to work. Turkey has provided a socio-economic support mechanism for refugee families settled in the satellite cities, such as paying a small amount of cash in winter (\$30 per member of the family) and (\$15) for families whose children attend school. However, the amount is inadequate to be considered as “sufficient income” for families' support.

It is noteworthy that a host country, such as Turkey, has the obligation of providing the chance for everybody to have access to just, decent, free chosen, and favorable work and enjoy an appropriate wage based on international documents. Specifically, Turkey is a member to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, confirms that “for asylum seekers and refugees (including those with subsidiary protection), the right to work is particularly important as it can enhance their sense of dignity, self-respect, and self-worth, and brings with it independence and financial self-sufficiency. Employment is also, more broadly, a crucial

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

Sanaa TALWASA

facet of integration and can help them recover from often traumatic experiences.”⁴⁶ In addition, Turkey is required to “take measures to foster self-reliance by pledging to expand opportunities for refugees to access education, healthcare and services, livelihood opportunities and labor markets, without discrimination among refugees and in a manner which also supports host communities.”⁴⁷ Based on the recent evidence one must conclude that Turkey has not been able to provide the required legal protection of Afghan refugees’ right to work.

IV. Final Considerations

As the Executive Committee of UNHCR points to the importance of international cooperation and solidarity toward refugees’ protection,⁴⁸ putting only Turkey in charge of refugees’ international human rights is irrational. The policies of the international society and organizations’ policies had an effect on Afghan refugees and it needs to be technically analyzed. Furthermore, it is significant to focus on the possible solutions and suggestions regarding the mentioned challenges against Afghan human rights as the responsibility of both the Turkish government and international actors.

4.1. EU- Turkey Deal and its Legacy

UNCHR is the responsible international organization for refugees which aims to pursue objectives specified in The Refugees Convention

⁴⁶ The Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Resolution 1994 on Refugees and the right to work*, (Geneva, 2014).

⁴⁷ United Nation General Assembly, *Resolution on New York Declaration for Refugees and Migrants A/RES/71/1, Annex I: Comprehensive refugees response framework. A/RES/71/1*, (New York: General Assembly, 2016), article 13.

⁴⁸ United Nations High Commission for Refugees, *Conclusion No. 112 (LXVII) on international cooperation from a protection and solutions perspective*, (New York: Executive Committee, 2016).

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

through its supervisory role. In addition, asylum seekers expect and rely on UNCHR policies globally as refugee rights’ defender; however, this is not true for Afghans in Turkey anymore. In March 2016, the EU dealt with Turkey to “accept rapid return of all migrants not in need of international protection crossing from Turkey into Greece and to take back all irregular migrants intercepted in Turkish waters.”⁴⁹ This means that migrants who are not eligible or not willing to apply for asylum will be returned to Turkey and instead of each returnee, the EU will let one Syrian to be resettled in the EU.⁵⁰ Further, the EU promised Turkey three billion Euros to spend on refugees’ protection programs and another three billion Euros through the end of 2018. The deal embraces merely Syrians as beneficiaries and renders Afghans forgotten in Turkey.

The UNHCR Guideline was considered inadequate through several international legal responses because of endangering basic international principles. This guideline authorized countries to accept asylum claims of special groups rather than individuals who could prove a “well-founded fear of persecution” to be eligible for refugee status. In other words, states are given the right to reject most asylum claims without any case by case consideration, merely because they are not related to a particular group although they are eligible. In this way, even criminally liable individuals can claim asylum and receive refugee status without investigation since they are related to a specific group,⁵¹ while truly eligible individuals could be deprived of their right to asylum only because of their nationality.

The European Union and the UNHCR approaches render Afghan refugees deprived of international human rights protection. The content of the decisions and the Guideline could be anything but fair accepting

⁴⁹ European Council, *EU- Turkey Statement*, (Brussels: European Council, 2016).

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Jenny Poon, “Legal Responses to the EU Migrant Crisis: Too Little, Too Late?” *E-International Relations*, (2018): 2-12.

Sanaa TALWASA

group based asylum claims, which violates the Refugees Convention's basic objectives and refugees' basic international human rights. Furthermore, this approach is a clear violation of the non-refoulement principle (Article 33 (1) of the convention), which is a key international human right of refugees as we discussed concerning Afghans protection against deportation above.

4.2. The Current Legal Mechanism to Refugee Rights' Protections

Based on UNHCR 2019 Guideline, there are three different mechanisms to ensure and develop refugee human rights protection. UN treaty-based organs are the first responsible international organizations to observe refugee rights conditions and the implementation of the core international human rights treaties in the host states. Special Procedure is the other mechanism where an individual, expert, or a working group report an issue with recommendations to the Council or the General Assembly. The Universal Periodic Review is a mechanism established by the UN General Assembly in 2006 by which the UN Human Rights Council reviews the performance of the states regarding refugee human rights and provides practical advises.⁵² Nevertheless, there is no evidence to show the effectiveness of any of these mechanisms in combating the refugee rights' violations, at least in Turkey, yet.

4.3. Recommendations

Considering the sources used in the paper regarding Afghan refugees in Turkey, the following recommendations could be helpful:

a. Considering the weighed responsibility of the Turkish Government regarding refugees' protection, an international and accurate system of

⁵² United Nations High Commissioner for Refugees, *Global Trends: Forced Displacement in 2015* (New York: Committee No 112, 2016).

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

observation and supervision needs to be an assessment to ensure refugee rights’ protection. In other words, the international community has to consider that protection of the international human rights of nearly four million human beings is neither a mere responsibility nor an ability of Turkey. The entire international society is responsible to pay attention to the refugee crisis that currently exists in Turkey.

b. The international community has to ensure that Turkey considers a prompt registration system in granting identification cards for asylum seekers without any discrimination based on nationality or marital status. Turkey has to provide the granting of temporary identification cards in case of a possible delay in granting/renewal of identification cards, so normal life routine could not be endangered by procedural delay.

c. The UNHCR and EU are supposed to ensure that Turkey considers “a margin of appreciation” in limiting the basic international human rights of non- Syrian refugees, such as the right to enter, the right to work, access to health care centers, etc. These international organizations must require Turkey to consider at least a minimum level of responsibility toward Afghan refugees living in Turkey. In addition, Turkey needs to ensure that the refugee entering procedure does not violate the main principles of non-discrimination and the non-refoulement anymore. Turkey is supposed to accept and investigate individual claims separately instead of accepting claims related to a specific group without investigating them.

d. In order to stop Afghan refugees’ prompt detention and deportation from Turkey, efficient action is required.

e. The European Council and the UNHCR Guideline which influence Turkey’s policy needs to preclude discrimination against Afghan asylum seekers in different stages.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

Sanaa TALWASA

f. The government can waive the work permit fee of employers and encourage employers to hire refugees so that all categories of refugees can have access to the labor market without any barriers.⁵³

g. The government should conduct an educational and informative campaign regarding the socio-economic lifestyle, health, and education system in Turkey. The programs are urgently needed for all refugees in order to continue life easily in “satellite cities.” Similarly, the main beneficiaries of public awareness campaigns need to be lay people to understand refugee status and their positive advantages for the economy of the county. This could decrease the chance of discrimination against refugees in society and pave the way for refugees to have access to the labor market and continue productive lives, which supports both refugees and Turkey’s economy.

h. Refugees or asylum seekers in Turkey need to be well aware of UN Human Rights Mechanisms through training, instructions, and brochures, so they can complain if they face any violation of their rights to international organizations. In addition, several national and international academic efforts need to focus on the protection of refugees’ rights through research and studies.

i. Advanced and extensive educational and informative programs regarding the refugee registration procedure, refugee status, their journey, and their rights will save them from deep confusion and help refugees decide wisely whether to continue their journey. Furthermore, the UNHCR must consider a responsive and capable system where refugees, especially non-Syrian, could contact the UNHCR, ask for information, and complain against the lack or failure of legal protection they are promised to receive in Turkey.

⁵³ Leghtas and Thea, “You Cannot Exist in This Place,” 1-12.

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

j. Refugee women need special care and attention through professional and social awareness sessions and training. So, this awareness will not only benefit women but all family members, especially children.

Conclusion

Afghan refugees receive less attention and legal protection of their human rights than any other group of refugees in Turkey. The most serious obstacles against Afghan refugees’ rights are violations of basic international refugee principles. The European Union, the European Council, and the UNHCR are the real designers of the current insufficient policy and procedure for Afghans in Turkey. The current procedure is in clear violation of the non-discrimination and the non-refoulement principles in international refugee law which justify precluding entrance to the borders, deportation, rejection of asylum claims, rejecting the renewal of refugees status, and arbitrary detention for Afghan Refugees. Granting official documentation that proves residency permits and refugees status is supposed to be the primary legal protection refugees receive. Nevertheless, Afghans suffer and face hardships not receiving even such primary protection in Turkey. Furthermore, Afghans face significant challenges in education, housing, and employment aspects irrespective of whether they are with or without refugees status.

The Afghan Government is responsible to protect its nationals’ human rights in foreign countries, but due to several domestic challenges, the government is incapable of doing so. However, Afghanistan and Turkey have a friendly relationship, which helps the Afghan Government to ask for Turkey’s support to protect the Afghans refugees’ rights. It is noteworthy that far better legal protection was promised for Afghan refugees during the Afghanistan and Turkey officials’ joint meetings at the end of March 2019. However, these official meetings were rather symbolic and did not provide any further legal protection, as Turkey did not agree upon any new

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

Sanaa TALWASA

liability in favor of non-Syrian refugees, contrary to Turkey's international responsibility as declared in the EU-Turkey 2016 deal.

The international community, the UNHCR, Human Rights Watch, the European Union, and similar related organizations' supervision, reports, and recommendations are very significant in developing and strengthening a legal protection system for Afghan refugees, as well as refugees of other nationalities in Turkey. Therefore, urgent attention and action are required to improve the living conditions and observance of Afghan refugees' international human rights in Turkey.

BIBLIOGRAPHY

Amnesty International, *Turkey: Thousands of Afghans Swept Up in Ruthless Deportation Drive*. London: Amnesty International, 2018. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/04/turkey-thousands-of-afghans-swept-up-in-ruthless-deportation-drive/>

Bolesta, Andrzej. "The UN Convention Relating to the Status of Refugees: The Case for and Against Reform, Forced Migration and the Contemporary World: Challenges to the International System." *Bialystok: Libra*, (2006): 17-35.

Crawly, Heaven and Skleparis Dimitris. "Refugees, Migrants, Neither, Both: Categorical Fetishism and the Politics of Bounding in Europe's "Migration Crisis." *Journal of Ethnic and Migration Studies Advance Access*. (2017). 48-64. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1348224>

Coskun, Orhan and Tuvan Gumrukcu. *Turkey to Complete Wall on Iranian Border by Spring 2019*. Ankara: Reuters, January 2018.

Dimitriadi, Angeliki. "In Search of Asylum: Afghan Migrants in Greece," *European Journal of Migration and Law* 19, (2017). 57-76. <https://doi.org/10.1163/15718166-12342115>

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

Donnini, Antonio, Alessandro Monsutti, and Giulia Scalettaris. “*Afghans on the Move: Seeking Protection and Refuge in Europe*.” Graduate Institute Geneva, (2016).

European Council, *EU-Turkey Statement*. Brussels: European Council, 2016. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

European Council on Refugees and Exiles, *Turkey Responds to Increasing Arrivals of Afghans with Mass Deportation*. Brussels: European Council, 2018. <https://www.ecre.org/turkey-responds-to-increasing-arrivals-of-afghans-with-mass-deportation/>

European Council, *Resolution 1994 on Refugees and the right to work*. Geneva: The Parliamentary Assembly, 2014. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=20893&lang=en>

EUROSTAT, *Asylum and Managed Migration Database*. Geneva: European Commission, 2016. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/database>

Ineli Ciger, Meltem. “Implications of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection and Regulation no. 29153 on Temporary Protection for Syrians Seeking Protection in Turkey,” *Oxford Monitor of Forced Migration* 4(2), (2015).

International Commission of Juris, *The practitioners’ Guide: Migration and International Human Rights Law*. Geneva, ICJ, 2014.

International Committee of the Red Cross. (1949). *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Fourth Geneva Convention, 75 UNTS 287*.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Geneva: 2009, <https://www.ifrc.org/Global/Governance/Policies/migration-policy-en.pdf>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

Sanaa TALWASA

Kilberg, Rebecca. "Turkeys Evolving Migration Identity," *Migration Policy Institute* (2014). <https://www.migrationpolicy.org/article/turkeys-evolving-migration-identity>

Kocak Tufan, Zeliha. eds. *Handbook for recognition of diplomas and equivalency*. Ankara: Ankara University Publishing, 2018.

Kuschminder, Katie. "Afghan Refugees Journeys: Onward migration Decision-Making in Greece and Turkey." *Journal of Refugees' Studies*, (2017). <https://doi.org/10.1093/jrs/fex043>

Leghtas, Izza and Jessica Thea. "You Cannot Exist in This Place." *Lack of Registration Denies Afghan Refugees Protection in Turkey*. Istanbul: Refugees International 2018. <https://www.refugeesinternational.org/reports/2018/12/13/you-cannot-exist-in-this-place-lack-of-registration-denies-afghan-refugees-protection-in-turkey>

Leghtas, Izza. *Refugees International Reports: "Except god, we have no one": Lack of durable solutions for non-Syrian refugees in Turkey*. Istanbul: Refugees International 2017. <https://www.refugeessinternational.org/reports/2017/2/turkey>

Mashal, Mujib. "Their Road to Turkey Was Long and Grueling, but the Short Flight Home Was Crueler." *New York Times*, 16 June 2018. <https://www.nytimes.com/2018/06/16/world/asia/afghan-migrants-deported-turkey.html>

Missbach, Antje. *Troubled Transit: Asylum Seekers Stuck in Indonesia*. ISEAS-Yusof Ishaq Institute, 2015.

Poon, Jenny. "Legal Responses to the EU Migrant Crisis: Too Little, Too Late?" *E-International Relations*, (2018).

Schuster, Liza and Nassim Majidi. "What Happens Post-Deportation? The Experience of Deported Afghans," *Migration studies*, (2013),

Seeking a “Better Life” in Turkey: Afghan Refugees

<https://academic-oup-com.eres.qnl.qa/migration/article-abstract/1/2/221/990706>

The International Organization for Migration. (2011). Glossary on Migration. *International Migration Law* 25. 61-62. http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_1_en.pdf

The Republic of Turkey. *Principles Regarding Horizontal Transfer from Yemen*. Ankara: The Ministry of Higher Education 2015. <https://www.yok.gov.tr/ogrenci/ek-madde-2-uyarinca-yemenden-yapilabilecek-yatay-gecis-islemlerine-iliskin-esaslar>

The Republic of Turkey, *Regulation on Work Permit of International Protection Applicants and International Protection Status Holders*. Ankara: The Ministry of Labor Law, 2016. <https://www.refworld.org/docid/582c6ff54.html>

The Republic of Turkey Law No 6458, *Law on Foreigner and International Protection*. Ankara: The Ministry of Labor, 2013.

United Nations Human Rights Committee. *International Covenant on Civil and Political Rights Committee*, General Comment No. 15: On discrimination based on sex, Aumeeruddy-Cziffra, S. & Others. *Mauritian Women v. Mauritius*, CCPR/C/12/D/35/1978. New York: International Covenant on Civil and Political Rights Committee, 1978.

United Nations High Commission for Refugees. *Conclusion No. 112 (LXVII) on international cooperation from a protection and solutions perspective*. New York: Executive Committee, 2016. Retrieved from <https://www.refworld.org/docid/57f7b5f74.html>

United Nations High Commissioner for Refugees. *Global Trends: Forced Displacement in 2015*, (New York: 2016).

United Nations. *Convention Relating to the Status of Refugees*. New York: General Assembly Treaty Series 189, 1951.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
245-274

Sanaa TALWASA

United Nations High Commission for Human Rights. *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights at International Borders*. Geneva: UNHCR, 2001.

United Nations. *Resolution on New York Declaration for Refugees and Migrants A/RES/71/1, Annex I: Comprehensive refugees response framework. A/RES/71/1*. New York: General Assembly, 2016. Retrieved from https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf

United Nations, *International Covenant on Civil and Political Rights*. New York: General Assembly *Treaty Series vol. 999*, 1996.

United Nation, *The International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families*. New York: General Assembly, 1990.

Yıldız, Ayselin. "Turkey" in *Integration of Refugees Students in European Higher Education Comparative Country Cases*. Yaşar University Publication. (2019). 77-95.

Zetter, Roger. "Protection in Crisis: Forced Migration and Protection in a Global Era," *Migration Policy Institute*, (2015): 7-22.

Mutluluk Saldırganlık İlişmesine Yönelik Bir Araştırma

A Research on Happiness-Aggression Relationship

Tayfun DOĞAN^(*) ve Nesrin AKINCI ÇÖTÖK^(**)

Öz

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde mutluluk ve saldırganlık arasındaki ilişkileri araştırmaktır. Çalışmaya 621 üniversite öğrencisi katılmıştır. Bu çalışmada veri toplama araçları olarak Oxford Mutluluk Ölçeği, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Analizler sonucunda, mutluluk düzeyi en yüksek olan grubun genel saldırganlık, öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanlarının, orta düzeyde mutlu olan ve düşük düzeyde mutlu olan gruba göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca mutluluğun saldırganlığı negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı sonucu elde edilmiştir. Katılımcıların mutluluk düzeyleri arttıkça saldırganlık düzeyleri düşmektedir ve daha mutlu bireyler daha az saldırganlık davranışları göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Pozitif psikoloji, Mutluluk, Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık.

Abstract

This research aims to investigate the relationship between happiness and aggression among university students. 621 university students participated in this research. In the study, Oxford Happiness Scale, Buss-Perry Aggression Scale, and Demographic Information Form were used as data collection instruments. According to the happiness level of participants, those who inform to be very happy have lower levels

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 09.08.2020

Kabul Tarihi: 12.09.2020

^(*) Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü E-posta: tayfun.dogan@uskudar.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1636-9091>

^(**) Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü E-posta: nakinci@sakarya.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3577-8325>

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

of aggression, anger, hostility, physical aggression, verbal aggression in comparison to those who feel a moderate level of happiness or declare to be unhappy. Additionally, it was concluded that happiness significantly predicted aggression negatively. As the participants' happiness levels increase, their aggression levels decrease and happier individuals show less aggressive behaviors.

Keywords: Positive psychology, Happiness, Aggression, Anger, Hostility.

Giriş

Saldırganlık, psikoloji sözlüğünde,¹ öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır. *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*'nde² ise bireyin kendi düşünce ya da davranışlarını, dıştaki direnmelere karşın zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır. Kağıtçıbaşı'na³ göre saldırganlık, kişiye ya da herhangi bir şeye zarar veya acı hissettirme niyetiyle yapılan davranışlardır. Saldırganlıkla ilgili pek çok tanım bulunmakta ve farklı saldırganlık türlerinden bahsedilmektedir. Ancak pek çok tanımdaki ortak nokta, bilinçli bir şekilde zarar verme niyetiyle davranışta bulunma olarak görülmektedir.⁴ Buss ve Perry,⁵ saldırganlığın kapsamında, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfkenin olduğunu ifade etmiştir. Fiziksel saldırganlık, vurma, yaralama, itme ve cinsel taciz biçimindeki davranışlardır. Sözel saldırganlık, kişinin

¹ Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003).

² Mithat Enç, *Ruh Bilim Terimleri Sözlüğü* (Ankara: TDK, 1980).

³ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Günümüzde İnsan ve İnsanlar* (İstanbul: Evrim Yayınevi, 2008).

⁴ Russell Genn, "Processes and Personal Variables in Affective Aggression" *Human Aggression: Theories, Research, and Implications for Social Policy* içinde, ed. R. G. Geen & E. Donnerstein (New York: Academic Press, 1998).

⁵ Arnold H. Buss ve Mark Perry, "The Aggression Questionnaire," *Journal of Personality and Social Psychology* 63 (1992).

Mutluluk Saldırganlık İlişisine Yönelik Bir Araştırma

karşısındaki bireye küfretmesi, hakaret etmesi veya onu alaya alması gibi olumsuz sözel davranışlardır. Düşmanlık kavramı, başkalarına karşı sahip olunan olumsuz düşünce ve tutumları ifade etmektedir. Öfke ise, bireyin bir engellenme ya da haksızlıkla karşılaştığı durumda, gösterdiği duygusal bir tepkidir.

Saldırganlığın birey ve toplumda yol açtığı olumsuz sonuçlar hemen herkes tarafından bilinmektedir. Bu durum, saldırganlığın kontrol altına alınmasıyla ilgilenen araştırmacıları, konu ile ilişkili olan değişkenleri detaylı bir şekilde araştırmaya yöneltmiştir.⁶ Yine insan doğasını anlama açısından da saldırganlık konusu son derece önemli bir konudur. Saldırganlığın ve genel anlamda insan yıkıcılığının kökenlerinin ne olduğu ile ilgili literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler temel olarak, biyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel nedenler olarak değerlendirilebilir. Saldırganlığın kökeni ile ilgili olarak biyolojik görüşü savunanlara göre, savaşta, suçta, kişisel tartışmalarda ve her türden yıkıcı ve sadistçe harekette açığa çıkan insanın saldırgan davranışı, boşalma yolları arayan ve kendini açığa vurmak için uygun bir durumun doğmasını bekleyen, kalıtsal olarak programlanmış doğuştan bir içgüdüden kaynaklanır.⁷ Saldırganlığı psikolojik ve sosyo-kültürel faktörlerle açıklayan yaklaşımlara göre ise, saldırganlık öğrenilen bir davranış biçimi olarak ele alınmaktadır. Bu anlayışa göre, saldırgan davranışın ortaya çıkmasında aile, sosyal çevre, gürültü, alkol-uyuşturucu kullanımı, akut stres, psikolojik iyilik halini yitirme ve kitle iletişim araçları gibi pek çok etmen etkilidir.⁸ Saldırganlık, kaynağı ne olursa olsun, toplumlarda oldukça yaygın ve hem bireysel hem de toplumsal zararları oldukça yüksek olan bir durumdur. Saldırganlık

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

⁶ Derya Hasta ve Müzeyyen Eda Güler, "Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4, sayı:5 (2013): 64-104.

⁷ Erich Fromm, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*, çev. Şükrü Alpagut. (İstanbul: Say Yayınları, 2016).

⁸ Hasta ve Güler "Saldırganlık ve Kişilerarası İlişki," 64-104.

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

davranışları, aile içi şiddete, akran zorbalığına, taciz ve tecavüzlere ve cinayetlere kadar pek çok istenmeyen suç ve davranışa neden olmaktadır. Bundan dolayı da hayvan saldırganlığına göre çok daha karmaşık olan insan saldırganlığının nedenleri, önlenmesi ve sonuçları ile ilgili daha detaylı ve kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Mutluluk

Bireyin genel iyilik hali olarak nitelendirilebilecek olan mutluluk kavramı ile ilgili literatürde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak en çok kabul gören iki anlayışa göre mutluluk; hedonik ve eudaimonik mutluluk şeklinde tanımlanmaktadır.⁹ Hedonik mutluluk anlayışında duygular ön plandadır. Alanyazında bu hedonik mutluluk anlayışı öznel iyi oluş kavramıyla ifade edilmektedir. Diener'e¹⁰ göre öznel iyi oluş, olumlu duyguları (sevinç, neşe vb.) sık yaşama; olumsuz duyguları (korku, kaygı, huzursuzluk vb.) daha az yaşama ve genel olarak yaşamdan memnun olma ile karakterize bir durumdur. Eudaimonik mutluluk anlayışı ise daha çok anlamlı ve işlevsel bir yaşamı ön plana almaktadır ve literatürde psikolojik iyi oluş kavramıyla adlandırılmaktadır. Psikolojik iyi oluşun kapsamında, kendini kabul, diğerleriyle olumlu ilişkiler, anlamlı ve amaçlı bir yaşam, bireysel gelişim, özerklik ve günlük yaşamın sıkıntılarıyla etkili bir şekilde başa çıkma yer almaktadır.¹¹ Bu yaklaşımda duygulara yer verilmemiştir. Pozitif psikolojinin kurucusu Martin Seligman'ın ortaya koyduğu ve 'Perma' adını verdiği mutluluk (iyi oluş) modelinde ise hem duygular

⁹ Caterina Arcidiacono ve Salvatore Di Martino, "A critical analysis of happiness and well-being. Where we stand now, where we need to go," *Community Psychology in Global Perspective* 2, sayı:1 (2016): 6-35.

¹⁰ Ed Diener, "Subjective well-being," *Psychological Bulletin*, 95, sayı :3 (1984): 542-575.

¹¹ Carol D. Ryff, "Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being," *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 6 (1989): 1069-1081; Ayrıca bkz. Carol D. Ryff ve Corey Lee M. Keyes, "The Structure of Psychological Well-Being Revisited," *Journal of Personality and Social Psychology* 69(4) (1995): 719-727.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

hem de işlevsel yaşamla ilgili kavramlar yer almaktadır. Bu modelin kapsamında olumlu duygular, hayata bağlılık, ilişkiler, başarı ve anlamlı yaşam bulunmaktadır.¹² Yine pozitif psikoloji ile ilgili çalışmalarıyla bilinen Shahaar¹³ mutluluğu, hayatı keyif alarak anlamlı bir şekilde yaşamak olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada, mutluluk kavramı gerek Seligman'ın gerekse Shahaar'ın yaklaşımı esas alınarak, daha bütüncül bir bakış açısıyla hem duyguları hem de işlevsel yaşamı temel alacak şekilde kullanılmıştır.

Mutluluk, zaman zaman modern yaşamın getirdiği bir dayatma ya da bencillik olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak mutluluk bir lüks ya da bencillik olmaktan ziyade esas olarak insanın doğasında bulunan en temel ihtiyaçlardan biridir. Farabi'nin deyimiyle insan davranışlarının nihai amacıdır.¹⁴ Bireysel ve toplumsal faydaları itibarıyla de mutluluk ahlaki bir yükümlülüktür.¹⁵ Konu ile ilgili araştırmalar, bireysel açıdan, mutlu bireylerin daha sağlıklı olduklarını,¹⁶ kişilerarası ilişkilerinin daha iyi olduğunu,¹⁷ evlilik yaşamlarının daha iyi olduğunu,¹⁸ daha az ruh sağlığı sorunları yaşadıklarını ortaya koymuştur. Toplumsal açıdan ise en çok

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

¹² Martin Seligman, "PERMA and the building blocks of well-being," *The Journal of Positive Psychology*, 13, sayı: 4 (2018): 333-335.

¹³ Tal Ben-Shahaar, *Happier* (New York, NY: McGraw-Hill Education, 2007).

¹⁴ Nurefşan Bulut Uslu, "Farabi ve Aristoteles'te Mutluluk Ahlâkı," *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, sayı: 2 (2018): 469-480.

¹⁵ Ahmet İnam, *Mutsuzluk Ahlaksızlıktır: Yaşam Üstü Söyleşiler* (İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları, (2012).

¹⁶ Andrew Steptoe, "Happiness and Health," *Annual Review of Public Health* 40 (2019): 339-359.

¹⁷ Tayfun Doğan ve Ali Eryılmaz, "The Role of Social Intelligence in Happiness," *Croatian Journal of Education* 16, sayı: 3 (2014): 863-878; Ayrıca bkz. Tayfun Doğan ve Fatma Sapmaz, "Oxford mutluluk ölçeği Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin üniversite öğrencilerinde incelenmesi," *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi* 25 (2012): 297-304.

¹⁸ Bruce Headey, Ruut Veenhoven ve Alex Wearing, "Top-down versus bottom-up theories of subjective well-being," *Social Indicators Research* 24 (1991): 81-100. Ayrıca bkz. Diener E, Seligman MEP (2002) "Very happy people," *Psychological Science*, 13:81-84.

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

üzerinde durulması gereken konu mutlu bireylerin daha az saldırgan olmaları,¹⁹daha merhametli²⁰ ve yardımsever²¹ olmalarıdır.

Saldırganlıkla ilgili literatürde konunun çeşitli yönlerden detaylı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Buna rağmen mutluluk ve saldırganlık ilişkisini araştıran çok az sayıda araştırma bulunmaktadır.²² Mutluluk ve saldırganlık konuları birbirlerine uzak konular gibi görünse de aslında son derece ilişkili konulardır. Örneğin, saldırganlığın engellenme sonucu ortaya çıktığını ifade eden görüşler bağlamında, bireyin mutlu olmaması bir engellenme ya da bir ihtiyacın yeterince karşılanmaması olarak değerlendirilmektedir. Bundan dolayı da kişide saldırganlık, öfke, düşmanlık gibi davranışlar görülebilir. Bu görüş çerçevesinde bu araştırmada, mutluluk ve saldırganlık arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmış ve aşağıdaki sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır:

1. Katılımcıların mutluluk algılarına göre saldırganlık puanları değişmekte midir?
2. Mutluluk saldırganlığı anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
3. Cinsiyete göre katılımcıların mutluluk ve saldırganlık puanları farklılaşmakta mıdır?

¹⁹ Harshmeet Kaur, "An Investigation of a Relationship between Aggression and Wellbeing among Adolescents," *Asian Review of Social Sciences* 7 , sayı: 3 (2018): 86-93.

²⁰ İsa Yüce İşgör, "Merhametin Öznel İyi Oluş Üzerindeki Yordayıcı Etkisinin İncelenmesi", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 16 , sayı: 2 (2017): 425-436.

²¹ Lara B. Akin vd., "Happiness and Prosocial Behavior: An Evaluation of the Evidence," in *World Happiness Report*, ed. John F. Helliwell, Richard Layard, and Jeffrey D. Sachs (New York: Sustainable Development Solutions Network, 2019).

²² Kaur, "An Investigation," 86-93; Ayrıca bkz. Nicolae Mitrofan ve Cristina Ciuluvica, "Anger and Hostility as Indicators of Emotion Regulation and of the Life Satisfaction at the Beginning and the Ending Period of the Adolescence," *Procedia Social and Behavioral Sciences* 33 (2012): 65-69.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

Yöntem

Bu çalışma ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür ve kesitsel araştırma düzeni kullanılmıştır. Çalışmada, mutluluk ile saldırganlık arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın verileri Sakarya Üniversitesi ve Üsküdar Üniversitesi öğrencilerinden, yüz yüze ve çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Çalışmaya 621 (306 Kadın / 312 Erkek) öğrenci katılmıştır. Üç öğrenci cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18-49 arasında değişmektedir ve yaş ortalamaları 21.68'dir.

Veri Toplama Araçları

Oxford Mutluluk Ölçeği (OMÖ): Ölçek, Hills ve Argyle²³ tarafından geliştirilmiş, Doğan ve Sapmaz²⁴ tarafından Türkçeye uyarlanıp geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek 29 maddelik 6'lı likert tipi (1-Hiç katılmıyorum, 6-Tamamen katılıyorum) bir ölçme aracıdır. Ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach alfa) ve bileşik güvenirlik katsayıları .91 olarak bulunmuştur. Uyarlama çalışmasında ölçeğin tek faktörlü olarak kullanılmasının uygun olduğu belirtilmiştir. Tek faktörlü yapıya yönelik olarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve uyum iyiliği indekslerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür (Chi-Square / Df = (1450.16/339) 4.2, NFI = .92, CFI = .94, IFI = .94, RFI = .91, SRMR = .07, RMSEA = .08). Ölçüt bağıntılı geçerlilik kapsamında Oxford Mutluluk Ölçeği (OMÖ) ile Öznel Mutluluk Ölçeği, Yaşam Yönelimi Testi, Pozitif-Negatif

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

²³ Peter Hills ve Michael Argyle, "The Oxford Happiness Questionnaire: A Compact Scale for the Measurement of Psychological Well-Being," *Personality and Individual Differences* 33 (2002): 1073-1082.

²⁴ Tayfun Doğan ve Fatma Sapmaz, "Kişilerarası İlişki Tarzları ve Öznel İyi Oluş," *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 10 , sayı: 3 (2012): 585-601.

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

Duygu Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Analiz sonucu, OMÖ ile bu ölçme araçları arasında anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puanlar mutluluk düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Oxford Mutluluk Ölçeği, mutluluğu gerek hedonik gerekse eudaimonik açıdan ölçebilme niteliğine sahip bir ölçme aracıdır. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa değeri .90 olarak bulunmuştur.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ): Ölçek, Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilmiş, 29 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşan, 5'li Likert tarzı bir ölçme aracıdır. Ölçek saldırganlığı öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık olmak üzere 4 farklı boyutta ölçmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Madran²⁵ tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna göre ölçeğin özgün formuna benzer şekilde, toplam varyansın %41'ini açıklayan 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .85, test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .97 olarak rapor edilmiştir. Ölçüt bağıntılı geçerlik kapsamında ise BPSÖ ile Çok Boyutlu Öfke Ölçeği arasındaki ilişki incelenmiş ve .49 korelasyon elde edilmiştir. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa değeri .89 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu: Hazırlanan kişisel bilgi formuyla öğrencilerin yaş ve cinsiyet gibi demografik özellikleriyle ilgili bilgiler toplanmıştır. Ayrıca öğrencilerin kendilerini ne derece mutlu algıladıkları ile ilgili olarak tek maddelik bir mutluluk algısı sorusu eklenmiştir.

İşlemler ve Veri Analizi: Veri toplama işlemi yüz yüze ve çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. Analizler öncesinde veriler incelenmiş ve uygun bir şekilde doldurulmadığı düşünülenler veri setinden çıkartılmıştır. Ardından verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Bunun için değişkenlerin Skewness ve Kurtosis değerleri

²⁵ Andaç Demirtaş Madran, "Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması," *Türk Psikiyatri Dergisi* 24, sayı: 2 (2013): 1-6.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

ve histogram grafikleri incelenmiştir. Oxford Mutluluk Ölçeği puanları için Skewness değeri -.338 (S.H: .098) , Kurtosis değeri ise .230 (S.H: .196) olarak bulunmuştur. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği puanları için ise, Skewness değeri .289 (S.H: .079), Kurtosis değeri ise .393 (S.H: .196) olarak bulunmuştur. Kurtosis ve Skewness değerleri -1.5 ile +1.5 olduğu zaman normal dağılım olduğu kabul edilmektedir (Tabachnick ve Fidell 2013).²⁶ Histogram grafiklerinin de 2 değişken için de normal dağılıma uygun olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda analizler için parametrik testlerden tek yönlü varyans analizi, bağımsız örneklem t testi ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ve regresyon analizi yöntemleri kullanılmıştır. ANOVA analizinin sonucunda hangi gruplar arasında fark olup olmadığını belirlemek için post hoc testlerinden Tukey ve Games-Howell hesaplanmıştır. Verilerin analizi için, açık bilim felsefesini belirlemiş, R (2018) paketlerini kullanan Jamovi (2020) programı kullanılmıştır.²⁷ Bu çalışmada katılımcıların mutluluk düzeyleri iki farklı yöntemle ölçülmüştür. Buna göre ilk olarak “*Genel olarak tüm yaşamınızı düşündüğünüzde kendinizi nasıl tanımlarsınız?*” şeklinde tek maddelik bir mutluluk algısı sorusu sorulmuş ve katılımcılardan, “Hiç mutlu değilim”, “Çoğunlukla mutlu değilim”, “Orta düzeyde mutluyum”, “Oldukça mutluyum” ve “Çok mutluyum” seçeneklerinden birisini seçmeleri istenmiştir. Ancak analiz aşamasında “Hiç mutlu değilim” ve “Çok mutluyum” seçeneklerini oldukça az kişinin işaretlediği görülmüş ve “Hiç mutlu değilim” seçeneğini işaretleyenlerle “Çoğunlukla mutlu değilim seçeneğini işaretleyenler; “Oldukça mutluyum” seçeneğini işaretleyenlerle de “Çok mutluyum” seçeneğini işaretleyenler birleştirilmiş ve üç gruptan oluşan bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri seti “Mutlu değilim”, “Orta düzeyde mutluyum” ve “Oldukça mutluyum” kategorilerinden

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

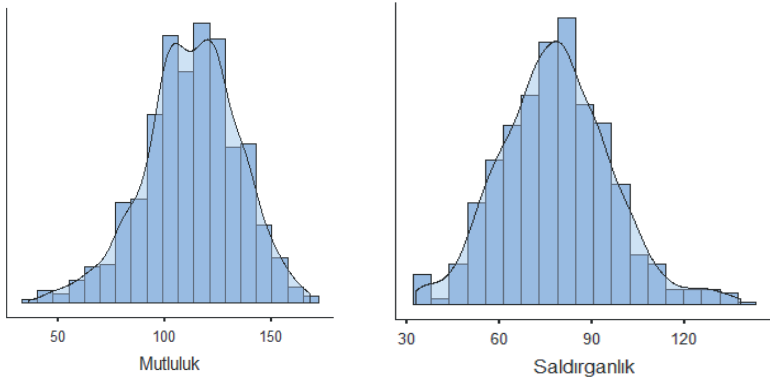
²⁶ B. G. Tabachnick ve L. S. Fidell, *Using Multivariate Statistics* (Boston: Pearson, 2013).

²⁷ The jamovi project (2020). *Jamovi*. (Version 1.2) [Computer Software]. Retrieved from <https://www.jamovi.org>.

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

oluşmaktadır. Mutluluğu ölçmek için ayrıca Oxford Mutluluk Ölçeği de kullanılmış ve katılımcıların mutluluk düzeyleri bu ölçek vasıtasıyla da ölçülmüştür.

Şekil 1. Mutluluk ve Saldırganlık Değişkenlerine İlişkin Histogram Grafikleri

Bulgular

Bu bölümde öncelikle değişkenlere ilişkin betimsel istatistikleri hesaplanmış ve analiz sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların mutluluk puan ortalamasının 112.40 ($Ss = 22.24$), saldırganlık puan ortalamasının 78.49 ($Ss = 17.92$), öfke puan ortalamasının 19.42 ($Ss = 5.42$), düşmanlık puan ortalamasının 22.53 ($Ss = 5.31$), fiziksel saldırganlık puan ortalamasının 21.37 ($Ss = 7.80$) ve sözel saldırganlık puan ortalamasının ise 14.74 ($Ss = 3.54$) olduğu görülmektedir. Değişkenlere ilişkin Kurtosis ve Skewness değerlerinin ise tamamının -1.5 ile +1.5 arasında olduğu saptanmıştır.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

Tablo 1. Betimsel İstatistikler

	Mutluluk	Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık
N	621	621	621	621	621	621
Min	36	33	7	8	9	6
Max	168	138	35	40	44	27
Ortalama	112.40	78.49	19.42	22.53	21.37	14.74
Std. Sapma	22.24	17.92	5.42	5.31	7.80	3.54
Skewness	-.338	.289	.190	.230	.611	.310
Skewness Sh*	.098	.098	.098	.098	.098	.098
Kurtosis	.230	.393	-.267	.378	-.061	.509
Kurtosis Sh.	.196	.196	.196	.196	.196	.196

*Sh: Standart Hata

Tablo 2. Mutluluk, Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Fiziksel Saldırganlık ve Sözel Saldırganlık Puanlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Değişkenler	Cinsiyet	N	Ort.	Std. S.	t	p
Mutluluk	Kadın	306	114.5	21.92	2.294	.022*
	Erkek	312	110.5	22.26		
Saldırganlık Toplam	Kadın	306	73.8	15.85	6.546	.000**
	Erkek	312	83.0	18.72		
Öfke	Kadın	306	19.3	5.22	0.477	.633
	Erkek	312	19.5	5.58		
Düşmanlık	Kadın	306	22.5	5.22	0.238	.812
	Erkek	312	22.6	5.40		
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	306	18.0	6.10	11.930	.000**
	Erkek	312	24.7	7.87		
Sözel Saldırganlık	Kadın	306	13.9	3.34	5.617	.000**
	Erkek	312	15.5	3.57		

* $p < .05$ ** $p < .001$

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

Tablo 2’de olumlu mutluluk, genel saldırganlık, öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık değişkenlerinin cinsiyete göre puan ortalamaları, standart sapmaları, *t* değerleri ve etki değerleri görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre, mutluluk puanı sonuçları kadınlar lehine anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanları ise erkekler lehine anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Öfke ve düşmanlık puanları ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 3. Değişkenler Arası Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6
1.Mutluluk	1					
2. Saldırganlık Toplam	-.42*	1				
3.Öfke	-.40*	.83*	1			
4.Düşmanlık	-.45*	.78*	.69*	1		
5.Fiziksel Saldırganlık	-.30*	.85*	.56*	.47*	1	
6.Sözel Saldırganlık	-.17*	.68*	.47*	.40*	.50*	1

* $p < .001$

Tablo 3’te değişkenler arasındaki ilişkiler görülmektedir. Buna göre tüm değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Mutlulukla, genel saldırganlık, öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık arasında sırasıyla -.42 ($p < .001$), -.40 ($p < .001$), -.45 ($p < .001$), -.30 ($p < .001$) ve -.17 ($p < .001$) negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

Tablo 4.1. Mutluluk Algısına Göre Genel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Fiziksel Saldırganlık ve Sözel Saldırganlık Puanları

		N	Ort.	Ss
Genel Saldırganlık	Mutlu Değilim (I)	110	88.2	18.96
	Orta Düzeyde Mutluyum (II)	299	77.7	15.24
	Oldukça Mutluyum (III)	212	74.6	19.10
	Toplam	621	78.4	17.92
Öfke	Mutlu Değilim (I)	110	22.1	5.65
	Orta Düzeyde Mutluyum (II)	299	19.4	5.00
	Oldukça Mutluyum (III)	212	18.1	5.40
	Toplam	621	19.4	5.42
Düşmanlık	Mutlu Değilim (I)	110	25.8	5.77
	Orta Düzeyde Mutluyum	299	22.5	4.48
	Oldukça Mutluyum (III)	212	20.9	5.40
	Toplam	621	22.5	5.31
Fiziksel Saldırganlık	Mutlu Değilim (I)	110	24.3	8.48
	Orta Düzeyde Mutluyum (II)	299	20.7	6.95
	Oldukça Mutluyum (III)	212	20.8	8.25
	Toplam	621	21.3	7.80
Sözel Saldırganlık	Mutlu Değilim (I)	110	15.6	3.67
	Orta Düzeyde Mutluyum (II)	299	14.7	3.29
	Oldukça Mutluyum (III)	212	14.4	3.77
	Toplam	621	14.7	3.54

Tablo 4.1’de bireylerin mutluluk algılarına göre genel saldırganlık, öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puan ortalamaları görülmektedir. Saldırganlığa ilişkin tüm değişkenlerin kendilerini mutlu olarak algılayan grupta daha düşük, orta düzeyde mutlu ve mutsuz

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

grupta ise daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre bireylerin mutluluk düzeyleri yükseldikçe, genel saldırganlık, öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanları düşmektedir. Mutluluk algılarına göre saldırganlık puan ortalamalarına ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Mutluluk Algılarına Göre Saldırganlık Toplam, Öfke, Düşmanlık, Fiziksel Saldırganlık ve Sözel Saldırganlık Puanları Karşılaştırılmasına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p	Anlam- lı Fark
Saldırganlık Toplam	Gruplar arası	13758	2	6879	22.9	.000**	I – II I - III
	Grup içi	185404	618	300			
	Toplam	199162	620				
Öfke	Gruplar arası	1167	2	583.6	21.1	.000**	I – II I – III II -III
	Grup içi	17089	618	27.7			
	Toplam	18256	620				
Düşmanlık	Gruplar arası	1749	2	874.6	34.3	.000**	I – II I – III II -III
	Grup içi	15753	618	25.5			
	Toplam	17501	620				
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar arası	1143	2	571.7	9.65	.000**	I – II I - III
	Grup içi	36607	618	59.2			
	Toplam	37750	620				
Sözel Saldırganlık	Gruplar arası	106	2	53.0	4.26	.015*	I – II I - III
	Grup içi	7688	618	12.4			
	Toplam	7793	620				

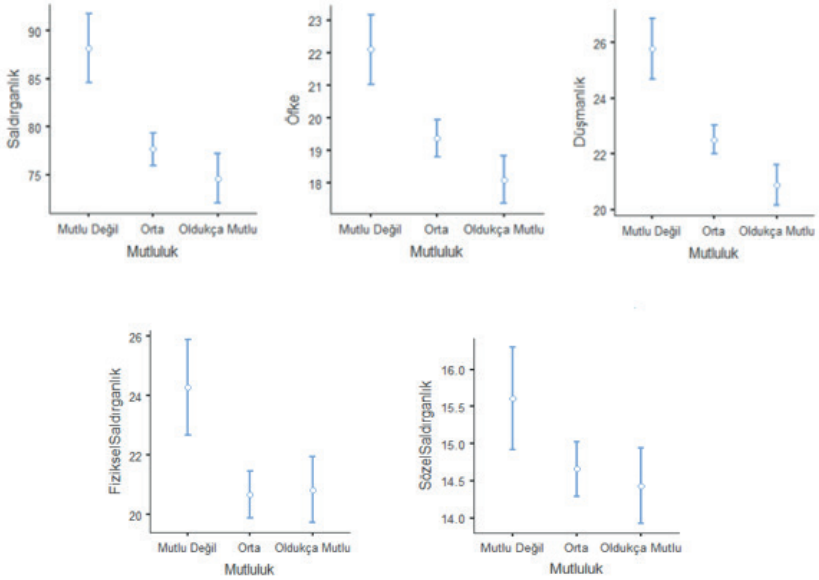
* $p < .05$ ** $p < .001$

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

Tablo 4.2’de farklı mutluluk algılarına göre bireylerin saldırganlık toplam, öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanları arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların saldırganlık toplam, öfke, düşmanlık, fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farklılıkların hangi gruplar arasından kaynaklandığını belirlemek amacıyla Post-Hoc testlerinden faydalanılmıştır. Saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık ve düşmanlık değişkenlerinin varyanslarının homojen dağılmadığı görülmüş ve bu değişkenler için Post-Hoc testlerinden Games-Howell testi kullanılmıştır. Buna göre saldırganlık toplam değişkeni için farklılığın mutlu değilim diyen grupla orta düzeyde mutluyum ve oldukça mutluyum diyen grup arasında olduğu sonucu elde edilmiştir. Fiziksel saldırganlık değişkeni için farklılığın yine mutlu değilim diyen grupla orta düzeyde mutluyum ve oldukça mutluyum diyen grup arasında olduğu görülmüştür. Düşmanlık değişkeni için ise, farklılığın mutlu değilim, orta düzeyde mutluyum ve oldukça mutluyum diyen grupların hepsinden kaynaklandığı bulunmuştur. Sözel saldırganlık ve öfke değişkenlerinin varyanslarının ise homojen dağıldığı görülmüştür. Dolayısıyla bu değişkenlerde anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek için de Post-Hoc testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Buna göre öfke değişkeni için farklılığın mutlu değilim, orta düzeyde mutluyum ve oldukça mutluyum diyen tüm gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir. Son olarak ise sözel saldırganlık değişkeniyle ilgili anlamlı farklılığın ise mutlu değilim diyen grupla, orta düzeyde mutluyum ve oldukça mutluyum diyen gruplar arasında olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar genel olarak katılımcıların mutluluk düzeyleri yükseldikçe saldırganlık toplam, fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve sözel saldırganlık puanlarının düştüğünü göstermektedir. Bu durum şekil 2’de açık bir şekilde görülebilmektedir.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

Şekil 2. Katılımcıların Mutluluk Algılarına Göre Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık Puanları Grafikleri

Tablo 5. Mutluluğun Saldırganlığı Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Standart Hata	Beta	t	p
Sabit	116.903	3.388	-.422	34.5	.001*
Mutluluk	-.342	.029		11.6	

$R = -.42, R^2 = .18, F = 134, p < .001$ Bağımlı Değişken: Saldırganlık * $p < .001$

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

Tablo 4 incelendiğinde, mutluluğun saldırganlığı yordamasına ilişkin basit doğrusal regresyon analizi sonuçları görülmektedir. Buna göre mutluluğun saldırganlığı anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır ($R = .42$, $R^2 = .18$, $F = 134$, $p < .001$). Elde edilen bu sonuçlara göre mutluluk ve saldırganlık arasında negatif yönde bir korelasyon ($r = -.42$) vardır ve mutluluk, saldırganlığa ilişkin toplam varyansın yaklaşık olarak % 18'ini açıklamaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmanın temel amacı üniversite öğrencilerinde mutluluk ve saldırganlık arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, katılımcıların cinsiyetlerine göre mutluluk ve saldırganlık puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ayrıca katılımcıların mutluluk algılarına ve düzeylerine göre saldırganlık puanlarının değişip değişmediği ele alınmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak mutluluk ve saldırganlık değişkenleri cinsiyete göre incelenmiş ve analiz sonuçlarına göre, mutluluk puanı sonuçları kız öğrenciler lehine anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Mutluluk literatürü göz önüne alındığında, örneklemelerden kaynaklı olarak farklı sonuçlar elde edilmiş olsa da genel olarak mutluluk açısından cinsiyet farkı mutluluğun zayıf bir belirleyicisi olarak görülmüştür.²⁸ Özellikle ülkemizde üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda mutluluğun cinsiyete göre farklılaşmadığına yönelik olarak pek çok bulgu elde edilmiştir.²⁹ Bu çalışmada ise kız öğrencilerin mutluluk düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Saldırganlık

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

²⁸ Ed Diener vd., "Subjective Well-Being: Three Decades of Progress," *Psychological bulletin*, 125, sayı: 2 (1999): 276-302.

²⁹ Tayfun Doğan ve Nesrin Akıncı Çötök, "Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması," *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4, sayı: 36 (2010): 165-172; Ayrıca bkz. Doğan ve Sapmaz, "Kişilerarası İlişki," 585-601.

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

ve alt boyutları olan fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık puanları ise erkekler lehine anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Öfke ve düşmanlık puanları ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde, cinsiyete göre genel olarak erkeklerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğuna ilişkin sonuçların çoğunlukta olduğu görülmektedir.³⁰ Erkek saldırganlığının yüksek oluşu daha çok biyolojik ve hormonal farklılıklarla açıklanmaktadır. Kadınların erkeklerden daha erken frontal olgunlaşma yaşamaları ve karşılaşılan problemleri çözmede daha etkili başa çıkma stratejilerini kullanmaları da saldırganlık davranışlarını az göstermelerinin bir nedeni olarak görülmektedir.³¹ Sosyo-kültürel açıdan ise, saldırganlık davranışının erkekler için daha kabul edilebilir ve teşvik edilen bir davranış olarak görülmesi söz konusudur. Bu durum da toplum içinde erkek saldırganlığının normal kabul edilmesine neden olabilmektedir.

Bu araştırmada mutluluk iki farklı yöntemle ölçülmüştür. Bunlardan ilkinde göre katılımcılara kendilerini mutluluk açısından nasıl tanımladıkları sorulmuş ve verdikleri yanıtlara göre mutlu değilim, orta düzeyde mutluyum ve oldukça mutluyum şeklinde üçlü bir kategori oluşturulmuştur. İkinci yöntemde ise, Oxford Mutluluk Ölçeği uygulanmış ve mutluluk düzeyleri bu ölçekten aldıkları puanlara göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın temel sorularından birisi katılımcıların mutluluk algılarına göre saldırganlık puanlarının değişip değişmediği ile ilişkilidir. Analizler sonucu kendilerini “oldukça mutlu” olarak nitelendiren katılımcıların saldırganlık puanları daha düşük düzeyde bulunmuştur. Bir başka araştırma sorusu ise, mutluluğun saldırganlığı anlamlı düzeyde

³⁰ Mary B. Harris, “Aggression, gender and ethnicity,” *Aggress Violent Behav* 1 (1996): 123-146. Ayrıca bkz. Irene Hanson Frieze ve Manyu Li, “Gender, aggression, and prosocial behavior” in *Handbook of gender research in psychology* (New York: Springer, 2010).

³¹ Özhan Yalçın ve Ayten Erdoğan, Şiddet ve Agresyonun Nörobiyolojik, Psikososyal ve Çevresel Nedenleri,” *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 5 , sayı: 4 (2013): 388-419.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

yordayıp yordamadığı ile ilgilidir. Bununla ilgili bulgular ise, mutluluğun saldırganlığı negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığını ortaya koymuştur. Buna göre mutluluk saldırganlığı %18 oranında açıklamaktadır. Bireylerin mutluluk düzeyleri yükseldikçe saldırganlık düzeyleri düşmektedir.

Mutluluk ve saldırganlık arasında elde edilen bu negatif ilişki farklı açılardan ele alınıp yorumlanabilir. Öncelikli olarak, literatürde çok kabul gören bir anlayışa göre mutluluk, olumlu duyguların sık, olumsuz duyguların ise daha az yaşanması ile ilişkilidir.³² Bu anlamda baktığımızda saldırganlığın öfke, kin, nefret, düşmanlık gibi pek çok olumsuz duyguyla ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu duyguların sık yaşanması doğal olarak mutluluk düzeyinin düşmesine neden olacaktır. Aynı anda hem olumlu hem de olumsuz duyguları yaşamak mümkün değildir. Yani kişi yoğun bir biçimde saldırganlık, öfke ve düşmanlık duyguları içindeyken, neşe, sevinç ve umut gibi olumlu duygulardan uzaklaşacaktır.

Elde edilen bulgular, benlik sunumu açısından ele alınacak olursa, saldırganlık bir iletişim tarzı ya da kendini ifade tarzı olarak da değerlendirilebilir. Yani kişi kendisini çevresine bu şekilde sunuyor ve istediklerini bu yolla elde etmeye çalışıyor olabilir. Kısa vadede bu tutum ve davranışları, istediklerini elde etme konusunda onu sonuca da ulaştırıyor olabilir. Bu durum da çevresi tarafından taklit edilmesine yol açabilir. Nitekim günümüzde pek çok kişi saldırgan davranışların karşısı sayılabilecek, özgeci, yardımsever, merhametli ve nezaket dolu davranışların anlamsız olduğunu ve bir işe yaramadığını düşünmektedirler. Ancak elde edilen bu sonuçlar durumun böyle olmadığını ve uzun vadede saldırganlık davranışlarının bireyin mutluluğuyla olumsuz yönde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Doğan ve Sapmaz (2012)³³ tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, besleyici ve zehirleyici ilişki tarzlarına

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

³² Diener, "Subjective Well-Being," 542-575; Ayrıca bkz. Hills ve Argyle, "The Oxford Happiness," 1073-1082.

³³ Doğan ve Sapmaz, "Kişilerarası İlişki Tarzları," 585-601.

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

sahip olmanın öznel iyi oluşla ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda açık, anlayışlı ve saygılı bir iletişime dayalı olan besleyici ilişki tarzına sahip bireylerin mutluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Karşısındaki bireyi küçümseyici ve bencil bir iletişim tarzı olan zehirleyici/ketleyici ilişki tarzı ise mutlulukla negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Söz konusu bu bulgu da burada tartışılan görüşü destekler niteliktedir. Tüm bu bulgular, olumsuz yollardan mutluluğa ulaşılamayacağı ve iyi-erdemli davranışların anlamsız olmadığı göstergesi olarak yorumlanabilir.

Saldırganlık mutluluk ilişkisi, engellenme kuramı³⁴ açısından da ele alınabilir. Engellenme, beklentilerin yerine gelmemesi, ödüle ulaşamama ya da ihtiyaçların karşılanamaması şeklinde tanımlanabilir. Fromm,³⁵ engellenme sonucunda bireylerde ve hayvanlarda saldırgan davranışların ortaya çıktığını ancak bu saldırganlığın amacının yok etmek değil yaşamak olduğunu belirtmiştir. Ayrıca engellenme-saldırganlık teorisine göre, insanlar engellendikleri ve hedeflerine ulaşamadıkları zaman, öfke ve saldırganlıkla karşılık verebilirler.³⁶ Bu açıdan bakıldığında, bireyin yeterince mutlu olamaması, engellendiğinin ve psikolojik ya da fizyolojik pek çok ihtiyacının yeterince karşılanmadığının, yaşam doyumu ve tatmininin yeterli düzeyde olmadığı göstergesi olarak değerlendirilebilir. Kendilerini yeterince mutlu hissetmeyen bireylerin de daha saldırgan, öfkeli ve düşmanca davranışlar göstermeleri ihtimalleri artabilmektedir. Ülkemizdeki saldırganlık ve şiddet olaylarının artışı anlamada bu bakış açısı da göz önünde bulundurulmalıdır. Yani insanların yaşam doyumları ya da mutlulukları azaldıkça saldırganlıkları artabilmektedir.

³⁴ Leonard Berkowitz, "Frustration-aggression Hypothesis: Examination and Reformulation," *Psychological Bulletin* 106 (1989): 59-73.

³⁵ Fromm, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*.

³⁶ Berkowitz, "Frustration-aggression Hypothesis," 59-73.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

Mutluluk kimi zaman bencillik olarak değerlendirilmekte, bireyler mutlu olmalarından dolayı suçluluk hissetmekte ve hatta korku duyabilmektedirler.³⁷ Bu anlayışın temelinde kültürel bazı inanç ve etkenler bulunmaktadır. Ayrıca mutluluk ve hazzın aynı şeyler olarak değerlendirilmesi de mutluluğun olumsuz bir durum olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Hâlbuki mutluluk, yalnızca hazdan ibaret değildir. Bundan daha öte bir şeydir. İnsanlar haz alabilir, haz dolu olabilirler ancak aynı zamanda mutsuz olabilirler. Yani mutluluk bir karakter halidir.³⁸ Araştırmalar, mutlu bireylerin daha verici, yardımsever ve merhametli olduklarını ortaya koymuştur. Bu çalışmada elde edilen bulgular da mutlu insanların daha az saldırgan, daha az öfkeli ve daha az düşmanlık duyguları içinde olduklarını ortaya koymuştur. Yani toplumsal açıdan ele aldığımızda, mutluluk toplum açısından ve bireylerin yakın çevrelerindeki insanlar açısından büyük bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak alanyazında, saldırganlığın bireysel ve toplumsal zararlarına ilişkin pek çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada ise, saldırganlığın mutluluk açısından olumsuz bir durum olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun mutluluğu ve saldırganlığı anlama açısından önemli olduğu söylenilebilir. Elde edilen bulguların önemi yanında bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. En önemli sınırlılığı nedensel değil korelasyonel bir çalışma olmasıdır. Deneysel çalışmalarla saldırganlık davranışındaki azalmaların mutlulukla ilişkisini ortaya koyacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bir başka sınırlılık ise, çalışma grubuyla ilişkilidir. Bu çalışmanın katılımcıları üniversite öğrencileridir ve dolayısıyla da eğitim düzeyi yüksek bir gruptur.

³⁷ Mohsen Joshanloo, "The influence of fear of happiness beliefs on responses to the satisfaction with life scale," *Personality and Individual Differences* 54 (2013): 647-651; Ayrıca bkz. Sarı, T., ve Çakır, G. F. (2016). Mutluluk Korkusu ile Öznel ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 5, 222-229.

³⁸ İnam, *Mutsuzluk Ahlaksızlıktır*.

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

Benzer çalışmaların toplumu bütünüyle temsil edecek her yaş ve eğitim düzeyinden bireylerle gerçekleştirilmesi de daha genellenebilir sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Aknin, Lara B. vd. "Happiness and Prosocial Behavior: An Evaluation of the Evidence," in *World Happiness Report*, Editors: John F. Helliwell, Richard Layard, and Jeffrey D. Sachs, 67-86. New York: Sustainable Development Solutions Network, 2019.

Arcidiacono, Caterina ve Salvatore Di Martino. "A Critical Analysis of Happiness and Well-Being. Where We Stand Now, Where We Need To Go," *Community Psychology in Global Perspective 2*, Sayı: 1 (2016): 6-35.

Ben-Shahar, Tal. *Happier*. New York, NY: McGraw-Hill Education, 2007.

Berkowitz, Leonard. "Frustration-Aggression Hypothesis: Examination and Reformulation," *Psychological Bulletin* 106 (1989): 59-73.

Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.

Bulut Uslu, Nurefşan. "Farabî ve Aristoteles'te Mutluluk Ahlâkı," *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, Sayı: 2 (2018): 469-480.

Buss, Arnold H. ve Mark Perry. "The Aggression Questionnaire," *Journal of Personality and Social Psychology* 63 (1992): 452-459.

Demirtaş Madran, Andaç. "Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik çalışması," *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24, Sayı: 2 (2013): 1-6.

Diener, Ed. "Subjective well-being," *Psychological Bulletin*, 95, Sayı: 3 (1984): 542-575.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

Diener, Ed vd. "Subjective Well-Being: Three Decades of Progress," *Psychological Bulletin*, 125, Sayı: 2 (1999): 276-302.

Doğan, Tayfun ve Nesrin Akıncı Çötök. "Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması," *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4, Sayı: 36 (2010).

Doğan, Tayfun ve Fatma Sapmaz. "Oxford Mutluluk Ölçeği Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin Üniversite Öğrencilerinde İncelenmesi," *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi* 25 (2012): 297-304.

Doğan, Tayfun ve Ali Eryılmaz. "The Role of Social Intelligence in Happiness," *Croatian Journal of Education* 16, Sayı: 3 (2014): 863-878.

Enç, Mithat. *Ruh Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK, 1980.

Frieze, Irene Hanson ve Manyu Li. "Gender, Aggression and Prosocial Behavior" in *Handbook of Gender Research in Psychology*. New York: Springer, 2010.

Fromm, Erich. *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. Çeviren: Şükrü Alpagut, İstanbul: Say Yayınları, 2016.

Genn, Russell. "Processes and personal variables in affective aggression" in *Human aggression: Theories, Research, and Implications for Social Policy*, Editors: R. G. Geen & E. Donnerstein, 1-21. New York: Academic Press, 1998.

Hasta, Derya ve Müzeyyen Eda Güler. "Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4, Sayı: 1 (2013): 64-104.

Harris, Mary B. "Aggression, Gender and Ethnicity," *Aggress Violent Behavior* 1 (1996): 123-146.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

Tayfun DOĞAN ve Nesrin AKINCI ÇÖTOK

Headey, Bruce, Ruut Veenhoven ve Alex Wearing. "Top-down versus bottom-up theories of subjective well-being," *Social Indicators Research* 24 (1991): 81-100.

Hills, Peter ve Michael Argyle. "The Oxford Happiness Questionnaire: A Compact Scale for the Measurement of Psychological Well-Being," *Personality and Individual Differences* 33 (2002): 1073-1082.

İnam, Ahmet. *Mutsuzluk Ahlaksızlıktır: Yaşam Üstü Söyleşiler*. İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları, 2012.

İşgör, İsa Yüce. "Merhametin Öznel İyi Oluş Üzerindeki Yordayıcı Etkisinin İncelenmesi", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 16, Sayı: 2 (2017): 425-436.

Joshanloo, Mohsen. "The Influence of Fear of Happiness Beliefs on Responses to The Satisfaction with Life Scale," *Personality and Individual Differences* 54 (2013): 647-651.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi, 2008.

Kaur, Harshmeet. "An Investigation of a Relationship between Aggression and Wellbeing among Adolescents," *Asian Review of Social Sciences* 7, Sayı: 3 (2018): 86-93.

Mitrofan, Nicolae ve Cristina Ciuluvica. "Anger and Hostility as Indicators of Emotion Regulation and of the Life Satisfaction at the Beginning and the Ending Period of the Adolescence," *Procedia Social and Behavioral Sciences* 33 (2012): 65-69.

Ryff, Carol D. "Happiness is Everything, or is it? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being," *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, Sayı: 6 (1989): 1069-1081.

Mutluluk Saldırganlık İlişkisine Yönelik Bir Araştırma

Ryff, Carol D. ve Corey Lee M. Keyes. "The Structure of Psychological Well-Being Revisited," *Journal of Personality and Social Psychology* 69, Sayı:4 (1995): 719-727.

Seligman, Martin. "Perma and the Building Blocks of Well-Being," *The Journal of Positive Psychology*, 13, Sayı: 4 (2018): 333-335.

Steptoe, Andrew. "Happiness and Health," *Annual Review of Public Health* 40 (2019): 339-359.

Yalçın, Özhan ve Ayten Erdoğan. "Şiddet ve Agresyonun Nörobiyolojik, Psikososyal ve Çevresel Nedenleri," *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5, Sayı: 4 (2013): 388-419.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
275-299

İlk Psikobiyografi Çalışması Freud'un Leonardo da Vinci Eseri ve Psicotarih Üzerine

On the First Psychobiographical Work, Freud's Leonardo da Vinci, and Psychohistory

Hadiye YILMAZ ODABAŞI^(*)

Öz

Psikanalizin kurucu babası Sigmund Freud, çoğunlukla ilk psicotarih çalışmasının da sahibi olarak anılmaktadır. Freud, psikanalizin klinik dışında da yapılabileceğini savunarak bu alanı uygulamalı psikanaliz olarak adlandırmış, biyografiye psikanalizin yönteminin nasıl uygulanacağı ve bulguların nasıl yorumlanacağına ilişkin ilk psicotarih/psikobiyografi örneğini Leonardo da Vinci çalışmasıyla vermiştir. Freud, Leonardo da Vinci çalışmasında, 1909'da Viyana Grubu'nda söylemiş olduğu "Tabii ki, karakterin özelliklerini anlamak için önce erkeğin cinsel yaşamını araştırmalıyız," sözlerine uygun olarak klinik tanı kategorilerine dayalı motivasyon teorisini Leonardo'nun yaşamına uygulamıştır. Leonardo'nun yaşam öyküsündeki bazı boşlukları Bastırma, Yüceltme, Çocukluk Anısı, Eşcinsellik ve Narsisizm, Parafraks ve Perseverasyon, Gerileme ve Saplantı, Saplantılı Nevroz tanıları çerçevesinde analiz ederek "Leonardo neden böyle bir insandı? Neden belirli bir motiv modeli ve bu motivleri ifade etmenin özel yollarını geliştirdi? Leonardo'nun altında yatan motivasyonel kalıpların, çok çeşitli görünür davranışları üzerinde ne gibi etkileri oldu?" sorularının cevaplarını aramıştır. Freud, bu ilk psikobiyografi örneği ile iyi bir psikobiyografinin ilkelerini ortaya koyarken, bizzat kendi hataları yoluyla bu ilkelere uyulmaması halinde yaşanacak sonuçlara dair bir örnek de sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Psicotarih, Psikobiyografi, Freud, Leonardo da Vinci.

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 08.09.2020

Kabul Tarihi: 20.10.2020

^(*)Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü E-posta: hadiye.yilmazodabasi@uskudar.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4297-5326>

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Abstract

The field of psychohistory emerged in the 1960s with the inclusion of psychology to history-related scholarly disciplines such as politics, economics, and culture. Even though the term, psychohistory, was first used as a popular notion in 1951 in Foundation, the science fiction trilogy of Isaac Asimov (1920-1992), this term was actually used in the 1920s and psychobiographical studies began to be conducted in the 1910s. Freud, the founding father of psychoanalysis, is often referred to as the author of the first psychohistory work. E. Erikson's Young Man Luther (1958) is accepted as the first academic psychohistory work and Erikson is seen as the founding father of psychohistory. Since the emergence of the discipline, there has been a trend towards psychobiography studies in the field of psychohistory. Although the roots of psychobiography go back to Plutarch, Freud was the first to apply a formalized metapsychology. Freud called this field applied psychoanalysis, arguing that psychoanalysis can also be done outside the clinic and gave the first example of psychohistory / psychobiography on how to apply the method of psychoanalysis to biography and how to interpret the findings with his work on Leonardo Da Vinci.

Keywords: Psychohistory, Psychobiography, Freud, Leonardo da Vinci.

Giriş: Tarih ve Psikoloji

İnsanı ve toplumu, değişimi ve sürekliliği anlamak için yapılan geçmiş tasarımları olarak tarih bilimi ve tarihyazımı, geçmişin nesnel bilgisine ulaşmak amacıyla Herodotos'tan (MÖ 484-425) bugüne çeşitli yönelimleri benimsemiştir. Tarihyazımında geçmiş tasarımları, başlangıcından itibaren esasen siyasi motivasyonlar/saikler merkeze alınmak suretiyle yapılmıştır. Öte yandan antik dönemden itibaren bu ana yönelime eşlik eden farklı anlayışlar da söz konusu olmuştur. Örneğin Hesiodos (MÖ 8.yy) *İşler ve Günler* adlı yapıtıyla çiftçilik başta olmak üzere denizcilik, ticaret ve ev işlerine odaklanarak günlük yaşamın tarihini ve bir anlamda sosyal tarihi yazmıştır. Romalı Strabon (MÖ 63 - MS 24), coğrafya ve tarihi birleştirmiş, "Büyük Adamlar"ın tarihinin revaçta olduğu bir devirde sıradan halka dair betimlemeler de yapmıştır. Yunan tarihçi Plutarkhos (46-120?) *Paralel Hayatlar* adlı eserinde ünlü Yunan

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psicotarih Üzerine

ve Romalı şahsiyetlerin davranış ve karakterlerini açıklayan eseriyle tarihyazımında biyografinin yerini sağlamlaştırmıştır.

18. yy. başında tarihin felsefeden ayrılarak bağımsızlaşmasıyla Voltaire (1694-1778), o zamana kadar hâkim olan siyasi ve askerî tarihyazımı yerine medeniyet ve insan aklının merkezde bulunduğu bir tarihyazımını benimsemiştir. David Hume (1711-1776) geçmişin bilgisine ulaşma yolunda kültür odaklı bir tarih anlayışı önermiştir. Fransız tarihçi Michelet (1798-1874) büyük insanları değil sıradan Fransız halkını, Taine (1828-1893) ise coğrafi, psikolojik ve sosyal faktörleri anlamaya yönelik bir eğilimi benimsemiştir. Burckhardt (1818-1897) insanı ve toplumu anlamak için kültürel, Karl Marx (1818-1883) ise ekonomik saiklere odaklanmıştır. Annales Okulu kurucuları Lucien Febvr (1878-1956) ve Marc Bloch (1886-1944) siyaset, diplomasi ve savaş anlatılı tarihyazımı yerine olay ve olgulara dair dönüşümleri tarihsel yapılar içinde ele alarak insanı ve toplumu anlamaya çalışmıştır. Annales Okulu'nun ikinci kuşak temsilcisi Fernand Braudel (1902-1985) ise tarihteki değişimi bireyler üzerinden değil sosyal, politik ve ekonomik yapılar yoluyla anlamaya yönelik bir bakış açısı getirmiştir. Marksist tarihçi Eric Hobsbawm (1917-2012) insanı ve toplumu anlamada merkeze büyük insanları değil "aşağıdakileri" almak suretiyle "aşağıdan tarih" in yöntemine önemli katkı sunmuştur. 1990'larda ise dünyada yaşanan büyük dönüşümlerle birlikte Peter Burke (d.1937) başta olmak üzere tarihçiler geçmiş tasarımlarında savaş, toplumsal cinsiyet, ırk, vatandaşlık, ulusal kimlik, dil ve kültürel semboller vb. merkezli anlamalara odaklanarak sosyoloji ve antropolojiyle bağlarını sıkılaştırmıştır.

Görüldüğü gibi tarihyazımı yüzyıllardır süregiden serüveninde önce siyaset ve diplomasi, ardından ekonomi, sosyal ve kültür merkezli disiplinlerin kuram ve kavramlarından faydalanmak suretiyle geçmişin nesnel bilgisine mümkün olduğunca yaklaşmaya ve insanı, toplumu, yaşamı, değişim ve sürekliliği anlamaya çalışmıştır. Öte yandan, tarihin

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

psikolojiyle bazı temaslarına antik dönemden itibaren rastlamak mümkündür. Örneğin Herodotos'un *Tarih*'inde yaşanan olayların Yunan ve Pers toplumlarına etkisi, farklı toplulukların kültür ve geleneklerinin mevcut hali ile süreç içindeki değişimleri gibi antropoloji ve sosyal psikolojiyle ilişkilendirilebilecek pek çok tespit bulunmaktadır. Yunan tarihçi Plutarkhos en ünlü tarih eseri olan *Paralel Yaşamlar*'da Pers Savaşları boyunca (MÖ 524-459) Atina meclisinde görev yapmış olan politikacı ve general Themistokles'in yaşamını aktarırken onun bazı çabalarını annesinin saf Atina kanı olmadığına dair farkındalığıyla ilişkilendirmiştir. Thukydides (MÖ 460-400), *Peloponnesos Savaşları* adlı eserindeki psikolojik betimlemeleriyle psikolojik tarihin babası olarak anılmıştır. Tacitus, görünen olayların arkasındaki nedenlerin, düşüncelerin bulunması gerektiği anlayışla yazdığı eserlerinde psikolojik-didaktik bir yaklaşım sergilemiştir. Ortaçağ Avrupa tarihçisi Aziz Augustinus (354-430) İtiraflar'ında kendi psikolojisinin derinliklerine inmiştir.¹ 19. yy. da ise Dilthey (1833-1911) "(...) geçmişi kendi zihninde yeniden canlandıran tarihçi, bir tarihçi olacaksa, yeniden canlandırdığı geçmişi anlamlıdır. Sırf onu yeniden canlandırmakla, tarihçi kendi kişiliğini geliştirir, genişletir, başkalarının geçmişteki yaşantısını kendi yaşantısıyla bütünleştirir; ama böyle bütünleştirilen her şey onun kişilik yapısının parçası olur; kural burada da geçerlidir ve bu yapı da ancak psikoloji aracılığıyla anlaşılabilir" açıklamasıyla psikolojisiz tarihyazımı olamayacağı gibi aşırı bir genellemeye ulaşmıştır.²

Tarihin siyaset, ekonomi, kültür vb. disiplinlerle yaşadığı birliktelik serüvenine en somut haliyle 1960'larda akademik olarak psikoloji biliminin de katılmasıyla yeni bir alan olarak psikotarih ortaya çıkmıştır. Henry Lawton, psikotarihin köklerini Vico ve Dilthey'a kadar götürmektedir

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. *The Psychiatrist as Psychohistorian, Task Force Report 11*, (Washington: American Psychiatric Association 1976), 4.

² George Collingwood, *Tarih Tasarımı*, çev. Kurtuluş Dinçer. (İstanbul: Ara Yayıncılık, 1990), 177.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psiktarih Üzerine

ve psiktarihin resmen ortaya çıkışını Erikson'un *Young Man Luther* ve Norman O. Brown'un *Life Against Death* (1959) kitabına tarihlemektedir.³ Psiktarihin resmen/akademik ortaya çıkışı ise Eric Erikson'un *Young Man Luther* (1958) ve Norman O. Brown'un *Life Against Death* (1959) kitabıyladır.⁴ En öz haliyle, psiktarihin, geçmişini anlamak için tarihsel olay ve olgulara yöneltilen "nasıl" sorusunun cevabını psikolojik motivasyon merkezli olarak aradığı söylenebilir. Fransız tarihçi Jean Chesneaux'nun yazdığı gibi "*sosyal psikoloji ve psikanaliz, tarihinin entelektüel ekipmanına önemli ölçüde katkıda bulunur ve kolektif bilinç ve kitle zihniyeti sorunlarıyla daha etkili bir şekilde başa çıkmasını sağlar.*"⁵

1. Psiktarih Tanım, Kuram ve Kurumsallaşma

Psiktarih teriminin ilk kez 1951'de Isaac Asimov'un (1920-1992) bilimkurgu üçlemesi *Foundation*'da geçtiği popüler bir bilgi olarak yaygınlaşmışsa da, gerçekte bu terim 1920'lerde kullanılmıştır ve 1910'larda da psikobiyoğrafik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Amerikalı psiktarihçi Paul Elovitz bu terimin en erken 19. yy. sonlarında Amerikan romantik şair, eleştirmen ve diplomat James Russell Lowell tarafından 1840'ta kullanılmış olduğunu tespit etmiştir.⁶ Bu alanda yapılmış en erken eserlere örnek olarak ise Morton Prince'in 1912 tarihli "Roosevelt as Analyzed by the New Psychology" başlıklı makalesi ve 1915 tarihli *The Psychology of the Kaiser* adlı çalışmaları örnek gösterilmektedir.⁷

³ "Psychohistory News," *Newsletter of the International Psychohistorical Association* 33/2 (Spring 2014).

⁴ Henry Lawton, *The Psychohistorian's Handbook* (New York: The Psychohistory Press, 1988), 7.

⁵ Cristian Tilega and Jovan Byford (eds.), *Psychology and History Interdisciplinary Explorations* (New York: Cambridge University Press, 2014), 1.

⁶ Paul Elovitz, *The Making of Psychohistory* (UK: Routledge, 2018), 14.

⁷ Stanley Renshon, *The Psychological Assessment of Presidential Candidates* (New York: Routledge, 1998).

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Peter Burke, tarihin diğer disiplinler ile bilhassa psikolojiyle işbirliği kurmasına yönelik olarak Henri Berr'in 1900'de yayınına başladığı *Revue de Synthèse Historique* dergisinin psikotarihe dair ilk çalışmalarından olduğunu kaydetmektedir.⁸

Elovitz, "Psikotarih, daha önce anlaşılmasız şekilde yazılmış davranışları anlama kapılarını açtı. Desenler/modeller fark edilir hale geldi. (...) Psikotarihi; psikoloji, tarih ve ilgili sosyal bilimlerin birleşimi olarak tanımlıyorum"⁹ demektedir ve Elovitz'e göre psikotarih, tarihin "nedenine", özellikle de niyet ve davranış arasındaki farka odaklanmaktadır. Richard W. Noland ise psikotarihi, tarih ile psikolojinin entelektüel ve akademik amaçlar için güçlerini birleştirmeleriyle meydana gelmiş disiplinlerarası bir çalışma alanı olarak görmektedir. Öte yandan Noland'a göre teorik olarak psikolojik tarih incelemesinde birçok farklı psikoloji kuramından biri ya da birkaçı tarihsel analiz amacıyla kullanılabilir iken psikotarihin ana hattı psikanalitik yönelimlidir.¹⁰ Rudolph Binion da psikotarihin çocukluk ve patolojiyle yakından ilgili olmakla birlikte psikanalizle olan ilişkisinin varoluşsal bir ilişki olduğunu savunmaktadır.¹¹ Gerçekten de başlangıcından itibaren ortaya konan çalışmalara bakıldığında psikotarih psikoloji ve tarihten ziyade psikanaliz ve tarihin birlikteliği olarak algılanmıştır.

Psikanalizin kurucu babası Freud, yaygın olarak ilk psikotarih (ve psikobiyografi) çalışmasının da sahibi olarak anılmaktadır. Freud'un *Leonardo da Vinci* (1910), *Totem ve Tabu* (1913), *Medeniyet ve Hoşnutsuzlukları* (1929), *Musa ve Tektanrıcılık* (1939) adlı eserleri ilk

⁸ Peter Burke, *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*, çev. Mehmet Küçük, (İstanbul: DoğuBati, 2006), 38.

⁹ Elovitz, *The Making of Psychohistory*, 2.

¹⁰ Richard W. Noland, "Psikotarih: Teori ve Pratik," çev. M. Alican, *Tarih Okulu VI*, (2010): 95-123.

¹¹ Rudolph Binion, "Psychohistory," in *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2001).

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psicotarih Üzerine

psicotarih çalışmaları olarak kabul edilirken, Freud'un psicotarih terimini hiç kullanmamış olduğu da bilinmektedir. Alanın kurumsallaşması, 1960'lardan itibaren psicotarihçilerin bir araya gelmesinden sonra 1970'lerde başlamıştır. Psicotarih alanının öncüleri arasında ilk sırada Bruce Mazlish, Lloyd deMause, Rudolph Binion, David Beisel, Charles Strozier, Robert Jay Lifton ve Vamık Volkan anılmaktadır.¹² Lloyd deMause, kendisini sosyal teorinin "meta-teorisyeni" olarak görüp alana ilişkin ilk kuramsal çalışmaları başlatarak psicotarih öncüleri arasında öne çıkan isim olmuştur.¹³ Lloyd deMause psicotarihi "*tarihte yasalar kurabilme ve nedenleri keşfetme*" yeteneğine sahip yeni bir bilim olarak tanımlamaktadır.¹⁴ DeMause'a göre psicotarihin amacı; tarihsel süreçlerin ve siyasi kararların temelini oluşturan motivasyonları ortaya çıkararak bu motivasyonlardaki örüntüler ve kuralların keşfiyle tarihin karmaşıklığını, savaş ve soykırım zulmünü açıklamaktır. DeMause bu tür bulgulara bir gün "terapötik olarak müdahale edilebileceği" olasılığını da öngörmektedir.¹⁵ DeMause "psikojenik (ruhsal-kalıtsal) tarih teorisi" ile kapsamlı bir model sunarak yeni bir insanlığın yaratımının esas olarak çocuklara muamelenin/çocuk yetiştirme tarzının iyileştirilmesiyle sağlanabileceğini öne sürmektedir.¹⁶ DeMause'un psicotarih kuramına göre çocukluk tarihi, psikobiyografi ve grup psicotarihi olmak üzere psicotarihte üç çalışma alanı bulunmaktadır.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
301-334

2. Psikobiyografi

Başlangıcından itibaren psicotarih alanında en çok üretim psikobiyografi alanında yapılmıştır. Freud gibi Viyana Psikanaliz

¹² Lawton, *The Psychohistorian's Handbook*, 7.

¹³ Elovitz, *The Making of Psychohistory*, 48.

¹⁴ Lawton, *The Psychohistorian's Handbook*, 241.

¹⁵ Lloyd deMause, "The History of Child Abuse," *The Journal of Psychohistory* 25/3, (1998).

¹⁶ Lloyd deMause, *Foundations of Psychohistory* (Londra: Creative Roots Pub. 1982), 3; "The Psychogenic Theory of History," *The Journal of Psychohistory* 25/2, (1997): 112-183.

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Derneği'nin diğer bazı üyeleri tarafından da *Ebner* (1910), *Zinzenendorf* (1910), *Shakespeare* (1910), *von Kleist* (1910), *Wagner* (1911), *Segantini* (1911), *Amenhotep IV* (1912), *Gogol* (1912), *Loyola* (1913), *del Sarto* (1913), *Schopenhauer* (1913), *Louis Bonaparte* (1914), *Dante* (1914), *Napolyon* (1914) vb. psikobiyografiler kaleme alınmıştır. 1913'te yayımlanan Henry P. Smith'in *Luther's Early Development in the Light of Psycho-Analysis* adlı eseri psikotarih yazımında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. E. Erikson'un *Young Man Luther* adlı eseri ise ilk akademik psikotarih (ve psikobiyografi) çalışması olarak kabul edilmiş ve Erikson psikotarihin kurucu babası olarak görülmüştür. Ne var ki Erikson da tıpkı Freud gibi hiçbir zaman kendini bir psikotarihçi olarak tanımlamamıştır. Binion'un *Frau Lou: Nietzsche's Wayward Disciple* (1968), Frank Manuel'in *A Portrait of Isaac Newton* (1969) ve Arthur Mitzman'ın *Iron Cage: Historical Review of Max Weber* (1969) adlı eserleri önde gelen diğer psikobiyografilerdendir.¹⁷

Psikobiyografi uzmanı Amerikalı psikolog A. C. Elms tarafından psikobiyografi, “psikolojik teori ve bilgiyi kullanan biyografi”,¹⁸ psikobiyografi uzmanı W. M. Runyan tarafından ise “biçimsel veya sistematik psikolojinin biyografide kullanımı” olarak tanımlanmıştır.¹⁹ Bir başka tanıma göre psikobiyografi, sosyo-kültürel bağlamda tarihsel önemi olan bir bireyin yaşamının psikolojik ve tarihyazımsal araştırma yöntemleri kullanılarak ve psikoloji kuramlarıyla yorumlanarak çalışılmasıdır.²⁰

Psikobiyografinin kökleri Plutarkhos'a kadar gitmekle birlikte Freud biyografiye biçimlendirilmiş, sistematik bir metapsikoloji uygulayan ilk

¹⁷ Elovitz, *The Making of Psychohistory*, 19.

¹⁸ Alan C. Elms, *Uncovering Lives: The Uneasy Alliance of Biography and Psychology* (Oxford University Press, 1994), 4.

¹⁹ William Mckinley Runyan, *Life Histories and Psychobiography: Explorations in Theory and Method*, (New York: Oxford University Press, 1982), 201.

²⁰ Joseph G. Ponterotto, “Psychobiography in psychology: Past, present, and future”, *Journal of Psychology in Africa*, 25/5, (2015): 379–389, <http://dx.doi.org/10.1080/14330237.2015.1101267>

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psiktarih Üzerine

isim olmuştur. Şüphesiz bu nedenin etkisiyle de daha sonraki yıllarda yazılan psikobiyografilerde psikanalitik en çok kullanılan psikoloji kuramı olmuştur.²¹ Freud, psikanalizin klinik dışında da yapılabileceğini savunarak bu alanı “uygulamalı psikanaliz” olarak adlandırmış, biyografinin uygulamalı psikanalizin yöntemine nasıl uyarlanacağı ve bulguların nasıl yorumlanacağına ilişkin ilk örneği *Leonardo da Vinci* çalışmasıyla vermiştir. Psikobiyografi alanı Freud'dan Erikson'a, Lifton'dan Kohut'a tarihe çeşitli psikoloji yönelimleriyle yaklaşan bir alan olarak gelişimini sürdürmektedir.²²

3. Psikanaliz Uygulamaları ve Yöntem

Freud, klinik sınırlar içinde bir süreci ifade eden psikanalizi klinik dışına da taşıyarak tarihsel kişilikler, sanat eserleri, topluluk ruhsallığı vb. konulara odaklanmış olan klinik olmayan (kültürel) uygulamalı psikanaliz alanını var etmiştir.²³ Freud, uygulamalı psikanaliz adı altında klinik keşiflerini –düşlerin/rüyaların yorumu, ruhsal aygıt teorisi ve nevroz teorisi vb.- tarihsel karakterlere ve olaylara uygulamıştır. *Leonardo da Vinci, Totem ve Tabu, Bir İllüzyonun Geleceği, Medeniyet ve Hoşnutsuzlukları ve Musa ve Tektanrıcılık* gibi çalışmaları “uygulamalı psikanalizin” en erken örnekleridir. Freud, uygulamalı psikanaliz çalışmalarında klinik uygulama sırasında yapılan araştırmalarla elde edilen bulgulara ulaşabilmek için yöntem olarak sadece tarihi bir karakterin yapmış olduğu çalışmaların değil anıları, düşlem/fantezi ve izlenimlerinin de analiz materyali olarak kullanılmasını önermiştir. Freud ve arkadaşları uygulamalı psikanaliz çalışmalarını yayımlamak üzere ilk sayısı 1912'de çıkacak olan *Imago*

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
301-334

²¹ Larry Shiner, “Psychobiography.” www.encyclopedia.com/psychology/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/psychobiography

²² Charles B. Strozier and Daniel Offer, *The Leader Psychohistorical Essays* (New York: Springer, 1985).

²³ Aaron H. Esmán, “What is ‘Applied’ in ‘Applied’ Psychoanalysis?” *International Journal of Psycho-Analysis* 79, (1998): 741-752.

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

dergisini yayın hayatına sokmuştur.²⁴ Otto Rank ve Hans Sachs tarafından yazılan derginin ilk makalesi, çeşitli kişiliklerin başarıları üzerine psikanaliz çalışmasının uygunluğunu savunan bir tür manifesto olarak kaleme alınmıştır. Yazıda bu çalışmaların, tıpkı psikanalizin klinik uygulamalarında olduğu gibi düşler ve hayallere odaklı bir sistematik içinde yapılması önerilmektedir. 1913'te Rank ve Sachs, psikanalizin insan bilimlerine uygulanması konusunda "İnsan Bilimleri İçin Psikanalizin Önemi" başlıklı bir başka makale yayımlamışlardır.²⁵

Ne var ki henüz o dönemde bu çalışmalar psikanalistlerce eleştirilmiş, kaynak niteliğinde büyük bir literatür de olsa sanata ve sanatçılara uygulanan bir psikanalizin klinikte uygulanan psikanalizden farklı olarak her zaman sessiz bir sanat eserinin gözlemlenmesiyle sınırlı olacağı vurgulanmıştır. Bu nedenle tüm kaynaklara ve araştırmalara rağmen analizin bitmeyen bir spekülasyon olasılığı içermesi ve daha önemlisi, klinik uygulamada mevcut konuşan-dinleyebilen bir analizan ile yaşanan etkileşimden mahrumiyeti vurgulanmıştır. Öte yandan bizzat Freud'un yaptığı bir hata söz konusu edilerek kaynaklardaki bir bilginin küçük bir yanlış anlama sonucu bütün analizi etkisiz kılabileceği üzerinde durulmuştur. Nitekim Freud'un yeniden inşa ettiği Leonardo'nun anısının temel sembolü olan "akbaba"nın aslında "çaylak" yerine bir çeviri hatası olarak metinlerde yer almış olması, Leonardo'nun anısının hiç var olmamış bir sembol üzerine inşa edilmesine yol açmıştır.²⁶

Freud, psikanalizin olduğu her yerde psikanaliz uygulamalarının da olduğunu söylemekte ve psikanalitik yöntemin esaslarını uygulamalı psikanalizde korumaktadır. Yaratının kaynağını tıpkı nevrozda olduğu gibi

²⁴ Strozier and Offer, *The Leader Psychohistorical Essays*, 29.

²⁵ Leslie Chapman, "Applied Psychoanalysis?" (2018). <https://therapeia.org.uk/ttr/2018/11/27/applied-psychoanalysis/>

²⁶ Caio Padovan and Vinicius Darriba, "The Notion of Applied Psychoanalysis in the Early Years of the Psychoanalytic Movement," *Psicol. USP* 27/1, (2016): 45-63.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psicotarih Üzerine

çatışmada bulunmaktadır ve Aristoteles gibi o da dürtüsel arzuların sanat eseri vasıtasıyla katarsise yol açtığını ifade etmektedir.²⁷ Freud'a göre yaratı da iki temel dürtüyle -cinsellik ve libidinal enerji- bağlantılıdır ve bu dürtülerin bir tür aktarımının sonucudur. Bir başka deyişle yaratı, libidinal enerjinin yüceltilmesinin bir sonucudur. Freud, yaratım nedenini ise baskı altında tutulan dürtülerin düşgücü ve imgelem yoluyla yüceltilmesi ve böylece doyuma ulaştırılması olarak açıklamaktadır.²⁸ *Psikanalizin Sözdizimi* adlı yapıtta düşlem tanımı "Öznenin içinde olduğu savunma süreçleri tarafından az veya çok biçim değiştirmiş olarak bir arzunun, son tahlilde bir bilinçdışı arzunun gerçekleştiği imgesel senaryo" olarak yapılmıştır.²⁹ Psikanalitik kurama göre uyanıklık durumunda imgelenen senaryolar ile –yani düşlem– uykudaki düşler oldukça benzerdir; ikisi de aynı düzenek yoluyla arzunun doyumudur ancak düşlem daha çok sansürün kontrolindedir. Bu yönüyle psikanaliz uygulamalarında düşler ve düşlem tıpkı analizanlarda olduğu gibi sanatçının bilinçdışı hakkında bilgi verici temel içsel olgular olarak ele alınmıştır. Bilinçdışında bastırılmış ve unutulmuş anı parçaları değişime uğramış içerik ve sembollerle sürçmeler, düşler ve düşlemlerde varlığını sürdürmektedir.

Freud'a göre "Her insan gördüğü rüyanın/düşün tabiridir" ve bir yaratı tıpkı düşler ve gündüz düşü/düşlem/fanteziler gibi karakter özelliklerinin değiştirme ve gizlemelerle doyuma ulaştırılmasıdır.³⁰ Bu nedenle Freud, bilinçdışını anlayabilmek için düşlem ve düşlerin yorumuna büyük önem vermiştir. Düşlem ve düşlerin analizinde üç temel öge üzerinde durulmaktadır.

²⁷ Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Alfred Adler, *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, çev. Selahattin Hilav, (İstanbul: Ataç Kitabevi, 1981).

²⁸ Sıtkı Erinç, *Sanat Psikolojisine Giriş* (Ankara: Ayrıç Yayınları, 1998).

²⁹ Talat Parman, "Faşizm Günlerinde Düş ve Düşlem," *Psikanaliz Yazıları* 33 – *Psikanaliz ve Tarih* içinde, ed. Talat Parman (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2016), 123.

³⁰ S. Freud, *Rüya Yorum Metodu*, çev. Ayşegül Günkut. (İstanbul: Ataç Kitabevi, 2014).

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

1. Yoğunlaştırma: Görünenin içeriği gerçeğin içeriğinden daha az yoğunudur ve gizli düş düşüncelerindeki birçok öge görünür içerikteki tek bir öge tarafından temsil edilmektedir.³¹ 2. Yer değiştirme (Kaydırma): Ruhsal enerjilerin bir ögeden diğerine geçmesidir. Yer değiştirme neticesinde düş içeriği bilinçdışında var olan rüyâ isteğinin bir çarpıtılması haline gelir.³² Düşlerdeki yer değiştirmenin amacı bir tür sansürdür.³³ 3. Temsil: Düş düşüncelerinin imgelerle temsil edilmesidir. Bunlar arzuların biçim bulduğu görsel imgelerdir. Bir tür ikinci bir yer değiştirmedir. Böylece bir nesne ya da düşünce, kendisiyle bağ kurulabilecek bir başka nesne ya da düşünceyle semboller yoluyla temsil edilmektedir.³⁴

4. Freud'un Leonardo da Vinci Analizi

4.1. Yöntem

Freud, *Leonardo da Vinci* adlı eserinde yaratıcı bir bireyin yaşamını analiz ederek Leonardo'nun bazı başarıları ve başarısızlıkları için psikolojik açıklamalar getirmiştir.³⁵ Freud, çalışmasının amacının, Leonardo'nun cinsel hayatı ve sanatsal aktivitesindeki ketlenmişliklerin açıklanması

³¹ S. Freud, *Rüyalar ve Yanılgılar Psikolojisi*, çev. A. Seden, (İstanbul: Altın Kitaplar, 1978); Raşit Tükel, *Freud Okumaları*, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2014).

³² S. Freud, *Rüyaların Yorumu II*, çev. İ. Kırımlı, (İstanbul: Alter Yayınları, 2011).

³³ Tükel, *Freud Okumaları*, 22-23.

³⁴ Bazı semboller ve anlamları: Ev: İnsan bedeni. Direk ve Sütunlar: Bacak. Kapı: Bedensel boşluklar (vajinal ve anal delik). Mutfak: Cinsel ilişki. Yumurta ve Makarna: Çocuk rüyalarında genellikle temsili yılan ve yılan fobisi. Tüm dairesel objeler: Kadın ve vajina. Tüm geometrik objeler: Erkek ve penis. Yemek Masası: Evlilik. Çikolata ve Altın: Dışkı, pislik. At: Cinsel güç-iktidar. Kilise, Cami, İbadethane: Namus ve iyi ahlak. Çiçek: Saflık. Kalabalık: Yalnızlık. Ölüm: Yaşam. Giyinik: Çıplak. Küçük Hayvanlar, Haşere: İstenmeyen Çocuk. Çocuk: Cinsel organ (Freud, 2014).

³⁵ Alan C. Elms, "Freud as Leonardo: Why the First Psychobiography Went Wrong," *Journal of Personality* 56, (1988): 20.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psicotarih Üzerine

olduğunu belirterek bütünlüklü bir psikobiyografik çalışma yapmadığının altını çizmektedir. Leonardo'yu bir nevrotik olarak görmemesine rağmen, yine de çalışmasının bir patografi (konusunun olumsuz unsurlarına odaklanan biyografi) olduğunu söylemektedir. Freud, Leonardo gibi güçlü bir tarihi kişiliği çalışmasındaki amacı, hastalıklar kadar sıra dışı yüceliklerin de psikanalitik için keşfedilmeye değer olduğuyla açıklamaktadır.

Psikanalitik yöntemin esaslarını psikanaliz uygulamalarında koruyan Freud, klinik psikanalizin temel kuralı olan serbest çağrışımında önemli ya da önemsiz, anlamlı ya da anlamsız analizin aklına gelen her şeyi analiste söylemesi prensibini Leonardo hakkında yazılmış birinci ve ikinci el kaynaklardaki bilgiler, Azize Anna Meryem ve Çocuk İsa ve Mona Lisa tablosu ile bazı eskizlerin analizi aracılığıyla uygulamaya çalışmış ve bu materyalleri Leonardo'nun geçmişteki çatışmalarına bağlayarak yorumlamıştır. Psikanalizin klinik/terapötik uygulamalarında olduğu gibi diğer psikanaliz uygulamalarında da düşler/düşlem/anılar temel malzemeler arasındadır. Freud bu aşamada Leonardo'nun kaynaklar aracılığıyla ulaştığı bir çocukluk anısını da analiz etmiştir.

4.2. Kullanılan Yazılı ve Görsel Kaynaklar

Freud'un Leonardo analizi için kullandığı temel kaynaklar aşağıda listelenmiştir:

1. Leon Battista Alberti, *Trattato della pittura*, 1450 (Kitabı nakil yoluyla kullanmıştır).
2. Giorgio Vasari, *Le vite de piu eccelenti Architetti, Pittori et Scultori Italiani*, Florencia, 1568 (Kitabı nakil yoluyla kullanmıştır).
3. Jacop Burckhardt, *Die Cultur der Renaissance in Italien*, Basle, 1860.
4. Jean Paul Richter, *The Complete Notebooks of Leonardo da Vinci*, 1888.
5. Eugène Müntz, *Leonardo da Vinci*, 1898.
6. Smiraglia Scognamiglio, *Ricerche e documenti sulla giovinezza di Leonardo da Vinci*, Napoli, 1900.
7. Dmitry Merezhkovsky, *The Romance of Leonardo da Vinci*, 1900.
8. Filippo Bottazzi, *Leonardo da Vinci filosofo-naturalista e fisiologo*, 1902.
9. Alexandra

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Konstaninowa, *en Die Entwicklung des Madonnentypus bei Leonardo da Vinci*, Estrasburgo, 1907. 10. Marie Herzfeld, Eugen Diederichs, *Leonardo da Vinci: Der Denker/Forscher und Poet*, 1906. 11. Woldemar Von Seidlitz, *Leonardo da Vinci, der Wendepunkt der Renaissance*, German, 1909. 12. Edmondo Solmi, *Leonardo da Vinci. Conferenze fiorentine*, Milano, Treves, 1910. 13. Kurt Pfister, *Leonardo da Vinci*, 1923. 14. Mona Lisa tablosu (1503-1507). 15. Azize Anna, Meryem ve Çocuk İsa tablosu (1503-1519). 16. Çeşitli eskizler.

4.3. Olgu

Freud, Leonardo da Vinci'yi "çağdaşlarının bile takdir ve hayranlık duyduğu ama aynı zamanda gizemli ve anlaşılmaz bir varlık olarak gördüğü İtalyan Rönesansı'nın önde gelen isimlerinden biri ve evrensel bir deha" olarak tanımlamaktadır.³⁶ Çocukluk ve gençliği hakkında çok az bilgi bulunan sanatçı 1452'de Vinci kentinde gayrimeşru bir çocuk olarak dünyaya gelmiştir. Babası Ser Piero da Vinci bir noterdir; annesi Caterina ise daha sonra bir başkasıyla evlenmiş Vincili bir köylü kadınıdır. 1457 tarihli bir tapu kaydında Leonardo da Vinci adı Ser Piero'nun 5 yaşındaki oğlu olarak geçmektedir. Ancak Leonardo'nun kaç yaşında annesinden ayrılarak babasıyla birlikte yaşamaya başladığı bilinmemektedir. Bilinen bir başka şey, babası ile eşinin çocuklarının olmaması üzerine Leonardo'nun babasının evine yerleşmiş olduğudur. Daha sonra Leonardo, babasının evinden ayrılarak ünlü sanatçı Verrocchio'nun atölyesinde çırak olarak çalışmaya başlamıştır. 1472'de Ressamlar Derneği üyeleri arasında Leonardo da Vinci'nin adı da bulunmaktadır.³⁷

Freud'un tanımlamasıyla Leonardo uzun boylu, orantılı bir vücuda ve kusursuz güzellikte yüz çizgilerine sahip; davranışları, konuşması ustaca; neşeli, dostça ve çekici üsluba sahip bir bireydir. Freud'a göre etrafındaki

³⁶ S. Freud, *Leonardo da Vinci* (İstanbul: Oda Yayınları 2019), 5.

³⁷ A.g.e., 35-36.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psiko tarih Üzerine

nesnelerin güzelliğinden zevk alan, yaşamın inceliklerine değer veren, görkemli giysilere düşkün; sakin, barışçıl, rekabetten uzak, nezaketli ve sevecen bir karakterdir. Hayvanların canı alındığı için et yemeyi reddeden, savaşa, kan akıtmaya karşı ve hatta kafes içindeki kuşları serbest bırakabilmek için satın alan, duygularına kadınsı bir inceliğin hâkim olduğu bir şahsiyettir. Leonardo, insanı, hayvanlar âleminin en vahşi ve kötücülü olarak görmektedir.³⁸ Freud'un yorumuyla, yaşadığı çağda (16.yy.) sınırsız şehvet duygusu ile iç karartıcı bir çileciliğin sürekli mücadelesi mevcut iken o bir sanatçı ve kadınsı güzelliği tasvir eden biri olarak cinselliğe karşı soğuk ve inkârcı bir tutum sergilemiştir. Temel karakter özellikleri hareketsizlik ve kayıtsızlıktır. Yaşamının ilk dönemleri mutlulukla dolu ve haz peşinde geçmiştir. Daha sonra güvende hissetmediği ve dış başarılarının yoğun olmadığı bir dönem başlamıştır. Freud'a göre Leonardo, benliğinde doğal olarak bulunan bilim adamı yanını sanatçı yanıyla birleştirmiştir ancak araştırmacı ruhu Leonardo'yu hiçbir zaman tam anlamıyla özgür bırakmamış, sık sık zarar vermiş ve sonunda boyunduruğu altına almıştır. Freud, Leonardo'nun kişiliği, yetenekleri ve çok yönlülüğü nedeniyle çağdaşları tarafından ve sonraki yüzyıllarda anlaşılamamış olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle Freud, Leonardo'nun yaşam öyküsündeki bazı boşlukların doldurulmasıyla "Leonardo neden böyle bir insandı? Neden belirli bir motiv modeli ve bu motivleri ifade etmenin özel yollarını geliştirdi? Leonardo'nun altında yatan motivasyonel kalıpların, çok çeşitli görünür davranışları üzerinde ne gibi etkileri oldu?" sorularını cevaplamak için psikanalizin yöntemlerini kullanarak aynı adlı eserinde Leonardo da Vinci'nin yaratıcılığının kaynaklarını aramıştır.

4.4. Freud'un *Leonardo*'ya Uyguladığı Psikanalitik Teoriler

Psikobiyografi uzmanı Amerikalı psikolog Elms'in (2003) tespitiyle Freud, Leonardo'nun davranışlarını geniş bir yelpazede açıklamak için güdülere atıfta bulunmuştur. Bu çalışmada Freud, 1909'da Viyana

³⁸ A.g.e., 7-8.

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Grubu'nda söylemiş olduğu "Tabii ki, karakterin özelliklerini anlamak için önce erkeğin cinsel yaşamını araştırmalıyız"³⁹ sözlerine uygun olarak klinik tanı kategorilerine dayalı motivasyon teorisini Leonardo'nun yaşamına uygulamıştır.⁴⁰

4.4.1. Bastırma (Repression)

Bastırma; dürtü, anı, deneyim ya da isteklerin bilinç dışına itilmesi ve orada tutularak bilince gelmesinin engellenmesidir. Psikanalitik kurama göre bu faaliyetten ego sorumludur ve bu faaliyet bir savunma olarak gerçekleştirilmektedir.⁴¹ Freud'a göre Leonardo, gayrimeşru bir çocuk olarak ilk yıllarını babasız bir ortamda, şefkatli ve sevgi dolu bir anneyle geçirmiş olmasından dolayı annesiyle güçlü bir şekilde özdeşleşmiş, bir yandan da ona yönelik güçlü cinsel ilgisini bastırmaya çalışmıştır. Freud, Leonardo'nun resimlerinin analizi yoluyla sanatçının ödip karmaşasının sıra dışı bir versiyonuyla karşı karşıya kalarak kendi çözümünü ürettiğini söylemektedir. Bu yoruma, Leonardo'nun bazı notlarından başka resim ve eskizlerini analiz etmek suretiyle ulaşılmıştır. Freud'un tespitine göre Leonardo'nun bazı çizimlerinde sadece kadınların içgenital organlarına ve

³⁹ Kişiliğin gelişiminde bilinç dışının yanı sıra cinselliği temel alan Freud'la birlikte sosyal bilimlerde cinsellik konusuna ilgi artmaya başlamış ve bu ilgi sinema gibi farklı alanlara da yayılmıştır. Bu konuda Türkçe literatürdeki en yeni çalışmaların bazıları için bkz. Okan Ormanlı, "Başlangıç Filminde Psikanalitik Öğeler ve Rüya Olgusu," *Yedi DEÜ GSF Dergisi* 6, (2011): 55-62; Ferdi Candan, Serkan İlden, "A Clockword Orange Filmi Üzerine Freudyan Kişilik Kuramları Çerçevesinde Psikanalitik Bir Bakış," *II. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu, 03-07 Mayıs Bildiriler*, (2017): 810-825; Can Diker, "Modern Bireyin 'Miyop' Sorunu: Foucault'nun Özne ve İktidar Kavramları Bağlamında 'The Lobster' Filminin Analizi," *SineFilozofi Dergisi Özel Sayı*, (2019): 91-105.

⁴⁰ Alan C. Elms, "Sigmund Freud Psychohistorian," *Annual of Psychoanalysis XXXI* içinde (65-78), Hillsdale, NJ: Analytic Press, 2003), 71.

⁴¹ S. Freud, "The Neuro-Psychoses of Defence," *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud Volume III: (1893-1899) Early Psycho-Analytic Publications* içinde, ed. J. Strachey, (London: Hogart Press 1962).

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psicotarih Üzerine

embriyonun anne karnındaki duruşuna ilişkin bazı örnekler bulunmaktadır. Öte yandan kadın figürlerin anatomik detaylarında bazı hatalar yapılmıştır. Freud, Leonardo'da mevcut olan güçlü araştırma güdüsüne rağmen kadın üreme organı ve üreme eyleminin resmedilişindeki başarısızlığının onun cinsel bastırmasından kaynaklandığı sonucuna varmaktadır. Leonardo erkek bedenini kusursuz resmederken kadın bedenini kısmen ve belli belirsiz çizmektedir ve üstelik erkek figürlerin bedenleri de oldukça kadınsıdır. Bazı eskizlerde kadın figürün memelerinde anatomik hatalar bulunmaktadır. Örneğin emziren kadın memesinde süt tek delikten çıkmaktadır. Freud, Leonardo gibi bir anatomi ustasının kadın memesindeki birçok delikten süt çıktığını bilmemesinin imkânsız olacağını söyleyerek, sanatçının bu hataya düşmesini, kendini cinsellikten uzak tutmak için kadın memesini incelemekten kaçınmış olmasına bağlamaktadır. Freud, Leonardo'nun baskılanmış cinselliğinin bir başka kanıtı olarak bir cinsel ilişki sahnesini ayakta resmetmesini göstermektedir. Freud'a göre en eski çağlardan beridir insanlar eğlenmek istediğinde vücutlarını en rahat pozisyona geçirmekte, örneğin antik çağlarda yemek bile yatarak yenmektedir. Oysa Leonardo, bu çiziminde bir cinsel ilişki için son derece zor olan bir pozisyonu tercih etmektedir. Kadınsı bir başa sahip olan erkek figürün yüz ifadesi ise hazdan ziyade öfke ve tiksintiyle yana çevrilmiştir. Freud, sadece bu çizimlere bakıldığında bile, Leonardo'da, yaklaşmakta olan bir tehlike algısı karşısında bastırılmış bir libidonun ortaya çıkmış olduğunun görülebileceğini ifade etmektedir.⁴²

4.4.2. *Yüceltme (Sublimation)*

Yüceltme; Freud tarafından bulunmuş bir terimdir ve cinsel dürtünün amacının cinsel olmayan amaca dönüştürülmesi anlamına gelmektedir. Yüceltmeyle, cinsel enerji, toplum tarafından kabul gören ve daha yüce

⁴² Freud, *Leonardo da Vinci*, 19-21.

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

anlamları bulunan amaçların gerçekleştirilmesi için kullanılır.⁴³ Freud, çoğu çocuğun üç yaş civarında infantile/çocuksu cinsel araştırmalar döneminden geçtiğini, bu yaş çocuklarında merak duygusunun kendiliğinden uyanmadığını, çocuğun kendi bencilce çıkarları için bir tehdit olduğunda (yeni bir kardeş vb.) ya da benzer dış kaynaklı tecrübelerle dayalı bir korku yaşadığında bu dönemin tetiklendiğini söylemektedir. Bu dönem, fallik yani ödip karmaşasının yaşandığı dönemdir. Çocukların bu dönemdeki temel sorusu “bebeklerin nereden geldiği”dir. Freud, çocukların uzun düşünmeler neticesinde bazı cinsel teorilere ulaştıklarının, klinik bulgular ışığında tespit edildiğini bildirmektedir. Buna göre çocuk bebeğin anne karnıyla ilişkisini fark etmektedir. Bebeğin anne karnına ise beslenme/ağız yoluyla girdiğini, doğumun da bağırsak yoluyla gerçekleştiğini düşünmektedir. Bu senaryoda babanın rolü belirsizdir. Öte yandan çocuk kendi cinsel karakteri çocuk yapma işlevini yerine getirecek kadar gelişmediğinden bu araştırmaları çözümsüzlük ve başarısızlıkla sonlanmakta, bu nedenle de derin bir üzüntü yaşamaktadır. İşte bu üzüntü nedeniyle çocukta cinsel baskılanma yaşanmakta ancak Freud’a göre daha sonraki evrede, erken çocukluk dönemiyle birlikte yaşanan cinsel yönelimlerle birlikte bireyin araştırma dürtüsünün önüne üç seçenek çıkmaktadır. Birincisi; cinsellik gibi araştırma, merak duygusu da ketlenebilir (nevrotik ketlenme). İkinci seçenekte bir sonraki evrede çocuğun düşünsel gelişimi de büyüdüğünden cinsel bastırmaya karşı koyacak kadar güçlü olabilir. Zira zekâ da gelişmiştir ve infantile cinsel araştırma döneminin çağrışımları yeniden hatırlanarak cinsel bastırmanın bertaraf edilmesi için kullanılabilir. Bu şekilde düşünsel işlemler cinsel süreçlere ait haz ve kaygılarla renklendirilerek bilinçdışından geri dönüş yaparlar. Böylece araştırmanın kendisi bizzat cinsel bir etkinlik halini ve zihinde bir şeyleri çözüme kavuşturma ve açıklama duygusu

⁴³ S. Freud, *Yaşamım ve Psikanaliz* (İstanbul: Say Yayınları, 2019a), 411.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psicotarih Üzerine

cinsel tatminin yerini almaktadır. Üçüncü seçenekte ise cinsel arzu bileşenleri olan dürtüler hiç baskılanmamakta ve en başından merak duygusuna dönüştürülerek yüceltilmektedir. İçgüdüler düşünsel ilgilerin hizmetinde özgürce etkinken cinsellik içeren konularla herhangi bir biçimde ilgilenmekten kaçınma yaşanmaktadır. Freud, aşırı derecede güçlenmiş araştırma dürtüsü ve cinsel yaşamın körelmiş olmasıyla Leonardo'nun üçüncü seçeneği yaşamış olduğunu söylemektedir. Bu nedenle Leonardo'nun tabiatının özünün ve sırrının, çocukluk çağındaki merakının cinsel isteğin hizmetinde etkin olmasıyla libidonun büyük bir kısmını araştırma tutkusunu halinde yüceltmeyi başarmış olmasında gizli olduğu yorumunu yapmaktadır.⁴⁴

4.4.3. Çocukluk Anısı, Eşcinsellik ve Narsisizm

Freud, ruhsal yaratılar olan düşlem, düş, hezeyan gibi çocukluk anılarının da bilinçdışında bastırılmış ve unutulmuş içerik ve sembollerden müteşekkil psikanalitik yapılar olduğunu ifade etmektedir. Bilinçdışını yorumlamak üzere psikanalizin kullandığı yöntem, öncelikle ruhsal yaratıyı parçalara ayırmaktır. Çünkü psikanalitik kurama göre başlangıçta gerçek olan anı sonradan güdülerle yer değiştirilmiştir. Bu nedenle anı/fantezinin gerçek içeriğine ulaşabilmek ancak onun yer değiştirmelerden arındırılmasıyla gerçekleşecektir. Freud bu yöntemi Leonardo'nun akbaba konulu bir çocukluk anısına uygulamıştır. Leonardo bu anısını şöyle aktarmaktadır: "*Görünüşe akbabalara karşı bu kadar derin bir ilgi duymak öteden beri kaderim olmuştu benim; çünkü en eski çocukluk anılarımdan birinde ben beşiğimde bulunuyorken bir akbabanın gelip yanıma yaklaştığını, kuyruğu ile ağzımı aralayıp onunla birçok kez dudaklarıma vurduğunu hatırlıyorum.*"⁴⁵ Freud öncelikle emzirilme dönemine ait bir anının hatırlanmasının imkânsız olmamakla birlikte çok güç olduğundan

⁴⁴ A.g.e., 27-30.

⁴⁵ A.g.e., 37.

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

hareketle bu anının daha sonraki bir tarihte oluşturulup çocukluk dönemine transfer edilmiş bir fantezi olduğu ve bu fantezinin arkasında da gizli bir neden bulunduğu yorumunu yapmaktadır. Çocukluk anılarının, yaşandıkları döneme sabitlenerek sonradan tekrar edilmediğini, ancak çocukluğun oldukça geride kaldığı bir dönemde ortaya çıkıp bazı tahrifata uğradığını ve daha sonraki eğilimlerin hizmetine sokulduğunu da ifade etmektedir. Böylece bu anılar fantezilerden ayrılmaz hale gelmektedir. Freud, bireyin çocukluğuna dair hatırladığını sandığı şeyin onun zihinsel gelişimi hakkında önemli parçalar gizlediği ve Leonardo'nun yaşam öyküsündeki boşlukların da bu çocukluk fantezisinin analiziyle doldurulabileceği iddiası taşımaktadır.⁴⁶

Freud, Leonardo'nun çocukluk anısındaki akbabanın kuyruğunun erkeklik organını ve kuyruğun ağız içine sokulmasının da cinsel eylemi simgelediğini ifade etmektedir. Ne var ki, Leonardo'nun pasif karakter taşıyan bu fantezisi kadın ve/veya pasif eşcinsel rolüne uygunluk göstermektedir. Cinsel organı ağzına alma eyleminin âşık olma durumunda iğrençliğini yitirmiş bir eyleme dönüştüğünü vurgulayan Freud, bu eylemin kökenini anne memesinin süt içmek için emilmesine dayandırmakta ve bu eylemin silinmez iz bırakan ilk haz kaynağı olduğunu söylemektedir. Leonardo'nun annesinin neden bir akbaba ile sembolize edilmiş olduğuna dair ise eski medeniyetlerde, örneğin Mısır'da, Ana Tanrıça Mut'un akbaba olarak tasvir edildiği, akbabanın o devirlerde tek cinsiyetli olarak sadece dişiyi karşıladığı ve erkeği olmayan akbabaların rüzgâr vasıtasıyla döllendikleri bilgisini vermektedir. Freud, oldukça çok okuyan Leonardo'nun bu bilgiye ulaşmış ve akbabalara dair bu eski bilginin Leonardo'nun sadece annesi olan babasız çocukluk dönemiyle uyumunu fark etmiş olabileceği kanaatindedir. Öte yandan Freud annenin akbaba figürüyle sembolize edilmesini çocuk Leonardo'nun babasının

⁴⁶ A.g.e., 38-42.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psiktarih Üzerine

yokluğunun farkında olduğuna ve yalnızlık çektiğine işaret olarak görmektedir. Bu yorumdan hareketle Freud, 5 yaşında babasıyla olduğu belgesiyle kanıtlan Leonardo'nun yaşamının ilk 3 yılını annesiyle geçirdiği sonucuna varmaktadır.⁴⁷ Psikanalitik kurama göre çocuğun yaşamının ilk 3 yılında bazı izlenimler yerleşmekte ve bu izlenimler daha sonra edinilecek deneyimlerin ortadan kaldıramayacağı bazı tepki biçimlerini belirlemektedir. Buna göre Freud, Leonardo'nun annesiyle yalnız geçirdiği ilk yılların içsel yaşamı üzerinde belirleyici etki yaptığını, dolayısıyla diğer çocuklara göre bebeklerin nereden geldiği ve babaların rolü sorusu karşısında babasının yokluğu nedeniyle bir araştırmacıya dönüştüğünü kaydetmektedir.⁴⁸

Freud, çocukluk fantezisinde akbaba ögesinin anne temsiliyle aslında gerçek içeriğini yansıttığını, peki nasıl olup da bu içeriğin penis simgeleyen kuyruk sembolüyle erkek eşcinselliğiyle ilişkili bir biçim aldığını sorgulamıştır. Bu sorunun cevabını yine ilkçağ tarihinde bulan Freud, Tanrıça Mut'un çift cinsiyetliliğine dikkat çekmiştir.⁴⁹ Leonardo'nun çocukluk anısındaki edilgenliği de erkek eşcinselliğiyle sorgulayan Freud, çocukluk döneminde annesiyle kurduğu ilişki ile yaşamının daha sonraki dönemine dair ispatlanamamış eşcinsel dışavurumları arasında nedensel bir ilişkinin olup olmadığını da analiz etmektedir. Buna göre klinik bulgular ışığında uyandırılmış bütün erkek eşcinsel vakalarında erkek çocukların annelerine sonradan unutulmuş yoğun erotik bir bağlılık duyduklarını, bu duyguların annelerin yoğun bağlılık ve şefkat duygularıyla uyandırılırken babanın yokluğunun da çocuğun anneye yönelik erotik bağlılığını artırdığını ifade etmektedir. Hatta babanın yokluğu nedeniyle çocuğun kendini tamamen kadınsı bir etkiye bıraktığını savunmaktadır. Daha sonra çocuğun anneye duyduğu aşkı baskılarken aynı zamanda anneye

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
301-334

⁴⁷ A.g.e., 44-50.

⁴⁸ A.g.e., 51.

⁴⁹ A.g.e., 53.

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

özdeşlik kurduğu ve bu nedenle de yeni seçeceği nesneyi özdeşleştiği anne kimliğine göre yaparak eşcinsel bir kişilik kazandığını söylemektedir. Freud, bu şekilde bir eşcinselle dönüşen erkeğin bilinçsizce belleğindeki anne imgesine saplanıp kaldığını, bastırma suretiyle onu bilinçdışında saklayarak ona karşı sadakatini koruduğunu söylemektedir. Ne var ki Leonardo dönüşüm geçirmiş cinsel enerjisini yüce bir amaç uğruna yüceltmıştır.⁵⁰ Freud buna rağmen Leonardo'da dönüşüm geçirmiş cinsel eğilimin izlerinin mevcut olduğunu ifadeyle kendisine öğrenci olarak çarpıcı güzellikte erkek çocuk ve gençleri seçtiğini, onları oldukça önemseyerek nezaketli ve hoşgörülü davrandığını söylemektedir. Freud, burada ilk kez narsisizm kavramını kullanarak Leonardo'daki özel bir erkek eşcinselliğinden bahsetmiştir. Kendisini annesiyle özdeşleştiren Leonardo öğrencilerini tıpkı annesinin onu sevdiği gibi sevmektedir ve aslında bu yolla kendini sevmektedir.⁵¹

4.4.4. Parafraks ve Perseverasyon

Psişik determinizme göre ruhsal yapıda gerçekleşen şeylerin mutlaka bir nedeni vardır; hiçbir şey nedensiz ya da rastlantısal değildir. Bu gerçekleştirmeleri, daha önceki nedenler doğurmuştur ve böylece kestirilmesi mümkün hale gelmektedir.⁵² Freud, *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (1901) eseriyle unutkanlıklar, dil sürçmeleri, yanlışlıklar ve hataların psikanalitik açıdan kökenlerini araştırmıştır.⁵³ Bazı duygu, düşünce ya da davranışların nedenleri üzerinde durmuş ve bu olayların nedensiz gibi görünmelerini bilinçdışı oluşlarıyla

⁵⁰ A.g.e., 61-64.

⁵¹ Jean Michel Quinodoz, *Freud'u Okumak*, çev. B. Kolbay, Ö. Soysal, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2019), 109-110.

⁵² Robert B. Ewen, *An Introduction to Theories of Personality* (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2003).

⁵³ Freud, *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (İstanbul: Payel Yayınları, 1996).

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psikotarih Üzerine

ilişkilendirmiştir. Bunların başlıcaları dil ve kalem sürçmeleri, kazalar, hatalar, düşler ve nevroitik davranışların tümüdür. Freud tüm bu davranışlara hatalı hareketler/yanılgılar (parafraks) adını vermiştir (Freud, 1996). Freud, Leonardo'nun günlüklerinde şu notu bulmuştur: “9 Temmuz 1504. Çarşamba günü sabah saat 7’de Podesta Sarayı noteri babam Ser Piero da Vinci öldü, sabah saat yedide. 80 yaşındaydı ve geride 10 erkek ve 2 kız evlat bıraktı”⁵⁴ Freud, Leonardo'nun yukarıdaki notta babasının “sabah saat yedide” ölmüş olduğunu iki kez yazmasını bir hata olarak görmektedir. Parafaks adını verdiği bu tür hatalı hareketlerin bilinçdışı olduklarını, belli bir nedenle ve belli bir amaçla oluştuklarını, temel fonksiyonunun kişinin ruhsal durumundan dolayı farklı şekilde açığa vurulamayan kimi eğilimlerin bu şekilde bir çıkış yolu bulması olarak açıklamıştır. Freud bu hatalı hareketleri “*Bilinen sözcüklerin, isimlerin, bazı niyet ve kararların unutulması, dil sürçmeleri, okurken ya da yazarken yapılan yanlışlar, bir yerden alınmış bir eşyayı eski yerine değil de bir başka yere koymalar ve dolayısıyla aradığında bulamamalar ya da bu nesneyi kaybetmeler, durup dururken içine düşülen hatalar, alışkanlığa dönüşmüş kimi jest ve davranışlar...*” biçiminde ayrıntılandırmaktadır.⁵⁵ Freud’a göre bilinçdışına bastırmanın temel nedeni ise elemden/acıdan kaçıştır.⁵⁶ Freud, Leonardo'nun bu hata ile duygulanımlarını bastırmakta başarısız olduğunu ve uzun zamandan beri gizli kalmış olan bir şeyi zorla ve bozulmuş bir şekilde dışa vurduğunu kaydetmektedir. Bu hata, Leonardo'nun annesinin cenazesi ve öğrencileri için yaptığı masraflara dair kaydettiği notlarla benzerlik göstermektedir. Zira aşırı detaycı ve kesin sayılar aynı şekilde ön plana çıkarılmıştır. Freud yinelenen bu üslubu da perseverasyon olarak değerlendirmektedir. Perseverasyon, aynı düşüncenin ısrarlı ve uygunsuz

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
301-334

⁵⁴ Freud, *Leonardo da Vinci*, 92.

⁵⁵ S. Freud, *Psikanaliz Üzerine* (İstanbul: Cem Yayınevi, 2019b), 61.

⁵⁶ S. Freud, *Psikanalize Giriş: Hatalı Eylemler*, çev. A. C. İdemen, (İstanbul: Cem Kitabevi, 2019c).

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

bir biçimde yinelenmesi; kendiliğinden başlayan kalıplaşmış bir sözcük ya da cümlenin hiç durmadan yinelenmesidir.⁵⁷ Freud'un bu kayda dair yorumu, parafraks ve perseverasyona Leonardo'nun babasının ölümüyle duyduğu derin üzüntü ve yalnızlık duygusunun sebep olduğudur. Ödip karmaşasına uygun olarak Leonardo da babasının yerine geçmek istemiş, onunla özdeşim kurmuş ve daha sonra babasına karşı üstünlük kazanmak yaşamının en önemli amacı olmuştur. Leonardo'nun ihtişama, güzel giysilere duyduğu ilgi babasını kopya etme ve aşma saplantısını göstermektedir. Freud, Leonardo'nun eserlerini yarım bırakma davranışını ise babasının onunla hiç ilgilenmemesiyle (yarım kalmış babalık) ilişkilendirmektedir.⁵⁸

Freud'un Leonardo ile babası arasındaki ilişkinin izlerini aradığı bir başka not ise şudur: *"Fikirler arasında bir farklılık ortaya çıktığı zaman otoriteyi yardımına çağıran kişi mantığından ziyade belleğini kullanmış olur"*.⁵⁹ Leonardo'nun, bilimsel araştırmalarında tabiat gözlemlerine ve kendi yargılarına güvenmiş olduğunu tespit eden Freud, sanatçının otoriteyi küçümsediği ve eskilerin taklit edilmesine karşı olduğu kanaatindedir. Freud'a göre "eskiler" ve "otorite" Leonardo'nun babasını temsil etmektedir; tabiat ise şefkatli ve sevgi dolu annesinin imgesidir. Freud, otorite ve itaat eden arasındaki ilişkinin gerginliğini vurgulayarak desteği simgeleyen otoritenin tehdit görmesi halinde itaat edenin dünyasının da sarsıldığını söylemektedir. Buna göre ilk çocukluk yıllarını babasız geçiren Leonardo, otorite desteği olmadan ayakta kalmayı başarabilmiş ve cinsel araştırmaları bir baba tarafından engellenmemiş olduğundan daha sonraki yıllara ait bilimsel araştırmaları bağımsız ve cesur bir nitelik kazanmıştır. Baba karmaşası ve Tanrı inancı arasında yakın bir ilişki olduğunu söyleyen

⁵⁷ Işın B. Kulaksızoğlu, Raşit Tükel, Alp Üçok, İlhan Yargıç ve Olcay Yazıcı, *Psikiyatri*, (İstanbul: İÜ Tıp Fakültesi Yayını, 2009), 25.

⁵⁸ Freud, *Leonardo da Vinci*, 92.

⁵⁹ A.g.e., 97.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psicotarih Üzerine

Freud, dine duyulan gereksinimin köklerinin ebeveynsel karmaşada yattığını ifadeyle baba otoritesine olan gereksinimiyle baş edebilmiş Leonardo'nun Tanrı inancı ihtiyacı da duymadığını ve bu nedenle yaşadığı devirde inançsızlık ve Hristiyanlıktan dönme suçlamalarına maruz kaldığına işaret etmektedir.⁶⁰

4.4.5. Gerileme (*Regression*) ve Saplantı (*Fixation*)

Klasik analitik kurama göre epigenetik gelişim, duraksama ya da çatışmalar nedeniyle durmakta ya da eksik kalmaktadır. Dolayısıyla ruhsal gelişimin kaldığı ya da takıldığı yerden kurtulmak suretiyle tamamlanmasının sağlanması için duraklama ya da çatışmaların çözülmesi gerekliliği bulunmaktadır.⁶¹ Ruhsal aygıtın gelişim modeline göre bir önceki dönemde bir nesneye yatırılmış libido zamanla bu nesne/nesnelere ayrılarak sonraki dönemin nesne/nesnelere yatırım yapmaktadır. Psikanalitiğe göre çocuk ilk olarak anne memesine, daha sonra dışkıya ve daha sonra penise libidinal yatırım yapmaktadır. Dolayısıyla dönemden döneme sürekli bir libido akımı söz konusudur. Öte yandan içinde bulunan dönemin nesnesiyle birlikte bir önceki dönemin nesnesine yönelik libidinal yatırımın devam etmesi durumu da söz konusu olabilir ki, buna libidonun saplanması (*fixation*) denmektedir ve saplantı bütünüyle ya da kısmen bilinçdışıdır. Ruhsal gelişim aşamasını sekteye uğratan bir başka olgu ise libidinal yatırımın yönünün ileri dönem nesnelere doğru olması gerekirken geri dönerek geçmiş dönemlerin nesnelere de yapılabilmesidir ki, buna da “gerileme/*regression*” denmektedir.

⁶⁰ A.g.e., 98-99. Hristiyan geleneklerine göre gömülmüş olmasına rağmen Leonardo'nun Hristiyan olup olmadığı çok tartışılmışsa da Hristiyan olmadığı ancak Tanrı inancı olduğu hakkında ortak bir kanaatin bulunduğu söylenebilir. Öte yandan Leonardo'nun din değiştirerek Müslüman olduğu da iddia edilmektedir. Bkz. Hasan Kaplan, “Bazen Bir Puro Sadece Bir Purodur: Leonardo Da Vinci'nin Dini Kimliği Üzerine Psikobiyografik Bir İnceleme”, *Dini Araştırmalar* 12, (2009).

⁶¹ Emin O. Taşkın, “Psikanaliz ve Psikanalitik Psikoterapi,” *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics* 2/2, (2009).

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Freud, Leonardo'nun akbaba sembolü çocukluk anısının ve uçma üzerine olan yoğun çalışmalarının, çocukluk dönemi ilk araştırmalarının cinsellik konulu olduğunu kanıtladığı görüşündedir. Freud, insanların yoğun olarak uçmayla ilgili düşler görmesini de aynı olguya bağlamaktadır. Psikanalize göre uçma ya da bir kuş olma, bir başka isteğin şekil değiştirmiş halidir; cinsel etkinlikte bulunmaya duyulan özlemi ifade etmektedir. Freud, çocukluk döneminin "büyüme ve yetişkinlerin yapabildiklerini yapabilme arzusunun verdiği rahatsızlıkla" geçtiğini söylemektedir. Bu yoğun arzu, uçma eylemi biçimine girerek düşlere yansımaktadır.

Freud'a göre Leonardo'nun ilk çocukluk yıllarından itibaren uçmaya olan arzusu cinsel arzularını simgelerken, yaşamı boyunca uçma arzusunun canlılığını koruması ise her iki arzusunun da doyuma ulaşmamış olduğuna işaret eder. Leonardo, yaşamı boyunca çocuk kalmıştır. Saray için ya da kendi isteğiyle oyuncaklar tasarlamış, bu oyuncakların pek çoğu içine hava üflendiğinde uçma fonksiyonuna sahip olmuştur. Kaynakların Leonardo'nun hayal gücü zengin oyunları ve muziplikleri hakkında bilgi verdiğini söyleyen Freud, Leonardo'nun bu çocukluk dönemine özgü dışavurumlarını regresyon yani "gerileme, bireyin önceki bir doyum dönemine, saplantı noktasına geri dönmesi" olarak yorumlamakta ve bu durumu annesiyle geçirdiği ilk çocukluk yıllarında en büyük cinsel hazzı tatmış olmasıyla ilişkilendirmektedir.⁶²

4.4.6. Saplantılı Nevroz⁶³

Freud'un Leonardo analizinde kullandığı temel kaynaklardan biri de sanatçının günlükleridir. Bu günlüklerdeki bilhassa öğrencileri için yapmış olduğu bazı küçük harcamalara dair hesapların "sert ve cimri bir baba"nın kaleminden çıkmış izlenimi bırakırken büyük harcamalara hiç değinilmemiş olmasına dikkat çeken Freud, Leonardo'nun bu

⁶² Freud, *Leonardo da Vinci*, 102-107.

⁶³ Obsesif kompulsif kişilik bozukluğu.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psikotarih Üzerine

kayıtları düşmesini sağlayan motivi araştırmıştır. Öğrencilerine ait küçük harcamaların Freud'un ifadesiyle "önemsiz hatta aptalca bir eylemle" kayıt altına alınması arkasında yatan motivi, aynı günlüklerde yer alan annesinin cenaze masraflarının yazılı olduğu kayıtları keşfetmek suretiyle yorumlayabilmiştir. Hastalandığı için oğlunun yanına gelen yoksul annesi vefat edince Leonardo tarafından görkemli bir cenaze töreniyle defnedilmiştir. Freud, Leonardo'nun annesinin cenaze töreni için yaptığı en ufak harcamayı dahi kaydetmesini, çok sevdiği annesini kaybetmesiyle birlikte baskılanmış olan duygularının bir tür dışavurumu ve yaşadığı yoğun matem duygusunun çok ciddi boyutlarda tahrif edilmiş bir ifadesi olarak yorumlamaktadır. Psikanalitik kurama göre saplantılı nevrozlarda bilincinde baskılanmış yoğun duygular önemsiz ve anlamsız eylemlerle dışa vurulmaktadır. Freud'a göre bilinçdışında annesine hâlâ erotik bir bağlılığı olan Leonardo'nun cinselliğini bastırması, günlüğüne annesi hakkında anlamlı bir not düşmesine izin vermezken nevrotik çatışma ile yine de bir uzlaşma yaşanarak çok anlamlı olmasa da bazı hesap türü kayıtların düşülmesini sağlamıştır.⁶⁴ Freud'a göre Leonardo'nun öğrencilerine yapmış olduğu en ufak harcamalar için dahi son derece ayrıntılı kayıtlar tutmuş olması arkasında yatan dürtü de benzer bir dürtüdür. Tıpkı annesi gibi öğrencileri de birer cinsel nesne durumundadırlar ve sanatçının hesap tutma saplantısı ilkel çatışmalarının dışavurumudur.⁶⁵

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
301-334

Tartışma ve Sonuç

Freud'un "*Vinci'nin cinsel yaşamı ve sanatsal etkinliklerindeki engellenmelerini açıklamak suretiyle sanatçının psişik gelişimini yorumlamak*" amacıyla yazdığı *Leonardo da Vinci* adlı eserinde ulaştığı temel sonuçların başında Leonardo'nun saplantılı nevrotik tipe yakın bir yerde konumlandırılabilceği gelmektedir. Freud'a göre çocukluk döneminde

⁶⁴ Freud, *Leonardo da Vinci*, 68-72.

⁶⁵ A.g.e., 72.

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

yaşadığı olaylar Leonardo'nun ruhsal gelişiminde tayin edici rol oynamıştır. Leonardo, gayrimeşru bir çocuk olarak babasından uzak, annesinin sevgi yoğunluğu içinde yaptığı cinsel araştırmalar eşliğinde zamansız bir cinsel olgunluğa erişmiştir. Aynı zamanda bu dönemde meydana gelen bastırma yoluyla her türlü cinsel unsurdan uzaklaşmaya başlayarak aseksüel bir görünüme kavuşmuştur. Freud'a göre Leonardo'nun çocukluğunun ilk yıllarında zamanından önce uyanmış olan görsel uyarıcılardan doyuma ulaşma dürtüsü mevcut olan sanatçı yeteneğini de güçlendirmiştir. Ergenlik dönemi cinsel uyarımlarının başlaması üzerine ise ikame yapılar geliştirmeyi başararak hastalıktan korunabilmiş, cinsel dürtüsünün gereksinimlerini bilme/araştırma dürtüsü olarak yücelterek baskılanmaktan kurtarmıştır. Ancak Freud, Leonardo'nun libidosunun cinsel amaçlara adanmış olarak küçük bir kısmının yüceltilmeyerek korunduğu ama bu enerjinin de engellenmiş bir yetişkin cinselliğine dönüştüğü sonucuna varmaktadır. Engellenmiş yetişkin cinselliği ise annesine duyduğu sevginin baskılanması nedeniyle eşcinsel bir karaktere bürünmüştür.

Freud, Leonardo'nun gençlik yıllarında ketlenmeye uğramadan güçlü bir yaratıcılık ve üretkenlikle çalışabildiği kanısındadır. Ne var ki bir süre sonra tümüyle baskılanmış cinselliğinin yüceltilmiş cinsel eğilimlerle karşılaşması mekanizması tıkanarak sanatçı her türlü etkinliğinin yavaşladığı bir döneme girmiştir. Freud'a göre Leonardo ellili yaşlarında, zihin içeriğinin daha derinlerdeki katmanlarının etkin duruma geçmesiyle birlikte yaşadığı regresyon sonucu annesinin mutlu, şefkatli ve şehvetli gülümseme anısını canlandırarak Mona Lisa ile Azize Anna, Meryem ve Çocuk İsa tablolarını üretmiştir. Böylece ilk haza dönmek suretiyle sanat yaşamındaki ketlenmenin üstesinden gelebilmiştir.

Freud, tüm bu analizlere rağmen yine de Leonardo hakkında çok belirgin sonuçlar ortaya koyamadığını ifadeyle, bu durumu daha çok Leonardo'nun yaşamına dair malzemenin azlığına bağlamaktadır.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psicotarih Üzerine

Öte yandan yapmış olduğu bu uygulamalı psikanaliz çalışmasının Leonardo'nun dürtüsel bastırmalara karşı duyduğu özel eğilim ve oldukça güçlü olan dürtüleri yüceltme yeteneğinin kaynağına ilişkin bir açıklama sunamamış olduğunu da itiraf etmektedir. Ancak Freud, bu çalışmanın ruhsal gelişim aşamalarının şekillenmesinde çocukluk yıllarının taşıdığı önemi bir kez daha kanıtlamış olduğundan kuşku duymamaktadır.

Leonardo da Vinci eseri üzerine yapılan daha sonraki çalışmalarda Freud'un açıklamalarının büyük sorunlar içerdiği ve daha da önemlisi teorilerini inşa ettiği bazı tarihsel bilgilerin/olguların yanlış olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu yanlışlardan ilki, Freud'un Leonardo'nun annesiyle 5 yaşına kadar birlikte olduğu çıkarımına karşılık daha sonra ulaşılan dönem bilgileriyle aslında 2 yaşına kadar annesiyle beraber yaşamış olduğunun kanıtlanmasıdır. Bu kanıt, Freud'un özdeşleşme teorisini çürütmektedir; çünkü psikanalitik teoriye göre özdeşleşme için 2 yaş oldukça erken bir yaştır. Diğer tarihsel hata ise Leonardo'nun çocukluk anısının temel sembolü olan akbabanın bir çeviri hatası olduğu, günlüğünde sözü edilen kuşun aslında bir çaylağı tarif ettiğiidir. Bu durum da Freud'un motivasyonel teorilerinin pek çoğunu üzerine inşa ettiği bir sembolün aslında hiç var olmadığını ortaya koymaktadır. Elms'e göre psikobiyografinin kurallarını belirlemiş isim olarak Freud'un pek çok hata yapmasının temel sebebi, Leonardo ile yansıtmalı bir özdeşleşim yaşamasıdır. Ernest Jones, Freud'un Leonardo hakkında söylediklerinin aslında çoğu zaman bir kendi kendini tanımlama; David E. Stannard da Freud'un Leonardo'nun karakteristiğini bulduğunu iddia ettiği şeyin büyük bir kısmının kendisinin karakteristiği olduğundan bahisle Elms'e katılmaktadırlar. Freud için Leonardo çalışmasının bir "takıntı" haline gelmiş olduğunu söyleyen Elms, kendi niteliklerini Leonardo'ya bağışlamasını ise Leonardo gibi Freud'un da orta yaşlarında yaratıcılığının bir tıkanma yaşamasına, ebeveynleriyle çözülmemiş sorunlarına ve kendi eşcinsel dürtülerine ilişkin kaygılarına

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
301-334

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

bağlamaktadır. Freud'un Leonardo ile doğrudan ve neredeyse benzersiz bir özdeşleşme kurmasını sağlayan unsur ise hem Leonardo'nun hem de Freud'un en erken çocukluk anılarının ortak bir biçimde kuş imgesi içermesidir. Leonardo'nun çocukluk hafızasında/fantezisinde bir Mısır akbabası olması gibi Freud'un hatırlayabildiği en eski çocukluk düşünde de tanrılarla ilişkilendirdiği Mısırlı kuş başlı figürler bulunmaktadır. Bu özdeşleşme nedeniyle Freud, bizzat kendinin belirlemiş olduğu temel psikobiyoğrafi ilkelerini ihlal etmiştir: Psikobiyoğrafik konuyu idealize ederek patografileştirmiş ve yetersiz verilerden güçlü sonuçlar çıkararak psikanalizin başarısızlığa uğramasına yol açmıştır.

Yine de Freud'un çalışması psikotarihte psikobiyoğrafi türünün ilk örneği olarak kabul edilmekle birlikte başta sistematik yaklaşımı olmak üzere *Leonardo da Vinci* eserinin alana getirmiş olduğu yenilikler hususunda bir mutabakatın söz konusu olduğu söylenebilir.⁶⁶ Bu ilk psikobiyoğrafi örneği ile Freud iyi bir psikobiyoğrafinin ilkelerini ortaya koyarken, bizzat kendi hataları yoluyla bu ilkelere uyulmaması halinde yaşanacak sonuçlara dair örnek de sunmuştur.

⁶⁶ Örneğin K. R. Eissler *Leonardo Da Vinci* çalışmasını Freud'un "tutarlı bir yaşam tarihi inşa etme konusundaki büyük armağanı" olarak nitelendirmektedir. Eissler'in 1961'de yayımlanan *Leonardo da Vinci, Psychoanalytic Notes of the Enigma* adlı eseri hakkında yazılmış bir kitap inceleme yazısı için bkz. Book Reviews, "Kurt R. Eissler, Leonardo da Vinci, Psychoanalytic Notes of the Enigma," *The Arts in Psychotherapy* 11 (1984), 215-221. Meyer Schapiro ise 1956 tarihli makalesinde Freud'un vardığı sonuçlar hakkında ne düşünülürse düşünülün, önyargısız bir yaklaşımla, psikanalitik kavramlar aracılığıyla bir sanatçının kişiliğinin gizli yönlerinin tespiti hakkında çok başarılı bir çalışma olduğunu kaydetmektedir. Freud'un başarısızlıklarının daha sonra çalışma yapanlarca düzeltilebileceğine dikkat çeken Schapiro, bu çalışmayı yapacak analistlerin Leonardo'nun yaşamı, sanatı ve zamanının kültürü hakkında daha eksiksiz bilgiye ihtiyacı duyacaklarını hatırlatmaktadır. Bkz. Meyer Schapiro, "Leonardo and Freud: An Art History Study," *Journal of the History of Ideas* XVII, (1956), 147-178. Ayrıca bkz. Paul G. Aaron and Robert G. Clouse, "Freud's Psychohistory of Leonardo da Vinci: A Matter of Being Right or Left," *The Journal of Interdisciplinary History* 13(1), (1982), pp. 1-16.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psikotarih Üzerine

KAYNAKÇA

Aaron, Paul G. ve Robert G. Clouse. "Freud's Psychohistory of Leonardo da Vinci: A Matter of Being Right or Left." *The Journal of Interdisciplinary History* 13(1), (1982), 1-16.

Binion, Rudolph. "Psychohistory." in *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2001.

Book Reviews, "Kurt R. Eissler, Leonardo da Vinci, Psychoanalytic Notes of the Enigmna," *The Arts in Psychotherapy* 11, (1984), 215-221.

Burke, Peter. *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*. Çeviren: M. Küçük. İstanbul: DoğuBatı, 2006.

Candan, Ferdi ve Serkan İlden. "A Clockword Orange Filmi Üzerine Freudyen Kişilik Kuramları Çerçevesinde Psikanalitik Bir Bakış." *II. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu, 03-07 Mayıs Bildiriler*, (2017), 810-825.

Chapman, E. "Applied Psychoanalysis?" (2018). therapeia.org.uk/ttr/2018/11/27/applied-psychoanalysis/

Collingwood, George. *Tarih Tasarımı*, çev. K. Dinçer, (İstanbul: Ara Yayıncılık, 1990).

deMause, Lloyd. "The History of Child Abuse," *The Journal of Psychohistory* 25/3, 1998. <https://psychohistory.com/articles/the-history-of-child-abuse/>

deMause, Lloyd. "The Psychogenic Theory of History," *The Journal of Psychohistory* 25/2, (1997), 112-183.

deMause, Lloyd. *Foundations of Psychohistory*. London: Creative Roots Pub., 1982.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
301-334

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Diker, Can. "Modern Bireyin 'Miyop' Sorunu: Foucault'nun Özne ve İktidar Kavramları Bağlamında 'The Lobster' Filminin Analizi." *SineFilozofi Dergisi Özel Sayı*, (2019), 91-105.

Elms, Alan C. "Freud as Leonardo: Why the First Psychobiography Went Wrong." *Journal of Personality* 56, (1988), 20-40.

Elms, Alan C. "Sigmund Freud Psychohistorian." *Annual of Psychoanalysis XXXI içinde* (65-78). Hillsdale: Analytic Press, 2003.

Elms, Alan C. *Uncovering Lives: The Uneasy Alliance of Biography and Psychology*. Oxford University Press, 1994.

Elovitz, Paul. *The Making of Psychohistory*. UK: Routledge, 2018.

Erinç, Sıtkı M. *Sanat Psikolojisine Giriş*. Ankara: Ayraç Yayınları, 1998.

Esman, Aaron H. "What is 'Applied' in 'Applied' Psychoanalysis?" *International Journal of Psycho-Analysis* 79, (1998), 741-752.

Freud, Jung, Adler. *Psikanaliz Açısından Edebiyat*, Çeviren: Selahattin Hilav. İstanbul: Ataç Kitabevi, 1981.

Freud, Sigmund. "The Neuro-Psychoses of Defence." in *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud Volume III: (1893-1899) Early Psycho-Analytic Publications*. ed. J. Strachey. London: Hogart Press, 1962.

Freud, Sigmund. *Rüyalar ve Yanılgılar Psikolojisi*. Çeviren: A. Seden. İstanbul: Altın Kitaplar, 1978.

Freud, Sigmund. *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*. Çeviren: Şemsa Yeğın. İstanbul: Payel Yayınları, 1996.

Freud, Sigmund. *Rüyaların Yorumu II*, Çeviren: İ. Kırımlı. İstanbul: Alter Yayınları, 2011.

Freud, Sigmund. *Rüya Yorum Metodu*, Çeviren: A. Günkut. İstanbul: Ataç Kitabevi, 2014.

Freud'un *Leonardo da Vinci* Eseri ve Psikotarih Üzerine

- Freud, Sigmund. *Leonardo da Vinci*. İstanbul: Oda Yayınları, 2019.
- Freud, Sigmund. *Psikanaliz Üzerine*. İstanbul: Cem Yayınevi, 2019.
- Freud, Sigmund. *Psikanalize Giriş: Hatalı Eylemler*, Çeviren: A. C. İdemen. İstanbul: Cem Kitabevi, 2019.
- Freud, Sigmund. *Yaşamım ve Psikanaliz*. İstanbul: Say Yayınları, 2019.
- Hobsbawm, Eric. *Tarih Üzerine*, Çeviren: O. Akınhay. İstanbul: Bilim Sanat Yayınları, 1999.
- Kaplan, Hasan. "Bazen Bir Puro Sadece Bir Purodur: Leonardo Da Vinci'nin Dini Kimliği Üzerine Psikobiyografik Bir İnceleme." *Dini Araştırmalar* 12, (2009).
- Kulaksızoğlu, Işın. B., Tükel, Raşit, Üçok, Alp, Yargıç, İlhan ve Yazıcı, Olcay. *Psikiyatri*. İstanbul: İÜ Tıp Fakültesi Yayını, 2009.
- Lawton, Henry. "Psychohistory News." *Newsletter of the International Psychohistorical Association* 33/2, (2014), 1-4.
- Lawton, Henry. *The Psychohistorian's Handbook*. New York: The Psychohistory Press, 1988.
- Noland, Richard W. "Psikotarih: Teori ve Pratik." Çeviren: M. Alican. *Tarih Okulu* VI, (2010), 95-123.
- Ormanlı, Okan. "Başlangıç Filminde Psikanalitik Ögeler Ve Rüya Olgusu." *Yedi DEÜ GSF Dergisi* 6, (2011), 55-62.
- Padovan, Caio and Darriba, Vinicius "The Notion of Applied Psychoanalysis in the Early Years of the Psychoanalytic Movement," *Psicol. USP* 27/1, (2016), 45-63.
- Parman, Talat. "Faşizm Günlerinde Düş ve Düşlem." *Psikanaliz Yazıları* 33 – *Psikanaliz ve Tarih içinde*, 117-126. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2016.

Hadiye YILMAZ ODABAŞI

Ponterotto, Joseph G. "Psychobiography in psychology: Past, present, and future," *Journal of Psychology in Africa*, 25/5, (2015): 379–389. <http://dx.doi.org/10.1080/14330237.2015.1101267>

Quinodoz, Jean Michel. *Freud'u Okumak*. Çeviren: B. Kolbay ve Ö. Soysal. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2019.

Renshon, Stanley A. *The Psychological Assessment of Presidential Candidates*. New York: Routledge 1998.

Runyan, William Mckinley. *Life Histories and Psychobiography: Explorations in Theory and Method*. New York: Oxford University Press, 1982.

Schapiro, Meyer. "Leonardo and Freud: An Art History Study." *Journal of the History of Ideas* XVII, (1956): 147-178.

Shiner, Larry. "Psychobiography." www.encyclopedia.com/psychology/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/psychobiography

Strozier, Charles B. and Offer, Daniel. *The Leader Pscyhohistorical Essays*. New York: Springer, 1985.

The Psychiatrist as Psychohistorian, Task Force Report 11. Washington, American Psychiatric Association, 1976.

Tilega, Cristian and Byford, Jovan (ed.). *Psychology and History Interdisciplinary Explorations*. New York: Cambridge University Press, 2014.

Tükel, Raşit. *Freud Okumaları*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2014.

Kuvayimillîye'nin Batı Cephesi'nde Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri(*)

Unconventional Warfare Strategies Conducted by Kuvayimillîye in the Western Front

Zeynel LEVENT (**)

Öz

Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince Osmanlı Devleti'nin asker mevcudunun önemli bir kısmı terhis edilmiş ve silah-teçhizatı toplatılmış olduğundan, eldeki az sayıdaki konvansiyonel kuvvet ile İtilaf Devletleri'ne karşı koyma girişiminin başarılı olma ihtimali bulunmadığı gibi bu tür bir teşebbüs onlara Anadolu'yu işgal etmek için bekledikleri fırsatı vermek anlamına gelecekti. Bu noktadan hareketle Millî Mücadele Dönemi'nin özellikle başlangıç safhasında konvansiyonel harpten ziyade, gayrinizami harp benimsenmiş ve mukavemet harekâtını toplumun tüm katmanlarına yaymak için yoğun çaba sarfedilmiştir. Ancak Türk askerî tarih yazımı muharebe odaklı olduğundan bahse konu gayrinizami harp faaliyetleri tüm detaylarıyla gün yüzüne çıkarılamamış ve Millî Mücadele Dönemi muharebeler üzerinden anlatılmaya devam edilmiştir. Bu yaklaşım, gayrinizami harp yönünden son derece zengin bir laboratuvar olan bahse konu dönemin gereği gibi anlaşılmasına ve ulusal/uluslararası literatürde hak ettiği yeri almasına mâni olmuştur. Literatürdeki eksikliğin giderilmesine katkı sağlanması amacıyla arşiv belgeleri esas alınarak hazırlanan bu makalede yöntem olarak; geçmişte

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 30.08.2020

Kabul Tarihi: 01.10.2020

(*) Bu makale "Teşkilât-ı Mahsusa'dan Kuva-yı Millîye'ye Gayrinizami Harp (1913-1922)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

(**) Dr., Araştırmacı-Yazar E-posta: zeynellevent01@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6814-6247> Dr., Araştırmacı-Yazar

E-posta: zeynellevent01@gmail.com

Zeynel LEVENT

yaşanmış olay/olguların ortaya konulması veya bir sorunsalın geçmişle olan ilişkisinin irdelenmesinde başvurulan bir usul olan “tarihî yöntem” benimsenmiş, veri toplama tekniği olarak “arşiv araştırmaları” ve “literatür (alanyazın) taraması” kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Batı Cephesi, Kuvayımillîye, Gayrinizami Harp, Konvansiyonel Harp, Millî Mücadele Dönemi..

Abstract

Since a substantial part of soldiers of the Ottoman Empire had been demobilized and their arms and equipment were taken away as per the provisions of the Armistice of Mudros, there was not even a possibility to succeed in an attempt to counter the Allied Powers with the limited number of conventional forces available, and also such an attempt would mean giving them the opportunity they had been waiting for to occupy Anatolia. From this point of view, particularly in the initial stage of the National Struggle Period, unconventional warfare was adopted rather than conventional warfare and utmost effort was made in order to spread the resistance movement to all segments of the society. However, since the Turkish military historiography is focused on battles, the said unconventional warfare activities could not be brought to light with all the details and the relation of the National Struggle Period over battles continued. This approach prevented the aforementioned period which is an extremely rich laboratory in terms of unconventional warfare to be understood as is due and take its rightful place in national/international literature. In this article written based on the archival documents in order to contribute to filling a gap in the literature, “historical method” is adopted which is a method used in setting forth of cases/phenomena happened in the past or in examining the relation of a problematic with the past and “archival research” and “literature review” methods were used as data collection technique.

Keywords: The Western Front, Kuvayımillîye (National Forces), Unconventional Warfare, Conventional Warfare, The Turkish National Struggle Period.

Giriş

İngilizlerin “unorthodox warfare”, Fransızların “la guerre non conventionelle” ve Amerikalıların “unconventional warfare” olarak adlandırdıkları “nizami olmayan harp” Türkçe’ye gayrimuntazam harp,

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

teamül dışı harp, serbest harp şeklinde çevrilmekle birlikte, “*gayrinizami harp*” tabiri benimsenmiş ve dilimize bu haliyle yerleşmiştir.¹

Genellikle konvansiyonel birlikler haricindeki kuvvetlerce, konvansiyonel birliklerle koordineli veya onlardan bağımsız olarak uygulanan gayrinizami harp; savunma konsepti kapsamında ülke topraklarının işgaline karşı mukavemet harekâtı başlatmak, saldırı/taarruz konsepti kapsamında ise ilgi/etki alanındaki ülkelerde düşmanı yıpratıp, zayıf düşürmek ve dost unsurların harekâtını kolaylaştırmak adına muharebe alanının şekillendirilmesi amacıyla barış şartlarından itibaren örtülü ve/veya aleni olarak icra edilen özel bir harp türüdür.

Belirli bir cephesi, formu, zaman sınırı olmayan, paramiliter örgütlenmelerden, bir dış kaynaktan ve/veya gayrimeşru kaynaklardan beslenen ve başarısı büyük oranda halk desteğine bağlı olan gayrinizami harbin kapsamı literatürde farklı şekillerde tasnif edilmiştir. Amerikan ordu talimnamelerine göre gayrinizami harp birbiriyle ilişkili; gerilla harbi, yıkıcı faaliyetler ve kurtarma-kaçırma harekâtından oluşmaktadır.² Askerî tarihçi Otto Heilbrunn, gayrinizami harbi önce askerî ve askerî olmayan harekât olarak iki grup halinde tasnif etmiş; ardından da gerilla harekâtı ve özel kuvvetler harekâtını askerî harekât; propaganda, yıkıcı hareketler, psikolojik ve politik harp, sızma ile ekonomik harbi ise askerî olmayan harekât kapsamında değerlendirmiştir.³ Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kurmay subay kadrosunun en önemli tedarikçilerinden Kara Harp Akademisi yayınlarında gayrinizami harp; gerilla harbi, yer altı faaliyetleri ve kaçma-

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

¹ M. Cihat Akyol, *Kontrgerilla* (Ankara: Şafak Matbaası, 1990), 46-47.

² Department of the Army Field Manual (FM) 31-21, *Guerilla Warfare and Special Forces Operations* (Washington: Headquarters, 1961), 3. Benzer bir sınıflandırma için bk. Ferhat Çalışkan, “ABD Doktrinlerinde Düzensiz Savaş Kavramının İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı, 2014), 49.

³ Otto Heilbrunn, *Düşman Gerisinde Harp* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1974), 29.

Zeynel LEVENT

kurtulma olarak üç bölüm halinde tasnif edilmiştir.⁴ Özel Kuvvetler Komutanlığı'nın önemli isimlerinden Mehmet Cihat Akyol gayrinizami harbin; gerilla harbi, yıkıcı faaliyetler ve kurtarma-kaçırma harekâtından oluştuğunu ifade etmiştir.⁵ Kara Kuvvetleri Komutanlığı da yapmış olan Kemal Yamak ise gayrinizami harbi; gerilla harbi, özel kuvvetler harekâtı ve mukavemet harekâtı olarak üç başlık altında toplamıştır.⁶

19 ve 20. yüzyılda icra edilen birçok mukavemet harekâtında olduğu gibi Millî Mücadele Dönemi'nin (1919-1922) özellikle başlangıç safhasında Türk milletince gayrinizami harp yöntemlerine başvurulması bir tercih değil zorunluluktur. Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince Osmanlı ordusuna personel ve silah kadrosu sınırlaması getirildiğinden, Eylül 1919 tarihi itibarıyla tüm askerî kuvvetlerin toplamı 50 bin kişiyi geçmemektedir. Ordu envanterindeki silah ve mühimmatın önemli bir bölümüne İtilaf Devletleri'nce el konulmuş, geriye eski model ve tip/mermi çapı bakımından standart olmayan silahlar kalmıştır. Bu kadar az asker ve silah-teçhizatla işgal güçlerine karşı koymak mümkün olmadığından⁷ harbi toplumun tüm katmanlarına yaymak, mücadeleyi bir halk savaşı haline getirmek ve topyekûnlaştırmak yoluna gidilmiştir.⁸

Mukavemet harekâtının benimsenmesi ve kısa sürede Anadolu coğrafyasının geneline yayılmasında Kuvayımillîye'nin büyük katkıları olmuştur. Yaşadığı yörenin işgale uğramasını önlemek ya da işgale uğramış yurt topraklarının kurtarılmasını sağlamak amacıyla teşkil edilen kişisel,

⁴ Özel Harp (Gayri Nizami Harekât-Gayri Nizami Harekâta Karşı Koyma-Psikolojik Harekât) (İstanbul: Kara Harp Akademisi Yayını, [t.y.]), 1-3.

⁵ M. Cihat Akyol, *Gayri Nizami Harp* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1970), 18.

⁶ Kemal Yamak, *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler* (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006), 245-246.

⁷ *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi*, Cilt: II, 2. Kısım, yay.haz. Tevfik Ercan (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991), 33-34.

⁸ Lin Piao, *Yaşasın Halk Savaşının Zaferi*, çev. Süleyman Ege (Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1968), 16-17.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

yerel, bölgesel nitelikli silahlı direniş grupları olarak tanımlanabilecek olan Kuvayımilliye'nin⁹ kuruluşu için ilk hareketin kimden geldiği hususu tartışmalıdır. İzmir'in işgali üzerine Albay Kâzım (Özalp) Bey'in, genç subaylarla yaptığı görüşmede onları mukavemete teşvik ettiğini söyleyenler olduğu gibi,¹⁰ bu konudaki ilk yazılı önerinin Burdur Askerlik Şubesi Reisi İsmail Hakkı Bey'e ait olduğunu ve silsile yoluyla Harbiye Nezaret'i'ne kadar ulaşan bu önerinin onaylandıktan sonra Batı Cephesi'nde uygulamaya konulduğunu iddia edenler de vardır.¹¹ Bazı eserlerde ise Yunan işgalinin yayılmasıyla birlikte Kuvayımilliye ruhunun uyandığı söylenmekte¹² ve Kuvayımilliye, işgale karşı toplumsal bir içgüdüyle, kendiliğinden başlamış bir hareket olarak gösterilmektedir.¹³ Esasen bu çaptaki bir mukavemetin kendiliğinden oluşması mümkün değildir. 600 yıllık bir devlet geleneği içinde yetişmiş ve deneyim kazanmış bir kadronun, örgütsüz, plansız ve bağımsızca bir başkaldırıdan çok; meşruiyet ve hukuka bağlı, düzenli bir

⁹ Ahmet Emin Yaman, "Milli Ordudan Düzenli Orduya," *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, 2, 6 (1990): 377-401. İzmir'in işgalinden sonra Balıkesir'de toplanan kongrede gündeme getirilen konular ve sonrasında yaşanan gelişmelerden anlaşıldığına göre; kuruluş gayesi Yunan işgal ve mezalimine son vermek olan Kuva-yı Milliye siyasi bir teşkilat olmadığı gibi, hilafet makamıyla da çekişme içinde değildir ve şayet Kuva-yı Milliye olmazsa, bölge halkı Yunan tecavüzü karşısında müdafaasız kalacaktır. Detaylı bilgi için bk. BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 640, Gömlek No: 137, Tarih: 08.08.1335; BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 641, Gömlek No: 26, Tarih: 10.08.1335.

¹⁰ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, çev. Cemal Köprülü (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1971), 78-79.

¹¹ *Atatürk'ün Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri* (Ankara: Harita Genel Müdürlüğü, 1982), 313; Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi: Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, 2. Kitap (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992), 224.

¹² *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi*, Cilt: II, 1. Kısım, 99-100.

¹³ Murat Köylü, "Milli Mücadele Döneminde Türk-Yunan Lojistik Sisteminin Karşılaştırılması," *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2016), 68-69; Semiyon İvanoviç Aralov, *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları*, çev. Hasan Âli Ediz (İstanbul: Burçak Yayınevi, 1967), 36-37; Kurt Steinhaus, *Atatürk Devrimi Sosyolojisi*, Cilt: I, çev. Necdet Sander (İstanbul: Yeni Gün Basın ve Yayıncılık, 1999), 94-95.

Zeynel LEVENT

mücadele yöntemini benimsemesinde, Anadolu'daki devlet deneyiminin etkisi büyüktür.¹⁴ Kuvayımilliye'nin örgütlenmesi için Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra Mustafa Kemal Paşa ve dönemin mebusları da yoğun çaba sarf etmişlerdir.¹⁵

Millî Mücadele Dönemi'nde bir yandan İtilaf Devletleri konvansiyonel birliklerine karşı mukavemet harekâtı icra edilirken, diğer yandan da bir/birkaç hamî devlet tarafından desteklenen azınlıklar ve İstanbul Hükümeti ile Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin etkisindeki ayrılıkçı grupların yıkıcı faaliyetlerine karşı mücadele edilmek zorunda kalmıştır.¹⁶ Bu mücadelede İzmir'in işgali bir dönüm noktasıdır. Anadolu'nun diğer bölgelerinde fitili çok daha önce ateşlenen mukavemet harekâtı Yunan askerî birliklerinin İngiltere'nin desteğiyle 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir limanına ayak basmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Nitekim İstanbul'daki İtilaf Devletleri Yüksek Komisyonu'ndan İngiltere'ye gönderilen bir notada; Birinci Cihan Harbi'nde yenilmiş, Mondros Mütarekesi'ni imzalamış ve içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için her şeyden vazgeçmeye hazır bir yönetime barış şartları için dayatmanın kolay olduğu; ancak Yunan birliklerinin İzmir'e ayak basmasıyla birlikte tüm koşulların değiştiği ve "direniş hareketinin başladığı" belirtilmiştir.¹⁷

¹⁴ Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi* (Ankara: İmge Kitabevi, 1993), 300.

¹⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt: I-III (Açıklamalı Dizin ile) (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006), 86.

¹⁶ Fahri Yetim, "Millî Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları," *Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 13, (2011): 54-57.

¹⁷ "Kemalist Movement in Anatolia", *High Commission in Istanbul, British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print, Series: B (Turkey, Iran, and the Middle East 1918-1939)*, Vol.: I (15 May 1919), (University Publications of America): 133-136.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

Millî Mücadele Dönemi'nin özellikle 1919 yılı ortasından 1920 yılı sonuna kadar olan bölümünde Kuvayımilliye marifetiyle¹⁸ son derece başarılı gayrinizami harp faaliyetleri icra edilmiş olmasına rağmen, bu mücadelenin özellikle yabancı literatürde gayrinizami harp kategorisinde değerlendirilmemiş olması dikkat çekicidir. İsviçre'de hazırlanan ve önemine binaen Türkçe'ye çevrilerek dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı imzasıyla 1963 yılında askerî birliklere dağıtımı yapılan "*Topyekûn Mukavemet: Herkes İçin Çete Harbi Rehberi*" adlı eser bu durumun örneklerinden biridir. Bahse konu eserde Fransız İhtilâli sırasında Vendee'deki mücadeleden başlayarak Kıbrıs'ta EOKA'nın¹⁹ faaliyetlerine kadar otuz sekiz mücadele "*Geçmiş zamandaki ve zamanımızdaki en önemli çete harbi faaliyetleri*" başlığı altında verilmiş olmasına rağmen; Millî Mücadele Dönemi'ne değinilmemiştir. Yine modern gayrinizami harp teorisyenleri tarafından hazırlanan ve gayrinizami harbin doktrinize edilmesine büyük katkı sağlayan eserlerde de Millî Mücadele Dönemi'nden bahsedilmez.

Literatürdeki eksikliğin giderilmesine katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada Millî Mücadele Dönemi'nin en önemli cephelerinden biri olan Batı Cephesi'nde verilen çok boyutlu mücadelenin gayrinizami harp boyutuna değinilecek ve verilen mücadele modern gayrinizami harp konseptine uygun olarak gerilla harbi, kontrgerilla harbi, yıkıcı faaliyetler ve kurtarma-kaçırma harekâtı başlıkları altında tasnif edilecektir.

Gerilla Harbi

Stratejik açıdan zayıf olan tarafın kendi seçtiği yer ve zamanda başvurduğu taarruzî karakterli harp biçimi,²⁰ olarak

¹⁸ Sabahattin Selek, *Millî Mücadele-I: Anadolu İhtilalı* (İstanbul: Burçak Yayınevi, 1966), 5, 65, 113.

¹⁹ EOKA: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston: Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü.

²⁰ Max Boot, *Görünmeyen Ordular: Gerilla Tarihi*, çev. Fethi Aytuna (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2014), xix.

Zeynel LEVENT

tanımlanabilecek olan gerilla harbine Batı Cephesi'nde Kuvayımillîye birliklerince sıklıkla başvurulmuştur. 57'nci Fırka Komutanı Albay Şefik (Aker) Bey; Aydın'da el altından yaptığı teşebbüste, halkın ileri gelen tabakasından olumlu bir cevap alamadığı için “vatanın asi çocuklarıyla” elbirliği yapmak zorunda kaldığını, böylece ihtiyaç duyulan “kanun harici kuvvetleri” kurup, silahlandırarak Kuvayımillîye çatısı altında topladığını ve onları siyasetin gerektirdiği “maske altında” sevk ve idare ettiğini ifade etmektedir. Şefik Bey'in Yunan ordusuna karşı uyguladığı harp yöntemi; düşmanın üstün kuvvetleriyle ciddi bir cephe muharebesi yapmaktan kaçınarak, seyyar müfrezelerle zayıf ve dağınık birliklerini baskınlarla, pusularla ezmek ve lojistik destek faaliyetlerini engellemekten ibarettir ki bu tarz bir muharebe, üstün ve düzenli düşman kuvvetlerine karşı, zayıflığını takdir eden taraf için en uygun mukavemet yöntemidir.²¹

Ödemiş Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir Fethi Bey de “Ödemiş Kuvayımillîye Komutanı” imzasıyla 29 Mayıs 1919 tarihinde 17'nci Kolordu Komutanlığı'na gönderdiği raporda; teşkil edilen millî kuvvetlerle düşmana karşı ileri karakollar tesis edeceğini ve bu kuvvetler çoğaldıkça teşkilatın genişletilerek cephenin daha ileri sürüleceğini, düşman haberleşmesini kesmek amacıyla İzmir ile Ödemiş arasındaki telgraf tellerinin ve Yunan ordusunun önemli bir ulaşım kaynağı olan demiryolunun tahrip edileceğini bildirmiştir. Yüzbaşı Tahir Fethi'nin 31 Mayıs 1919 tarihli başka bir raporunda ise kuvvetinin bir taburu geçtiği, bu millî kuvvete “Yiğit Ordu” adının verildiği, Manisa ile Salihli arasında bir cephe teşkil edildiği, İzmir'den gelen posta treninin geriye dönmeye mecbur edildiği bildirilmiştir.²²

²¹ M.Şefik Aker, *57'nci Tümen Aydın Millî Mücadelesi (1918-1920)* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006), 180-181, 519.

²² *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Cilt: II, 1. Kısım*, yay.haz. Hakkı Güvendik (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1963), 91-92.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

Kuvayımilliye birliklerinin verdiği gerilla harbine ait bilgileri Yunan kaynaklarında da görmek mümkündür. Yunan ordusunda görevli Albay BÜjak'ın anlatımıyla, 2 Haziran 1919 sabahı Bergama'dan Dikili'ye giden bir Yunan askerî konvoyu yolda Türk çetelerin saldırısına uğramış, Yunan konvoyunun biraz hırpalanması sonrasında çeteler geri çekilmiş ve ardından da Bergama'daki Yunan askerî birliklerine saldırmışlardır.²³

16 Ağustos 1919 tarihinde İzmir'in Tire ilçesi Gökçen (Fata) Beldesi'nde Gökçen Efe tarafından Yunan kuvvetlerine yapılan baskın ise Millî Mücadele Dönemi'nin "*Galip Hoca*"sı Celal Bayar tarafından "*şaheser bir gerilla harbi*" olarak tanımlanmaktadır. Fata'yı işgal eden Yunan askerlerinin durumu hakkında istihbarat toplamak amacıyla iki zeybek yerleşim merkezine gönderilmiş, bunların getirdikleri bilgiler doğrultusunda planlama yapılmış, Tire ve Ödemiş istikametinden Fata'ya gelen telefon hatları kesilmiş, Gökçen Efe kumandasındaki atmış kadar gönüllü altı müfrezeye ayrılmış ve ani bir baskınla Fata'da 3-4 kişi dışında tüm Yunan askerleri öldürülmüş, bol miktarda silah-mühimmat ele geçirilmiştir.²⁴

Değirmencik-Balatçık arasındaki demiryolu köprüsü ve kargir köprü'nün tahribi konusundaki rapor da gerilla harbine yönelik kıymetli ipuçları vermektedir.²⁵ Yine Batı Cephesi Komutanı Mirliva Ali Fuat Bey'in imzasıyla 25 Temmuz 1920 tarihinde çıkarılan bir emir, düzenli ordu birlikleri ile milis kuvvetlerin/yardımcı kuvvetlerin birlikte kullanıldığının ve bu kuvvetlerce "*harb-i sagîr (gerilla harbi)*" yapıldığının en net göstergelerinden biridir. Bahse konu emir, bazı bölgelerin düzenli ordu, bazı

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

²³ Albay BÜjak, *1918-1922 Yunan Ordusunun Seferleri (113 Sayılı Askeri Mecmua Lâhikasıdır)*, çev. İbrahim Kemal (İstanbul: Askeri Matbaa, 1939), 183.

²⁴ Celal Bayar, *Ben de Yazdım: Millî Mücadele'ye Giriş*, Cilt: 7 (İstanbul: Medya Ofset, 1997), 50-52.

²⁵ ATASE Arşivi, İSH-8/B Kataloğu, Kutu No: 439, Gömlek No: 123, Tarih: 19.02.1336.

Zeynel LEVENT

bölgelerin ise ordu birlikleri ve milis kıt'alarca müştereken savunulmasına yönelik planlamanın ilgililere tebliği olarak da değerlendirilebilir. Emirde, Kütahya ve Saruhan Mıntıka Komutanlıkları'nın bünyesinde teşekkül eden millî taburların vazifesi, düşmana karşı harb-i sagır yapmak, asayişin teminini sağlamak ve diğer birliklere yardım etmek olarak belirtilmiştir. Mentеше Mıntıka Kumandanlığı'nın vazifesi "*Yunan ordusunun yan ve gerilerinde*" harb-i sagır yapmak, asayişin temin etmek ve mıntıkasını müdafaa etmektir. Kuva-yı Tedibiye Komutanlığı (Çerkez Ethem Müfrezesi) ise icab-ı hâle göre vazife alacak, hangi mıntıkada hareket edecek ise o mıntıkada mezkûr müfrezeye azami yardım sağlayacaktır.²⁶ Bahse konu emirden kısa bir süre sonra 14'üncü Kolordu Komutan Vekili Albay Kâzım Bey'in cephe durumu hakkında Balıkesir'den Harbiye Nezareti'ne yazdığı raporda; Salihli Cephesi'nde yirmi atlıdan oluşan bir Yunan süvari keşif kolunun Kuvayımillîye tarafından pusuya düşürüldüğü ve on iki tanesinin öldürüldüğü, geri kalanların kaçtığı; Papaslı karyesi civarında süvari, piyade ve bir makineli tüfekten oluşan bir Yunan müfrezesiyle Kuvayımillîye arasında çarpışma çıktığı ve Yunanlıların güneye doğru çekildiği, Soma mıntıkasında ise Yunanlılarla Kuvayımillîye keşif kolları arasında çatışmalar olduğu anlatılmaktadır.²⁷ Bu durum Kuvayımillîye birliklerinin pusu, taciz ve istihbarat toplama faaliyetlerinde etkin olarak kullanıldığı ve bu suretle gayrinizami harp yapıldığının göstergesidir.

Arşiv belgelerinden de Batı Cephesi'ndeki bazı çatışmalarda Kuvayımillîye'nin en az düzenli ordu birlikleri kadar mukavemet gösterdiği anlaşılmaktadır.²⁸ Salihli Cephesi'ndeki 23'üncü Fırka'nın

²⁶ Kâzım Özalp, *Millî Mücadele (1919-1922)*, Cilt: I (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988), 149-150.

²⁷ *Harb Tarihi Vesikalari Dergisi* 7 (Mart 1954), (Genelkurmay Basımevi, Vesika No: 143).

²⁸ ATASE Arşivi, İSH-14/A Kataloğu, Kutu No: 972, Gömlek No: 9, Tarih: 18.05.1336; ATASE Arşivi, İSH-14/B Kataloğu, Kutu No: 945, Gömlek No: 89, Tarih: 11.12.1336;

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

Yunan taarruzuyla tamamen dağılmasına rağmen; altı yüz mevcutlu Kuvayımilliye'nin ayakta kalmayı başarması,²⁹ Umurlu'nun kuzeyindeki Kestanelik Mevkii'nde yeniden başlayan Yunan taarruzlarının Kuvayımilliye'nin karşı taarruzları ile püskürtülmesi³⁰ ve Aydın'ın Yunan ordusundan temizlenmesi bu durumun somut göstergeleridir.³¹

Millî Mücadele Dönemi'nde Batı Cephesi'nde düşman hatlarının yan ve gerisinde icra edilen gayrinizami harp faaliyetlerinin en önemli örneklerinden biri de Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem (Akıncı)'in liderliğindeki “*Demirci Akıncıları*”nın faaliyetleridir. 1920 yılında Dâhiliye Vekâleti'nce Kaymakam sıfatıyla Demirci'ye görevlendirilen İbrahim Ethem Bey'in³² kurduğu Demirci Akıncıları kendi döneminde gerilla harbinin en gelişmiş örgütlenme modeli olarak tanımlanabilir. Demirci Akıncıları, 13 Ekim 1921 tarihinde yayımlanan ve bir akıncı/gerilla teşkilatına dair tüm detayları içeren kırk maddelik bir “*Akıncı Yasası*”na da sahiptir.³³ “*İstiklâl Harbi'nde Demirci Akıncıları (Gerilla)*” adlı kitabı derleyen ve kendisi de bir asker olan Baki Vandemir; Demirci Akıncıları'nın verdiği mücadeleyi “*Bu menkabe bizde (küçük harb) denilen bir gerilladır.*” sözleriyle açıklamaktadır. Vandemir, Demirci Akıncıları'nın

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

BOA, DH.İUM., Dosya No: 12, Gömlek No: 2, Tarih: 26.06.1338.

²⁹ ATASE Arşivi, İSH-11/A Kataloğu, Kutu No: 672, Gömlek No: 70, Tarih: 28.06.1336.

³⁰ BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 645, Gömlek No: 86, Tarih: 06.09.1335.

³¹ BOA, KMS., Dosya No: 52, Gömlek No: 86, Tarih: 04.10.1337.

³² İbrahim Ethem Bey'in kimliği ve faaliyetleri için bk. BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 34, Gömlek No: 81, Tarih: 20.06.1338; BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 35, Gömlek No: 50, Tarih: 27.06.1338; BOA, DH.İUM., Dosya No: 20, Gömlek No: 14, Tarih: 27.08.1338; BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 14, Gömlek No: 66, Tarih: 29.12.1338 ve BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Kutu: 10, Gömlek: 59, Sıra No: 8, Tarih: 10.02.1929; BCA, Fon Kodu: 30-18-1-1, Kutu: 6, Gömlek: 51, Sıra No: 4, Tarih: 09.09.1336.

³³ İbrahim Ethem Akıncı, *Demirci Akıncıları* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1978), 112-117.

Zeynel LEVENT

kuruluş amacını “Yunanlıların taarruzları halinde güvenilir eratı yanlarına alarak dağa çekilmek ve oradan düşman gerilerine saldırmak, akınlar yapmak” şeklinde özetlemiştir.³⁴ Millî Müfrezeler kaldırıldıktan sonra dahi gerilla harbi yapmaya devam eden Demirci Akıncıları,³⁵ özellikle Balıkesir, Çanakkale ve Manisa havalisinde etkili olmuşlardır.³⁶ Özetle Kuvayımillîye müfrezelerinin kaldırılmasından sonra da akıncı ve gönüllü müfrezeleri düzenli ordu ile işbirliği içinde faaliyetlerini sürdürmüş ve işgal alanı içinde Yunan kuvvetleri gerisinde baskın, pusu, ikmal kollarına taarruz gibi faaliyetlerde bulunarak, Yunan ordusunu geri emniyeti için daha fazla kuvvet ayırmak zorunda bırakmışlardır.³⁷

Yine Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Bey imzasıyla Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti’ne gönderilen bir telgrafta; düşman gerileri ve ulaştırma yolları üzerine akınlar düzenlemek, tren/telgraf hatlarını tahrip etmek, menzil müesseselerinin faaliyetlerini önlemek amacıyla düzenli ordu birlikleri emrinde “Akıncı Müfrezeleri” teşkil olunacağı, bu müfrezelerin her birinin bir veya iki zabıt, on tahripçi neferi, yirmi akın efradı olmak üzere toplam otuz kişiden oluşacağı, bunların atlı olmasının tercih sebebi olduğu, özel olarak seçilecek bahse konu efradın tüfek, rövelver (tabanca), kılıç veya kasatura ve bomba ile silahlandırılmaya çalışılacağı bildirilmiş; bunların gönüllü teşkilatı olmayıp, nizami birlik oldukları vurgulanmıştır.³⁸ Sonraki günlerde de Sakarya’nın batısında

³⁴ *İstiklâl Harbi’nde Demirci Akıncıları (Gerilla)*, der. Baki Vandemir (İstanbul: Askeri Matbaa, 1936), 1-6.

³⁵ Nurettin Türsan, *Atatürk’ün Türk Kurtuluş Savaşı Stratejisi* (Ankara: ATASE Birinci Askeri Tarih Semineri Yayınları, 1983), 21.

³⁶ Selçuk Aybek, *Kurtuluş Namlunun Ucunda* (Ankara: İnkılâp Kitabevi, 2006), 223.

³⁷ Sıtkı Aydın, “Güneybatı Anadolu’da Kuva-yı Milliye Harekâtı” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1988), 97-106.

³⁸ *Harb Tarihi Vesikalari Dergisi* 56 (Haziran 1966), (Genelkurmay Basımevi, Vesika No: 1286).

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

Fahredden (Altay) Bey gibi subayların idaresinde “gerilla ve süvari süpürme operasyonları” icra edilmeye devam edilmiştir.³⁹

Gayrinizami Kuvvetlere Karşı Harekât (Kontrgerilla Harekâtı)

Ülke içinde çıkacak bir ayaklanmayı bastırmak veya işgal edilmiş düşman topraklarında hasım tarafından başlatılacak bir gerilla harekâtını sönmülmendirmek amacına matuf olan ve konvansiyonel ordu birliklerinden daha ziyade, dost gerilla unsurlarıyla icra edilen bir harekât türü⁴⁰ olan gayrinizami kuvvetlere karşı harekât Millî Mücadele Dönemi'nde geniş bir uygulama alanı bulmuştur.

İtilaf Devletleri, İstanbul Hükümeti, Ermeni ve Rum azınlıklar ile onların yerli işbirlikçileri tarafından ayrı ayrı veya müştereken başvuru olan “gerilla harbi” uygulamalarına Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti yine aynı usulle karşılık vermiş ve gerilla harbi esaslarına göre mücadele eden Kuvayımilliye ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti gibi paramiliter oluşumlardan ziyadesiyle istifade etmiştir.⁴¹ Bunlar hayata geçirildikleri dönem itibarıyla türünün kayda değer örneklerini teşkil etmektedir.

³⁹ Stanford J. Shaw, “Türk İstiklâl Harbi,” *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 15 içinde, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 879.

⁴⁰ Akyol, *Kontrgerilla*, 58-67.

⁴¹ ATASE arşiv belgeleri arasında bulunan; “Gerektiğinde İzmir’in güneyinde millî kuvvetlere yardıma gitmek, ayaklanma ve işgalleri karşılamak üzere Müdafaa-i Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetleri'nin oluşumunu engelleyecek herhangi bir memurun en ağır cezalandırılacağı”na dair telgraf, bu tür paramiliter kuruluşlardan gayrinizami harp konusundaki beklentiyi göstermesi açısından dikkat çekicidir. Detaylı bilgi için bk. ATASE Arşivi, İSH-1 Kataloğu, Kutu No: 18, Gömlek No: 54, Tarih: 05.07.1335. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) nde bulunan bir başka arşiv belgesinde de bu cemiyetlerin, yerel halkın teşkilatlanması ve (gayrinizami harbin başarıya ulaşmasının en önemli şartlarından biri olan) halk desteğinin sağlanması açısından üstlendiği misyona dikkat çekilmiştir. Detaylı bilgi için bk. BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 642, Gömlek No: 25, Tarih: 17.08.1335.

Zeynel LEVENT

Balkan Harbi ile birlikte Ege Adaları'nın Yunanistan'a geçmesi ve Yunanistan'ın Megali İdea doğrultusunda Batı Anadolu üzerinde beslediği emeller Rum çetelerini hızla siyasallaştırıp, Yunanistan'a hizmet eder hale getirmiştir. Birinci Cihan Harbi'nin başlamasıyla Ege Adaları'na yerleşen İngiliz ve Fransızlar da Anadolu ve Rumeli'den adalara göç eden Rumlar'dan "çete" teşkil etmeye başlamışlardır.⁴² Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte Yunanistan, harekât ortamını şekillendirmek ve İzmir'i Yunan işgaline hazırlamak amacıyla bir dizi faaliyet içine girmiştir. "Küçük Asya Cemiyeti"⁴³ adlı teşkilatın kurulması ve bu cemiyet ile Yunan Kızılhaçı ve Rum okullarında faaliyet gösteren Rum İzci Teşkilatı'nın çabalarıyla silahlı bir Rum kuvveti meydana getirilmesi, "Rum Muhacirleri Merkez Komisyonu"nun Anadolu'da karışıklık çıkarmak gayesiyle Yunanistan'dan çete ve personel göndermesi, askerlik çağına gelen Rumların Midilli ve Sakız Adası'na götürülerek askerî eğitime tabi tutulması ve Mart-1919'da Yunan Siyasi Temsilcisi vasıtasıyla Melan (Melas) adlı komitacının İzmir'e getirilmesi bu kapsamdaki faaliyetlerden bazılarıdır.⁴⁴ Ayrıca Yunan Kızılhaçı sağlık malzemesi görüntüsü altında Anadolu'ya silah-mühimmat sokmuş; yıkıcı propaganda yapıp, çeteler

⁴² Hakan Yaşar, "II. Meşrutiyet'in İlanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkışyalık (1908-1919)" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2015), 459-460, 534-551. Yunan işgal kuvvetleri ve bunların yerli işbirlikçilerinin oluşturduğu çetelerin Batı Anadolu'da yaptıkları büyük çaplı tahribat ve yerli halka reva gördükleri eziyet arşiv belgelerine de yansımıştır. Detaylı bilgi için bk. BOA, DH.İ.U.M., Dosya No: 20, Gömlek No: 14, Tarih: 26.12.1339.

⁴³ 1909 yılında Atina'da kurulan Küçük Asya (Asya-yı Suğra) Cemiyeti'nin arşiv belgelerine göre gayesi; Megali İdea'ya erişmek için Osmanlı topraklarına çete ve casuslar göndererek, emniyeti ihlal etmektir. Bahse konu cemiyetin Birinci Cihan Harbi yıllarından Milli Mücadele Dönemi sonuna kadar yaşanan süreçte Yunanistan öncelikli olmak üzere İtilaf Devletleri ve Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan ayrılıkçı gruplara önemli yardımları olmuştur. Cemiyetin faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için bk. BOA, DH.HMŞ., Dosya No: 2, Gömlek No: 7, Tarih: 24.02.1335.

⁴⁴ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi: İzmir, Aydın, Manisa, Denizli (1919-1923)* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2014), 32-36.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

teşkil etmiş; isyan çıkarmaya çalışmıştır.⁴⁵ Anadolu topraklarının Yunanistan'a ilhakı amacıyla yoğun çaba sarfeden Küçük Asya Cemiyeti, Yunan Kızılhaçı ve Yunan subaylarının yıkıcı/bozguna faaliyetleri dönemin İzmir Emniyet Müfettişliği raporlarına da yansımıştır.⁴⁶ Yine bu dönemde askerî ve siyasi faaliyetler ekonomik faaliyetlerle de desteklenmiş, Yunan Millî Bankası'nın Kasım 1919'da İzmir'de açılan şubesi aracılığıyla İzmir ve çevresindeki 80 bin Rum göçmenine toplam 15 milyon drahmi kredi dağıtılmış, Rum göçmenlerin yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarının karşılanması için kampanyalar düzenlenmiş, kurulan özel bir inşaat ekibi vasıtasıyla göçmenlerin yerleştirilmesi için konut inşasına başlanmıştır.⁴⁷

İzmir'in işgaliyle birlikte Batı Anadolu'da Yunanistan destekli gayrinizami harp faaliyetleri yoğunluk kazanmıştır. Mülazım Sıtkı Bey'in Söke'de bir Rum çetesi tarafından şehit edilmesi, ardından da bu çeteyi takip için gönderilen müfrezenin pusuya düşürülmesi bu durumun örneklerindedir. Yine Ödemiş'ten Yanık Halil İbrahim Efe, Adagideli Mehmet Ağa ve Ödemişli Hakkı Paşa oğlu Fahri Bey, Balyanbolu-Nazilli yolu Taşoluk mevkiinde 23 Mayıs 1919 tarihinde Şaki Koca Mustafa tarafından kurulan pusuda şehit olmuşlardır. Şakileri para karşılığı satın alarak, bu olaya teşvik eden ise yerli Rumlardır.⁴⁸ Akhisar'da Yunan işgaline karşı ilk milli müfrezeyi kuran Manisalı Karaosmanzadelerden Halid Paşa da benzer bir tuzağın kurbanı olmuş ve 8 Temmuz 1919 sabahı birkaç yüz kişilik Rum çetesinin baskını sonucunda şehit edilmiştir.⁴⁹ 1920 yılı Ekim

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

⁴⁵ Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Cilt: I (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986), 29.

⁴⁶ BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 8, Gömlek No: 105, Tarih: 19.08.1337.

⁴⁷ Engin Berber, *Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999), 323-327.

⁴⁸ Celal Bayar, *Ben de Yazdım: Milli Mücadele'ye Giriş*, Cilt: 6 (İstanbul: Medya Ofset, 1997), 77.

⁴⁹ Süvari Yüzbaşı Ahmed, *Türk İstiklâl Harbi Başında Milli Mücadele*, yay. İsmail Aka vd. (İzmir: Akademi Kitabevi, 1993), 49-53.

Zeynel LEVENT

ayında İzmit ve civarında Karasu yerlilerinden 1.500 kadar Rum, içlerinde üç yüz kadar Abaza olduğu halde Karasu'da yirmi kişiyi şehit etmişlerdir.⁵⁰

Halkın canıyla birlikte malı da hedef alınmış, Müslüman ahaliye ait çok sayıda küçük ve büyükbaş hayvan ile yük ve binek hayvanı Rum çetelerince gasp edilmiştir. Kayıklarla adalara kaçırılan bu çalıntı hayvanların satılmasıyla çeteciliğin finanse edilmesi ve adalardaki Rumların iaşesinin sağlanması yanında Müslüman ahalinin Anadolu içlerine çekilmesi ve böylece bölgede nüfus yapısının Rumların lehine değiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu faaliyetleri esnasında Yunan/Rum çeteciler yerleşik Rumlardan destek görmüşler⁵¹ ve takibe uğradıkları zaman Rum köylerinde saklandıkları gibi, yerli Rum gençlerini de Yunan ordusu ve çeteler için insan kaynağı olarak kullanmışlardır.⁵² Bu gruplar, bir yandan da can ve mal güvenliği olmadığı izlenimi yaratmak adına gayrimüslim ahaliye yönelik saldırılarda bulunmuşlardır. Yunan, Rum ve Ermenilerden oluşan bir çete, 14 Kasım 1918 akşamı Halkapınar'da Yunan uyruğunda olan bir tüccarın demir fabrikasını basmış ve 2 bin lira almış; Rumlar Karşıyaka'da oturan bir İtalyan vatandaşını boğazlamış, kilisede yabancı temsilcilerin de olduğu bir törende provokatif gösteriler yapmıştır. Özetle Yunan-Rum-Ermeni çeteciler hem Müslüman hem de gayrimüslim ahaliye açık ve gizli surette çeşitli tiplerde saldırılarda bulunarak, nümayiş olayları yaratmak ve dış müdahalenin önünü açmak için her türlü yola başvurmuşlardır.⁵³

Rum çeteleri ile mücadele etmek için merkezi Koyuncu'da olmak üzere iki taburlu bir millî alay oluşturulmuş, bu alayla Birinci ve İkinci Papaslı Taarruzları gerçekleştirilmiş ve Rum gayrinizami harp unsurlarına

⁵⁰ Rahmi Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990), 177.

⁵¹ Yaşar, "II. Meşrutiyet'in İlanından," 550-551.

⁵² Bekir Sami Günsav, *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, haz. Muhittin Ünal (İstanbul: Cem Yayınevi, 1994), 77.

⁵³ Berber, *Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak*, 61-64.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

ağır zaiyatlar verdirilmiştir.⁵⁴ Yalnızca silahlı mücadele ile yetinilmemiş; gerillaya karşı koymada halk desteğinin önemi çok iyi bilindiğinden yerel halka yönelik olarak uygulanan bilgilendirme/bilinçlendirme faaliyetleriyle Yunan-Rum-Ermeni gayrinizami yapılanmaları halktan tecrit edilmeye çalışılmış,⁵⁵ Yunan ordusu lehine casusluk yapan Ermeni ve Rumlar yakalanarak haklarında hukuki işlem yapılmıştır.⁵⁶

Yıkıcı Faaliyetler (Yeraltı Faaliyetleri)

Bir ülkeyi içeriden yıkmak, şayet bu mümkün olmazsa zayıf düşürmek amacıyla başvuru psikolojik harp, casusluk ve baltalama hareketleri yıkıcı faaliyetler olarak nitelenebilir.⁵⁷

Millî Mücadele Dönemi'nde sahneye konulan yıkıcı faaliyetlerin başında “iç ayaklanmalar” gelmektedir. Bahse konu ayaklanmalar iki grupta tasnif edilebilir. İlk gruptakiler; nüfuz sahibi, derebeyi, ağa, şeyh, dinî önder ve eşkıya reisi gibi insanların yeni merkezi otorite karşısında kendi çıkarlarını tehlikede görmeleri sonucunda çıkardıkları ayaklanmalardır. İkinci gruptakiler ise kışkırtmaların da etkisiyle çıkan yoksulluk ve cehalet kaynaklı ayaklanmalardır. Yıllardır devam eden harplerin verdiği usanç; dinî duyguları kuvvetli olan Anadolu halkına halife/padişah tarafından Millî Mücadele hareketinin dinsizlik, Bolşeviklik, İttihatçılık olarak gösterilmeye çalışılması; bazı Kuvayımilliye mensuplarının aşırı sert, menfi tavırları ile halktan güçlerinden fazla para ve gıda maddesi talebinde bulunmaları gibi etkenler Kuvayımilliye'ye karşı cephe alınmasına

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

⁵⁴ Süvari Yüzbaşı Ahmed, *Türk İstiklâl Harbi*, 49-53.

⁵⁵ Cahit Vural, *Gerilla'ya Giriş* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1971), 100-101.

⁵⁶ Rahmi Çiçek, “Millî Mücadelede Ermeni-Rum-Yunan İttifakı'nın Anadolu Basınındaki Yankıları,” *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi* 2, 6 (1990): 295-306.

⁵⁷ Mükerrerem Erensu vd., *Gayri Nizami Harp* (İstanbul: Harb Akademileri Basımevi, 1968), 28-29.

Zeynel LEVENT

neden olmuştur.⁵⁸ Bu dönemde gerek İstanbul Hükümeti'nin, gerekse Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin faaliyetlerini yakından takip eden İngiliz yetkililerin de içinde bulunulan ağır ekonomik koşullar ve yıllardır devam eden harplerin yarattığı tahribat nedeniyle Türk halkının mukavemet harekâtına destek vermeyeceği yönündeki öngörülerini doğrultusunda⁵⁹ Millî Mücadele karşıtı ayaklanmaları maddi açıdan destekledikleri bilinmektedir.⁶⁰

Batı Cephesi'ndeki ayaklanmaların en önemlileri eski bir jandarma zabiti ve mutasarrıf olan Çerkez kökenli Ahmet Anzavur tarafından çıkarılan Birinci ve İkinci Anzavur Ayaklanmalarıdır. İstanbul Boğazı için Düzce ve Hendek havalisini, Çanakkale Boğazı için de Biga ve Gönen dolaylarını birer tampon bölge olarak düşünen ve Kuvayımilliye mensuplarını bu bölgeden uzak tutmak isteyen İngiltere⁶¹ Anzavur'un teşkilat yapması için ihtiyaç duyulan maddi desteği sağlamıştır.⁶² Anzavur'un Batı Anadolu'da çıkardığı ilk ayaklanmanın tarihi konusunda literatürde farklı ifadeler olmakla birlikte, 1 Ekim 1919 tarihinde başladığı

⁵⁸ Doğu Ergil, *Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi* (Ankara: Çağ Matbaası, 1981), 258-275. Kuva-yı Milliye'ye karşı yürütülen bilinçli karalama faaliyetlerin de etkisiyle muhalif bir tutum takınan bu kitlenin, çok sayıda Kuva-yı Milliye mensubunun canına kıydığı gibi, büyük enerji kaybına neden olduğu ve mukavemet harekâtını akamete uğrattığı arşiv belgeleriyle sabittir. Detaylı bilgi için bk. BOA, DHEUM.AYŞ., Dosya No: 39, Gömlek No: 41, Tarih: 08.08.1338.

⁵⁹ "National Movement in Anatolia," *High Commission in İstanbul, British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print, Series: B (Turkey, Iran, and the Middle East 1918-1939)*, Vol.: I (12 November 1919), (University Publications of America): 158-159.

⁶⁰ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı: Askeri, Siyasi ve Sosyal Yönleriyle* (Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983), 195-196.

⁶¹ Özcan Mert, "Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler," *Belleten* 56, 215-217 (1992): 858-859.

⁶² *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi* 18 (1956), (E.U. Basımevi, Vesika No: 452)

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

kabul edilebilir.⁶³ “*Kuva-yı Muhammediye Komutanı*” sıfatıyla Biga’ya gelen Anzavur, buradan başlayarak köy köy dolaşıp, Kuvayımilliye aleyhinde propaganda yapmış ve dinî söylemlerle büyük bir kitleyi kendi yanına çekmeyi başarmıştır.⁶⁴ Anzavur’un faaliyetlerinde Manyas’ın ayrı bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Anzavur’un bakış açısına göre Manyas sahip olduğu Çerkez nüfus nedeniyle ihtiyaç duyulacak insan kaynağını teşkil ederken, buradaki at çiftlikleri de elemanlarının kullanacağı binek hayvanı ihtiyacını karşılayacaktır. Nitekim Anzavur, Manyas’ta Millî Mücadele’yi akamete uğratmak amacıyla af ile serbest bırakılan Hacıyakup köylü Kadir ile görüşerek yüz kişilik bir çete kurmuş, takip eden günlerde Millî Mücadele karşıtı Askerî Nigehbân Cemiyeti tarafından gönderilen iki subay daha kendisine katılmıştır.⁶⁵ Anzavur’un bu tarihten sonraki faaliyetleri Türk Tarih Kurumu arşiv belgelerinden takip edilebilir. Arşivde bu konudaki ilk belge 27 Ekim 1919 tarihli bir telgraftır. Balıkesir Şimal Grubu Kuvayımilliye Komutanı Hacim Muhittin (Çarıklı) tarafından Balıkesir’den 56’ncı Fırka Komutanlığı’na gönderilen bahse konu telgrafta; Ahmet Anzavur’un Kuvayımilliye aleyhine bir cereyan hazırlamak için Batı Anadolu’da faaliyette bulunduğu, 29 Ekim tarihinde Balıkesir’i sessizce ele geçirerek, buradaki Kuvayımilliye’yi dağıtmak için tertip aldığı bildirilmekte ve Anzavur’un arkasındaki gücün İngiltere olduğuna vurgu yapılmaktadır.⁶⁶ Sonraki günlerde Anzavur’un Susurluk’ta ahaliyi Kuvayımilliye aleyhine tahrik ettiği, Kirmastı ve Karacabey’de de benzer teşebbüste bulunması halinde yakalanmasının istendiği⁶⁷ ve bu dönemde

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

⁶³ “Millî Mücadele”, *Yeni Türk Ansiklopedisi*, Cilt: 6 içinde, (İstanbul: Ötügen Yayınları, 1985), 2385.

⁶⁴ Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı* (İstanbul: Aydınlık Matbaası, 1948), 64-67.

⁶⁵ Mert, “Anzavur’un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler,” 864-889.

⁶⁶ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 169, Tarih: 27.10.1335.

⁶⁷ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 227, Tarih: 02.11.1335.

Zeynel LEVENT

Anzavur'un beraberinde 400 kişi bulunduğu görülmektedir.⁶⁸ 12 Kasım 1919 tarihli bir başka belgeden, 13 Kasım 1919 tarihinde Manyas'ta tertip edilecek halk koşusunda Ahmet Anzavur'un halka hitap edeceğinin istihbar edildiği anlaşılmaktadır.⁶⁹

Bu bölgede geniş çaplı bir teşkilatlanmaya giden Anzavur, 16 Kasım 1919 tarihinde Balıkesir kuzeyindeki Demirkapı civarında 61'inci Fırka Komutanı Albay Kâzım (Özalp) kuvvetleriyle girdiği çatışmada bozguna uğratılmış, ancak sonraki günlerde de Anzavur'un bölgedeki tedhiş hareketlerine devam etmesi nedeniyle Çerkez Ethem Balıkesir'e gelmek durumunda kalmıştır.⁷⁰ Anzavur kuvvetleri 30 Kasım tarihinde Çerkez Ethem Müfrezeleri tarafından sıkıştırılmış⁷¹ ve önemli bir kısmı imha edilerek, isyan bastırılmış; ancak Anzavur kaçmayı başarmıştır. Başarısız olan bu ilk ayaklanma teşebbüsünden yalnızca birkaç ay sonra "Gavur İmam" müstear adlı başka bir isyancının da desteğiyle, 16 Şubat 1920 tarihinde Biga'da İkinci Anzavur Ayaklanması başlamıştır. Gönen, Bandırma ve Karacabey'i ele geçirerek Bursa'ya yönelen isyancıların üzerlerine gönderilen konvansiyonel birliklerin istenilen başarıyı gösterememesi nedeniyle yeniden Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe'nin yardımına başvurulmuştur.⁷² 16 Nisan 1920 tarihinde Susurluk yakınlarındaki Taşköprü'de Çerkez Ethem'in inisiyatifinde yürütülen on saatlik bir çatışma sonucunda asiler bozguna uğratılmış, Ahmet Anzavur kaçmış, kuvvetleri de dağılmıştır.⁷³

Literatürde, Anzavur ayaklanması bastırılmamış olsaydı, Kuva-yı İnzibatiye ile birleşen ve güzergah üzerindeki asileri de bünyesine

⁶⁸ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 308, Tarih: 11.11.1335.

⁶⁹ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 304, Tarih: 12.11.1335.

⁷⁰ *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: II, 2. Kısım, 47.

⁷¹ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 457, Tarih: 30.11.1335.

⁷² Nurer Uğurlu, *Kuva-yı Seyyare* (İstanbul: Örgün Yayınevi, 2007), 305-311.

⁷³ Çerkes Ethem, *Çerkes Ethem'in Anıları* (İstanbul: Güniz Basımevi, 1962), 27-31.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

katan Anzavur'un Ankara'ya ulaşabileceği ve Millî Mücadele'nin yarıda kalabileceği yönünde değerlendirmeler görmek mümkündür.⁷⁴ Yine Düzce, Bolu, Hendek, Beypazarı, Yozgat, Yenihan, Zile ve Akdağmadeni'ndeki asiler ile Yunan işgal kuvvetleri arasında sıkışan millî hareketin sönmümlendirileceği, akabinde İngiliz ve Fransızlar'ın kışkırtmalarıyla Kürt ve Ermeniler'in Doğu Anadolu'da muhtariyet elde etmek için işgallere başlayacakları yönünde yaklaşımlar da mevcuttur.⁷⁵ Bu iddialar birer faraziye den öteye geçmemekle birlikte; Yunan işgal kuvvetleriyle mücadele edildiği bir dönemde çıkarılan ayaklanmaların bastırılması için büyük gayret sarfı gerektiği⁷⁶ ve mukavemet harekâtını zaafiyete uğratan bahse konu ayaklanmaların Batı Cephesi'nin geç kurulmasına, dolayısıyla da Yunan ilerlemesinin daha geç durdurulmasına neden olduğu aşikârdır.

Bununla birlikte ayaklanmaların bastırılması sırasında icra ettiği başarılı kontrgerilla harekâtları Kuva-yı Seyyare'nin ön plana çıkmasını sağlamıştır.⁷⁷ Esasen ayaklanma çıkartılması için Ahmet Anzavur'un seçilmesini de bu ayaklanmaların bastırılmasında Çerkez Ethem ve Kuva-yı Seyyare'nin başarılı olmasını da tesadüfle açıklamak mümkün değildir. Her iki başrol oyuncusu da Çerkez kökenli olduğu gibi, faaliyet gösterdikleri alan da Çerkez nüfuzun yoğun olduğu bölgedir. Bu durum modern gayrinizami harp teorisinin "*halk desteği*" boyutunun ihmal edilmediği şeklinde anlaşılabilir. Ayaklanmanın bastırılmasında Kuva-yı Seyyare'nin başarılı olmasının da modern gayrinizami harp teorisiyle tamamen örtüştüğü tespitinde bulunulabilir çünkü bir gayrinizami

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

⁷⁴ Cemal Kutay, *Çerkes Etem Hadisesi: Kendi Hatıralarıyla* (İstanbul: Türkiye Ticaret Matbaası, 1955), 42-45.

⁷⁵ Osman Fikri Topallı, *Müdafaa-i Hukuk ve İstiklâl Harbi Tarihlerinde Giresun: Milli Mücadele Günlerinden İzler, Notlar, İntibalar*, haz. Veysel Usta ve Mustafa Çulfaz (Trabzon: Serander Yayınevi, 2017), 332-333.

⁷⁶ Mücteba İlgürel, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri* (İstanbul: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999), 261.

⁷⁷ Mert, "Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler," 864-889.

Zeynel LEVENT

kuvvet ancak başka bir gayrinizami kuvvetle engellenebilir. Bu dönemde İngiltere'nin de zorlamalarıyla İstanbul Hükümeti tarafından başvuru ve dönemsel olarak Ahmet Anzavur'la da bağlantılı olan başka bir yıkıcı faaliyet de “*Kuva-yı İnzibatiye*”nin teşkil edilmesidir.

İstanbul Hükümeti'nce çıkarılan kararnamede Kuva-yı İnzibatiye'nin teşkil gayesi, mevcut otoriteye başkaldırdığı iddia edilen Kuvayımilliy'e tenkili olarak gösterilmiştir. Devletin “*zabıta kuvvetlerinin yardımcıları*” olarak teşkil edilen silahlı bir kuvvet olan Kuva-yı İnzibatiye'nin Harbiye ve Dâhiliye Nezareti'ne bağlı olarak görev yapması planlanmıştır. Üç alaydan oluşan bir fırka büyüklüğündeki Kuva-yı İnzibatiye'nin teşkilat yapısı konvansiyonel ordu birlikleri tarzındadır. Her bölük subayları ile birlikte 250 kişi olacak, her dört bölük bir taburu, her dört tabur da bir alayı teşkil edecektir. Subaylar muvazzaf, emekli ve gönüllülerden atanacaktır. Kuva-yı İnzibatiye için 1 milyon 250 bin lira ödenek ayrılmış ve başına da ordu komutanlığı yetkisiyle Süleyman Şefik Paşa getirilmiştir. Kuva-yı İnzibatiye'nin ihtiyaç duyduğu silah ve teçhizat ise İngiliz irtibat subayının aracılığıyla İngiltere tarafından sağlanmıştır.⁷⁸

Kuva-yı İnzibatiye'nin kuruluş aşamasında, bir yandan İstanbul Hükümeti'nin talimatı gereğince her mahallede muhtarlar aracılığıyla duyuru ve telkinlerde bulunularak adam toplanmaya çalışılırken; diğer taraftan da Teşkilât-ı Mahsusa'nın eski elemanları vasıtasıyla mukabil propaganda ve telkinlerle bulunularak, halkın bu teşkilata dâhil olmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu gayrinizami yapılanmanın insan profili de son derece dikkat çekicidir. Harbiye Nezareti'nin önündeki meydanda kurulan portatif çadırlarda konuşlandırılan bu grup; işsiz, macera arayan, talim ve terbiyeden nasibini almamış insanlardan müteşekkildir.⁷⁹

⁷⁸ Kenan Esengil, *Milli Mücadele'de İç Ayaklanmalar* (İstanbul: Ağrı Yayınları, 1975), 104-107.

⁷⁹ Samih Nafiz Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, anlatan: Hüsamettin Ertürk (İstanbul: Pınar Yayınevi, 1964), 412, 375-377. Bu gruba, Kuva-yı Milliye'den Kuva-yı İnzibatiye'ye

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

Bahse konu olaylar 29 Nisan 1920 tarihinden itibaren İzmit'e sevk edilmeye başlanmış ve tümen karargâhı İzmit'in 2 kilometre doğusunda kurulmuştur.⁸⁰ Anzavur'un 8 Mayıs'ta (Süleyman Şefik Paşa'dan altı gün sonra) İzmit'e gelmesi ve komutan gibi davranmasından rahatsız olan Süleyman Şefik Paşa, Kuvayımilliye ile Kuva-yı İnzibatiye arasındaki ilk çarpışmalardan sonra 21 Mayıs'ta İstanbul'a geri dönmüştür. Süleyman Şefik Paşa'dan sonra da çarpışmalar devam etmiş, millî kuvvetlerin 14 Haziran tarihinde yaptıkları taarruz sonrasında Kuva-yı İnzibatiye yenilgiye uğratılmış,⁸¹ 25 Haziran 1920 tarihinde verilen emirle de Kuva-yı İnzibatiye ilga edilmiş ve mensuplarının bir kısmı millî kuvvetlere katılmıştır.⁸²

Batı Cephesi'nde "*psikolojik harp*" unsurlarına da sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. İngiliz istihbarat birimlerinin değerlendirmesine göre, Fransızlar tarafından özellikle Bursa'da yoğun bir şekilde propaganda yapılmaktadır ki, Bursa'da bir Fransız hastanesi açılması bu faaliyetlerden yalnızca biridir.⁸³ İzmir Rumlarının Yunan ordusunca silahaltına alınacağı ve İzmir'in işgaliyle Osmanlı memurlarının görevlerini bırakmaları halinde yerlerine Yunan memurların tayin edileceği yönündeki şayialar⁸⁴

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

geçenler ile İstanbul Hükümeti emrindeki askerî personelden Kuva-yı İnzibatiye'ye görevlendirilenleri de eklemek gerekir. Nitekim arşiv belgelerinden, Adapazarı civarında faaliyette olan bir alay büyüklüğündeki Kuva-yı Milliye mensubunun Kuva-yı İnzibatiye saflarına geçtiği anlaşılmaktadır. Gerek bu tür kuvvet kaymaları, gerekse Kuva-yı İnzibatiye'nin kazandığı küçük çaplı, geçici başarılar nedeniyle Milli Mücadele zarar görmüştür. Detaylı bilgi için bk. BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 42, Gömlek No: 17, Tarih: 20.08.1338; BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 42, Gömlek No: 44, Tarih: 11.09.1338.

⁸⁰ Esengil, *Milli Mücadele'de İç Ayaklanmalar*, 104-107.

⁸¹ Ayten Dirier, "İstanbul-Anadolu Mücadelesi ve Kuvayı İnzibatiye" (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1992), 228-248.

⁸² "*Milli Mücadele*," 2385.

⁸³ "Nationalist Movement in Anatolia," 158-160.

⁸⁴ BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 35, Gömlek No: 50, Tarih: 27.06.1338.

Zeynel LEVENT

ile İzmir ve Aydın'ın işgali sırasında Rum, Ermeni ve Museviler tarafından yürütülen asılsız propagandanın etkisiyle her gün 5-10 askerin kıtalarından firar etmesi de propaganda faaliyetlerinin varlığı ve başarısını ortaya koymaktadır.⁸⁵ Dönemin fırka komutanları da mukavemet aleyhtarlarının yaptığı propaganda nedeniyle askerî birliklerden gruplar halinde firarlar yaşandığını doğrulamaktadır.⁸⁶ Bu konuda çok daha dikkat çekici ve vahim örnekler de vardır. Millî Mücadele'yi Avrupa nazarında zor duruma düşürmek için Yunan subaylarına İzmir'den tayyarelerle bilhassa Konya civarına geçmeleri ve ara yerlerdeki mahallerde suni olarak tertip edilen bir takım facia manzaralarının fotoğraflarının çekilerek, patriklere ve İtilaf Devletleri mümessillerine gönderilmesi yönünde talimat verilmesi bu durumun örneklerinden biridir.⁸⁷ Yine Yunan taraftarlığı ile bilinen Fransız "*Tan Gazetesi*"nde İzmir'de Türklerin Rumları öldürdüklerine dair makaleler yayımlanması basının propaganda amacıyla kullanıldığını göstermesi açısından önemlidir.⁸⁸ Ayrıca Yunan asıllı yazar ve tiyatrocu Mihail Rodas, Mondros Mütarekesi'nin hemen sonrasında propaganda amacıyla İzmir'e gönderilmiş, kendisini yirmi kadar daha gazeteci takip etmiştir. Rodas'ın tabiriyle bu dönemde "*basın uyuşturucu gibi kullanılmış*", harekât alanı şekillendirilerek, İzmir halkı psikolojik olarak işgale hazırlanmıştır.⁸⁹ İtilaf Devletleri'nin baskısıyla Şeyhülislam Dürrizâde Abdullah Efendi tarafından hazırlanarak hem dönemin resmî gazetesi

⁸⁵ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 1, Belge No: 116, Tarih: 04.06.1335.

⁸⁶ M.Şefik (Aker), "İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali," *104 Sayılı Askeri Mecmua* 45 (1937), (İstanbul: Askeri Matbaa): 84.

⁸⁷ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 229, Tarih: 02.11.1335.

⁸⁸ Mustafa Duran, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999), 28-29.

⁸⁹ Zeki Arıkan, "İzmir Basını'nın Mütareke ve İşgal Günleri," *İşgal'den Kurtuluş'a İzmir* içinde, (İhlas Gazetecilik, 2007), 46-47.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

vazifesini icra eden Takvim-i Vekâyi'de yayımlanan,⁹⁰ hem de düşman tayyareleriyle yurdun dört bir yanına dağıtılan fetva beyannameleri de dinî öğelerin kullanıldığı psikolojik harp örneklerinden birini teşkil etmektedir.⁹¹

Düşman psikolojik harp uygulamalarına karşı Millî Mücadele Dönemi'nin ilk safhasından itibaren Kuvayımilliye tarafından lokal, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından da ülke genelini kapsayacak şekilde psikolojik harp yöntemlerine başvurulduğu ve mukavemet harekâtı aleyhinde yapılan olumsuz propagandaya, karşı propaganda ile mukabele edilmeye çalışıldığı görülmektedir.⁹²

İzmir'in işgalinden kısa bir süre sonra “*Ödemiş ve Havalisi Yiğit Ordusu Kumandanı Mehmet Tahir Bey*” imzasıyla Alaşehir'de 17'nci Kolordu Komutanlığı'na gönderilen bir yazıda, Manisa ile Salihli arasında düşmana karşı cephe oluşturmak ve halkı Millî Mücadele'ye destek olmaya teşvik etmek amacıyla hazırlanan beyannameleri dağıtmak üzere Postlu Mestan Efe'nin yüz zeybeği ile birlikte gönderildiğinin bildirilmesi bu durumun göstergelerinden biridir.⁹³ Emir Zabiti Rasim Bey imzasıyla 8 Haziran 1919 tarihinde 17'nci Kolordu Komutanlığı'na gönderilen şifreli bir telgrafta da; Rum propagandası nedeniyle mücadele hissini kaybetmiş ve Yunan askerine kucak açmayı kurtuluş çaresi olarak görmeye başlamış Kula'da Rum-Yunan propagandasının önüne geçerek halkı mücadeleye ikna etmek için beş kişiden mürekkep bir heyet oluşturulduğu bildirilmiştir.⁹⁴ Yine Kuzey Batı Anadolu'daki ayaklanma sürecinde Anzavur'un Kuva-

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

⁹⁰ Osman Akandere, “11 Nisan 1920 (1336) Tarihli Takvim-i Vekâyi'de Kuva-yı Milliye Aleyhine Yayınlanan Kararlar”, *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi* 24 (Kasım 1999-2003): 417-467.

⁹¹ Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, 194.

⁹² ATASE Arşivi, İSH-7/B Kataloğu, Kutu No: 327, Gömlek No: 5, Tarih: 17.10.1335.

⁹³ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 1, Belge No: 89, Tarih: 31.05.1335.

⁹⁴ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 89, Tarih: 08.06.1335.

Zeynel LEVENT

yı Muhammediye Komutanı unvanıyla Kuvayımilliye'yi işgal gücü gibi gösteren ve halkı Kuvayımilliye aleyhine hareket etmeye çağıran propaganda amaçlı beyannameler dağıtmasına karşın; Demirci Mehmet Efe'nin de Bursa-Biga-Karacabey-Gönen ve Balıkesir'de aynı usulle cevap vermesi kayda değer bir uygulamadır.⁹⁵ İstanbul Fetvası'na karşı, Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Müftü Rıfat (Börekeçi) Bey önderliğinde yirmi kişilik bir grup tarafından 16 Nisan 1920 tarihinde hazırlanarak, 19-22 Nisan 1920 tarihlerinde yayımlanan Ankara Fetvası da bahse konu karşı-propaganda örneklerinden biridir.⁹⁶

Batı Cephesi'nde psikolojik harp yöntemlerinin kullanılmasına düzenli ordunun kuruluşundan sonra da devam edilmiştir. Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Bey'in talebi doğrultusunda bastırılan 1.000 adet beyannameden otuz kadarı Kuva-yı Seyyare⁹⁷ efradından Eskişehirli

⁹⁵ Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, 431-434.

⁹⁶ Günay Çağlar, "Milli Mücadelede Fetvalar Olayına Değişik Bir Açıdan Bakış," *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 75. Yıl Özel Sayısı 11 (1999): 265-281.

⁹⁷ Milli Mücadele Dönemi'nin çete tipi harekâta/gerilla harbine en yakın örgütlenme biçimi olan Çerkez Ethem kumandasındaki Kuva-yı Seyyare, Kuva-yı Milliye birliklerinin en büyüğüdür. 1920 yılı Haziran ayı itibarıyla Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye'nin toplam mevcudunun 15 bin kişi olduğu anımsandığında, silahlı adam sayısı bazı kaynaklarda 5 bin, bazı kaynaklarda ise 6 bin olarak gösterilen Kuva-yı Seyyare'nin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Kurucusu Çerkez Ethem tarafından, çete değil; süvari ve hafif piyade kuvvetleri birlikteliği olarak tanımlanan Kuva-yı Seyyare, Türk ve Yunan konvansiyonel birlikleri arasındaki çarpışmalarda Yunan ordusunun geri bölgesini tutarak, düşmanı iki ateş arasında bırakma ve Yunan lojistik destek faaliyetlerini engelleme tarzında "gerilla harekâtı" icra ettiği gibi, "kontrgerilla harbi" olarak adlandırılacak ayaklanmaların bastırılması harekâtında da önemli yararlılıklar göstermiştir. Kuva-yı Seyyare ve Çerkez Ethem'in faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için bk. Zeki Sarıhan, *Çerkez Ethem'in İhaneti* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1984), 171; Yavuz Ercan, "Kuva-yı Milliye'nin Yapısı ve Niteliği Üzerinde Bir Tahlil", *İkinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1985), 233; Cemal Kutay, *Çerkez Ethem Dosyası*, Cilt: 2 (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1990), 265; Erol Toy, *Türk Gerilla Tarihi* (İstanbul: Yaz Yayınları, 2000), 281; Rauf Orbay, *Siyasi Hatıralar* (İstanbul: Örgün Yayınevi,

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

olanların ailelerine dağıtılmış, geri kalanların ise 14 Ocak 1921 tarihinde tayyare ile Kütahya, Porsuk, Gediz havalisine atılması planlanmıştır.⁹⁸

Kurtarma-Kaçırma Harekâtı

Dost askerî/sivil personel ile hasım için önem arz eden düşman şahsiyetlerin hasım kontrolündeki bölgelerden, dost unsurların kontrolündeki bölgelere geçirilmesi,⁹⁹ olarak tanımlanabilecek olan kurtarma-kaçırma harekâtına Millî Mücadele Dönemi'nde sıklıkla başvurulmuştur. Bu dönemde icra edilen kurtarma-kaçırma harekâtlarında “Karakol Cemiyeti”¹⁰⁰ ve bu cemiyetin mensuplarından Şeyh Ata Efendi'nin kontrolündeki “Özbekler Tekkesi”nin ön plana çıktığı görülmektedir.¹⁰¹

Karakol Cemiyeti'nin etkili olduğu kurtarma-kaçırma harekâtlarının en başarılı örneklerinden biri Enver Paşa'nın amcası Halil (Kut) Paşa'nın

2005), 117; Barış Metin, “Şükrü Nail'in (Soysal) Hatıralarında Kuvayı Seyyare Müfrez Kumandanı Parti Pehlivan”, *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Millî Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu*, Cilt: I. yay.haz. Arzu Güvenç, Murat Saygın (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2014), 35-48; Benjamin C.Fortna, *Kuşçubaşı Eşref: Efsane Teşkilat-ı Mahsusa Subayının Hayatı*, çev. Selçuk Uygur (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), 72-74; BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 493, Gömlek No: 80, Tarih: 30.07.1331; BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 496, Gömlek No: 66, Tarih: 25.08.1331. Millî Mücadele Dönemi'nin ilk döneminde mukavemet harekâtına önemli katkılarda bulunan Çerkez Ethem ve kardeşleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti arasındaki bağ; mücadelenin yöntemine dair fikir ayrılıkları, Çerkez kardeşlerin konvansiyonel orduya geçişe direnç göstermeleri ve en nihayetinde başarısız Gediz Taarruzu nedeniyle tamamen kopmuş, Çerkez Ethem 29 Aralık 1920 tarihinde asi ilan edilmiştir. Detaylı bilgi için bk. ATASE Arşivi, İSH-11/B Kataloğu, Kutu No: 709, Gömlek No: 69, Tarih: 29.12.1336.

⁹⁸ ATASE Arşivi, İSH-11/B Kataloğu, Kutu No: 695, Gömlek No: 139, Tarih: 14.01.1337.

⁹⁹ Erensu vd., *Gayri Nizami Harp*, 27.

¹⁰⁰ Erdal İlter, *Millî İstihbarat Teşkilâtı Tarihçesi* (Ankara: MİT Müsteşarlığı, 2002), 12.

¹⁰¹ M.Baha Tanman, “Özbekler Tekkesi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 34 içinde, (İstanbul: TDV, 2007), 123-124.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

Zeynel LEVENT

kaçırılmasıdır.¹⁰² Bilindiği üzere Birinci Cihan Harbi'nin sonlarına doğru Gence ve Bakü'ye ulaşan Türk birlikleri Kafkas Harekâtı'nda etkili olmuş; ancak Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince buralardan çekilmek zorunda kalmışlardır. Halil Paşa bu süreçte İstanbul'a gelmiş ve tutuklanarak Bekirağa Bölüğü'ne atılmıştır.¹⁰³ Harbiye Nezareti'nin arkasına tesadüf eden iki katlı bu taş binada tutuklu bulunduğu dönemde Halil Paşa'nın kurtarılmak/kaçırılmak istenmesinin iki temel gerekçesi vardır. Bunlardan ilki, İngilizler'in baskısıyla divan-ı harp vasıtasıyla yapılacak göstermelik bir yargılama sonrasında Halil Paşa'nın idama mahkûm edileceği yönündeki beklentidir.¹⁰⁴ İkinci etken ise Halil Paşa'nın Karakol Cemiyeti vasıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'dan almış olduğu talimattır. Bahse konu talimatta Mustafa Kemal Paşa, Halil Paşa'nın hapisshaneden çıkar çıkmaz Anadolu'ya geçmesini ve İzmir Cephesi Komutanlığını uhdesine almasını istemiş ve bu amaçla ilgililere gerekli emirlerin verildiğini bildirmiştir.

Halil Paşa'nın hapisshaneden kaçırılmasına genç subaylar Şadi, Ziya ve Reşat Beyler aracılık etmiştir. Bu personelin katkısıyla, önceden tedarik edilmiş olan inzibat elbiseleri giyilerek hapisshaneden firar edildikten sonra, Beyazıt Meydanı'nda Karakol Cemiyeti mensuplarından üsteğmen Naci Bey ile buluşulmuş, buradan sandalla karşı kıyıda Selimiye'ye çıkmıştır. Karaya çıktıktan sonra Çolak İbrahim Bey ile buluşulmuş ve karayoluyla devam eden yolculuk sonrasında Çamlıvar civarında Yahya Kaptan ile bir araya gelinmiştir. Eskişehir'e gitmek için burada bir hafta kadar beklenilmiş,

¹⁰² Kâzım (Karabekir) Paşa'nın günlüğünden, Halil Paşa'nın firar ettiğine dair haberin kendisine 9 Ağustos 1919 tarihinde ulaştırıldığı anlaşıldığından, bahse konu kurtarma-kaçırma harekâtının Ağustos ayının ilk günlerinde gerçekleştirilmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Detaylı bilgi için bk. Kâzım Karabekir, *Günlükler (1906-1948)*, Cilt: 1, haz. Yücel Demirel (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009), 615-616.

¹⁰³ Volkan Marttin, "Halil Paşa'nın Hatıralarının Tarihi Kıymeti", *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi* XXXIII/1 (2018): 69-81.

¹⁰⁴ Ali Fuat Cebesoy, *Moskova Hatıraları (22/11/1920-2/6/1922)* (İstanbul: Vatan Neşriyatı, 1955), 131.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

bu esnada Karakol Cemiyeti'nden Kara Vasıf Bey ile görüşülmüş ve Mustafa Kemal Paşa'nın Halil Paşa için yeni emrinin Sivas'a doğru ilerleyerek, kendisiyle orada buluşması olduğu iletilmiştir. Halil Paşa, yanında Küçük Talat ve Karaaslan Çetesi'nden on beş kadar çete mensubu olduğu halde kayıkla İzmit Körfezi'ni aşmış, bir müddet Yenişehir civarında beklemiş ve bu esnada bir jandarma müfrezesi ile çarpışmak zorunda kalmıştır.¹⁰⁵ Bu olayla alakalı bazı detayları 56'ncı Fırka Komutanı Bekir Sami (Günsav) Bey'in 27 Ağustos 1919 tarihinde Bursa'dan Harbiye Nezareti'ne çektiği şifreli telgrafta bulmak mümkündür. Bahse konu telgrafta Bekir Sami Bey, 25 Ağustos 1919 akşamı silahlı bir çetenin (Karaaslan Çetesi)¹⁰⁶ İznik'in 8 kilometre güneydoğusuna geldiğinin haber alındığını, bu ihbar üzerine 26 Ağustos 1919 sabahı bölgeye bir jandarma müfrezesi gönderildiğini, çıkan çatışmada çete üyelerinden yakalananlarla yapılan tahkikat neticesinde Halil Paşa, Küçük Talat ve üsteğmen Şadi Bey'in de çete ile beraber olduklarının öğrenildiğini bildirmiştir.¹⁰⁷

Aslında olay tam olarak böyle gerçekleşmemiştir. Gerçek, Karaaslan Çetesi içinde Halil Bey ve rüfekasının olduğunun anlaşılması üzerine kaçışlarına müsaade edilmiş olmasıdır. Halil Paşa'nın kaçışından sonra İtilaf Devletleri temsilcilerinin sert notalar vererek İstanbul Hükümeti'ni

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

¹⁰⁵ Taylan Sorgun, *İttihat ve Terakki'den Cumhuriyet'e Bitmeyen Savaş: Halil Paşa* (İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2003), 191-210.

¹⁰⁶ Karaaslan Çetesi'nin başındaki Aslan Kaptan Makedonya'da Bulgarlarla çete harbi yapmış, Teşkilât-ı Mahsusa Reisi Süleyman Askeri Bey'le birlikte Osmancık Taburu ile Basra'ya gitmiş ve orada müfrezeye komutanlığı vazifesi üstlenmiş tecrübeli bir gerilladır. Milli Mücadele'nin başlarında Yeniköy civarında eşkıyalık yapıp, kaçak yaşayan Aslan Kaptan ve çetesi Fahri (Can) Bey tarafından Milli Mücadele saflarına çekilmiş ve Türk halkına zulüm yapan Yeniköylü çetelere karşı Karaaslan Çetesi ile bir nevi "*Seyyar Bekçi Teşkilatı*" kurularak halkın can ve mal güvenliği sağlanmıştır. Detaylı bilgi için bk. Fahri Can, "Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu?," *Yakın Tarihimiz Dergisi*, Cilt: 1, 13 (1962): 394-395.

¹⁰⁷ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2 ve 3, Belge No: 50, Tarih: 27.08.1335.

Zeynel LEVENT

sıkıştırması üzerine Bekir Sami Bey gerek İstanbul Hükümeti'ni, gerekse İtilaf Devletleri'ni oyalamak adına bu telgrafi çekmiştir.¹⁰⁸ Bu olaydan bir süre sonra Halil Paşa, Albay Bekir Sami Bey'e ulak vasıtasıyla gönderdiği bir mektupla, bir süre Bursa'da kalarak millî teşkilatla uğraşmak istediğini, beraberindeki otuz-kırk kadar çete mensubuyla birlikte köyleri teşkilatlandırmak, çapulcuları ve Rum çetecileri tenkil etmek, millî maksat için çalışmak arzusunda olduğunu söylediye de, bu talep Albay Bekir Sami Bey tarafından kabul görmemiştir.¹⁰⁹ Bunun üzerine Halil Paşa, Bilecik-Eskişehir-Ankara üzerinden Sivas'a hareket etmiş, Çermik'te Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüş ve Doğu Cephesi'ne görevlendirilmiştir.¹¹⁰ Bu görev kapsamında Halil Paşa, Moskova'dan silah, teçhizat ve mühimmat temin ederek, bunları Karadenizli takacılarla Anadolu'ya ulaştırmak suretiyle Millî Mücadele'ye katkı sağlamıştır.¹¹¹

Sonuç

Zorunluluktan kaynaklanan örgütlü savunma ve korunma güçleri olarak görülebilecek olan Kuvayımilliye, Batı Cephesi'nde İtilaf Devletleri konvansiyonel birliklerine karşı yerleşim merkezleri dışından icra edilen akın, baskın, pusu, sabotaj gibi "gerilla harbi" uygulamalarına başvurmuş, tedhiş faaliyetlerinde bulunan azınlıklar ile Millî Mücadele'ye karşı olan ayrılıkçı gruplara karşı "kontrgerilla harbi" vermiş ve son derece başarılı "kurtarma-kaçırma harekâtı" örnekleri sergilemiştir. Gayrinizami harp millî seviyede planlamayı zorunlu kılan ve birçok kişi/kurumun müşterek çabasını gerektiren bir harp türü olduğundan, bu cephedeki

¹⁰⁸ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1994), 154.

¹⁰⁹ TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 108, Tarih: 10.09.1335.

¹¹⁰ Sorgun, *İttihat ve Terakki'den Cumhuriyet'e*, 191-210.

¹¹¹ Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, 203-204.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

mücadele hükümet çapında yürütülen “*psikolojik harp*” uygulamaları ve konvansiyonel ordu birlikleriyle de desteklenmiştir.

Millî Mücadele'nin motivasyon kaynağı İtilaf Devletleri'nin haksız işgalleri ve Türk halkının Anadolu'dan başka gidecek toprağı bulunmamasıdır. Bu son kalenin savunulması sırasında gayrinizami harp uygulamalarına başvurulması ise bir “*tercih değil; zorunluluk*”tur. Mondros Mütarekesi'nin getirdiğı dayatmalar ve düzenli ordu birliklerinin yetersizliğine bir de halkın yıllardır süren harplerin etkisiyle içine düştüğü sıkıntılar eklenince gayrinizami harbe başvurmaktan başka çare kalmamıştır. Bu dönemde yaşananlardan hoşnut olmayan mücadeleciler bir halk ve onları örgütleme yeteneğine sahip askerî-siyasi birikime sahip politik elitin bir araya gelmesi gayrinizami harbin başlamasına yetmiştir. Bahse konu politik elitin en önemli simalarından biri Mustafa Kemal Paşa'dır. Millî Mücadele Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçişinden önce başlamış olmakla birlikte; politik hedefi belirleyen ve yerel mukavemet öbeklerini bir araya getirerek örgütleyen kişinin Mustafa Kemal Paşa olduğuna şüphe yoktur.

Sonuç olarak Batı Cephesi'nde modern gayrinizami harp teorisinin hemen tüm harekât türlerinin uygulama alanı bulduğu ve bazı aksaklıklara rağmen genel itibariyle başarılı olduğu değerlendirilmesinde bulunulabilir. Özellikle askerî gücün yetersiz olduğu bir dönemde başvurulmuş gayrinizami harp yöntemiyle; İtilaf Devletleri ordularının kendilerine müzahir grupları da kullanarak başlattığı işgal harekâtının yavaşlatıldığı, bu esnada bir yandan İtilaf Devletleri orduları yıpratılıp zayıf düşürülürken, diğer yandan da düzenli ordunun kurulması için ihtiyaç duyulan zamanın kazandırıldığı, hatta düzenli ordu yapılanmasına geçtikten sonra da “*Demirci Akıncıları*” örneğinde olduğu üzere Yunan ordusunun yan ve gerilerinde gayrinizami harbe devam edildiği söylenebilir.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

Zeynel LEVENT

KAYNAKÇA

Arşivler

I- İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşiv Belgeleri (*British Documents on Foreign Affairs*)

“Kemalist Movement in Anatolia”, High Commission in İstanbul, *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print*, Series: B (Turkey, İran, and the Middle East 1918-1939), Vol.: I (15 May 1919).

“National Movement in Anatolia”, High Commission in İstanbul, *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print*, Series: B (Turkey, İran, and the Middle East 1918-1939), Vol.: I (12 November 1919).

II- Milli Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (*Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Arşivi*)

İSH-1 Kataloğu, Kutu No: 18, Gömlek No: 54, Tarih: 05.07.1335.

İSH-7/B Kataloğu, Kutu No: 327, Gömlek No: 5, Tarih: 17.10.1335.

İSH-8/B Kataloğu, Kutu No: 439, Gömlek No: 123, Tarih: 19.02.1336.

İSH-11/A Kataloğu, Kutu No: 672, Gömlek No: 70, Tarih: 28.06.1336.

İSH-11/B Kataloğu, Kutu No: 695, Gömlek No: 139, Tarih: 14.01.1337.

İSH-11/B Kataloğu, Kutu No: 709, Gömlek No: 69, Tarih: 29.12.1336.

İSH-14/A Kataloğu, Kutu No: 972, Gömlek No: 9, Tarih: 18.05.1336.

İSH-14/B Kataloğu, Kutu No: 945, Gömlek No: 89, Tarih: 11.12.1336.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

III- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 35, Gömlek No: 50, Tarih: 27.06.1338.

BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 34, Gömlek No: 81, Tarih: 20.06.1338.

BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 14, Gömlek No: 66, Tarih: 29.12.1338.

BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 42, Gömlek No: 44, Tarih: 11.09.1338.

BOA, DH.EUM.SSM., Dosya No: 42, Gömlek No: 17, Tarih: 20.08.1338.

BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 8, Gömlek No: 105, Tarih: 19.08.1337.

BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 39, Gömlek No: 41, Tarih: 08.08.1338.

BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 35, Gömlek No: 50, Tarih: 27.06.1338.

BOA, DH.HMŞ., Dosya No: 2, Gömlek No: 7, Tarih: 24.02.1335.

BOA, DH.İ.U.M., Dosya No: 12, Gömlek No: 2, Tarih: 26.06.1338.

BOA, DH.İ.U.M., Dosya No: 20, Gömlek No: 14, Tarih: 27.08.1338.

BOA, DH.İ.U.M., Dosya No: 20, Gömlek No: 14, Tarih: 26.12.1339.

BOA, KMS., Dosya No: 52, Gömlek No: 86, Tarih: 04.10.1337.

BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 493, Gömlek No: 80, Tarih: 30.07.1331.

BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 496, Gömlek No: 66, Tarih: 25.08.1331.

BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 640, Gömlek No: 137, Tarih: 08.08.1335.

BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 641, Gömlek No: 26, Tarih: 10.08.1335.

BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 642, Gömlek No: 25, Tarih: 17.08.1335.

BOA, DH.ŞFR., Dosya No: 645, Gömlek No: 86, Tarih: 06.09.1335.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

Zeynel LEVENT

IV- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0, Kutu: 10, Gömlek: 59, Sıra No: 8, Tarih: 10.02.1929.

BCA, Fon Kodu: 30-18-1-1, Kutu: 6, Gömlek: 51, Sıra No: 4, Tarih: 09.09.1336.

V- Türk Tarih Kurumu (TTK) Arşivi

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 1, Belge No: 89, Tarih: 31.05.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 1, Belge No: 116, Tarih: 04.06.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 89, Tarih: 08.06.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 108, Tarih: 10.09.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 169, Tarih: 27.10.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 227, Tarih: 02.11.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 229, Tarih: 02.11.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 308, Tarih: 11.11.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 304, Tarih: 12.11.1335.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2, Belge No: 457, Tarih: 30.11.1335.

TTK Arşivi, Bekir Sami Koleksiyonu, Dosya No: 2 ve 3, Belge No: 50, Tarih: 27.08.1335.

Amerikan Ordu Talimnamesi

Department of the Army Field Manual (FM) 31-21, *Guerilla Warfare and Special Forces Operations*, Washington: Headquarters, 1961.

Araştırma ve Tetkik Eserler

Akandere, Osman. "11 Nisan 1920 (1336) Tarihli Takvim-i Vekâyi'de Kuvayımilliye Aleyhine Yayınlanan Kararlar", *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi* 24 (Kasım 1999-2003): 417-467.

Aker, M.Şefik. *57'nci Tümen Aydın Millî Mücadelesi (1918-1920)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006.

(Aker), M.Şefik. "İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cıdali", *104 Sayılı Askeri Mecmua* 45 (1937), İstanbul: Askeri Matbaa.

Akıncı, İbrahim Ethem. *Demirci Akıncıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1978.

Akyol, M.Cihat. *Gayri Nizami Harp*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1970.

Akyol, M.Cihat. *Kontrgerilla*. Ankara: Şafak Matbaası, 1990.

Albay Büjak. *1918-1922 Yunan Ordusunun Seferleri (113 Sayılı Askeri Mecmua Lâhikasıdır)*, çev. İbrahim Kemal. İstanbul: Askeri Matbaa, 1939.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

Zeynel LEVENT

Apak, Rahmi. *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.

Aralov, Semiyon İvanoviç. *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları*, çev. Hasan Âli Ediz. İstanbul: Burçak Yayınevi, 1967.

Arıkan, Zeki. "İzmir Basını'nın Mütareke ve İşgal Günleri", *İşgal'den Kurtuluş'a İzmir içinde*, İhlas Gazetecilik, 2007.

Atatürk'ün Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri. Ankara: Harita Genel Müdürlüğü, 1982.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt: I-III (Açıklamalı Dizin ile). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006.

Aybek, Selçuk. *Kurtuluş Namlunun Ucunda*. Ankara: İnkılâp Kitabevi, 2006.

Aydinel, Sıtkı. "Güneybatı Anadolu'da Kuvayımillîye Harekâtı." Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1988.

Bayar, Celal. *Ben de Yazdım: Milli Mücadele'ye Giriş, Cilt: 6-7*. İstanbul: Medya Ofset, 1997.

Belen, Fahri. *Türk Kurtuluş Savaşı: Askeri, Siyasi ve Sosyal Yönleriyle*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.

Berber, Engin. *Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.

Boot, Max. *Görünmeyen Ordular: Gerilla Tarihi*, çev. Fethi Aytuna. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2014.

Can, Fahri. "Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu?", *Yakın Tarihimiz Dergisi, Cilt: 1*, 13 (1962): 394-395.

Cebesoy, Ali Fuat. *Moskova Hatıraları (22/11/1920-2/6/1922)*. İstanbul: Vatan Neşriyatı, 1955.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

Çağlar, Günay. “Milli Mücadelede Fetvalar Olayına Değişik Bir Açıdan Bakış”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 75. Yıl Özel Sayısı 11 (1999): 265-281.

Çalışkan, Ferhat. “ABD Doktrinlerinde Düzensiz Savaş Kavramının İncelenmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı, 2014.

Çerkes Ethem. Çerkes Ethem'in Anıları. İstanbul: Güniz Basımevi, 1962.

Çiçek, Rahmi. “Milli Mücadelede Ermeni-Rum-Yunan İttifakı'nın Anadolu Basınındaki Yankıları”, *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi* 2, 6 (1990): 295-306.

Dirier, Ayten. “İstanbul-Anadolu Mücadelesi ve Kuvayı İnzibatiye.” Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1992.

Duran, Mustafa. *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.

Erensu, Mükerrerem vd. *Gayri Nizami Harp*. İstanbul: Harb Akademileri Basımevi, 1968.

Ercan, Yavuz. “Kuvayımilliye'nin Yapısı ve Niteliği Üzerinde Bir Tahlil”, *İkinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1985: 229-239.

Ergil, Doğu. *Milli Mücadele'nin Sosyal Tarihi*. Ankara: Çağ Matbaası, 1981.

Esengil, Kenan. *Milli Mücadele'de İç Ayaklanmalar*. İstanbul: Ağrı Yayınları, 1975.

Fortna, Benjamin C. *Kuşçubaşı Eşref: Efsane Teşkilat-ı Mahsusa Subayının Hayatı*, çev. Selçuk Uygur. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

Günsav, Bekir Sami. *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, haz. Muhittin Ünal. İstanbul: Cem Yayınevi, 1994.

Güven, Zühtü. *Anzavur İsyanı*. İstanbul: Aydınlık Matbaası, 1948.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

Zeynel LEVENT

Harb Tarihi Vesikaları Dergisi 7 (Mart 1954), (Genelkurmay Basımevi, Vesika No: 143)

Harb Tarihi Vesikaları Dergisi 18 (1956), (E.U. Basımevi, Vesika No: 452)

Harb Tarihi Vesikaları Dergisi 56 (Haziran 1966), (Genelkurmay Basımevi, Vesika No: 1286)

Heilbrunn, Otto. *Düşman Gerisinde Harp*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1974.

İlgürel, Mücteba. *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*. İstanbul: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.

İlter, Erdal. *Milli İstihbarat Teşkilâtı Tarihçesi*. Ankara: MİT Müsteşarlığı, 2002.

İstiklâl Harbi'nde Demirci Akıncıları (Gerilla), der. Baki Vandemir. İstanbul: Askeri Matbaa, 1936.

Jaeschke, Gotthard. *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, çev. Cemal Köprülü. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1971.

Kansu, Mazhar Müfit. *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Cilt: I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986.

Karabekir, Kâzım. *Günlükler (1906-1948), Cilt: 1*, haz. Yücel Demirel. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.

Köylü, Murat. "Milli Mücadele Döneminde Türk-Yunan Lojistik Sisteminin Karşılaştırılması," *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2016): 65-90.

Kutay, Cemal. *Çerkes Etem Hadisesi: Kendi Hatıralarıyla*. İstanbul: Türkiye Ticaret Matbaası, 1955.

Kutay, Cemal. *Çerkez Ethem Dosyası, Cilt: 2*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1990.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

Marttin, Volkan. "Halil Paşa'nın Hatıralarının Tarihi Kıymeti," *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi* XXXIII/1 (2018): 69-89.

Mert, Özcan. "Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler," *Belleten* 56, 215-217 (1992): 847-956.

Metin, Barış. "Şükrü Nail'in (Soysal) Hatıralarında Kuvayı Seyyare Müfreze Kumandanı Parti Pehlivan," *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu*, *Cilt: I. yay.haz.* Arzu Güvenç, Murat Saygın. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2014: 35-50.

"Milli Mücadele", *Yeni Türk Ansiklopedisi*, *Cilt: 6* içinde, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1985.

Orbay, Rauf. *Siyasi Hatıralar*. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2005.

Özalp, Kâzım. *Millî Mücadele (1919-1922)*, *Cilt: I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Özel Harp (Gayri Nizami Harekât-Gayri Nizami Harekâta Karşı Koyma-Psikolojik Harekât). İstanbul: Kara Harp Akademisi Yayını, [t.y.].

Piao, Lin. *Yaşasın Halk Savaşının Zaferi*, çev. Süleyman Ege. Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1968.

Sander, Oral. *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi, 1993.

Sarihan, Zeki. *Çerkez Ethem'in İhaneti*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1984.

Selek, Sabahattin. *Milli Mücadele-I: Anadolu İhtilali*. İstanbul: Burçak Yayınevi, 1966.

Shaw, Stanford J. "Türk İstiklâl Harbi", *Türkler Ansiklopedisi*, *Cilt: 15* içinde, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002: 849-893.

Sofuoğlu, Adnan. *Kuvayımilliye Dönemi'nde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1994.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

Zeynel LEVENT

Sorgun, Taylan. İttihat ve Terakki'den Cumhuriyet'e Bitmeyen Savaş: Halil Paşa. İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2003.

Steinhaus, Kurt. *Atatürk Devrimi Sosyolojisi, Cilt: I*, çev. Necdet Sander. İstanbul: Yeni Gün Basın ve Yayıncılık, 1999.

Süvari Yüzbaşı Ahmed. *Türk İstiklâl Harbi Başında Milli Mücadele*, yay. İsmail Aka vd. İzmir: Akademi Kitabevi, 1993.

Tanman, M.Baha. "Özbekler Tekkesi", İslâm Ansiklopedisi, *Cilt: 34* içinde, İstanbul: TDV, 2007, 121-124.

Tansu, Samih Nafiz. İki Devrin Perde Arkası, anlatan: Hüsametdin Ertürk. İstanbul: Pınar Yayınevi, 1964.

Topallı, Osman Fikri. *Müdafa-i Hukuk ve İstiklâl Harbi Tarihlerinde Giresun: Milli Mücadele Günlerinden İzler, Notlar, İntibalar*, haz. Veysel Usta ve Mustafa Çulfaz. Trabzon: Serander Yayınevi, 2017.

Toy, Erol. *Türk Gerilla Tarihi*. İstanbul: Yaz Yayınları, 2000.

Turan, Mustafa. *Yunan Mezalimi: İzmir, Aydın, Manisa, Denizli (1919-1923)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2014.

Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi: Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne, 2. Kitap*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Cilt: II, 1. Kısım, yay.haz. Hakkı Güvendik. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1963.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Cilt: II, 2. Kısım, yay.haz. Tefik Ercan. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1991.

Türsan, Nurettin. *Atatürk'ün Türk Kurtuluş Savaşı Stratejisi*. Ankara: ATASE Birinci Askeri Tarih Semineri Yayınları, 1983.

Uğurlu, Nurer. *Kuvayı Seyyare*. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2007.

Kuvayımilliye'nin Uyguladığı Gayrinizami Harp Stratejileri

Vural, Cahit. *Gerilla'ya Giriş*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1971.

Yamak, Kemal. *Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler*. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2006.

Yaman, Ahmet Emin. "Milli Ordudan Düzenli Orduya," *A.Ü. TİTE Atatürk Yolu Dergisi*, 2, 6 (1990): 377-401.

Yaşar, Hakan. "II. Meşrutiyet'in İlanından Yunan İşgaline Batı Anadolu'da Eşkîyalık (1908-1919)." Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2015.

Yetim, Fahri. "Milli Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları," *Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 13, (2011): 54-69.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
335-375

Millî Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesinde Cumhuriyet, Cihan İnkılabı ve Millî Komünizm Meseleleri (*)

The Issues of Republic, World Revolution, and National Communism in the Newspaper *Anadolu'da Yeni Gün* during the Turkish National Struggle

Mukaddes CANPOLAT()**

Öz

Anadolu'da Yeni Gün gazetesi Milli Mücadele yıllarında Hakimiyet-i Milliye gazetesinden sonra TBMM'nin sözcülüğünü yapmış Ankara'daki ikinci gazetedir. Gazete, Yeni Gün adıyla Yunus Nadi (Abaloğlu) Bey yönetiminde 2 Eylül 1918'de İstanbul'da yayın hayatına başlamıştır. 10 Ağustos 1920'den itibaren Ankara'da Anadolu'da Yeni Gün adıyla yayını sürdürmüş, 8 Mayıs 1924'ten itibaren ise İstanbul'da Cumhuriyet adıyla yayımlanmıştır. Anadolu'da Yeni Gün gazetesi Ankara'daki yayın hayatı boyunca bazı ana temalar üzerinde odaklanmıştır. Bu temaların başında halk idaresi, halk hükümeti ve Cumhuriyet kavramları gelmektedir. Gazete bu temaları destekleyen bir yayın çizgisi izlemiştir. Bir diğer temel tema Milli Mücadele yıllarında BMM ve Sovyet Rusya arasında yakınlaşan ilişkiler nedeniyle Bolşeviklik, millî komünizm olmuş ve gelecekte Türk devletinin benimseyebileceği anlayış olarak "Şark Menşevikliği" kavramı önerilmiştir. Şark Meselesi, Anadolu'da Yeni Gün'de öne çıkan bir diğer temadır.

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 07.08.2020 Kabul Tarihi: 03.09.2020

(*) Bu makale, Doç. Dr. Hadiye Yılmaz Odabaşı danışmanlığında hazırlanan Üsküdar Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü mezuniyet projesinden üretilmiştir.

(**) Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi. E-posta: canpolatmukaddes@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1543-2845>

Mukaddes CANPOLAT

Anahtar Kelimeler: Anadolu'da Yeni Gün, Şark Meselesi, Milli Mücadele, Yunus Nadi, Bolşevizm.

Abstract

The newspaper *Anadolu'da Yeni Gün* was the second mouthpiece of the Grand National Assembly of Turkey (TBMM) in Ankara after "Hâkimiyet-i Milliye" during the Turkish National Struggle. The newspaper started its publication life on 2 September 1918 under the direction of Yunus Nadi (Abalıoğlu) with the name "Yeni Gün" in İstanbul. After 10 August 1920, it continued its publication life as "Anadolu'da Yeni Gün" in Ankara, and after 8 May 1924 its was published with the name "Cumhuriyet" in İstanbul. The main subjects *Anadolu'da Yeni Gün* focused on in Ankara were the concepts of public administration, public government and republic. The newspaper followed a publication line supporting these concepts. Because of the close relationship between the Grand National Assembly (BMM) and Soviet Russia during the National Struggle, other subjects explored by the newspaper have been Bolshevism and national communism. The newspaper suggested that "Oriental Menshevism" could be adopted by the Turkish state as a policy in the future. Another featured subject was "Eastern Question" in *Anadolu'da Yeni Gün*.

Keywords: *Anadolu'da Yeni Gün*, Eastern Question, National Struggle, Yunus Nadi, Bolshevism.

Giriş

Anadolu'da Yeni Gün gazetesi Milli Mücadele yıllarında *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinden sonra TBMM'nin sözcülüğünü yapmış Ankara'daki ikinci gazetedir. *Anadolu'da Yeni Gün* adını almadan önceki adıyla Yeni Gün gazetesi, kurucusu Yunus Nadi (Abalıoğlu) Bey¹ Galatasaray Sultanisi'nde amatör gazeteci olarak mesleğe adım atmıştır. 1898'de Malumat gazetesinde çalıştıktan sonra 1910 yılında İttihat ve Terakki Fırkası'nın Selanik'te yayınladığı "Rumeli" gazetesinin başyazarı olmuştur. Böylelikle 1912 yılında İttihat ve Terakki bünyesindeki siyasi hayatına

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ceren Çıkmın, "Yeni Gün Gazetesi (1918-1923)" (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2007).

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

başlamış oldu. Yeni Gün gazetesi Yunus Nadi yönetiminde yayın hayatına 2 Eylül 1918'de İstanbul'da başlamıştır. 24-27 Ocak 1919 ve 11-22 Şubat 1919 tarihlerinde kapatılmış ve Eski Gün adıyla yayını sürdürmüştür. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra 27 Mart 1919-11 Ekim 1919 tarihleri arasında Yunus Nadi Bey İtilaf Devletleri tarafından tutuklanarak Bekir Ağa Bölüğü'ne götürülmüştür. Bu tarihlerde *Yeni Gün* gazetesi yayımlanamamıştır. 11 Ekim 1919'da yayımına yeniden başlanan gazete İstanbul'un 16 Mart 1920'de İtilaf kuvvetleri tarafından resmen işgal edilmesi üzerine matbaası bazılmış ve yayını sona erdirilmiştir. 21 Mart'ta gazete yeniden yayımına başlamış ve 11 Nisan'da Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kapatılmasından sonra 12 Nisan 1920'de yayımına son vermiştir. Yunus Nadi Ankara'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılmış ve gazetenin yayını da Ankara'da sürdürmüştür. Yunus Nadi Bey Anadolu'da yalnız *Yeni Gün* gazetesiyle değil aynı zamanda Anadolu Ajansı'nın faaliyetleriyle de ilgilenmiştir. 10 Ağustos 1920'den itibaren yayınlanmaya tekrar başlanan gazetenin adı *Anadolu'da Yeni Gün* olmuştur. Sakarya Savaşı günlerinde *Anadolu'da Yeni Gün* Kayseri'ye taşınmış olduğundan 1 Eylül 1921-7 Ekim 1921 tarihleri arasında gazete buradan çıkarılmıştır. Yunus Nadi Bey Millî Mücadele döneminde Yeşil Ordu, M. Kemal Paşa'nın kurdurduğu Türkiye Komünist Fırkası, Halk Zümresi içerisinde bulunarak hem siyasî alanda hem yayın hayatında faaliyet göstermiştir. 22 Kasım 1921'de yeniden Ankara'ya dönen gazete, 8 Mayıs 1924'den itibaren Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle İstanbul'a taşınmış ve günümüze kadar *Cumhuriyet* adıyla yayını sürdürmüştür.² Yunus Nadi Bey 1943 yılına kadar sürdürdüğü milletvekilliği görevinden sonra meclis dışı kalmış ve 28 Haziran 1945'te tedavi gördüğü Cenevre'de vefat etmiştir.

Bu çalışmada *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinin 10 Ağustos 1920-20 Ağustos 1922 tarihleri arasındaki başyazıları incelenerek öne çıkan

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
377-409

² Çıkn, "Yeni Gün Gazetesi (1918-1923)," 17-18.

Mukaddes CANPOLAT

konular betimlenmeye çalışılmıştır. Böylece Milli Mücadele yıllarında gazetenin ana yöneliminin tespiti amaçlanmıştır.

Halk İdaresi-Halk Hükümeti Anlayışından Cumhuriyet İdaresine

İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgalinin ardından dağıtılan Meclis-i Mebusan, Kuvayı Milliye mensuplarını da içinde barındıran ve Anadolu'nun dayandığı esası yani Misak-ı Milli'yi kabul eden meşrutî bir Osmanlı meclisi idi. 16 Mart 1920'deki bu işgal, durumun vahametini gözler önüne serdiği kadar Anadolu'nun yegâne meşru karar mercii olmasının da önünü açmıştır. Zaten payitahta yönelik bir işgalin gerçekleşeceğini öngören Mustafa Kemal Paşa İstanbul'daki meclisin dağıtılmasıyla Ankara'da yeni bir meclisin açılması çalışmalarına başlamıştır. 23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi "Hakimiyet bilâ kaydü şart milletindir" düsturunu benimseyerek, kabul edilen yasalarla Meclis başkanının padişahın vekili olmadığı belirtilmiş ve aslında 29 Ekim 1923 tarihinden önce fiilen cumhuriyet idaresine geçilmiştir.³ Ancak o günlerde Ankara'da doğan bu çocuğun adının söylenmesinde tereddüt yaşanarak cumhuriyet idaresi adı telaffuz edilmemektedir.⁴ Böyle bir ortamda *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinin başyazılarındaki başlıca kaygılardan biri, idare sorunu ve rejimin adının konulmasının teşvik edilmesi yönünde gelişmiştir. Anadolu'da Yeni Gün gazetesinin

³ Selçuklu idaresinin parçalanması sonrasında Ankara'da Ahiler bir cumhuriyet kurmuşlardır. Atatürk de 6 Mayıs 1924'te Yunus Nadi'yle yaptığı söyleşide Ankara'yı tarih kitaplarında bir cumhuriyet merkezi olarak gördüğünü ifade etmiştir. Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003) C.16 s. 259.

⁴ 29 Ekim 1923'teki Halk Fırkası'nın gerçekleştirdiği grup toplantısında Teşkilat-ı Esasiye'de yapılacak değişiklik için Abdurrahman Şeref Bey "(...) Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir dedikten sonra, kime sorarsanız sorunuz, bu Cumhuriyet'tir. Doğan çocuğun adıdır. Ama bu ad, bazılarına hoş gelmezmiş, varsın gelmesin." diyerek cumhuriyeti 23 Nisan 1920'de başlayan bir olgu olarak görmüştür. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2017) 582-583.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

başyazılarında bu minvalde ele alınan konuların başında “Halk İdaresi Prensibi” gelmektedir. Anadolu'da Yeni Gün'ün bu idare anlayışında Bolşevik Rusya örneğini dikkate aldığı görülmektedir. Anadolu'da Yeni Gün'e göre idarenin halka dayandırılması, halk hükümetinin kurulması, meslekî temsilin gerçekleştirilmesi Batı'nın kapitalist ideolojisine değil “Cihan İnkılabı”nın temsilcilerinden biri olan Bolşevik Rusya'ya benzer (aynı değil) bir halkçı idare anlayışına dayanmaktadır. Yunus Nadi'nin 26 Ağustos 1920 tarihli “İdarede Halka Rücu Etme İhtiyacındayız” başlıklı yazısı halka dayanan idare konusunda mevcut tereddütlere cevap veren bir yazı olma iddiasına sahiptir. Halkın o gün hükümeti nasıl gördüğü, idarenin nasıl halka yabancılaştığı, halk idaresinin aslında Osmanlı'da mevcut olduğu gibi konulara verdiği yanıtlar, halkçı idare için bir ikna aracı olmuştur. Sık sık dile getirilen sorunların başında halkın buna hazır olmadığı, halkın ilerlemediği iddiasına verdiği yanıtlar ise tarihimizde demokrasi anlayışının güçlü, meşru bir zemine sahip olduğu mesajını içermektedir:

“Bizim halkımız kendi mukadderatını kendisi idare edecek kadar terakki mi etti ki bu seyir ve inkişaftan bahsetmeğe mahal olabilsin, denilemez. İdarede terakkiyata göre safha aramaktan ziyade kavaid-i esasiye (temel kurallar) ve sabite (değişmez kurallar) aranır ki hemen her yerde her halkın kendi mukadderatı ile doğrudan doğruya kendisinin meşgul olması; işte bu kaidelerden biridir.”⁵

Halkın bilfiil idareyi eline alması hükümetin halkla bütünleştirilmesi, idare sorununun halledilmesi ve hükümet aygıtının düzgün çalışabilmesinin bir yolu olarak önerilmiştir:

“İşte herkesin bilittifak idarede husule getirmek istediği teceddüd ve inkılap ortadaki bu ayrılık gayrılığın kaldırılması ve hükümetin

⁵ Yunus Nadi, “İdarede Halka Rücu Etme İhtiyacındayız,” *Anadolu'da Yeni Gün* (24 Ağustos 1920): 1.

Mukaddes CANPOLAT

hakikaten halkın işlerine çekidüzen verecek basit bir makine haline kalb ve irca' kılınmasıdır. Bunun en kestirme tariki ise hatta meşrutiyet bile değildir de kendi idaresini doğrudan doğruya halkın kendi eline vermekten ibarettir.”⁶

Doğan çocuğun adı ağızlara alınmasa da meşrutiyetin dahi idarî sistem olarak yeterli görülmemesi, cumhuriyet mesajının örtük olarak verilmesi, günün koşulları içerisinde işgal altında bir Anadolu’da yeni idarenin ayak seslerini içermektedir. Nitekim Yunus Nadi’nin 14 Eylül 1920 tarihli “Halk Hükümeti” başlıklı yazısı bir cumhuriyet idaresinin tesisi önerisidir. Yunus Nadi’ye göre şehirlisiyle köylüsüyle kasabalısıyla bütün memleket yeni bir idarenin hasretini çekmektedir ve bu idare üzerinde yapılacak tartışmalar içinde boğulmak yerine memlekette esen inkılap rüzgârına ilk olarak halk hükümeti fikriyle başlanmalıdır. Yaşanan bir olay üzerinden eski ve yeni sistemi karşılaştıran Nadi, yeni sistemi şöyle açıklar: “Yeni sisteme gelince o halkın içinde halkın işini kendi eliyle ve gözüyle görecektir kendi teşkilatından ibaret bir halk hükümeti ve bir halk idaresidir.”

Bu idare yalnız fırkalara dayanan bir meşrutî sistemin reform edilmesi gibi mi olacaktır yoksa farklı bir alternatif sunulmuş mudur? Millî Mücadele taraftarı gazetelere bakıldığında Batı yalnız emperyalist olduğu için değil aynı zamanda kapitalist olduğu için de düşman safındadır. Yazılarda emperyalist-kapitalist ifadesi hep birlikte kullanılmıştır. Bu işareten yola çıkarak düşmanın kapitalist ekonomisi yerine sosyalist bir anlayış temel alınarak çalışma öne çıkarılmış ve meslekî temsilin idareye egemen olması önerilmiştir. Bu düşüncenin pratikte karşılığı ise Bolşeviklerdir. Gerek Yunus Nadi gerekse Muhiddin Bey yeni bir idarenin dayanması gereken prensibin meslekî temsil olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Meslekî temsilin el-yevm her tarafta mevcut olan teşkilatın bize mahsus bir tecellisinden başka bir şey olduğunu anlatmak için biraz

⁶ A.g.e.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

daha esaslıca izahatı vermeye lüzum görüyoruz. Bu izahatı verirken esas olmak üzere memlekette sınıf mücadeleleri yerine sa'y esasını, yani sosyalizmi kabul ettiğimizi ol emirde tasrih edelim. Meslekî temsil esasen bu sistemin müessesesidir ve biz bu sistemin evvel emirde herkes tarafından kabul edilmiş olduğu nokta-i nazarıyla hareket ediyoruz.”⁷

Bu yazılarda meslekî temsilin ayrıntılarına değinildiğinde, Türkiye’de iş kolları Bolşevik Rusya’daki gibi ayrı bir meclisi gerektirecek teşkilata sahip olmadığından öncelikli olarak bu iş kollarına ait teşkilatın oluşturulması, bu teşkilatın da yalnız kendi haklarını korumak, kendi iş kolları içerisinde bir işçi birliği oluşturmak gibi hedefe dönük olması ve bu teşkilatların siyasi bir organ olmaması prensibi ortaya konmuştur. Yunus Nadi’nin 7 Ekim (Teşrin-i Evvel) 1920’de yazdığı “Halk Hükümeti” adlı yazısında bu yeni idarenin nasıl olması gerektiği konusunda ayrıntılı bilgilere rastlanmaktadır. Önce meşrutiyet devresinin manzarası okurlara şu satırlarla aktarılmıştır.

“(…) Mebuslar ise millet tarafında intihab ve izam edilmekte olduklarına göre bi’nnazariye mevcut olan hükümet-i millîye hatta bilfiil de cari olabilirdi. Fakat şurası sabittir ki bi’nnazariye mevcut olan hükümet-i millîye ya bilfiil cari olmamış, yahud mebusanın ve daha doğrusu mebusanda bir fırkanın ve hatta o fırkaya hâkim olan üç beş kişilik hükümeti şeklinde tezahür eylemiştir. Faaliyeti bundan ibaret olan bir tarz-ı temsilde (Hakimiyet-i Millîye)’nin bir terkipten ibaret kalacağına şüphe yoktur.”⁸

⁷ Muhiddin, “Meslekî Temsil,” *Anadolu'da Yeni Gün* (14 Teşrin-i evvel [Ekim] 1920): 1. Yazının yazarı Muhiddin Birgen’dir (1885-1.10.1951). Tanıncı Muhiddin olarak bilinen Muhiddin Birgen, İttihat ve Terakki Fırkası içerisinde yer almış ve siyasi tarihimize “meslekî temsilcilik” anlayışını savunan bir çizgi izlemiştir. 1920-21 yıllarında *Hakimiyet-i Millîye* gazetesinde başyazarlık yapan Muhiddin Bey *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesindeki yazılarında benzer görüşleri içeren yazılar yazmıştır.

⁸ Yunus Nadi, “Halk Hükümeti,” *Anadolu'da Yeni Gün* (7 Teşrin-i evvel [Ekim] 1920): 1.

Mukaddes CANPOLAT

Bilindiği gibi II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Fırkası yönetimde etkin olmuş ancak 23 Ocak 1913 Bab-ı Âli Baskını sonrasında iktidar tümüyle İttihat ve Terakki önderlerine geçmiştir. Yunus Nadi'nin ifade ettiği gibi bu dönem ulusal egemenlik yalnızca bir terkipten ibaret kalmıştır. Yunus Nadi "Halk Hükümeti" başlıklı yazısında 1912'deki "Sopalı Seçim"e de gönderme yapılarak seçimlerin nasıl sabote edildiğini şu satırlarla aktararak söz konusu terkihi somut örneklerle ispata girişmiştir:

"İmkânı varsa bunu ıslah etmek lazımdı: bu tarz -bizden daha müterakki memleketlere nazaran- göze çarpan kusuru mevki-i iktidardaki fırkanın eğer isterse pek büyük bir ekseriyetle ve hatta umumiyetle kendi fikir ve arzusuna göre neticelendirebilmekteki iktidarı idi."

Halk hükümetinin birinci şartı seçimler olduğuna göre bir de seçime katılacak partilerin olması muhakkaktır. Peki parti mücadeleleri halk egemenliğini hakiki manasıyla tesis ve temin edebilecek midir? Yunus Nadi bu soruya aynı tarihli yazısında aşağıdaki yanıtı vermektedir:

"Bu son sualde: Allah bilir? cevabıyla mukabele etmek lazım gelir. Çünkü o zaman fırkaların bitip tükenmek bilmez mücadeleleri meydan alacaktır. Her fırka iktidarı kendi aline almak ve kendi elinde tutmak için her zaman hakimiyet-i milliyenin icabatı olmayan bin türlü tertip ve tedbirlere başvuracaktır. (...) Fırkaların mücadele ve nihayet -o da hakiki değil, fakat zaruri- muvazenesinden ibaret olan usul-u meşrutiyetin en mütekmil şeklinde bile halkın hakiki hakimiyeti mevcut değildir. Bizim Anadolu'da yapmak istediğimizse bundan daha başka, bundan daha ileri bir şeydir. Ve bu şeyi yalnız üç beş kişi düşünmemiştir, vaka ve hadisetin zaruretleri bütün Anadolu'yu böyle yeni bir tarz hayat ve idareye sevk etmiştir. Yeni hayat ve idareye en son şeklinde (Halk Hükümeti) unvanını verdik."⁹

⁹ A.g.e.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi*

Anadolu'da emperyalizme karşı girişilen halk mücadelesi önce Kuvayı Milliye sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve sonunda Ankara'da Büyük Millet Meclisi çatısı altında birleşmiştir. Yunus Nadi'ye göre o halde yapılması gereken şey, mevcut durumu tanımaktan ibarettir. Çünkü bu idare bir Avrupa taklitçiliğinden doğmamış, bizzat Anadolu'nun bağrından çıkmıştır. Anadolu'da yeni idare hangi esaslara dayanmalı sorusunun cevabı da yazının son satırlarında aktarılmıştır:

“(Halk Hükümeti) işinde daima göz önünde tutacağımız esas şudur ki biz bu meselede bi'n nazariye değil, hakikaten ve fiilen -fakat daima memur olarak- halkı hâkim kılmak istiyoruz. Ve halkın falan veya filan sınıfını değil, bütün halkı. Bulacağımız usuller bu esası temin etmek gerekir. O halde kafamızda usul aramaktansa hayata iner, idareye hâkim kılmak istediğimiz halkı hayatta müşahede ve mütalaa eyleriz. Böyle yapınca evvela görüyoruz ki bizim halkımız arasında fırka teşkilatı yoktur. Dün için büyük kusur olan bu noksanı bugün için bir iyilik diye kaydedebiliriz. Yekdiğerleri ile mücadele eden fırkalar bizim düşündüğümüz ve bizim istediğimiz tarzda bir (Halk Hükümeti)'nin tesisine kuvvetli engel olabiliyorlardı. Bizim halkın hayatında fırkalar yok da ne var? Her yerde olduğu gibi muhtelif mesleklerde çalışırlarken yekdiğerleri ile mücadele etmiyorlar. Bilakis yekdiğerlerini itmam ediyorlar. Rençber ekiyor, marangoz ambarı, çilingir (...) yapıyor, hamal taşıyor, fırıncı pişiriyor, terzi dikeyor... İlh. Hülasa baştan başa bir ahenktir ki fitrattan kurulmuş gidiyor. Hayatın çerçevesinden hariç kimse olamayacağına göre bütün bu insanları muayyen ve madud mesleklerle irca etmek ve intihabatı en adil nisbetlerle bu esas dahilinde yaparık hayatı meclise nakletmek bizim için gerek vaziyetimiz ve gerek maksadımız ve gayemiz itibarıyla acaba en doğru bir yol olmayacak mı?”¹⁰

Bu yazının yayımlanmasının üzerinden birkaç yıl geçtikten sonra yani Anadolu'dan emperyalist ordular denize döküldükten ve emperyalistlerin

¹⁰ A.g.e.

Mukaddes CANPOLAT

yerli işbirlikçileri ülkeyi terk ettikten sonra, henüz cumhuriyet ilan edilmemiş ve Halk Fırkası da kurulmamışken yeni idarenin kurucusu olmaya giden yolda Mustafa Kemal Paşa şu açıklamayı yapmıştır:

“Bence bizim milletimiz birbirinden çok farklı menfaatleri takip edecek ve bundan dolayı da mücadele halinde buluna gelen çeşitli sınıflara malik değildir. Memleketteki sınıflar birbirine lazım olan ve birbirlerini tamamlayıcı ve bütünleyici mahiyettedir. Onun için de Halk Fırkası bütün sınıfların haklarını, yükselme sebeplerini ve saadetini sağlamak yolunda çalışmalarında bulunacaktır.”¹¹

Mustafa Kemal Paşa *Nutuk*'taki ifadesiyle cumhuriyeti¹² bir millî sır olarak vicdanında saklamış, kurtuluştan sonra gündeme getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa halkın bu fikir etrafında toplanabilmesi için en önemli araç olarak gazeteleri görmüştür. Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın geceleri okumadan yatmadığı hatta basıma girmeden yazılarını telefonla arayarak dinlediği *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinin “Mustafa Kemal Paşa'nın sesi” olduğunu söylemekte bir mahsur görünmemektedir. Millî Mücadele döneminden Atatürk'ün vefatına kadar onun fikirlerinin gönüllü savunucusu olan, cumhuriyetin ilanı için mücadele eden, hemen hemen her yazıda halk idaresini savunan *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesi Atatürk'ün isteğiyle “Cumhuriyet” gazetesi adıyla yayın ömründe bugüne ulaşmıştır. *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesi yazarları, TBMM'nin açılışından cumhuriyetin ilanına kadar cumhuriyet fikrine halkı hazırlama vazifesini üstlenerek kurtuluş ile kuruluşun fikrî kadrosu içinde yer almışlardır. Nitekim Cumhuriyet idaresinin tesisi

¹¹ Cumhuriyet Halk Partisi, “CHP Tarihi,” (5 Haziran 2015) erişim 10 Nisan 2020, <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-tarihi>

¹² 17 Eylül 1919 tarihli Lord Curzon'a gönderilen yazıda Mustafa Kemal'in önderliğindeki Milliyetçi Parti'nin Anadolu'da hür bir cumhuriyet kurma yolunda olduğunu bildirmektedir. Bkz. Erol Ulubelen, İngiliz Belgelerinde Türkiye, (İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1967), 208.

ile yazar kadrosunun devlet yönetiminde çeşitli görevler alması, Yunus Nadi'nin en kritik anlarda Mustafa Kemal Paşa'nın gizli sesi olması, bu gazetenin yalnızca bir gazete olmayarak Gazi Mustafa Kemal'in fikirlerini yansıtmak gibi bir işleve sahip olduğu da söylenebilir. İncelenen yazılar Mustafa Kemal Paşa'nın düşünce ve eylemleri ile karşılaştırıldığında bu iddianın isabeti izlenebilmektedir.

Şark Meselesi/Şark'ın Meselesi ve Cihan İnkılabı

“Şark Meselesi” Osmanlı Devleti'nin zayıflığının ortaya çıkmasıyla yani 18. yüzyılda Avrupa devletlerinin gündemine girmiştir. Yusuf Akçura'nın Tarih-i Siyasî dersinden¹³ aktardığı Charles Seignobos'un iddiası da bu yöndedir:

“18. asırdan itibaren Rusya ve Avusturya devletleri Osmanlı İmparatorluğu'nu istila etmeye ve onun Hristiyan tebaasını kıyâm ettirmeye (ayaklandırmaya Y.N.) çalıştılar. Bu mesai Fransa aleyhine açılan muharebelerle (İhtilal ve imparatorluk muharebeleri) inkita'a uğradı (kesintiye uğramak). (...) Rusya'nın bu tehdidi altında Devlet-i Osmaniyye'nin ne olacağı bir mes'ele idi. İşte bu mes'eleye bir zaman sonra isim takıldı, Şark Mes'elesi denildi.”¹⁴

Şark Meselesi'ne dair bir diğer tarihlendirmeyi Albert Sorel yapar ve meseleyi 14. yüzyıla kadar götürür: “Türkler, Avrupa'ya ayak bastığı andan itibaren bir Şark mes'elesi tekevvün (oluşmuş) etmiş oldu.”¹⁵ Yusuf Akçura Şark Meselesine Dair adlı eserinde iki hükme ulaşmıştır. Bunların ilkinde göre Şark Meselesi Hristiyan Avrupa milletlerinin Müslüman şark milletlerini iktisadî ve politik nüfuz ve hükmü altına alma maksadından

¹³ Yusuf Akçura bu dersleri 1926 yılında vermiştir.

¹⁴ Charles Seignobos'tan aktaran Yusuf Akçura, *Şark Meselesine Dair* (İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2018), 18.

¹⁵ Akçura, *Şark Meselesine Dair*, 18.

Mukaddes CANPOLAT

ortaya çıkan tarihi meselelerin toplamıdır; ikincisine göre ise Osmanlı Devleti içerisinde bulunan azınlıkların bağımsız hükümet oluşturmak istemelerinden doğan tarihi meselelerin toplamıdır. *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinde ele alınan başlıca konulardan biri de Şark Meselesi'dir ve Akçura'nın varmış olduğu bu iki hüküm *Anadolu'da Yeni Gün* başyazılarındaki bakışla örtüşmektedir. Mesela "Şark Meselesi, esasında Avrupa'nın Türkiye'yi taksim etmeleri meselesi idi. Türk'e nazaran da bu mesele bu taksim keyfiyetini iptal etmek meselesi idi."¹⁶

Yunus Nadi, Türk'ün bu keyfiyeti iptal etme yolunda attığı adımların başında Temmuz 1908 Devrimi'ni (II. Meşrutiyet'in ilanına giden süreç) kaydetmektedir:

"Şark Meselesi'ni Şark'ın Meselesi yapan amellerin birincisi bizzat Türklerdir ki 1324 1908 Temmuz'da gösterdikleri eser-i (...) mana-i hakikisini Harb-i Umumi'de izhar ve ispat ederek bu harbin altını üste getirmeye muvaffak oldular. Çanakkale'deki muvaffak ve galip müdafaaları ile harbi ilanihaye uzatarak emperyalist alemler bitap ve perişan kılanlar Türklerdir. O müdafaanın muvaffakiyeti ve galibiyeti sayesinde ki Çarlık Rusyası devrilerek yerine başka bir idare kaim oldu ve bu idare yalnız şarkta değil bütün dünyada fikr-i inkılabın ve yeni bir devr-i hayatın icra-i ahkam etmesine sebep (...) oldu."¹⁷

Temmuz 1908'de İttihat ve Terakki mensuplarını harekete geçiren olay, İngiltere Kralı VII. Edward ile Çar II. Nikola'nın Reval'de yaptıkları görüşmede Makedonya'nın paylaşımını planlamalarıdır.¹⁸ Dolayısıyla Yunus Nadi'ye göre meşrutiyet ile Türkler kendi kaderlerini ellerine almak, emperyalistlerin paylaşım planlarını yırtmayı amaçlamıştır, fakat

¹⁶ Yunus Nadi "Şark Meselesi, Şark Meselesidir," *Anadolu'da Yeni Gün* (27 Kanun-ı evvel [Aralık] 1920): 1.

¹⁷ A.g.e.

¹⁸ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşı'na Kadar*, (Ankara: TTK, 2011), 140.

Türklerin bu hareketi İngiltere nezdinde husumete neden olmuştur: “Bu husumetin tarihi iyice kidedlidir. Türklerin meşrutiyet idaresini ele almalarından memnun olmayan devletlerin birincisi İngiltere idi demek hata yoktur.”¹⁹ Yunus Nadi Türklerin aynı amaç uğruna I. Dünya Savaşı'na katıldıklarını ifade eder: “İngiltere'nin meçhulü değildi ki Türkiye Harb-i Umumi'ye halas ve hürriyet iştihak ve ıztırârı ile dahil olmuş ve bu uğurda pek çok fedakârlıklara katlanmıştı.”²⁰ Bu fedakârlıklar, Çarlık Rusya'nın devrilmesi ve Bolşevik İhtilali'nin gerçekleşmesini sağlamışsa da savaştan mağlubiyetle çıkmış, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla emperyalist işgaller ortaya çıkmıştır. Ancak Türkler bu halas (kurtuluş) ve hürriyet iştihakı yolundaki mücadelesine devam etmiş, Cihan İnkılabı'ndaki mücadelesini sürdürmüştür. Kongreler, meclisin açılması, muharebeler... hep bu mücadelenin birer safhasıdır. Yunus Nadi'ye göre, bu noktada Türkler vazifelerini yerine getirdiği için artık “Şimdi Şark meselesi değil, dünya meselesi vardır”²¹ denilebilir.

Yunus Nadi'ye göre emperyalistler bu dünya inkılabından ağır bir darbe almış ve bu sebeple “Ermenistan ve Yunanistan gibi küçücük kavimlerin yardımlarına büyük kıymet atfetmek mecburiyetinde”²² kalmışlardır. Bu durum onlar için büyük bir acizlik alametidir. “Bir inkılap ki diğer pek çok meseleler gibi şark meselesini de unutturmuş, garp emperyalistlerinin o uğurda hâlâ devam eden gayretlerini acz ve gülünç teşebbüsler menzilesine indirmiştir”²³ ifadesi Şark Meselesi'nde yeni bir dönemin ortaya çıktığına işaret etmektedir. Fakat bu yeni dönem İngiltere'nin Şark Meselesi'ndeki tavrını pek değiştirmemiş gibi gözükmektedir. Şark Meselesi'nde Çarlık

¹⁹ Yunus Nadi, “İngiliz-Rus Harbi,” *Anadolu'da Yeni Gün* (24 Ağustos 1920): 1.

²⁰ Yunus Nadi, “İngiliz-Rus Harbi,” 1.

²¹ Yunus Nadi, “Şark Meselesi Ne Âlemde?” *Anadolu'da Yeni Gün* (26 Kanun-ı evvel [Aralık] 1920): 1.

²² Yunus Nadi, “Şark Meselesi Şark Meselesidir,” 1.

²³ Yunus Nadi, “Şark Meselesi Ne Âlemde?” 1.

Mukaddes CANPOLAT

Rusya'nın yıkılmasıyla en önemli aktör haline gelen İngiltere, geçmişten gelen "Türk düşmanlığının" tesiriyle "Türkleri Asya'ya göndermek" politikası uğruna başta Fransa, İtalya ve Çarlık Rusya ile başladığı Türkiye'yi bölme planlarına Yunanlarla ve Ermenilerle devam etmek durumunda kalmıştır. Bu sebeple İngiltere'nin vekilleri olarak savaş yürüten Taşnak Ermenileri ve Yunanlar gibi Milli Mücadele'yi yürüten Türkler de Bolşevik Rusya'nın vekili olarak gösterilmek istenmekte, Kurtuluş Savaşı "İngiliz-Rus Harbi" olarak ilan edilmekte ve "Bu bir İngiliz-Türk meselesi değildir, belki bir İngiliz-Rus Harbi'dir"²⁴ denilmektedir. Bu sözlere karşılık olarak Yunus Nadi şu cevabı vermektedir:

"Lloyd George böyle söylerken acaba tamamen hakikate mi tercüman olmuştu? Acaba İngiltere'nin Türkiye'ye karşı takip etmekte olduğu emsalsiz husumet yalnız Rus meselesini göz önünde tuttuğundan mıdır? Lloyd George pek âlâ farkındadır, biz de pek iyi biliyoruz ki kendisinin Türkiye'ye karşı tevali eden (kesintisiz süren) İngiliz husumeti hakkındaki tabir ve tefsiri netice itibariyle tamamen doğru, fakat esas itibariyle az çok farklıdır. İtirafı-ı Lloyd George'un işine gelmeyen diğer müthiş bir hakikati vardır ki o da Umumi Harp sonunda başta Türkiye olmak üzere İslam aleminin ve bütün Asya'nın İngiliz tahakkümünden kurtulmaya azmetmiş olmasıdır. İngiltere Rus Bolşevikliğinden ziyade İslam'ın belki bu halas ve hürriyetinden endişelere düşmüş ve çünkü bu tarık ile kendisinin en büyük "menba-ı serveti ve vesile-i kudreti olan Asya İmparatorluğu'nun elden çıkacağı, hatta çıkmaya başladığını hissetmiştir. İngiltere'nin Türkiye'ye karşı emsalsiz husumetinde ilk saik işte bu his ve bu endişedir."²⁵ sözü aslında Asya'da baş gösteren mücadelenin başında Türkiye olduğunu ispata yöneliktir. Hatta bu mücadelenin başlangıcı olarak işaretlenen 1908 Devrimi İngiltere'nin Türk husumetinin kaynağı olarak ifade edilmektedir. "Hatta diyebiliriz ki bize karşı İngiliz husumeti Harb-i

²⁴ Yunus Nadi, "İngiliz-Rus Harbi" *Anadolu'da Yeni Gün* (24 Ağustos 1920): 1.

²⁵ A.g.e.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi*

Umumi'den evvel bu şekil ile mevcud idi. Bu husumetin tarihi iyice kidedlidir. Türklerin meşrutiyet idaresini ele almalarından memnun olmayan devletlerin birincisi İngiltere idi demekte hata yoktur.”²⁶

Cihan İnkılabı ile ilgili yazılarda da ifade edildiği üzere Türklerin 1908 Devrimi, 1914'te I. Dünya Savaşı'na girmesi ve son olarak o gün yürütülen kurtuluş mücadelesi hep aynı nedene dayanmaktadır: Türklerin idareyi kendi ellerine alma isteği. Amasya Genelgesi'nde “Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararlılığı kurtaracaktır” denilmesi, Sivas Kongresi'nde “Manda ve himaye kabul olunamaz” maddesi, çıkarılan gazetelere İrade-i Milliye, *Hakimiyet-i Milliye* isimlerinin verilmesi, Teşkilat-ı Esasiye'de “Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir” maddesinin bulunması, bu mücadelenin neye dayandığının açık ifadesidir. Yunus Nadi, tüm bunlara rağmen Lloyd George'un bu mücadeleyi İngiliz-Rus Harbi olarak vasıflandırmasının sebebinin ise “İngilizlerin Türk ve İslam âlemine karşı açık bir düşmanlığa girmekten kaçınması”²⁷ olarak açıklamıştır:

“(…) ve burada Yunan kuvvetlerini kollanırken maruz kaldığı suale karşı meseleyi bir Rus-İngiliz harbi şeklinde göstererek bir taraftan İslam meselesinin ortaya çıkmaması, diğer taraftan Ruslar karşısında İngiliz mağlubiyetinin mestur (örtülü, gizli) kalmasını iltizam eylemiş oluyor.”²⁸

Lloyd George, Türk Meselesi'ni Rus Harbi olarak adlandırıp Türk milliyetçilerini çete, Mustafa Kemal Paşa'yı ise “asi general” olarak görmekte ve böylece Türk meselesinin üstünü örtme yolunu tercih etmektedir. Londra Konferansı öncesinde Türk ordusunun kazandığı zaferleri İstanbul Hükümeti'ne yeni bir Sevr'i dayatarak halletmek istemektedir:

²⁶ A.g.e.

²⁷ A.g.e.

²⁸ A.g.e.

Mukaddes CANPOLAT

“Türklere daha adilane bir muamele göstermekten uzak olduğu ve Yunanlarla anlaşabilmek ihtimali olduğu zannını tevlit etti. (...) Mösyo Loyd George, Türk milliyetperverlerini tanımak bile istemiyor: Mustafa Kemal’i (Asi General) diye tavsif ediyor ve evvela İstanbul Hükümeti ile anlaşılmasını söylüyor.”²⁹ İngiltere’nin anlaşma teklifine karşı ise “Fakat bu hükümet bizzat hiçbir hüviyete malik değildir. Ne parası, ne kıtaati ve ne de arazisi var ve hissiyat-ı milliye de kendisini katiyen tanımıyor. (...) bunlar boğazlara hükmeden İngiliz donanmasının generali Harrington’ın kumanda ettiği beynelmilel ufak ordunun tamamıyla emri altında bulunuyorlar. Milliyetperver Türklere İstanbul Hükümeti ile anlaşınız demek İngiltere’nin şahit hükmü altında olacağı tekalifler akdediniz demektir.”³⁰

Bu satırlarda görüldüğü üzere TBMM tek meşru söz sahibi olarak görülüyordu.

Türk milliyetçilerinin 1908’den beri “millî irade” ve Sivas Kongresi’nde reddettikleri “manda ve himaye” mücadelelerinin aslî unsuru olmuşsa da Yunanistan bu anlamda Türklerin reddettiği himaye şemsiyesinin altında olmakla eleştirilmiştir: “Yunanistan ise, hukukunda yalnız bir devletin vesayeti altında bulunuyor. Bu da Konstantin’in hamisi ve Sevr Muahedesi’nin müdafii, Yunan cezair (adalar) ve sahillerini yıkayan denizin hâkimi olan İngiltere’dir. Bu tarz siyaset ve hakimiyet ise hemen de (himaye) tesmiye edilen şeydir.”³¹ Türklerin yoklukla ödediği bedel karşısında Yunanistan’ın varlık için emperyalizme boyun eğişinin vurgulanması, asıl düşmanın kim olduğunun da hatırlatıldığı anlamına gelmektedir.

İngiltere bu emperyalist planlarını gerçekleştirirken buna karşı mücadele eden Anadolu’ya karşı iki araç kullanmaktadır:

²⁹ “İngiltere’nin Şark Siyaseti,” *Anadolu’da Yeni Gün* (7 Şubat 1921): 1.

³⁰ A.g.e.

³¹ A.g.e.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

“İngiltere'nin Şark Meselesi'nde kullandığı vesaitten biri para kuvvetiyle tedvir ettiği entrika siyasetidir ki birinin pek çok misalleri meyanında bize nispetle en barizini esaret altına alınan Hilafet makamının mevzi-i kuvvet-i nüfuzunu habis maksatlarına alet etmiş olsa teşkil eder. Mütarekeden sonra pek acayip bir hezeyan olarak Hilafet makamı İngiliz hile ve desisesinin aletlerinden biri yapıldı, ve İstanbul'da bu melaneti tervic edecek (yaygınlaştıracak) esafil (sefiller) bulunabildi. Anadolu'nun millî hürriyet ve istiklal için giriştiği cidali isyan diye ilan eden hat-ı hümayunlar ve fetvalar çıkarıldı, ve İngilizler tarafından bunların milyonlarca nüshası alem-i İslam'a ve hususiyetle Hindistan'a gönderildi, hatta bunlardan Yunan teyyareleriyle Anadolu'ya atılanları bile oldu. İngiliz papazı (Frew) İstanbul'da alçak tıynetli bir sürü menfaatpereste (Teali İslam) unvanı altında İngiliz maksadına hadim bir cemiyet teşkil ettirmişti.³²”

İkinci aracı ise Yunanistan'dır. İlkine karşı millî irade ilkesiyle mücadele eden Türk milliyetçilerinin ikincisine karşı yürüteceği mücadele savaşmaktır:

“Bu millî mukavemet şuur ve mantığı ile temayüz ettiği zaman dedi ki: Yunan'la ben Anadolu'da adım adım, dağ dağ, dere dere, ilanihaye harp ederim. Bana bir şey olmak ihtimali yoktur. Fakat onun aciz kalarak mağlup ve perişan olacağı gün behemahal gelecektir. Sulh konferansında general (Guru) [Fransız general/Henri Gouraud] tarafından da teyid edilmiş olduğu üzere bu hakikattir. Garbın bugünün namdar generali sayılan (Fuş) [Ferdinand Foch- Fransız General] son Yunan taarruzundan mukaddem şu hükmü vermiştir: İhtimali vardır ki Yunanlılar Eskişehir'e kadar girebilsinler. Fakat şurası muhakkaktır ki oradan dönmeye mecbur olacaklar ve yine deniz kıyısına kaçacaklardır.³³”

Nitekim tarihin Yunanlıları getirdiği yer, önce Polatlı önlerine kadar gitmek ardından Mustafa Kemal Paşa'nın ifade ettiği üzere vatanın harim-i

³² Yunus Nadi, “Şark Meselesi,” *Anadolu'da Yeni Gün* (3 Haziran 1921): 1.

³³ A.g.e.

Mukaddes CANPOLAT

ismetinde boğulmak olmuştur. Kendinden ve koruduğu Yunanistan'dan emin olan İngiltere gelecekte yaşanacaklardan habersiz yeni Sevr planları ile uğraşmaktadır. İnönü zaferlerinden sonra Sakarya'dan önce yazılan aşağıdaki satırlar geleceğe dair umudu göstermekte ve zaferin ancak namlunun ucunda olduğu inancını sergilemektedir:

“Ahvalin cereyan ve inkişafıyla tahakkuk edecek daha ne büyük işler vardır ki İngiltere'yi sırt üstü düşürecek darbeleri de işte onlar teşkil eyleyecektir. Mesele (...) mesela (...) hayır, söylemeyeceğiz. Düşmana bir (...) vermektense emniyetle intiza edelim, ve hususiyle mücahedemiz yolunda daima artan bir azim ve mekanetle (kuvvet, metanet) yürümekte devam edelim.”³⁴

Mücahedeye devam eden Türk milliyetçileri Sakarya'dan önce emperyalistlerin yeni barış teklifleriyle karşılaşmışlardır. Avrupalı emperyalistler Şark Meselesi'ni yeni bir oldubittiye getirerek “barış projesi” gerçekleştirmeye çalışmışlardır. “İngiltere'nin görüşüne göre ‘felaketi’ önlemenin yolu, Türkiye'yle Yunanistan arasındaki savaşa son vermek, kesin bir barış yapmaktır.”³⁵ Emperyalist güçler yaşadıkları iç ve dış buhranlara rağmen bu projelerine son vermemişlerdir. Lord Curzon'un Yunanlıları Anadolu'dan çıkararak yerlerine emperyalist devletlerin askerlerini yerleştirme planından bahseden yazının devamı bu mücahedenin son noktasını gösterir niteliktedir:

“Ateş ve kan ile yürüttüğümüz bu davanın tatlı acılıkları ile uluvviyet ve azimetini hususan ve hususan ciddiyetini ancak biz bile biliyoruz. Kanlar içinde yüzerek müdafaa ettiğimiz davayı öyle Avrupa'nın laf-ı güzafına bakarak terk ve ihmal edemeyiz. Avrupa'da bir iki emperyalist güya kendilerinde aleme nizam vermek kudreti varmış gibi

³⁴ A.g.e.

³⁵ Bilal N. Şimşir, İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e “1921-1922”, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1989), 23.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi*

işler şöyle olacak, böyle olacak demeleri bizim ancak zehirli handelerle karşılayacağımız efsanelerdendir. Bizim nazarımızda o efendiler için nihayet kabulü ilzam birinin zaruret vardır ki o da hak ve hukukiyeti teslimden ibarettir.”³⁶

Sakarya Savaşı'nın vermiş olduğu güç, Şark Meselesi'ni bitirecek ve emperyalistleri önce Mudanya'da sonra da Lozan'da sık sık duyacakları “ulusal egemenlik” hakkını kazandıracak son savaşa götürmüştür. Büyük Taarruz'dan önceki ruhu anlayabilmek için ve Avrupalı emperyalist devletlere Anadolu'dan bakışın nasıl olduğuna dair şu satırlar aydınlatıcı ifadeler içermektedir:

“Evet Garp Emperyalistleri Türkiye'ye karşı hak ve hukukunu teslim edecek ve binnetice uhdelerine düşen vazifeleri nihayet takdir edecek bir hale gelmiş bulunuyorlar mı? Onların Şark Meselesini bitirelim demelerinden böyle bir mana çıkarabilir miyiz? Hayır, hayır ve yine hayır!... Avrupa'yı davamızın muvaffakiyetine elbette râm edeceğiz [boyun eğdirmek]. Böyle çok merhaleler kat ettik. Fakat davamızın ciddiyeti bizi hayalata kapılmaktan mani etmelidir. Bu raddede bize (...) muvaffakiyeti temin edecek yegane salim hatt-ı hareket, davamızı takip ve iltizamda hiçbir sözle haleldar olamayacak kadar yüksek ve kati bir azim ve itminan ile yürümekten ibarettir. Şimdiye kadar ne kazandıksa bu sayede kazandık, bundan sonra kazançlarımızı ikmal edecek şeyler de ancak bu sayede tecelli ve tahakkuk edebilir.”³⁷

Millî Mücadele'nin sadece I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ve Sevr Antlaşması'na karşı yapılmadığını ifade etme amacı taşıyan bu yazının sonraki satırlarında Sosyal Darwinizm ile kökleşen “Türk Düşmanlığı”, ırk üstünlüğü fikri temelinde medeni Avrupa-barbar Türkler ve Doğulular düşüncesinin Şark Meselesi'ni

³⁶ Yunus Nadi, a.g.e.

³⁷ A.g.e.

Mukaddes CANPOLAT

doğurduğu iddiası üzerinde durulmaktadır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün *Nutuk*'ta ifade ettiği gibi Sevr yalnız başına değerlendirildiği takdirde Şark Meselesi tam anlamıyla anlaşılamayacaktır. "Bu antlaşma [*Lozan*], Türk milleti aleyhine, asırlardan beri hazırlanmış ve Sevres Antlaşması ile tamamlandığı zannedilmiş, büyük bir suikastın neticesiz kaldığını ifade eder bir vesikadır."³⁸ Nitekim Türk milletini *Lozan*'a götüren bu sürecin askerî ve fikrî mücadelenin bir mahsulü olduğu konusunda *Anadolu'da Yeni Gün* de hemfikirdir:

*"Cihanı karıştıran ve faraza İngiliz Hükümeti'ni kendi memleketinde dahi şaşırtmaya başlayan fikr-i inkılaptan da kuvvet alan Şarklılar, artık kendi işlerini kendileri görmek, haricin müdahale ve tahakkümünden ebediyen mes'un yaşamak istiyorlar. Türkiye seneler ve senelerden beri bu gayeyi temin için çalıştı, ve Türk kabiliyet-i hayatiyesi en ağır tazyik ve tahakkümleri yıkarak işte bütün Asya'yı ve dünyanın bütün mazlum ve mahkum kavimlerini bu cereyana sürüklemiş oldu."*³⁹

Türk milletinin uçurumun kenarında yıkık bir ülkeyken türlü düşmanlarla yaptığı kanlı boğuşmalar sonrasında içeride ve dışarıda saygıyla tanınan yeni vatan, yeni sosyete ve yeni devlet ortaya çıkarabilmesi fikren şu esasa dayanmaktadır: "Efendiler, sizin şark işlerinde tasallut ve tahakküme müstenit davanız artık nihayet bulmalıdır!"⁴⁰ *Anadolu'da Yeni Gün*'e göre, bu esas ve Türk milletinin kazanmış olduğu zafer neticesindedir ki Asya'nın mazlum ve mahkûm milletleri de fikir inkılabına, cihan inkılabı akımına kapılmışlar ve emperyalizme karşı mücadele etmişlerdir. Bu cihan inkılabının bir başı daha vardır: "Bolşevik Rusya". Bolşevik Rusya'nın

³⁸ Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk'ün Bütün Eserleri 20: Nutuk 2* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2007), 270.

³⁹ Yunus Nadi, "Şark Meselesi, Şark Meselesidir" *Anadolu'da Yeni Gün* (27 Kanun-ı evvel 1920): 1.

⁴⁰ Yunus Nadi, "Şark Meselesi" *Anadolu'da Yeni Gün* (19 Kanun-i sâni 1922): 1.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

mazlum ve mahkûm milletlere emperyalizme karşı mücadelede yapmış olduğu maddî yardımlar bilinmekle beraber Bolşevizmin Türkiye'ye fikrî etkisi üzerinde -en azından *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesi çerçevesinde- pek durulmadığı gözlemlenmektedir.

Millî Komünizm Fikri, Şark Menşevikliği ve Bolşeviklik

Emperyalistlerin işgal, tasallut ve tahakkümü yalnız askerî anlamda değil siyasî, ekonomik ve ideolojik alanda da söz konusu olmuştur. O halde emperyalizme karşı savaş yalnız askerî alanda değil siyasî, ekonomik ve ideolojik alanda da gerçekleştirilmelidir. Bunun da ancak emperyalizmin kapitalist düşüncelerine karşı sosyalist düşünceyle sağlanabileceği kanısının *Anadolu'da Yeni Gün*'de hâkim olduğu görülmektedir:

“Anadolu Türkiye’si iki büyük fikrin tesadümü [çarpışması] sahasında bulunuyor: Garpta bir emperyalist ve kapitalist bir âlemi, şarkta komünizmi kendisine mahsus bir tarzda tatbik eden bir Rus Bolşevizmi, nazariyattan tatbikata geçmiş ve hayli yürümüş iki fikir var. Bu fikirlerden ve kuvvetlerden birincisi bizim kanımıza susamış düşmanımızdır; Yunan olduğu için, İngiliz, Fransız ve saire olduğu için düşmanımız değil, emperyalizm ve kapitalizm olduğu için düşmanımız; yani bu fikir yaşamak gıdasını bizim na’şımızdan almaya mecbur olduğu için düşmanımız, şu halde biz buna karşı mücadeleye, var kuvvetimizle mücadeleye mecburuz, çünkü ne şekilde olursa olsun hatta bu fikir bize doğrudan doğruya mezar olmaksızın dahi yaşasa, yine bizim için felaket muhakkaktır. İkinci fikir, yeni fikir karşısındaki vaziyetimiz ise şu merkezdedir: Cihan siyaseti itibariyle bu fikir bizindir, biz buna taraftarız, bununla beraber yürümeye mecburuz, çünkü başka türlü yapmak çaresi yoktur, esaret değil, ölüm, hem de rezilane ölüm kapımızdan içeri girmiş, baltasını kaldırmış, başımıza indiriyor! Şu halde yeni fikirle el ele vermek, onunla beraber yürümek lazım (...)”⁴¹

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
377-409

⁴¹ Muhiddin, “Nasıl Bir Program?” *Anadolu'da Yeni Gün* (31 Ağustos 1920): 1.

Mukaddes CANPOLAT

Dünyada kurulan yeni düzen, gerçekleşen cihan inkılabı siyasetin ibresini de sağdan sola çevirmiştir. 1917'de gerçekleşen Bolşevik Devrimi ile sosyalist düşüncenin önem kazanmasının yarattığı etki *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinde yakından izlenebilmektedir. Muhiddin Bey'in "Nasıl Bir Program?" yazısından önce de *Anadolu'da Yeni Gün*'de dünyadaki sağ, orta ve sol akımları açıklayan M.V. imzalı yazar millî komünizmin programına temel teşkil edebilecek açıklamalarda bulunmuştur. Bu yazı dizisinin başında sınıf farklılığına değinen yazar ardından sağ cereyanlara izah etmektedir:

"(...) muhtelif ictimai ve iktisadi sınıflar, zümreler vardır. Bu sınıfların hayat için felsefi telakkileri bambaşkadır. (...) Ve ancak birinin saadeti diğerinin mahrumiyetine istinad etmektedir. Ve bunun içindir ki bu sınıflar ve zümreler birbirinden ayrı fikirler ve telakkilere sahiptirler. Ve bütün kudretleriyle onları müdafaa ederler. Ve işte bu fikir ve telakkiler cidalleri aynı zamanda zümre cidalleri, sınıf cidalleriyle ifade olunabilir ve bugün dünyanın her tarafında ayrı ayrı sınıflar vardır ve bu sınıfların kendilerine ve hayati menfaatlerine uyan fikir ve telakki zümreleri vardır. Ve sınıfların cidali her birinin müdafaa etmek istedikleri fikirlerin cidalidir."⁴²

M.V., sınıflar arasında yaşanan çatışmanın dışında sınıflar arasında var olan menfaat farklılığı dolayısıyla da bir eşitliğin olamayacağını savunur ve eşitliğin ancak bir sınıfın ortadan kalkmasıyla gerçekleşebileceğini öne sürer:

"(...) bir heyet-i ictimaiyede bazen müşahede edilen ve sanki muhtelif ictimai cereyanların birbirleriyle tevazünü andıran halet, hakikatte mevcut değildir. Bu tevazün bu muhtelif cereyanların birbirleriyle müsavi kuvvetlerle samimi ve mütecalis ahenkten değil belki bunlardan herhangi bir cereyanın diğer cereyanlara şiddet ve kuvvetle gayesinden

⁴² M.V., "Sol ve Sağ Nedir," *Anadolu'da Yeni Gün* (8 Mart 1921): 1.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

ve onları ezmesinden ibaret bir muvazenedir. Ve tabii olan muvazene de budur."⁴³

Bu sınıf farklılıkları ideolojik farklılığın da doğmasını sağlamıştır ki bunlar: Sağ ve Sol akımlardır. Yukarıda bahsedilen eşitliğin sağlanması için birinin yok olması gerektiği düşüncesi de ideolojik farklılıktan ve siyasetin doğasından kaynaklanmaktadır:

*"(Siyaset) bir heyet-i ictimaiyenin hayat şartlarını bütün faaliyet sahalarında falan veya filan surette tanzim eder ki siyasette (sağ) ve (sol) mefhumlarını tevellit etmiştir. Sağ cereyanlar umumiyetle mazi devrelerinin hayat şartlarını, o devrelerin hâkim ictimai cereyanlarını, o devrelerin hâkim haklarını müdafaa ederler. Maziye ve hâle nazaran her halde daha yeni, daha taze ve kuvvetli hayat şartları tatbik etmek isteyen cereyanlar da (sol) cereyanlardır."*⁴⁴

Anadolu'da Yeni Gün gazetesinde bu yazıların yayınlanmasından önce *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde 5, 6 ve 7 Mart tarihlerinde Hüseyin Rağıp'ın "Sağdan Sola Doğru"⁴⁵ başlığını taşıyan yazı dizisi yayımlanmıştır. Dikkat çeken unsur, her iki gazetede görüşlerin aynı noktada toplanmasıdır ki, bu düşünce dünyanın sağdan sola doğru gittiği ve Türkiye'nin de millî sosyalizm programını uygulaması gerektiği düşüncesidir. Sol akımın gazetedeği algısına bir bakıştan sonra millî komünizm düşüncesine dair önerilere geçilmektedir:

"Hayatın fena gidişlerini değiştirmek daha canlı, feyizli, taze bir hayat tesis etmek iddiası her zaman ileri sürülmüştür. Fakat bunu muayyen prensiplere istinad ederek muayyen metotlar dahilinde hareketle dava

⁴³ A.g.e.

⁴⁴ A.g.e.

⁴⁵ Yazılar için bkz. Muammer Aksoy, *Atatürk ve Sosyal Demokrasi* (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1997), 7-28.

Mukaddes CANPOLAT

ve müdafaa edenler ancak bugünün sol cereyanlarıdır. Bu sol cereyanın bir asra yakın zamandan beri aldığı umumi bir isim vardır. O da (Sosyalizm)dir.”⁴⁶

Bu yazıların yayımlandığı tarihe bakıldığında, bir yandan TBMM heyetlerinin Londra Konferansı’nda diğer yanda Moskova’da diplomatik ilişkiler tesis etmek için çabaladıkları ve aynı zamanda Kâzım Karabekir Paşa’nın TBMM’nin verdiği yetkiyle başlattığı Doğu Harekâtı’nın Ahıska, Batum ve Ahırkelek’i ele geçirmek biçiminde neticelerini verdiği⁴⁷ -ki bu bölgeler Bolşevik liderlerin Türkiye’nin girmesini istemediği bölgelerdir-tarihlere denk geldiği görülecektir. Bu yazılarla diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi maksadıyla Mustafa Kemal Paşa’ya yakın gazeteler olan *Hakimiyet-i Milliye* ve *Anadolu’da Yeni Gün* aracılığıyla hem iç kamuoyuna hem de dış kamuoyuna -özellikle Bolşevik Rusya ve İngiltere’ye- mesaj verilmek istendiği açıktır. Bu mesaj, yukarıda ifade edildiği üzere emperyalist-kapitalist Garp düşüncesine karşılık cihan inkılabının üzerinde şekillendiği “sosyalizm”le verilmiştir. Burada üzerinde önemle durulması gereken mesele, hem Anadolu’da Yeni Gün hem de *Hakimiyet-i Milliye* gazetelerinde bahsedilen sosyalizmin Rus Bolşevizminden farklı olacağına açıkça ifade edilmesidir. Rusya’da Bolşevizmin ortaya çıkması gibi Türkiye’de de Türk tipi bir sosyalizmin veya sıklıkla ifade edildiği gibi “Millî Komünizm”in tesis edileceği üzerinde durulmuştur.⁴⁸ *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde bahsi geçen yazılara ilişkin Hüseyin Ragıp’a dönemin

⁴⁶ M.V., a.g.e.

⁴⁷ Tarihler için bkz. Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros’tan Mudanya’ya Kadar* (Ankara: TTK, 1989), 141-144.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hadiye Yılmaz, “Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinde Bolşevizm Algısı ve İslam Dünyasına Bakış (1920-1921),” *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 7/4, (2013): 23-41.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

İktisat Vekili Celal (Bayar) Bey'in "devlet sosyalizmi"nin faydalarından bahsetmesi⁴⁹ hükümetin de yönelimini ortaya koymaktadır.

Millî komünizm fikrinin neden hasıl olduğu ve hangi gerekçelerle savunulduğu bahsi incelendiğinde *Anadolu'da Yeni Gün*'deki yazılarda pragmatik bir bakışın hâkim olduğu gözlemlenmektedir. Ortak düşmana karşı ortak mücadele, siyasi ittifak, rejimin bir sınıfa değil halka dayanması, ekonomide Türkiye'de aristokrasinin olmaması vb. hususlar Türkiye'nin bağımsızlığına halel getirmeyecek bir ittifakın oluşabilmesine zemin hazırlamıştır. Bolşevikler tarafından desteklenen Mustafa Suphi'nin⁵⁰ *Yeni Dünya* isimli gazetesine yöneltilen eleştirilere bakıldığında millî bir duruş sergilemenin *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesi için hayati bir husus olduğu görülebilir:

*"Rus Bolşevikleri daha vazih bir ifade ile aynı hale hücum edebiliyor, ve onunla hâlâ cidalde bulunuyorlar. Binaenaleyh her birimizin mebd-i hareketimiz ne olursa olsun cümlemiz müşterek bir hasma karşı cidal ediyoruz, demek ki bir kere cümlemiz aynı yolun yolcularıyız. (...) Fakat bunu yaparken kör veya hatta şaşa bir taklitten ictinab etmeyi her şeyden evvel idrakimizin ve insanlığımızın bir lazimesi biliriz. Taklit ile inkılap olmayacağını takdir etmeyenlerin inkılaptan bahsetmeye salahiyetleri olamaz. (...) İnkılap, idrak ve imana müstenid bir harekettir ki tatbikat itibariyle her memleketin kendi mahsusat ve icabatına ittibak ederek tekvin eder ve büyür. Hülâsa biz de sosyalizm vadisinde inkılapçyız, hatta aynı bir prensiplerin taraftar ve mültezimiyiz [bir şeyi veya kimseyi lüzumlu sayıp taraflık gösteren]. Fakat mukallid binaenaleyh Bolşevik değiliz."*⁵¹

⁴⁹ Muammer Aksoy, *Atatürk ve Sosyal Demokrasi* (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1997), 24.

⁵⁰ Bkz. Mustafa Yılmaz, "Mustafa Suphi Olayı," *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dergisi* 2/1, (1987): 300-312.

⁵¹ Yunus Nadi, "Üçüncü Enternasyonal Beyannamesi ve Biz" *Anadolu'da Yeni Gün* (22 Eylül 1920): 1.

Mukaddes CANPOLAT

Sosyalist bir inkılabın programının çizildiği Muhiddin Bey'in yazısında da aynı duygu görülmektedir: “Şarktan gelen fikir, bizden ictimai inkılabı uymamızı isteyecek, bizim ise vazifemiz şimdiye kadar bütün teceddüd tarihimizde olduğu gibi bu inkılabı uymak değil, o inkılabı bizim millî varlığımıza heyet-i umumiye ve mecmuasına ait menâfi'ye uydurmak olmalıdır.⁵²” Burada millî menfaatler olgusu, Rusya ve Türkiye arasında toplum hayatındaki farklılıkla temellendirilen düşüncenin üzerine kurulmuştur. Bolşevik İhtilali'nin gerçekleştirdiği devrimler yani sosyalizmin Rusya pratiğinin farklı toplumsal tecrübenin bir ürünü olması nedeniyle Türkiye'de karşılık bulamayacağı düşüncesine dayanmaktadır. Rus ve Türk coğrafyasına dair belirli ortak ve ayrışma noktalarını Muhiddin Bey ortaya koymuştur. Sermayenin başıboşluğunun önlenmesi, çalışmanın önemi, millî servet üzerinde hiç kimsenin tasarruf ve imtiyaz hakkının olmaması ortak noktalar olarak değerlendirilmiştir ki, tüm bunlar onlar istediği için değil bizim ihtiyacımız olması nedeniyle kabul edilmesi gereken esaslar olarak ortaya konulmuştur. Ayrışma noktalarının başında Bolşevizmin aksine Türkiye'de idarenin bir sınıfa değil (proleter diktatörlük) doğrudan doğruya halka verilmesi ilkesinin benimsenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bir diğer ayrışma noktası “Devletçilik” anlayışıdır. Mahmud Esad'ın “Kızıl Elma” başlığıyla *Anadolu'da Yeni Gün*'de yazdığı yazı bu farklılıkları açıkça ortaya koymaktadır:

“Nazarımda Türk komünizmi Türkiye'nin saadetine, bunun takviyesine hadim bir alandır. Millî iştirak yarının Türk birliğine giden bir caddedir, bir seyirdir, Kızıl Elma Yoludur. Düşünceme göre (Mazzini)⁵³ en doğru cemiyeti teşkil etti, (Marks) bunun faaliyet-i hayatını tanzim etti. Türk iştiraki Türk mefkûresine köprü olmalıdır. Bunu Ruslar da böyle anladı. Böyle çalışıyorlar. Hatta biraz daha

⁵² Muhiddin, “Nasıl Bir Program,” *Anadolu'da Yeni Gün* (31 Ağustos 1920): 1.

⁵³ Giuseppe Mazzini, (1805-1872), İtalyan milliyetçisi, filozof, cumhuriyetçi, bağımsız bir ulus düşünceleriyle pek çok siyasetçi ve düşünürü etkilemiştir.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

ileri gidiyorlar!?! İştirak bugünün bir ihtiyacıdır. Bu ihtiyacın cemiyetin hayatı şartlarına göre yarın tahvile uğramayacağını kimse temin edemez. Bu bir programdır. Tadile uğrayabilir, milliyet ise layettagayyerdır [değişmez, bozulmaz]. Değiştiği gün ölüm günüdür. (...) Komünizm bir gaye değil, Türklük için bir vasıttadır.”⁵⁴

Komünizmin Türklük açısından bir vasıta olarak görülmesi özellikle uluslararası siyaset açısından değerlendirilmektedir. Bu yazı özelinde bakıldığında Bolşevik idaresi altında olan Türklerle bir bağlantı kurabilme vasıtası olarak değerlendirilmişse de incelenen yazıların neredeyse tamamı Bolşevikler ile emperyalistlere karşı dış siyasette bir ittifak kurma önerisini içermektedir. Bu birlikteliğin çeşitli faydalarıyla birlikte kader ortaklığı düşüncesinin de işlendiği gözlemlenebilir: “Dünyanın önüne katıldığı büyük inkılabı olanca kuvvetiyle ihata etmek için bugün Türk Rus milletlerinin aynı gaye yolcuları olarak birleşmiş buldukları kafidir. (...) Alelittak emperyalistliğe ve kapitalistliğe (...) karşı ve bunları sernigün [*tepetaklak*] edinceye kadar cidal. Bu bayrak altında birleşen milletlerin cidali dünyanın ve beşeriyetin en mukaddes bir ihtilalidir.”⁵⁵

Bu ilişkinin pragmatik ifadesi; imza yerine üç yıldız (***) kullanılmış ve yazı üslubu, stratejik hedef ve bazı uzmanların görüşleri doğrultusunda yazarının Mustafa Kemal Paşa⁵⁶ olduğunu düşündüren “İki Menşevizm” yazısında en açık bir şekilde görülebilir. Yazar, tıpkı Bolşevikler gibi Marksist olan fakat evrimci bir komünizmi savunan Menşevikleri Batı'nın müttefiki olarak konumlandırmış, ardından Şark Menşeviki olan Türkiye'nin bu konuda Bolşeviklerle aynı safta olduğunu savunmuştur:

⁵⁴ Mahmud Esad, “Kızıl Elma: Türk Gençliğine Armağan,” *Anadolu'da Yeni Gün* (20 Teşrin-evvel 1920): 1.

⁵⁵ Yunus Nadi, “İlk Bolşevik Heyeti Ankara'da,” *Anadolu'da Yeni Gün* (6 Teşrin-i Evvel 1920): 1.

⁵⁶ İlgili iddia için bkz. Yılmaz, “Hakimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Bolşevizm Algısı ve İslam Dünyasına Bakış (1920-1921),” 25.

Mukaddes CANPOLAT

“Menşevizm bugünün müessesat-ı ictimaiyesini tedrici surette değiştirmek olunca garp Menşevikleri şöyle düşünüyorlar: Bolşeviklerle ittihat edilemez; çünkü onlar bizim yıkmak istemediğimiz şeyleri yıkmak istiyorlar. Halbuki kapitalistlerle uzlaşmak kabildir, çünkü onlar kendilerini kurtarmak için bizim marifetimize muhtaç bulunuyorlar. (...) Şark Menşevizmi sözünü belki de ilk defa olarak biz ortaya atıyoruz, ancak biraz dikkatlice bakılacak olursa hayatta ve ihtiyaçta böyle bir şeyin yaşamakta bulunduğu gayet sarih ve muhakkak surette görülür. Şark Menşevizmi şudur; şark garbın düşmanıdır çünkü garp şarkı soymak, mahvetmek istiyor. Binaenaleyh şark fikri garp fikrine muhaliftir, şark menafii garp menafiiine muhalif olduğu için.”⁵⁷

Dikkat çekilmesi gereken bir husus, bu zamanlarda TBMM Hükümeti'nin Londra Konferansı'nda ve Moskova Konferansı'nda diplomatik faaliyetler yürüttüğü gibi Bolşeviklerin de İngiltere ile ticaret antlaşması için görüşmeler yapıyor olmasıdır. Mustafa Kemal Paşa'nın İtilaf Devletleri içerisinde yarattığı ayrılığı bu kez İngiltere'nin, Türkiye ve Bolşevik Rusya arasında yaratma stratejisi izlediği söylenebilir:

“Asya İmparatorluğunu şöyle böyle kurtarabilmek hesabına Bolşevik Rusya ile anlaşabilmek İngiltere'ye göre en şiddetli ihtiyaçlardan biri olmuştur vaktiyle Bolşevikler aleyhinde ateş püsküren ve onları mahv ve madum edebilmek için ellerinden gelen bütün kuvvetleri sarf eden (Loyd George)lar üç dört aydan beri Bolşevik mürahhasları ile tatlı tatlı konuşuyorlar, hem de çok ihtiramkâr bir lisan ile! İngiltere'nin Bolşeviklerden istediği şey Bolşevikliğin Rusya dahilinde kalması ve Bolşevik hesabına Türkiye'de, İran'da, Afganistan'da ve Hindistan'da propaganda ve teşkilat yapmaktan vazgeçmesidir.”⁵⁸

⁵⁷ “İki Menşevizm,” *Anadolu'da Yeni Gün* (7 Mart 1921): 1.

⁵⁸ Yunus Nadi, “Dünya İhtilali,” *Anadolu'da Yeni Gün* (3 Teşrin-i Evvel 1920): 1.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

Stalin'in 22 Şubat 1921'de Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'e İngiltere ile ticaret antlaşması imzalayacakları için ittifak akdedemeyeceğini⁵⁹ söylemesi Yunus Nadi'nin bu ifadelerini kanıtlar niteliktedir.

“Madem ki şark ve garp menfaatleri ayrı ayrı şeylerdir şu halde şarklılar şarklılarla ittihat edilmelidirler, garplıların garplılarla ittihat etmeleri lazım geldiği gibi. Sonra, bir de şu suretle düşünelim; garpte, evvela Bolşevik olmayan kapitalistler var, sonra da Bolşevik olmayan sosyalistler bulunuyor. Şarkta da kapitalistlerin düşmanı Bolşeviklerle Bolşevik olmayan kapitalizm düşmanları vardır. Şu halde garbın, nasıl gıdalarını garp sisteminden alan Menşevikleri varsa, şarkda hayatlarını ancak Bolşevizm ile birlikte müdafaa edebilecek olan Şark Menşevikleri mevcuttur.”⁶⁰

Burada Türkiye'deki sosyalistliğin “Menşevik” bir yoruma dayandırılması Bolşeviklerden bağımsız bir siyaset izlenebilmesi kaygısı nedeniyledir. Aynı şekilde düşmanın ortaklığı üzerinde durularak da Bolşeviklerle birlikteliğe zemin oluşturulmuştur. Böylece Bolşeviklerden diplomatik, askerî yardımlar alınabilmesi fakat siyasî anlamda Bolşevizmin Türkiye'ye yayılmasına karşı bir politika izlendiği görülmektedir:

“Bir mülâhazat ile neticeye varmak istiyoruz. Komünistlerle kapitalistler, bugünkü dünyanın başlı başına iki kuvveti teşkil eder iki büyük zerresidirler bu iki büyük zerre arasına ise iki nevi fikir ve iki nevi varlık kümeleri bulunuyorlar: bunlardan bir kısmı Garp Menşevikleri, yani kapitalizmden addolunan ve komünist olmayanlar ve binaenaleyh Bolşevizm ile değil, kapitalizm ile ittihadı girenler; diğeri ise kapitalizmin zulmüne uğradıkları için onun düşmanı olanlar, fakat garp teşkil-i ictimaiyesini caiz bulmadıkları için de komünizme gitmeleri uzun bir istihaleye ihtiyaç gösterenler. Fakat menfaatleri

⁵⁹ Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar* (Ankara: TTK, 1989), s. 141. Ayrıca Stalin'in Türkiye'ye bu antlaşma dolayısıyla yardım yapılamayacağı hakkındaki sözleri için bkz. Stefanos Yerasimos, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri 1917-1923* (İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2000), 407-408.

⁶⁰ “İki Menşevizm,” *Anadolu'da Yeni Gün* (7 Mart 1921): 1.

Mukaddes CANPOLAT

Bolşeviklerle kaynaşmakta bulunanlar, yani şark tekamülcüleri, Şark Menşevikleridir. İşte, iki Menşevizm fikri, bizim için dahilde bir siyaset-i ictimaiye ve hariçte bir siyaset-i beynelmilel yapmak için göz önünde durması lazım gelen bir mülahaza!... ”⁶¹

Bu düşünce Milli Mücadele Dönemi Türk-Sovyet ilişkilerinin özü olarak kabul edilebilir. Yani, Bolşeviklerin Türkiye’de herhangi bir propaganda faaliyetine müsaade edilmeyecek, dışarıda emperyalist-kapitalist dünyaya karşı bir blok oluşturulacak. Bunu sağlama yolunda iki ülkenin attığı adımlara bakıldığında; TBMM’nin Londra Konferansı’daki temsilcisi Bekir Sami Bey’in yaptığı antlaşmaları kabul etmemesi ve Bolşeviklerin İstanbul’un işgalinin yıldönümünde, 16 Mart 1921’de, Misak-ı Milli’yi kabul ve Sevr’i reddeden Türk-Rus Muhadenet ve Dostluk Antlaşması’nı imzalayarak Anadolu’ya maddî ve askerî yardımlar yapmasının anlamı açıklık kazanmaktadır ki, bu dostluk II. Dünya Savaşı’na kadar sürecektir.

Sonuç

Türk ulusunun “ateşten gömlek” giydiği Milli Mücadele dönemi en yoğun milli ve kurtuluş duygularının yaşandığı bir döneme tekabül etmektedir. Bu dönemde Şark Meselesi kapsamında Türk milleti “parçalanma ve esaret” ile “mücadele ve şerefli bir ölüm” arasında bir tercih yapmıştır. Fahrettin Altay’ın eserine verdiği isimle bu dönem “On Yıl Savaş ve Sonrası”dır. Balkan Bozgunu, Çanakkale ve Kut Zaferi, Mondros Ateşkesi, Kongreler, Kuvayı Milliye, Sevr Antlaşması, İnönü Muharebeleri, Sakarya, Büyük Taarruz ve ardından Lozan Barış Antlaşması. 1912-1922 yılları, Türk milletinin ağır imtihanlardan zaferle geçişinin tanıklığını yapmıştır. *Anadolu’da Yeni Gün* gazetesinin yayın çizgisini, bir anlamda bütün bu olayların muhasebe sonuçları şekillendirmiştir. Yeni bir cihanın doğumu arefesinde Türkiye’nin önünde ya düşmanı olan emperyalist-

⁶¹ A.g.e.

kapitalist Batı'nın ya da ona karşı mücadele eden Şark'ın inkılap fikrine katılma seçeneği vardır. Gazete tercihini inkılap fikrine katılmak yönünde yapmıştır. Bu inkılap fikri yeni idare, Şark Meselesi'ni Şark'ın Meselesi yapma, yeni idareye uygun millî sosyalist prensipleri kabul etme ve Şark Meselesi'nin çözümünde kader ortaklığı içerisinde olunan Bolşevikler ile uluslararası alanda ittifak içinde olma konularını içermektedir.

Çarlık Rusya'sının Osmanlı İmparatorluğu'nu I. Dünya Savaşı'na girmeye zorlaması ve yüzyıllardır takip ettiği Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama siyaseti, toplumsal ve siyasi hafızada olumsuz bir algıya sebep olmuşsa da Bolşevik Rusya'nın Millî Mücadele'de Türkiye'ye yapmış olduğu yardımlar Türk-Rus İlişkilerini zirve noktasına taşımış ve emperyalist-kapitalist dünyaya karşı kader ortaklığını pekiştirmiştir. Fakat bu kader ortaklığının hiçbir zaman siyasî, askerî veya ekonomik bir baskı aracına dönüştürülmesine müsaade edilmemiştir. Bütün bu meselelerden çıkarılacak temel sonuç, “en zor zamanda dahi özgüce dayanarak iş görme prensibinin üstünlüğüdür” denilebilir. Nitekim I. Dünya Savaşı'nda Almanlar ile yapılan askerî ittifaka karşı Mustafa Kemal'in 1917 yılında yazdığı muhtıra okunduğunda niçin bu noktaya önem verildiği anlaşılabilir ve “Ya İstiklal Ya Ölüm” sözünün yalnız işgale karşı direnişin ifadesi olmadığı anlaşılacaktır.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
377-409

KAYNAKÇA

- Akçura, Yusuf. *Şark Meselesine Dair*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.
- Aksoy, Muammer. *Atatürk ve Sosyal Demokrasi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1997.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.
- Cumhuriyet Halk Partisi, “CHP Tarihi,” (5 Haziran 2015). Erişim 10 Nisan 2020, <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-tarihi>

Mukaddes CANPOLAT

Çıkin, Ceren. “Yeni Gün Gazetesi (1918-1923)” Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2007.

“İki Menşevizm,” *Anadolu’da Yeni Gün*, (7 Mart 1921): 1.

“İngiltere’nin Şark Siyaseti,” *Anadolu’da Yeni Gün* (7 Şubat 1921): 1.

Jaeschke, Gotthard. *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros’tan Mudanya’ya Kadar* Ankara: TTK, 1989.

Kolektif. *Atatürk’ün Bütün Eserleri*. 6.cilt. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003.

Kurat, Akdes Nimet. *Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşı’na Kadar*. Ankara: TTK, 2011.

M.V. “Sol ve Sağ Nedir,” *Anadolu’da Yeni Gün* (8 Mart 1921): 1.

Mahmud Esad. “Kızıl Elma: Türk Gençliğine Armağan,” *Anadolu’da Yeni Gün* (20 Teşrin-i Evvel 1920): 1.

Muhiddin. “Meslekî Temsil” *Anadolu’da Yeni Gün* (14 Teşrin-i Evvel 1920): 1.

Muhiddin. “Nasıl Bir Program?” *Anadolu’da Yeni Gün* (31 Ağustos 1920): 1.

Yılmaz Odabaşı, Hadiye. “Hakimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Bolşevizm Algısı ve İslam Dünyasına Bir Bakış (1920-1921).” *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 7, (2015): 23-41.

Öztürk, Özhan. “Mustafa Suphi’nin Katli ve Yahya Kahya Olayı,” <http://ozhanozturk.com/2017/11/19/mustafa-suphinin-katli-yahya-kahya-olayi/>

Şimşir, Bilal N.. İngiliz Belgeleri ile Sakarya’dan İzmir’e “1921-1922”. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1989.

Turgut, Hulusi. *Kılıç Ali’nin Anıları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

Milli Mücadele Yıllarında *Anadolu'da Yeni Gün* Gazetesi

Ulubelen, Erol. İngiliz Belgelerinde Türkiye. İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1967.

Yerasimos, Stefanos. *Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri 1917-1923*, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2000.

Yılmaz, Mustafa. "Mustafa Suphi Olayı," *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dergisi* 2/1, (1987): 300-312.

Yunus Nadi. "Dünya İhtilali," *Anadolu'da Yeni Gün* (3 Teşrin-i Evvel 1920): 1

Yunus Nadi. "İdarede Halka Rücu Etme İhtiyacındayız," *Anadolu'da Yeni Gün* (24 Ağustos 1920): 1.

Yunus Nadi. "İlk Bolşevik Heyeti Ankara'da," *Anadolu'da Yeni Gün* (6 Teşrin-i Evvel 1920): 1.

Yunus Nadi. "İngiliz-Rus Harbi," *Anadolu'da Yeni Gün* (24 Ağustos 1920): 1.

Yunus Nadi. "Şark Meselesi Ne Âlemde?," *Anadolu'da Yeni Gün* (26 Kanun-u Evvel 1920): 1.

Yunus Nadi. "Şark Meselesi, Şark Meselesidir," *Anadolu'da Yeni Gün* (27 Kanun-u Evvel 1920): 1.

Yunus Nadi. "Şark Meselesi," *Anadolu'da Yeni Gün* (3 Haziran 1921): 1.

Yunus Nadi. "Üçüncü Enternasyonal Beyannamesi ve Biz," *Anadolu'da Yeni Gün* (22 Eylül 1920): 1.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
377-409

Türkiye’de Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin İstihdam Kapasitesinin Artırılmasındaki Rolü (*)

The Role of Applied Entrepreneurship Training Activities over Increasing Employment Capacity

Dilan ÖRENÇ^(**), Canan Öykü DÖNMEZ KARA^(***), Suat UĞUR^(****)

Öz

İşsizlik dünya genelinde karşılaşılan bir sorundur. Devletler, işsizliğin azaltılması ve istihdamın artırılması için politikalar uygulamaktadırlar. Girişimci sayısının artırılması ve girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması bu politikalar kapsamında değerlendirilebilir. Türkiye’de devlet eliyle girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla İŞKUR ve KOSGEB işbirliğiyle “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri” düzenlenmektedir. Bu eğitimler vasıtasıyla bireylerin girişimcilik kapasiteleri artırılmakta, kurdukları işlere finansman desteği bulmalarına imkân sağlanmaktadır. Araştırmanın amacı, Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerine katılanların bu programın etkinliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma, nitel desende tasarlandığından ve Türkiye

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 09.07.2020

Kabul Tarihi: 15.09.2020

(¹) Bu makale, 2019 tarihinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı’nda Dilan ÖRENÇ’in yazdığı, Prof. Dr. Suat UĞUR ve Dr. Öğr. Üyesi Canan Öykü Dönmez KARA’nın danışmanlığında tamamlanan “Uygulamalı Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Üzerine Etkisi: Çanakkale İli Örneği” adlı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

(^{**}) Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Uzmanı, E-posta: dlnorenc@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7037-3054>

(^{***}) Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, E-posta: oykudonmez@comu.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7825-3652>

(^{****}) Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, E-posta: suatugur@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8009-6361>

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

çapında bir örnekleme çalışmanın zamansal ve parasal imkânsızlıkları göz önüne alınarak çalışma alanı Çanakkale ili Merkez İlçe ile sınırlandırılmıştır. Araştırma verileri görüşme yöntemiyle toplanmış, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Analizlerde, MAXQDA Analytics Pro 18 Programı kullanılmıştır. Sonuçta, katılımcıların genelde eğitimleri girişimcilik kapasitelerinin artırılması konusunda olumlu buldukları anlaşılmıştır. Diğer yandan, eğitimlerin kapsamının gençleri, kadınları ve dezavantajlı kesimleri de kapsayacak şekilde geliştirilmesi, kamuoyuna daha iyi duyurulması noktasında, çalışma yapılması gerekliliği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, İstihdam, Girişimcilik, Eğitim, Devlet Politikaları.

Abstract

Unemployment is a worldwide problem. States are implementing policies to reduce unemployment and increase employment. Increasing the number of entrepreneurs and expanding the entrepreneurship culture can be evaluated within the scope of these policies. İŞKUR as a state institution organizes "Applied Entrepreneurship Training" in cooperation with KOSGEB. Through the set trainings, entrepreneurship capacities of individuals are increased and the yare provided with the opportunity to find financial support for the businesses they establish. The aim of the research is to determine the opinions of the participants of Applied Entrepreneurship Training on the effectiveness of this program. The research is designed based on qualitative designsamples and it is limited to the province of Canakkale instead of Turkey due to financial and time constraints. Research data was collected by interview method and analyzed by content analysis technique. In analysis, MAXQDA Analytics Pro 18 Program was used. As a result, it was understood that the participants generally found the trainings positive in increasing their entrepreneurial capacity. On the other hand, it has been determined that the scope of the trainings should be developed to include young people, women and disadvantaged groups, and it is necessary to carry out studies to beter publicize them.

Keywords: Unemployment, Employment, Entrepreneurship, Training, State Policies.

1. Giriş

İşsizlik, üretim sürecinde emek faktörünün tam kullanılamaması durumudur. Birey açısından işsizlik, "bireyin çalışma arzusu, kabiliyetinde olup, çalışmaya hazır bulunduğu halde, kazanç sağlayabileceği bir işe sahip olamaması hali" olarak ifade edilirken, toplum açısından

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

“üretimde işgücünden yeterince yararlanılmaması, emeğin bir kısmının boşa harcanılması hali” olarak görülmektedir.¹ İşsizlik, sosyal ve ekonomik düzeyleri ne olursa olsun bütün toplumların ortak sorunu olup kişi ve toplum üzerinde sosyo-ekonomik etkileri bulunmaktadır. Kişiler bakımından gelir elde edememe ve yoksulluk şeklinde kendini gösterirken; ülkeler açısından milli gelir kaybı olarak görülmektedir ki bu durum işsizliğin ekonomik etkisidir. Diğer yandan, ekonomik yetersizlik içerisindeki bireyler hem iktisadi bir faaliyette bulunamamanın getirdiği hayal kırıklığı, kendilerini topluma yük olarak görmeleri hem de toplumun iş bulup çalışmaları yönündeki baskıları nedeniyle işsizliğin sosyal etkilerini en ağır şekilde yaşamaktadırlar.²

Kümbül Güler³, işsizliğin sosyo-ekonomik etkilerinin yanı sıra bireyler üzerindeki psikolojik etkilerine değinmektedir. İşsizler kendilerine güvenlerini yitirmekte, işsizlerin algılanan yeterlilik, öz yeterlilik ve tatmin düzeyleri azalmakta, depresif duyguları ve stres düzeyleri artmakta, sağlık durumları bozulmakta, umutsuzluk, çaresizlik içine girmektedir. Ayrıca içine kapanıklık ve yalnızlık duyguları hissetmekte ve özsaygıları zedelenmektedir.

İşsizlik veya işsizlik tehdidi genellikle kontrol dışı gerçekleştiği için bireyin öğrenilmiş çaresizlik yaşamasına sebep olmaktadır. İşsizlik süresinin uzaması ise öğrenilmiş çaresizliği tetiklemektedir, işini kaybeden birey öncelikle iyimser bir şekilde aktif olarak yeni bir iş bulmak için girişimlerde bulunmaktadır, ancak iş bulma süresi uzadıkça, kişi kötümserleşerek daha fazla çaresizlik duygusuna kapılmaktadır. İşsizlik, kontrolsüzlüğü ve çaresizliği beraberinde getirdiği için öğrenilmiş çaresizlik teorisi işsizliğe

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

¹ Özlem Işığışık, *İstihdam ve İşsizlik* (Bursa: Ekin Yayınları, 2011), 22-23.

² Süleyman Özdemir, Halis Yunus Ersöz, İbrahim Sarıoğlu, *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi* (İstanbul: Vimek Ajans Yayıncılık, 2006), 67.

³ Burcu Kümbül Güler, “İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi,” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi* 55, (2005): 377.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

uyarlanabilmektedir.⁴ Öğrenilmiş çaresizlik duygusunun gelişimi ile iş arama davranışı terk edilerek işsizlik bir kader olarak algılanmakta ve birey işsizlik sürecini sıradan ve normal bir süreç olarak anlamlandırmaktadır.⁵

İşsizlik olgusu özellikle gençler arasında yüksektir. İşsizlik teorisi genç işsiz oranındaki yüksekliğin nedenini gençlerin sıklıkla iş değiştirme eğilimlerine bağlamaktadır. Buna göre, gençlerin çalıştıkları işlerindeki tatminsizlikleri onları daha iyi bir iş bulmaya teşvik etmekte ve gençler daha sık iş değiştirmektedirler. Sıra işsizlik teorisi gençlerdeki sık iş değiştirme eğiliminin, tecrübesizliğe yol açtığı ve iş bulmayı daha da zorlaştırdığını savunur.⁶ İşsizlik bireyin yanı sıra toplum için de olumsuzluklar içeren bir olgudur. Toplumların en büyük sermayesi, beşeri sermaye de denilen iyi yetişmiş insan gücüdür. Hükümetler gençlerin enerjilerini faydalı işlere yönlendiremediğinde gençlerin devlete ve topluma karşı güvenleri sarsılmakta, gençler kolaylıkla uyuşturucu, kumar, terör vb. suç bataklığına sürüklenebilmekte, sonuçta toplumlar gelişme yolundaki en önemli kaynaklarını yitirmektedirler. Bu sebeple yeni istihdam olanakları yaratılarak çalışma çağındaki gençlerin istihdam edilmelerinin sağlanması önem arz etmektedir.

Geniş anlamda istihdam, bir ekonomideki tüm üretim faktörlerinin üretim esnasında kullanılma dereceleri; dar anlamda ise çalışma arzusu ve kabiliyetinde olanların bir iş sahibi olmaları şeklinde ifade edilmektedir.⁷

⁴ Başak Kıcı, "Eğitilmiş Genç İşsizliği Üzerinden İşsizlik Kaygısına Bir Bakış," *Çalışma ve Toplum Dergisi* 3, (2017): 1369-1396.

⁵ Ebru Kanyılmaz Polat ve Bünyamin Bacak, "İşsizliğin Psikolojik Sonuçları ve İşsizlik Süresi İlişkisi: Çanakkale'de Yükseköğrenim Mezunu İşsizler Üzerinde Bir Araştırma," *Çalışma İlişkileri Dergisi* 9, (2018): 27.

⁶ Kıcı, "İşsizlik Kaygısına Bir Bakış," 1384-1386.

⁷ Banu Metin, "Türkiye'de Aktif İşgücü Piyasası Politikaları ve Özel İstihdam Politikaları" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2004), 14.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

İşveren için istihdam yaratmak; iş gören için ise istihdam rakamları içinde değerlendirilmek olarak da tanımlanmaktadır.⁸

İşsizlikle mücadelede istihdam politikaları önemli yer tutmaktadır. İstihdam politikası, “İşsizlik ve eksik istihdamı sonlandırmak, emek piyasasının ihtiyaçlarını karşılamak, refah seviyesini arttırmak, verimli ve tam istihdam oluşturmak gibi hedeflere sahip politikalar” şeklinde tanımlanmaktadır. Yine istihdam seviyesini arttırmak adına planlanan bütün bilinçli hareketler istihdam politikaları kapsamında değerlendirilmektedir.⁹ İstihdam politikaları da pasif ve aktif istihdam politikaları olarak sınıflandırılmaktadır.

Pasif istihdam politikaları, işsizliğin doğurduğu sorunları olabildiğince azaltmayı amaçlamaktadır. Bunun için emek arzı ve talebi arasındaki denge sağlanmaya çalışılır. İşsizliğin ortadan kaldırılması yerine yol açtığı sorunların azaltmasına çalışılır.¹⁰ Pasif istihdam politikaları; işsizlik sigortası, işsizlik yardımı ve çalışma paylaşımı şeklinde uygulanmaktadır.¹¹ Aktif istihdam politikaları ise işsizlerin ve dezavantajlı grupların emek piyasasına girmesini kolaylaştırmak amacı ile oluşturulmaktadır.¹² Kamu ve özel istihdam hizmetleri, mesleki eğitim programları, sübvansiyonlu

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

⁸ Caner Gültemen, “Avrupa İstihdam Stratejisi ve Türkiye İçin Odak Noktası: İŞKUR” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), 23.

⁹ Bulut Selahattin, “Türkiye’de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdamı Açısından Belirleyiciliği” (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2010), 6.

¹⁰ Salman Kısa, “İŞKUR ve Yerel Yönetimlerde Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Eğitim-İstihdam İlişkisi Yönünden Analizi: Ankara İli İŞKUR İl Müdürlüğü ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Analizi” (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012), 68.

¹¹ Osman Kürşat Acar ve Ecehan Kazancı Yabanova, “Aktif İşgücü Piyasası Politikaları Çerçevesinde Kütahya İŞKUR’un Mesleki Eğitim Faaliyetleri’nin,” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 4, (2017): 89.

¹² Kemal Erdem, “İşsizlikle Mücadelede Mesleki Eğitimin Önemi: Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri: Projesi” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012), 34.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

istihdam programları, girişimciliği teşvik ve gençlere yönelik programlar bu kapsamda değerlendirilmektedir.¹³

İstihdam edilebilirlik kapsamında çalışma hakkı, temel insan haklarından kabul edilmekte ve pozitif statü hakları başlığı altında değerlendirilmektedir. Pozitif statü hakları, kişilere devletten çalışma, sağlık, konut ve sosyal güvenlik gibi konularda olumlu bir davranış, bir hizmet ya da yardım isteme imkânı tanıyan haklardır. Sosyal devlet anlayışının gereği olarak bu haklara sosyal haklar da denilmektedir.¹⁴ İşsizlik Türkiye'deki ekonomik sorunlar arasında önlerde yer almaktadır. Bu nedenle işsizlikle mücadele, hükümet politikaları arasında önemli bir yere sahiptir. Sosyal devlet ilkesi gereği 1961 Anayasası'nın 42. maddesinde çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu belirtilmiş, devletin sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları koruması ve çalışmayı desteklemesi; işsizliği önleyici tedbirleri alması, bireylere iş arama sürecinde devlet desteğinin sağlanması gerektiğinden bahsedilmiştir.¹⁵ 1982 Anayasası'nın 49. maddesinde de çalışma herkesin hakkı ve ödevi denilmiş, devletin, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek ve çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alacağı ifade edilmiştir.¹⁶ Aynı zamanda, Türkiye'de hazırlanan kalkınma planlarında işsizlik başlığı altında işsizlikle mücadele konusuna yer verilmiştir.¹⁷

¹³Begüm Erdil Şahin ve Yeliz Sevimli "Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Uygulanan İşgücü Yetiştirme Kursları ve İŞKUR'un Önemi," *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 5, (2013): 4.

¹⁴Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş* (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008), 150.

¹⁵1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G. 20/07/1961-10859.

¹⁶1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, R.G. 20/10/1982-17844.

¹⁷Ahmet Tayfur Akcan, "1980 Sonrası Türkiye'de Uygulanan Politikaların İşsizlik Üzerine Etkileri ve İşsizliğin Belirleyicileri Üzerine Ampirik Analiz" (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2016), 4.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

Türkiye’de gizli işsizlik ve eksik istihdam sorunları ekonomik sorunlar arasında önemli bir yer teşkil etmektedir.¹⁸ İşsizlikle mücadele amacıyla 2000 yılından sonra aktif ve pasif istihdam politikaları uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda emek piyasalarına dâhil olacak kişilere yönelik çeşitli istihdam programları uygulanmakla birlikte girişimcilik işsizlikle mücadelede alternatif bir yol olarak görülmektedir.¹⁹ Özellikle iş bulma veya buldukları işlerde uzun süreli çalışma imkânları nispeten az olan gençlerin istihdam edilmeleri ve yaratıcı fikirlerini hayata geçirmeleri adına girişimcilik uygulamaları oldukça önemlidir.

Meslek edindirme programlarının aktif istihdam politikaları arasında yer aldığı yukarıda belirtilmiştir. Bu başlık altındaki önemli uygulamalardan biri de *girişimciliği teşvik programları*dır. Girişimcilik, bireysel olarak bir fikrin ya da düşüncenin başarılı şekilde işletme haline dönüştürülmesi olarak ifade edilebilir. Girişimcilik risk almayı, öngörülü olmayı, iş kurabilmek için sermaye sahibi olmayı gerektirmektedir.²⁰

Girişimciliği destekleme politikaları hükümetler tarafından yerel veya ulusal düzeyde desteklenen çok yönlü politikalarlardır. Hükümetler bir yandan girişimcilik talebine yanıt verirken bir yandan da girişimcilik arzını arttırmaya çalışırlar. Girişimcilik faaliyetlerini hızlandırmanın etkili yolu finansman sorunlarını çözmek olduğundan hükümetler, makro düzeyde kısa dönem sermaye aktarımı, faiz ve vergi politikaları uygularken mikro düzeyde ise iş kurmayı kolaylaştırma önlemleri almanın yanı sıra

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

¹⁸ Nur Serter, *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi, 1993), 69.

¹⁹ Berrin Ceylan Ataman, “İşsizliğe Alternatif Bir Çözüm Olarak Girişimcilik Teori ve Politika,” *Bilsay Kuçur’a Armağan Kitabı* içinde, ed. Serdar Şahinkaya ve N. İlter Ertuğrul (Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 2011): 329-343.

²⁰ Ebru Aykan, “Girişimcilik ve Girişimcilerin Liderlik Davranışları” (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2002), 4.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

iş kurmayı öğretecek kurslar açma ve eğitim programları geliştirmeyi hedeflerler.²¹

Türkiye’de İŞKUR ve KOSGEB girişimcilik üzerine verdikleri eğitimlerle bu programların uygulanmasında aktif rol oynamaktadırlar. Girişimcilik programları hem istihdamın artırılması adına önemli bir araç görevi üstlenirken hem de ekonomik yapının gelişmesine ve güçlenmesine katkı sağlamaktadır.²²

Türkiye’de işsizliğin önlenmesi ve istihdamın artırılmasına yönelik olarak İŞKUR ve KOSGEB işbirliğiyle kişilerin kendi işlerini kurmalarını sağlamak ve bu işletmeleri desteklemek için uygulamalı girişimcilik eğitim Programı uygulamaya konmuştur. Program kapsamında kendi işletmesini kurmak isteyen veya işini ilerletmek isteyenlere iş fikrini geliştirme, pazar araştırması yapma, iş planı hazırlama, pazarlama, yönetim ve finansman gibi temel girişimcilik metotları öğretilmektedir.²³ Program girişimci olmak isteyen kişilerin sermaye ihtiyaçlarını sağlamaları için KOSGEB teşviklerine başvurmanın da yolunu açmaktadır. Eğitimini başarıyla tanımlayanlara “uygulamalı girişimcilik eğitimine katıldıklarına dair bir belge verilmektedir. Bu belge ile girişimci adayları KOSGEB’e başvurabilmektedir. Girişimcilik eğitim programlarıyla yeni iş alanları yaratılması ve devamlılığı olan işyerleri kurulması amaçlanmıştır.²⁴

Uygulamalı girişimcilik eğitimi, KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği (2018) kapsamında düzenlenmiştir. KOSGEB’in ve

²¹ Ceylan Ataman, “İşsizliğe Alternatif Bir Çözüm Olarak Girişimcilik Teori ve Politika,” 335-336.

²² Dilek Çetindamar, *Türkiye’de Girişimcilik* (Ankara: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayınları, 2002): 40.

²³ TAEM, *Aktif İşgücü Hizmetleri İlgili Mevzuatı* (Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları 2017): 16.

²⁴ Mustafa Burak Çetinkaya, “İŞKUR’un Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin Etkinliğinin Ölçülmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, 2017), 13.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

İŞKUR’un ortaklığında “uygulamalı girişimcilik eğitimi İş birliği Protokolü” oluşturulmuştur. Protokolün amacı, işsizliğin azalması ve istihdam oranlarının artırılması, var olan istihdam alanlarının korunması ve gelişmesi üzerine uygulamalı girişimcilik eğitim programının planlanmasıdır. Protokol gereği programı başarı ile tamamlayan girişimciler, KOSGEB Yeni Girişimci Desteğine başvurma hakkı kazanmaktadır. Eğitim sürecinde genel sağlık sigortası primi, iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası primleri ve zaruri masraflar karşılanarak katılımcı teşvik edilir.²⁵

Uygulamalı girişimcilik eğitimlerinden eski hükümlülerin, uzun süreli işsizlerin ve engellilerin de yararlandırılmasının dezavantajlı grupların istihdamı bakımından önemli olduğu belirtilmiş, ayrıca ikincil işgücü olarak görülen kadınların da kurslara yoğun ilgi gösterdikleri ifade edilmiştir.²⁶ Bu nedenle, Türkiye’deki girişimcilik programlarının işgücü piyasasında iş bulma imkânları kısıtlı olanlara da hitap eder şekilde düzenlendiği söylenebilir.²⁷ Programa katılmak için 18 yaşını doldurmak, İŞKUR’a kayıtlı olmak, bu alanda daha önce verilmiş olan eğitimlere katılmamış olmak ve iş ve meslek danışmanlığı hizmetinden faydalanmış olmak gerekmektedir. Özel sektör çalışanları, isteğe bağlı sigortalı olanlar, sosyal yardımlardan faydalananlar ve 18 yaşını dolduran bütün vatandaşlar Programa başvurabilmektedir. Memurların başvurusu yasak olmamakla birlikte işletme kurmada ve sertifikalarını teşviklere

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

²⁵ İŞKUR, “İş Arayan Aktif İşgücü Programları, Girişimcilik Programı Eğitimi.” İŞKUR, Haziran 2018. <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-iskucu-programlari/girisimcilikprogrami-egitimi/>

²⁶ Derya Ünsal, “İŞKUR Tarafından Düzenlenen Mesleki Eğitim Kurslarının Kursiyerlerin Bireysel Kariyer Planlamalarına Katkısı Hakkındaki Kursiyerlerin Görüşleri” (Yüksek Lisans Tezi, 2013), 14.

²⁷ Çetinkaya, “İŞKUR’un Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin,” 12.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

çevirmede yaşayabilecekleri sorunlar bu eğitimlere katılmalarına engel teşkil etmektedir. Kurslara 18 yaş üstü tüm yaş grupları dâhil edilerek geniş kitlelere ulaşılması hedeflenmiştir. Kurs eğitiminin süresi 160 günü geçmemek kaydı ile günlük en az 5, en fazla 8 saat; haftada ise 6 günden fazla olmayacak şekilde düzenlenmiştir²⁸. Uygulamalı girişimcilik eğitimini tamamlayan girişimci adayları, kendi girişimcilik alanları ile ilgili iş planı hazırlama, pazarlama stratejisi oluşturma, iş kurma ve yönetim konularında bilgi ve donanıma sahip olmaktadır.²⁹

Destek alabilmek için uygulamalı girişimcilik kurslarına katılmış bireyler KOSGEB veri tabanına kayıt olmakta ve oluşturdukları iş planını KOSGEB'e sunmaktadır. Süreçlerin başarı ile tamamlanması durumunda başvuru sahibi faizsiz destek ve hibelerden faydalanabilmektedir.³⁰ Desteği almaya hak kazanan işletmeler, kuruluş sürecini takip eden 2 yıl boyunca destek almaya devam etmektedir.³¹ KOSGEB uygulamalı girişimcilik kursları çok çeşitli çalışmalarda farklı yönleri ile ele alınmıştır. Girişimciliği işsizliğin önlenmesine bir alternatif çözüm olarak ele almıştır. Girişimciliğin teorik ve politik olarak ele alındığı çalışmada ekonomik ve sosyal açıdan girişimcilik üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonucunda girişimciliğin istihdam yaratmak açısından önemli bir alternatif olduğu

²⁸ TAEM, *Aktif İşgücü Hizmetleri İlgili Mevzuatı* (Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları 2017), 16.

²⁹ Birkan Arslan, "KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Çözülmesine KOSGEB Desteklerinin Etkisi" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015), 43; Ümmü Gülsüm Ona, "Kadın Girişimciliğini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler: Isparta KOSGEB Girişimcilik Destekleri Üzerine Bir Araştırma" (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2013), 63.

³⁰ KOSGEB, "Girişimcilik Destek Programı," KOSGEB, Kasım 2018. <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1231/girisimcilik-destek-programi>

³¹ Evren Arıkan, "KOSGEB Desteklerinin Kobiler Üzerindeki Etkisinin Araştırılması: Batman İli Örneği" (Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, 2017), 4.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

ancak devam ettirilmesinin zor olduğu belirtilerek işsizliği önlemedeki rolünün tam olarak algılanamadığı ifade edilmiştir.³²

Tan’ın uygulamalı girişimcilik eğitimlerine yönelik çalışmasında Kastamonu ilinde girişimcilik eğitimlerine başvuranların demografik özelliklerini belirleyerek girişimci adaylarının kişisel ve girişimcilik özelliklerini geliştirmeyi amaçlamıştır. 255 girişimci adayı ile anket çalışması yapılmış; çalışma sonucunda erkek adayların üniversite ve yüksek lisans mezunu olduğu, 25-34 yaş grubunun girişimcilik ile ilgili daha başarılı olduğu ve eğitimin girişimci adaylarının girişimcilik potansiyelini arttırdığı sonucuna varılmıştır.³³

KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin ekonomiye önemli bir katkısını 2787 kişiye uyguladıkları anketlerle ortaya koymaya çalışmışlardır. Çalışma sonucunda eğitimleri başarı ile tamamlayanların işyeri açma konusunda özellikle mali destek bulamadıkları, iş fikri bulma konusunda sıkıntı yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadınların eğitimlere daha çok katıldıkları anlaşılmıştır. Çalışmada ayrıca, eğitimlerin girişimcilik ekosistemini geliştireceği, bilgili ve bilinçli girişimciler yetişmesine ve istihdamın artmasına katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca bunun ekonomiye de katkı sağlayacağı belirtilmiştir.³⁴

KOSGEB girişimcilik eğitimine katılan kursiyerlerin girişimcilik kararını etkileyen unsurları araştırdıkları çalışmalarında ekonomik büyüme ve gelişmenin girişimciliğin gelişmesine ve girişimci sayısının artmasına önemli katkıları olduğunu belirtmişlerdir. 2013 yılı itibari ile

³² Ceylan Ataman, “İşsizliğe Alternatif Bir Çözüm Olarak Girişimcilik Teori ve Politika,” 329.

³³ Fatma Zehra Tan, “KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Adayları Üzerine Kastamonu İlinde Bir Araştırma,” *Business & Management Studies: An International Journal* (Mart 2015): 382-396.

³⁴ Hasan Güner ve Korkmaz Adem, “KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi-Girişimcilik İlişkisi: Eğitim Alıp İş Kurmayanlar Üzerine Araştırma,” *İş ve Hayat Dergisi* (Nisan 2016): 178-179.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

İŞKUR aracılığı ile KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimine katılan 320 kursiyere anket uygulanıp 308 anket değerlendirmeye alınmıştır. Sonuçta girişimcilik kararını etkileyen unsurların kişinin ilçe ya da il merkezinde yaşıyor olması, cinsiyet, medeni durum, yaş, büyüme çağında yaşadığı yer, şimdiye kadar yaşadığı yer, eğitim ve gelir düzeyine bağlı olarak değiştiğini tespit etmişlerdir.³⁵

KOSGEB'in uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin ve sonrasında sağlanan desteklerin etkinlik derecesini araştırmışlardır. Desteklerin etkinliğini ölçmek için KOSGEB girişimcilik destek programından yararlanan girişimcilerin amaçlarına ne düzeyde ulaşabildikleri araştırılmıştır. Bu kapsamda Konya ilinde, KOSGEB girişimcilik destek programından yararlanan 140 girişimciye anket uygulanmış ve elde edilen geçerli veriler tanımlayıcı istatistik ve ki kare test yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada; girişimcilerin KOSGEB'den aldıkları desteğin girişimcilerin amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırdığı ve destek türleri arasında en fazla “kuruluş dönemi makine, teçhizat, ofis donanım ve yazılım” destek türünün tercih edildiği sonucuna varılmıştır.³⁶

Uygulamalı girişimcilik eğitimlerine katılarak geri ödemeli ve/veya geri ödemesiz mali desteklere hak kazanan kişilerin programlardan ne kadar yararlandığını ve yararlanma oranlarını 2010 yılından itibaren altı yıllık dönemde ele almışlardır. Çalışmanın sonucunda verilen desteklerin amaçlarına uygun olarak kullanılmadığı ve desteklerin program kapsamında daha etkin kullanılmasının istihdama ve ekonomiye daha iyi yansıtacağı sonucuna varılmıştır.³⁷

³⁵ Ali Rıza İnce, Fuat Çamlıbel ve Yunus Emre Birol, “KOSGEB Girişimcilik Eğitimine Katılan Kursiyerlerin Girişimcilik Kararını Etkileyen Sebepler Üzerine Bir Araştırma,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (Ocak 2016), 121.

³⁶ Çetinkaya, “İŞKUR'un Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin,” 19.

³⁷ Mete Kaan Namal, Mustafa Koçancı ve Beyhan Aksoy, “KOSGEB Girişimcilik Programı: Eleştirel Bir Değerlendirme,” *Akademik Hassasiyetler Dergisi* (Eylül 2018): 93.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

2. Yöntem

Yöntem başlığı altında araştırmanın problemi, amacı ve önemi, araştırma soruları, kapsamı ve sınırlılıkları, deseni, geçerliliği ve güvenilirliği, veri toplama yöntemi ve analiz tekniği anlatılmıştır.

2.1. Problem ve Araştırma Soruları

İşsizlik ekonomik sorunların başında gelmektedir. Devletler işsizlikle mücadele amacı ile çeşitli politikalar geliştirmektedir. Bu politikalarından biri de aktif istihdam politikalarıdır. Bu politikaların hedefi çalışma çağındaki kişilere meslek edindirmektir. Meslek edindirme yollarından biri de işsizlerin kendi fikirlerini hayata geçirmelerine imkân veren girişimcilik eğitimleridir. Türkiye’de de uygulamalı girişimcilik eğitimleri kapsamında girişimci adaylarının eğitilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle, İŞKUR ve KOSGEB işbirliğinde “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri” verilmeye başlanmıştır. Ancak bu programların hem bireylerin kendi işlerini kurmalarında hem de istihdamı arttırmada ne derece etkili olduğunu belirlemeye yönelik çalışmaların yapılması programların başarısını değerlendirmek bakımından önem arz etmektedir. Araştırma, girişimcilik eğitimlerinin yarattığı faydayı belirlemeyi hedeflemekte ve eğitimlere katılan girişimci adaylarının iş kurma noktasında karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmada, Türkiye’de aktif istihdam politikaları kapsamında değerlendirilebilecek “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi” kurslarının ne derece etkin olduğu problem olarak belirlenmiştir.

2.2. Amaç ve Önem

Türkiye’de devlet eliyle girişimcilik kapasitesinin artırılması için İŞKUR ve KOSGEB işbirliğinde düzenlenen Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Kurslarına katılan katılımcıların kursların etkinliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu eğitimlerin

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

Türkiye'deki girişimcilik kapasitesinin geliştirilmesindeki rolünün belirlenmesi noktasında öneriler geliştirerek karar vericilere yol gösterici olması beklenen veriler sunulması hedeflenmiştir.

Türkiye'de girişimcilik kapasitesinin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği'ne (AB) göre düşük olduğu belirtilmiştir. Küresel Girişimcilik İndeksi verilerine göre, ABD girişimcilik kapasitesi açısından dünyada birinci sırada yer almaktadır. ABD'yi İsviçre, Kanada, Danimarka ve Avustralya izlemektedir. Türkiye ise girişimcilik kapasitesi bakımından 44. sırada yer almaktadır. Yine Türkiye'de girişimcilik kapasitesi 2018 yılına oranla %5 azalarak 2019 yılında %39,8'e düşmüştür.³⁸ Serbest piyasa ekonomilerinde devletin istihdam yaratmada yönlendirici bir rol oynadığı ve girişimciliği geliştirip bireylerin kendi işini kurarak istihdam yaratmalarını teşvik ettiği görülmektedir. Her alanda büyük ülke olma idealindeki Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisi içerisindeki diğer ülkelerle rekabet edebilmesi ve girişimcilik kapasitesini artırması önemli görülmüştür. Böylece hem bireylerin yaratıcı fikirlerini hayata geçirmeleri sağlanırken hem de devletin istihdamı artırma politikalarına işlerlik kazandırılmasının mümkün olacağı düşünülmüştür. Çalışmanın, bu alanda nitel araştırma deseniyle tasarlanmış az sayıdaki araştırmadan birisi olması ve alandan derinlemesine veri toplanmasına imkân tanınması nedeniyle önem taşıdığı düşünülmektedir.

Bu bağlamda araştırmada Türkiye'de Uygulamalı Girişimcilik Eğitime katılanlara cevap aranmak üzere şu sorular sorulmuştur:

- a) Kursları başarılı bulmakta mıdır?
- b) Eğitim sürecinde ve sonrasında ne tür sorunlarla karşılaşmaktadırlar?
- c) Verilen eğitimleri ve finansman desteklerini girişimcilik kapasitele-
rinin artırılması bakımından nasıl değerlendirmektedirler?

³⁸ Ács, J. Zoltán, Szerb László, Lafuente Esteban ve Márkus Gábor, "The Global Entrepreneurship Index 2019," *The Global Entrepreneurship and Development Institute*, (2020): 12-19.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

Araştırmada, Türkiye’deki girişimcilik kapasitesi değerlendirilirken, aynı zamanda sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

2.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Türkiye’de girişimcilik kapasitesini artırmak amacıyla İŞKUR ve KOSGEB işbirliğinde yürütülen Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerine katılanlar araştırma evrenini oluşturmaktadır. Ancak, araştırma nitel desende tasarlandığından ve Türkiye genelinde bir örneklem üzerinde çalışmak için yeterli zaman ve parasal kaynak bulunmadığından sınırlandırılması gerekmiştir. Bu nedenle araştırma, Çanakkale İli Merkez İlçede düzenlenen Uygulamalı Girişimcilik Kurslarını başarıyla tamamlayarak, KOSGEB desteğinden yararlanıp iş kurmuş 15 girişimci ile sınırlandırılmıştır.

2.4. Desen

Araştırma nitel araştırma desenlerinden örnek olay analizi şeklinde tasarlanmıştır. Örnek olay deseninde bir zaman dilimindeki sosyal olaylar, topluluklar ya da kurumlar üzerinden sistematik araştırma yapılmaktadır. Özellikle, kritik bir değişim yaşayan kurumların, bireylerin ve toplulukların bu değişim sürecinde neler yaşadığını, hangi boyutlarıyla nasıl etkilendiği ve sürecin aşamalarının incelenmesi örnek olay çalışmalarında sıkça ele alınan bir konudur.³⁹ Örnek olay araştırmaları tekli ya da çoklu örnek olay araştırması şeklinde tasarlanabilir. Sadece bir durumun, olayın, konunun derinlemesine analizi yapılmak istendiğinde tek ögeli örnek olay deseni önerilmektedir.⁴⁰ Bu araştırmada tekli örnek olay çalışması tercih edilmiştir.

³⁹ Şadi Can Saruhan ve Ata Özdemir, *Bilim, Felsefe ve Metodoloji* (İstanbul: Beta Yayınları, 2016), 365.

⁴⁰ Ahmet Güler, Mustafa Bülent Halıcıoğlu ve Serkan Taşgın, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015): 301-305.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

Çanakkale ili Merkez İlçede İŞKUR ve KOSGEB işbirliğinde yürütülen Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri örnek olay olarak incelenmiştir. Eğitimlere katılan ve araştırmaya dâhil olmayı kabul eden 15 katılımcıyla yüz yüze görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır.

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik farklı kavramlarla ifade edilmektedir. Bu çerçevede iç geçerlik-inandırıcılık, dış geçerlik-aktarılabirlik, iç güvenirlik-tutarlık, dış güvenirlik-teyit edilebilirlik kavramlarıyla ifade edilmektedir.⁴¹ İnandırıcılık, elde edilen bulguların gerçekliği, benzer ortamlarda da araştırma sonuçlarının geçerliği, süreçlerin birbirleriyle tutarlılığı, verilerin nesnel bir yaklaşımla toplanıp sunulmasıyla ilgilidir. Ayrıca araştırmacıların ulaştıkları bulguların ve sonuçların katılımcıların söylediklerini ne derece yansıttığını ifade etmektedir. Görüşmelerin katılımcıların iş yerlerinde gerçekleştirilmesi, onayları alınarak ses kayıtlarının tutulması bulguların gerçekliğini artırmaktadır. Sonuçların, literatürde verilen araştırma sonuçlarıyla uyuşması benzer ortamlarda araştırma sonuçlarının geçerli olduğunun bir diğer ifade ile tekrar edilebilirliğinin göstergesidir. Görüşme sürecinde tutarlı bir yol izlenerek aynı sorular aynı sıra ile tüm girişimcilere sorulmuş, görüşmelerin en fazla 40 dakika sürmesi hedeflenmiş ve ortalama 30 dakikada tamamlanmıştır. Verilerin nesnel bir şekilde toplanıp sunulması için girişimcilere herhangi bir yönlendirme yapılmamış, her girişimcinin mümkün olduğunca eşit düzeyde görüşme sürecine katılımı araştırmacılar tarafından teşvik edilmiştir. Nitel araştırmalar olay veya olguları derinlemesine ve ayrıntılı

⁴¹ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016): 277-283); Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*, 376-398; Hüseyin Bal, *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (Bursa: Sentez Yayıncılık, 2016): 139-140; W. John Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016): 343-255.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

şekilde incelemeye yöneldiklerinden genellenabilirlik kavramı yerine aktarılabilirlik kavramı tercih edilmektedir. Araştırma sonuçlarının çalışılan grup dışında başka kişilere de uyarlanabilir olması gerekir. Başka bir deyişle, araştırma raporunu okuyanların bu sonuçların kendilerini de ilgilendirdiğini belirlemeleri çalışmanın aktarılabilirliğinin göstergesidir. Nitel araştırmada aktarılabilirliği sağlamak için ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden yararlanılmaktadır.⁴² Araştırmada, girişimcilerin görüşleri ayrıntılı şekilde betimlenmiş, izlenen yol ve yöntemler ayrıntılı şekilde anlatılmış, amaçlı örnekleme yapılarak kişilere ulaşılmıştır.

Nitel araştırmada güvenilirlik, aynı çalışmanın başka bir yerde benzer bir örneklem ile tekrar edilmesi halinde benzer sonuçlar alınması demektir. Bir nitel araştırmanın güvenilir olabilmesi, tutarlı ve teyit edilebilir olması ile gerçekleşir. Nitel araştırmada iç güvenilirlik, tutarlılık kavramıyla açıklanmaktadır. Tutarlılık, araştırmaya dışarıdan bir gözle bakılıp bakılmadığını, araştırmacının sürecin başından sonuna kadar araştırma etkinliklerinde tutarlı davranıp davranmadığını ifade etmektedir. Araştırmada mümkün olduğu kadar araştırmaya dışarıdan bir gözle bakılmaya çalışılmış, verilerin toplanması, kodlamaların yapılması ve analiz süreçlerinde tutarlı davranılmaya özen gösterilmiştir. Nitel araştırmada dış geçerlilik olarak kullanılan teyit edilebilirlik ulaşılan sonuçların toplanan verilerle teyit edilmesi ve okuyucuya mantıklı bir açıklama sunulmasıdır.⁴³ Araştırmada ulaşılan sonuçların teyidi için sonuçlar katılımcılarla paylaşarak onayları alınmış, okuyucuya mantıklı bir açıklama sunulmaya özen gösterilmiştir.

⁴² Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 281.

⁴³ A.g.e., 282-283.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

2.6. Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Tekniği

Veriler görüşme yöntemiyle 23.07.2018-06.08.2018 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşmelerde on beş sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Görüşmelerde on beş sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Görüşmeler, girişimcilerin işyerlerinde yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür. Katılımcılardan yazılı izin alınarak, görüşmeler kayıt cihazı ile kayda alınmıştır. Ses kayıt cihazıyla yapılan kayıtlar, Microsoft Office Word programına aktararak dokümanlar oluşturulmuştur. Veriler MAXQDA Analytics Pro 18 (18.1.1 demo sürümü) programı kullanılarak içerik analizine tabii tutulmuştur. İçerik analizinde kodlamalar cümle düzeyinde gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinde birbirlerine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek ve okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanmaktadır.⁴⁴

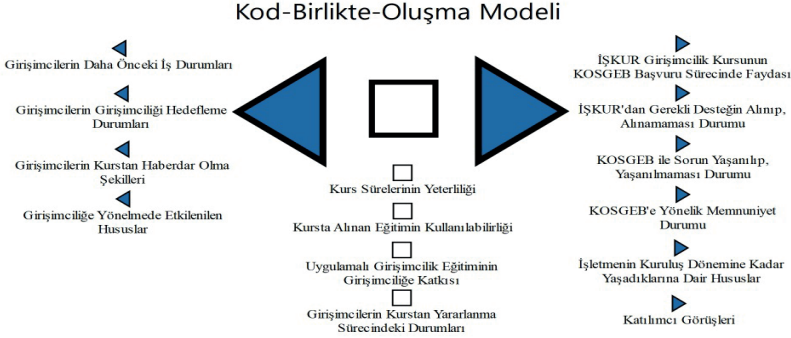
3. Bulgular

İçerik analizinde ilk olarak MAXQDA Analytics Pro 18 programının Görsel Araçlar butonundaki MAXMAPS penceresi altındaki “Kod-Birlikte Oluşma Modeli” sekmesi kullanılarak “uygulamalı girişimcilik eğitiminin” girişimcilik üzerine etkilerinin belirlenmesine ilişkin temalar Şekil 1’de gösterilmiştir. Şekil 2’de (Uygulamalı Girişimcilik Eğitime Katılan Girişimcilerin Görüşlerinin Yer Aldığı Alt Kodların İstatistiği) Şekil 3’de ise yine Görsel Araçlar butonundaki MAXMAPS penceresi altındaki “Tek Vaka Modeli” sekmesi kullanılarak çalışma kapsamında belirlenmiş kodların saat yönünün tersine olacak şekilde en çoktan en aza doğru vurgu düzeyleri gösterilmiştir.

⁴⁴ Yıldırım ve Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 242.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

Şekil 1. Temaların Gösterilmesini Sağlayan Kod-Birlikte-Oluşma Modeli

Birinci aşama olarak da nitelendirebileceğimiz girişimcilerin “uygulamalı girişimcilik eğitimi” öncesi mevcut durumlarının analizini gerçekleştirebilmek adına ilk olarak daha önceki işlerinin ne olduğu ve girişimciliği hedefleme durumları sorulmuştur. Ardından kurstan haberdar olma şekilleri ve girişimciliğe yönelmede etkilenilen hususların neler oldukları araştırılmak istenmiştir.

İkinci bir aşama olarak görülen girişimcilerin “uygulamalı girişimcilik eğitimi” süresince kurs hakkında memnuniyet düzeyleri ölçülmek istenmiştir. Bunun için girişimcilerden kurs sürelerinin yeterliliği, kursta alınan eğitimin kendi işletmelerinde kullanılabilirliği, girişimciliğe katkısı ve kurstan yararlanma sürecindeki durumlarının nasıl olduğu araştırmaya dâhil edilmiştir.

Üçüncü aşama olarak “Uygulamalı Girişimci Eğitimi” başarıyla tamamlayan ve işletmesini açan girişimcilerin İŞKUR ve KOSGEB’den beklentilerini karşılayabilme durumları ve memnuniyet düzeyleri test edilmeye çalışılmıştır. Son olarak ise girişimcilere kurum veya kurumlar içinde yetkili bir kişi olsalardı eğer neleri değiştirmek istedikleri sorulduğunda alınan yanıtlar katılımcı görüşleri teması altında yer bulmuştur.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

3.1. Girişimcilerin Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan girişimciler ağırlıklı olarak 25-35 yaş aralığındadır. Programa katılım göstermede bu yaş aralığındaki kişilerin, çeşitli işlerde yer alarak yeterli maddi ve manevi birikim yapmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan girişimcilerin 10'u kadın, 5'i ise erkektir. Araştırmaya katılan girişimciler arasında kadınların daha fazla olması, İŞKUR ve KOSGEB'in kadın girişimcilere öncelik tanınması ile ilişkilendirilir. İş dünyasında kadın çalışanların dezavantajlı değerlendirilmesine karşılık olarak uygulamalı girişimcilik eğitiminde kadın girişimcilerin aktif yer alması programın başarıları arasında yer almaktadır.

Araştırmaya katılan girişimcilerin büyük bir çoğunluğunu ortaöğretim mezunlarının (7 kişi) oluşturduğu görülmektedir. Daha sonra lisans mezunu (5 kişi) ve ilköğretim mezunu (2 kişi) gelmekteyken, en az katılımın ise yüksek lisans mezunu (1 kişi) olduğu görülmektedir. Bireylerin bir meslek sahibi olması, girişimcilik konusunda sınırlandırılmalarına neden olabilmektedir. Ortaöğretim mezunlarının belirli bir meslek üzerine eğitim almamış olmalarından kaynaklı bir mesleğe bağlı kalmamaları girişimciliğe daha fazla yeşil ışık yakmalarına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla denilebilir ki meslek sahibi olmayan kişiler, meslek sahibi olan kişilere oranla, girişimciliği daha fazla tercih etmektedirler.

3.2. Girişimcilerin "Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi" Öncesi Durumlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan girişimciler kendi işletmelerini kurmaya karar vermeden önce yaygın olarak özel sektörde çalışmaktadırlar. Katılımcıların büyük çoğunluğu kendi meslekleri doğrultusunda girişimciliği hedefleyerek işletmelerini açmak istediklerini belirtmişlerdir.

" Her zaman çalışma amacı içerisinde bulundum. Daha önce çalıştığım işlerde de edindiğim deneyimler, kariyerim için hedeflerimi oluşturmam ve girişimci olmaya karar vermemde etkili oldu." (K.3)

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

“Ben uzun yıllar turizm alanında çalıştım. Bu alanda girişimcilik yapmayı her zaman istemiştim.”(K.5)

Katılımcıların ortak yorumları doğrultusunda “uygulamalı girişimcilik eğitimi” programının girişimci olmak isteyen kişileri teşvik etmede gerekli sorumluluğu yerine getirdiği söylenebilmektedir.

Girişimcilerin kurstan haberdar olma şekilleri öğrenilmek istendiğinde girişimciliği hedefleyenlerin büyük çoğunluğunun kursu kendi araştırmaları sonucunda öğrendikleri anlaşılmıştır. Geriye kalanların ise yakın çevresinin yönlendirmesi sonucu veya kitle iletişim araçları vasıtasıyla haberdar oldukları anlaşılmıştır. Girişimcilerin görüşleri doğrultusundan kurumların sağlamış olduğu teşviklerden halkın haberdar olması hususunda eksiklikler yaşandığı görülmektedir.

Ayrıca araştırmaya katılan girişimcilerin girişimciliğe yönelmede etkilendikleri hususlar açığa çıkarılmak istenmiştir. Bireylerin girişimci olmak için gerekli olan riski alırken etkilendikleri ana etmen değişiklik göstermektedir. Böylelikle kendi kararları doğrultusunda ilerlemeyi seçen bireyler olduğu kadar çevrelerindeki örnekler doğrultusunda hareket edenler olmuştur. Program sayesinde girişimci olmuş bireylerin, çevrelerindeki diğer insanlar için bir örnek teşkil edebilecekleri sonucuna ulaşabiliriz. Bireyin girişimci olmasını etkileyen sebep fark etmeksizin başka girişimcilerin ortaya çıkmasında etki sağlayabilecektir. Programın yayılması, Türkiye’de girişimciliğin yaygınlaşması anlamında önemli noktada yer bulmaktadır.

3.3. Girişimcilerin “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi” Esnasındaki Durumlarına İlişkin Bulgular

İŞKUR Girişimcilik Eğitiminde kurs içeriği, senelere göre değişebilmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan girişimcilerin kurstan yararlanma süreleri de yıllar arasında değişikliğe uğramıştır. Örneğin 2015 yılında kurslarını tamamlayan kursiyerler 14 gün, 2016 yılında katılanlar 9 gün, 2017 yılında katılanlar ise 4 gün eğitim aldıklarını ifade etmektedirler.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

Araştırmaya katılan girişimcilerin kurs sürelerinin yeterliliğine ilişkin görüşleri, sürenin etkin olduğu doğrultusunda olmuştur. Eğitim süresi içerisinde verilmesi gereken bilgilerin açıkça verildiği ve sürenin daha uzun olması durumuna gerek duyulmadığı belirtilmiştir. Katılımcılar, kursun eğitim kalitesinden memnun kaldıkları için sürenin daha uzun olması halinde de katılım gösterebileceklerini ifade etmişlerdir.

Kursun süresini yeterli görmeyen katılımcılar ise ya daha önce hiç çalışmamış ya da iş tecrübeleri olsa bile girişimcilik üzerine bir tecrübeleri olmayan kişilerdir. Dolayısıyla katılımcıların verilen eğitimin süresinin yetersizliği hususundaki görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Aldığım eğitimin süresi 4 gündü. Eğitimin süresinin, benim için yeterli olduğunu söyleyebilirim. Ancak ben kursa katılmadan önce araştırma yapmıştım. Kendi işletmeleri için araştırma yapan kişiler adına süre oldukça yeterli. Temeli olmayan kişiler adına biraz daha uzun olabilir.” (K.4)

“Ben 9 günlük bir eğitime katıldım. Aldığım eğitimin süresini yeterli buluyorum. Öğrendiğim kadarı ile şuan 4 günlük bir eğitim veriliyormuş. Bu süreyi çok az buluyorum.” (K.14)

Girişimcilerin kurs döneminde edindiği bilgiler, işletmenin ilerleyen zamanlarında kullanılmaktadır. Girişimcilerin büyük çoğunluğu (11 kişi) işletmelerini geliştirirken, girişimcilik kursundan edindiği bilgilerden faydalandığını belirtmişlerdir.

“Eğitim sürecinde bizlere yaşanmış girişimcilik örnekleri verildi. Bu beni heveslendirdi ve kendi işletmemin kuruluşunda teşvik etti. Ancak işletmeyi yürütmek daha çok deneyim ile ilgili bir olaydır.” (K.1)

“Eğitim veren hocamız oldukça başarılı bir eğitimciydi. Kurs döneminde edindiğim bilgilerin daha sonra da faydasını gördüm.” (K.3)

Türkiyede Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

“Kesinlikle katkısı oldu. Kurs bitimiyle kafamda eksik kalan şeyler tamamlandı. Bence mevcut girişimciler için de sürekli kurslar olmalı.”
(K.14)

Araştırmaya katılan 15 girişimcinin 14’ü “uygulamalı girişimcilik eğitiminin” girişimciliğe katkısı olduğunu vurgu yapmışlardır.

“Bence proje girişimciyi destekliyor. İş kurmak için istekli olan ve proje sahibi olan kimselerin planlarını gerçekleştirmekte kurum oldukça destekleyici.” (K.3)

İşletmelerini kurmak isteyen girişimciler için maddi ve manevi bir teşvik sağlaması programdan beklenen bir getiridir. Kurumların, kişilere ihtiyaç duydukları maddi ihtiyacın giderilmesini sağlarken, daha fazla girişimciliğe teşvik edilmesi beklenmektedir.

Araştırmaya katılan girişimcilerin neredeyse tamamı kursa başvuru sürecinde ve kurstan yararlandıkları süre zarfı içerisinde bir sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. Girişimciler, kursa başvuru yapmanın oldukça kolay olduğunu vurgulamışlardır. Hedefleri arasında girişimci olmak olan kişiler, proje başvuru ve projeden yararlanma aşamalarında daha az sorunla karşı karşıya gelmişlerdir. Kursa başvuru sürecinde ve kurstan yararlandıkları süre zarfı içerisinde sorun yaşadıklarını iddia edenlerin görüşleri ise aşağıdaki gibidir.

“Evet, bir sorun yaşadım. Çalışan memurlarla ilgili sorunlarımız oldu. Bazı şeylerin tam olarak nasıl yapılması gerektiği anlatılmadı. Memurların bilgi paylaşımında tam olarak bulunmaması benim için bir problemdi.” (K.6)

3.4. Girişimcilerin “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi” Sonrası Durumlarına İlişkin Bulgular

İŞKUR’un kursiyerlere vermiş olduğu uygulamalı girişimcilik eğitimini başarıyla tamamlayan kursiyerlerin işletmelerini kurabilmek

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

adına KOSGEB'e yaptıkları başvuru süresince faydasının olup olmadığını irdelenmek istenmiştir. Araştırmaya katılan 11 girişimcinin, İŞKUR'un vermiş olduğu kursun, KOSGEB'e başvuru sürecinde destek verdiğini ve oldukça faydalı bilgiler öğrenerek başvuru süreçlerinin kolaylaştığı belirtmişlerdir. Diğer girişimciler ise kursun başvuru döneminde herhangi bir fark yaratmadığını ifade etmişlerdir.

“Kurs oldukça faydalı. Ancak KOSGEB'e başvuru yapmak için yeterli olduğunu söyleyemem.” (K.10)

“Edindiğimiz bilgiler çok güzeldi. Ancak başvuru dönemimde kendi araştırmalarım sonucunda projemi tamamlayabildim. Başvuru yapacak girişimcilerinde araştırma yapması gerekli.” (K.13)

Olumsuz görüşlerinin nedenlerine bakıldığında başvuru dosyasının hazırlanmasının zor olması ve iş planının karmaşık yapıda hazırlanması başlıkları karşımıza çıkmaktadır. Bu girişimcilere, kurs süresinde elde ettikleri bilgiler başarılı bir süreç yaşanması için yeterli gelmemektedir. Ayrıca programın İŞKUR ayağında girişimcilerin almış oldukları desteğe ilişkin yorumları sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu, İŞKUR'un girişimcinin desteklenmesinde üzerine düşen görevi yerine getirdiğini ifade etmiştir. Kurumun, girişimciliğe teşvik eder bir noktada olduğunu söylemişlerdir. Gerekli desteği alamadığını düşünen 3 girişimci ise kurumun, başarılı olduğunu belirtmiş ancak bazı teşviklerin bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi noktasında eksik kalan noktaları olduğunu belirtmişlerdir. Girişimciler, kurumun işletme açıldıktan sonra faydalanabilecekleri teşviklerden yeteri kadar haberleri olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan girişimcilerin %20'si İŞKUR'a başvuru sürecinde sorun yaşadıklarını belirtirken, girişimcilerin %60'ının projenin KOSGEB ayağında başvuru yaparken zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

farklılığının başlıca nedeni kurumlar arası farklılığın olması ve KOSGEB’in teşvik sağlayan kurum olmasından kaynaklanmaktadır. Programdan faydalanan kişiler için maddi zorluklarla karşılaşmak ön planda yer alırken, ayrıntılı bir projenin hazırlamasının gerekliliği ikinci sırada yer almaktadır. Projenin detaylarının yer aldığı bir kılavuzunun eksikli ve internet sitesindeki bilgilerin yetersiz olması katılımcıları bir takım sorunlar ile karşı karşıya bırakarak zaman kayıplarının yaşanmasına neden olmuştur. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Katılımcıların maddi sorunlarla karşılaşmaları yönündeki izlenimleri aşağıdaki gibidir;

“Hibenin ön ödemeli olarak değil, sonradan veriliyor olması beni işletmemi açarken finansal olarak zorladı. Kredi çekmem gerekti ancak çalışmadığım için bankaların kredi vermesi oldukça zor bir süreçti.” (K.14)

“İşletmemi kurarken sorun yaşadım. Projeye katıldığımda desteğimi alacağımı düşünerek, gerekli olan makineleri aldım. Ödemeyi hemen alacağımı düşündüğüm için, borca girdim. Ancak belgelerimi beyan ettikten sonra ödeme alacağım zamana kadar geçen süre oldukça uzundu. Bu durum maddi olarak zora girmeme neden oldu.” (K.4)

“Her şeyin faturasını belirtmemiz gerektiği için, o süreç benim için uzun ve zorlu oldu. Çünkü kullanacağımız araç, gereçleri önce alıp daha sonra ödemesini kurumdan alıyorduk. Bu dönemde birikimim olmadığı için kredi çekmem gerekti. Kredileri çekmek ve faturalandırma süresi oldukça uzun oldu.” (K.9)

“Benim, KOSGEB danışmanıyla iletişimle ilgili sorunlarım oldu. Sorduğum sorulara net cevaplar alamadığım için, projenin son ayağında desteğimi alamadım. Hibe almaya hak kazandığım halde, belgelerimi toplama sürecinde yaşadığım sıkıntılar dolayısıyla ödemelerimi hala alamadım.” (K.1)

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

“Ben başvurumu yaptığım ve bütün süreçleri yerine getirdiğim halde desteğimi alamadım. Kuruma teslim ettiğim dosyalarda ki faturalarla ilgili bir sorun olduğu söylendi ve ödemelerimi alamadım.” (K.7)

“O dönem bilgilendirilme konusunda bir eksiklik oldu. Ben belgelerimi verdikten sonra bazı şeyleri söyledikleri için alabileceğim hibe tutarında bir sorun oldu. Aldığım malzemelerden birinin kapsama girmediğini söylemediler. Ve 7.000 TL eksik aldım. Bu tutar bugün bile işletmem için büyük bir para.” (K.8)

Katılımcıların proje yazımında karşılaştıkları sorunlara yönelik izlenimleri aşağıdaki gibidir;

“Benim başvuru sürecim biraz karmaşık oldu. Projemi yazıp teslim ettikten sonra, mülakata girdim. Mülakat sonrasındaki aşamalarda evrakların sürekli olarak eksik olmasından dolayı, desteğin son aşamasında bıraktım. Evraklarım sürekli bir eksik çıkıyordu. Bu nedenle çok fazla uğraştım. Ve desteğin son adımında, bıraktım.” (K.1)

“Benim projeye başvuru döneminde yaşadığım sorun, danışmanımınla ilgili oldu. İletişim kurma sürecinde biraz zorluk yaşadık. Sorularımıza aldığımız cevaplar net ve açıklayıcı değildi.” (K.5)

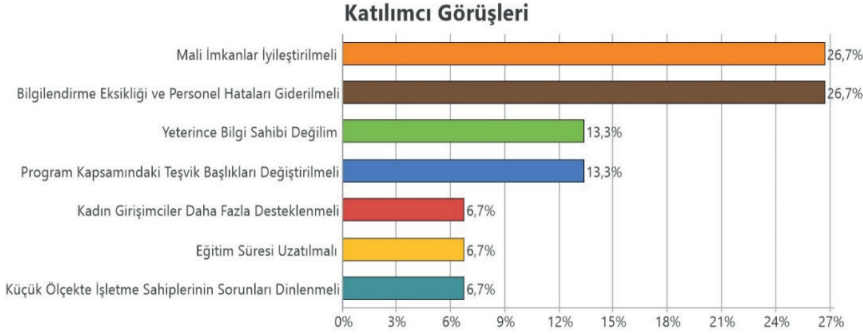
“Başvuru yaparken danışmanımızla iletişim kurmak kolaydı. Ancak izlememiz gereken yol ve projede yer alması gereken ayrıntıların açıklanmasında net cevaplara ulaşamadım. İnternet sitesinin çok fazla eksikliği olduğunu söyleyebilirim.” (K.13)

Araştırmaya katılan girişimciler içerisinde, girişimciliği kariyer basamağı olarak seçen kişilerin yaşadıkları süreçleri sorun olarak değerlendirmedikleri görülmektedir. Katılımcılar uygulamalı girişimcilik eğitiminin zorlayıcı yanları olduğunu belirtmelerinin yanında projenin girişimci için önemli bir fırsat olduğuna da dikkat çekmişlerdir. Proje kabul edilmiş anından ödemelerini alana kadar geçen süre içinde kurumu, kendilerine sağlanmış bir güvence olarak nitelendirmişlerdir.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

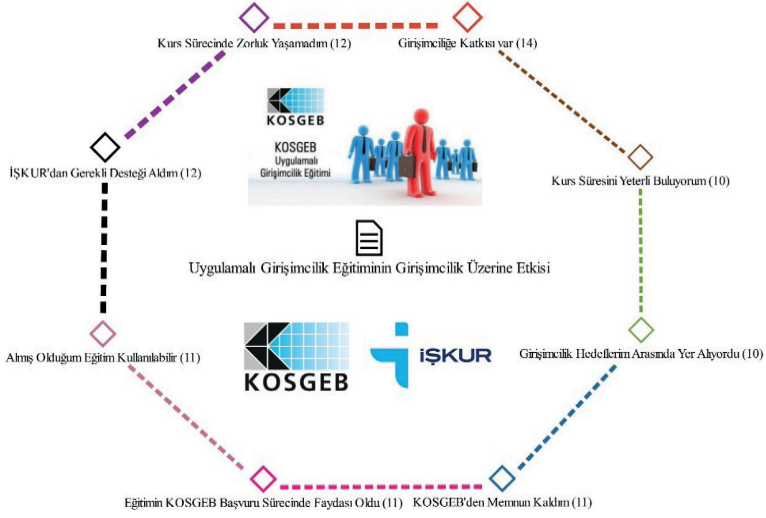
Araştırmanın son basamağında katılımcıların, görüş ve önerilerine yer verilmiştir. Katılımcılardan kendi tecrübeleri üzerinden gerek kurumlar adına gerek proje adına değiştirmek istedikleri konu başlıklarına yer vermeleri istenmiştir. Böylelikle uygulamalı girişimcilik eğitimine katılan girişimcilerin görüşlerinin yer aldığı Alt Kodların İstatistiği Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. Uygulamalı Girişimcilik Eğitimine Katılan Girişimcilerin Görüşlerinin Yer Aldığı Alt Kodların İstatistiği

Girişimcilerin, son soruya yönelik yanıtları şu şekilde olmuştur: En fazla vurgu %26,7 oranında (8 kişi) mali imkânların iyileştirilmesi, bilgilendirme eksikliğinin giderilerek personel hatalarının azaltılması gerekliliğidir. Ardından %13,3 oranında (4 kişi) program kapsamındaki teşvik başlıklarının değiştirilmesine vurgu yaparken aynı oranda yeterince bilgi sahibi olmadıkları için bu soruyu cevaplamak istememişlerdir. Girişimcilerin en az vurguladıkları hususlar ise %6,7 oranında (3 kişi) kadın girişimcilerin daha fazla desteklenmesi gerekliliği, eğitim süresinin uzatılması ve küçük ölçekte işletme sahiplerinin sorunları dinlenmesi gerekliliği üzerinedir.

Şekil 3. Tek-Vaka Modeli

Çalışma kapsamında yer alan 15 girişimcinin sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda en fazla hangi konuları vurguladıklarını ortaya koyabilmek için Şekil 3'deki Tek-Vaka Modelinden yararlanılmıştır. Girişimcilerin söylemlerinde en fazla vurguladıkları hususlar saat yönünün tersine çoktan aza doğru olacak şekilde sıralanmıştır. En fazla vurgu; uygulamalı girişimcilik eğitimi başarıyla tamamlayan 15 girişimcinin 14'ü aldıkları bu eğitimin girişimciliğe katkısı olduğuna inanmaları yönündedir. Almış oldukları bu eğitim süresini yeterli görmektedirler. Buna paralel olarak almış oldukları eğitimi kullanılabilir olarak ifade etmişlerdir. Girişimcilerin kurstan yararlanma sürecindeki durumları göz önüne alındığında zorluk yaşamadıklarını ifade ederek ayrıca İŞKUR'dan gerekli desteği göreberek KOSGEB'den memnun kaldıklarını ifade etmektedirler.

Sonuç

İşsizlik, çalışma beceri ve isteğinde olan bireylerin kendilerine emek piyasalarında yer bulamamalarıdır. İşsizlik ekonomik, sosyal ve psikolojik

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

etkileri ile hem bireyi hem de toplumu olumsuz yönde etkilemektedir. Birey açısından gelir elde edememe durumu toplum açısında da ekonomik bir kayba sebep olan işsizlik, sosyal açıdan dışlanma ve beraberinde tüm toplumu etkileyen psikolojik travmalar yaratmaktadır. İşsiz kalan bireyde bir çaresizlik ve kötümserlik durumu yaratmaktadır.

İşsizliğin önlenmesi amacı ile istihdam imkânlarının yaratılma gerekliliği ülkelerin geliştirmeye yöneldikleri politikaların başında gelir. Ülkeler pasif ve aktif istihdam politikaları ile işsizlik oranlarını düşürerek istihdam kapasitesini arttırma yoluna giderler. Pasif istihdam politikaları gelişmiş ülkelerde uygulanan ve işsiz kalan bireye maddi destek sağlayan politikaları içerirken aktif istihdam politikaları emek piyasalarına girmeyi kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Aktif istihdam politikaları kapsamında yer alan meslek edindirme politikalarından biri de girişimciliği teşvik programlarıdır.

Türkiye’de İŞKUR ve KOSGEB işbirliğinde yürütülen girişimcilik eğitimleri bireyleri kendi işlerini kurma yönünde teşvik etmektedir. Girişimcilik eğitimlerinin en önemli amacı ise işsizliğin azaltılarak istihdamın arttırılması ve özellikle gençler, kadınlar gibi dezavantajlı grupların emek piyasasına kazandırılmasıdır. Bu bağlamda Türkiye’nin her yerinde uygulamalı girişimcilik eğitimi Programları yapılmakta, bu eğitimleri başarı ile tamamlayanlara sertifika verilmekte ve kendi girişimcilik projelerini sunanlara KOSGEB tarafından maddi destek sağlanmaktadır. Çanakkale ilinde de bu eğitimler sürmektedir.

Türkiye’de girişimcilik alanında yapılan çalışmalarda girişimcilik eğitimlerinin istihdam kapasitesini arttırmada faydalı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁵Girişimcilik eğitimlerine katılanların çoğunlukla 25-35 yaş aralığındaki bireylerden oluştuğu ve kadınların bu eğitimlere daha

⁴⁵ Ceylan Ataman, “İşsizliğe Alternatif Bir Çözüm Olarak Girişimcilik Teori ve Politika,” 329; Güner ve Korkmaz, “KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi-Girişimcilik İlişkisi: Eğitim Alıp İş Kurmayanlar Üzerine Araştırma,” 178-179; İnce, Çamlıbel ve Birol, “KOSGEB

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

çok katıldığını belirtmiştir.⁴⁶ Girişimcilik eğitimleri sonrası sağlanan desteklerin girişimciliği kolaylaştırdığını tespit etmişlerdir.⁴⁷ Girişimcilik eğitimlerinin devamında bireylerin işyeri kurma ve bu işyerlerinin devamlılığı ile ilgili sorunlar yaşadığı da ifade edilmiş ve elde edilen mali desteklerin daha etkin kullanılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada da girişimcilik eğitimlerinin istihdama olumlu katkılar sağladığı görülmüştür.⁴⁸ Girişimcilik eğitimine katılanların 25-35 yaş aralığında yoğunlaştığı ve kadınların eğitimlere daha fazla katılım sağladığı ve sonrasında da kendi işlerini kurdukları görülmüştür. Ancak araştırmada yüksek eğitim düzeyi ile girişimcilik arasında bir bağlantı ortaya çıkmamıştır. Eğitimler sonrası sunulan maddi desteklerin de işyerinin kuruluş aşamasında etkin bir şekilde kullanıldığı ve katkı sağladığı dile getirilmiştir. Çalışmada katılımcıların proje oluşturma aşamasında zorluklarla karşılaştıkları da belirtilmiştir.

Araştırmada, “Türkiye’de aktif istihdam politikaları kapsamında oluşturulan uygulamalı girişimcilik eğitimleri istihdam kapasitesinin artırılmasında etkili midir?” sorusuna cevap aranmıştır. Girişimcilik kurslarının istihdamın geliştirilmesi açısından önemli olduğu ancak bu kurslara katılan herkesin kendi işini kurma konusunda istekli olmadığı söylenebilir.

Araştırma kapsamında, ilk olarak “Türkiye’de Uygulamalı Girişimcilik Eğitimine katılanların “kursları başarılı bulmakta mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Kursa katılanlar eğitimden memnun kaldıklarını ancak

Girişimcilik Eğitimine Katılan Kursiyerlerin Girişimcilik Kararın Etkileyen Sebepler Üzerine Bir Araştırma,” 121.

⁴⁶ Tan, “KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Adayları Üzerine Kastamonu İlinde Bir Araştırma,” 382-396.

⁴⁷ Çetinkaya, “İŞKUR’un Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin,” 19.

⁴⁸ Namal, Koçancı ve Aksoy, “KOSGEB Girişimcilik Programı: Eleştirel Bir Değerlendirme,” 93.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

sürenin biraz daha uzun olması gerektiği vurgulanmıştır. Girişimcilik kursuna katılanların 11’i aldıkları eğitimle kendi işyerlerini kurmuşlardır. Kursiyerler, Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi’nin katkısının yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle maddi ve manevi desteğin girişimciliği desteklediği ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamında, ikinci olarak, “kursiyerler Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri sürecinde ve sonrasında ne tür sorunlarla karşılaşmaktadırlar?” sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Kursiyerlerin %20’si İŞKUR’a başvuru sürecinde, %60’ı ise projeleri ile KOSGEB’e başvuru aşamasında zorluk yaşadıklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte genel olarak sorunların çözüldüğü, eğitimlerin zorlayıcı yanlarının olması yanında girişimciliğin teşviki ve projelerini hayata geçirmek bakımından önemli bir fırsat olduğu vurgulanmıştır.

Araştırmada üçüncü olarak Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerine katılanlara “verilen eğitimleri ve finansman desteklerini girişimcilik kapasitelerinin artırılması bakımından nasıl değerlendirdikleri” sorusuna cevap aranmıştır. Uygulamalı girişimcilik eğitime katılanların %26,7’si mali imkânların iyileştirilmesi, bilgilendirme eksikliğinin giderilmesi ve personel hataların azaltılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların %13,3 oranında program kapsamındaki teşviklerin geliştirilmesini önermiştir. Kadın girişimcilerin daha fazla desteklenmesine ise %6,7 oranında bir vurgu yapılmıştır.

Araştırmaya katılan kişilerin genel kanaati ise girişimcilik eğitimlerinin girişimciliğe katkı sağladığı yönündedir. Aldıkları eğitimin süresinin yeterli olduğunu belirten katılımcılar İŞKUR ve KOSGEB işbirliğinde gerçekleştirilen eğitimden memnun kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Uygulamalı girişimcilik eğitiminin, girişimciler üzerindeki etkisini belirlemek ve karşılaşılan sorunları ortaya koymak amacı ile Çanakkale ilinde 23 Temmuz 2018 - 06 Ağustos 2018 tarihleri arasında 15 katılımcı ile görüşülmüştür. Görüşmeler sonucunda katılımcıların çoğunluğunun

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

25 - 35 yaş aralığında olduğu gözlenmiştir. Genç işsizliğinin önlenmesi adına bu yaş aralığında kişilerin kurslara katılması önemlidir. Bir diğer dezavantajlı grup olarak görülen kadınlarında eğitimlere katılma oranı daha yüksektir.

Çalışma, Türkiye'deki uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin istihdama etkisini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın kapsamının tüm Türkiye'yi içermesi gerekmektedir. Ancak zaman ve ekonomik koşulların bu çapta bir araştırmaya imkân tanımaması sebebi ile Çanakkale ili Merkez ilçe ile sınırlandırılmış olması Türkiye'deki durumu ortaya koymak açısından sınırlı bir sayıyı yansıtmaktadır. Ancak yapılan diğer çalışmalarla paralellik gösteren sonuçlara varılmış olması Türkiye genelindeki durumun anlaşılması açısından önemlidir.

Eğitilmelere meslek sahibi olmayan kişilerin, meslek sahibi olan kişilere oranla, girişimciliği daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. Katılımcıların ortak fikri uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin girişimciliğin teşviki hususunda gereken katkıyı yerine getirdiğidir. Ancak kurumların sağlamış olduğu teşviklerden halkın haberdar olması hususunda eksiklikler olduğu vurgulanmıştır.

Araştırma sonucunda Türkiye'de istihdam kapasitesinin arttırılmasında girişimcilik kurslarının etkinliği ile ilgili yetkililerin bir fikir edinmesi mümkün olacaktır. Aynı zamanda girişimcilik eğitimleri hakkında bilgi eksikliği olan kişilerin bilgilendirilmesi söz konusu olacaktır. Çalışmanın en önemli katkısı ise eksiklikleri tespit ederek uygulamalı girişimcilik eğitimlerini yürüten İŞKUR'un ve KOSGEB'in eğitimlere daha aktif ve etkin bir yapı kazandırmasını sağlamaktır.

Sonuç olarak uygulamalı girişimcilik eğitimi programı bireylere yeni iş imkânları yaratması açısından önemlidir. Ancak eğitimlerin kapsamının gençler, kadınlar gibi emek piyasasında dezavantajlı olarak görülen kesimlere yönelik yenilikler getirmesi yerinde olacaktır. Ayrıca proje aşamasında zorlanan bireylere destek verilmesi yaratıcı girişimlerin hayata

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

geçirilmesi açısından önemlidir. Eğitimlerin temel amacı olan işsizliğin azaltılması ve yeni iş imkânlarının sağlanması yönünde daha teşvik edici hale getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle eğitimlerin kamuoyuna duyurulması ve girişimcilik imkânları hususunda daha fazla bilgilendirme yapılması önemlidir.

Yapılan araştırma sonucunda uygulamalı girişimcilik eğitimleri ile ilgili şuhuslarda yenilemeler yapılması hem istihdam kapasitesinin arttırılması hem de eğitimlerin daha etkin yürütülmesi açısından katkı sağlayacaktır. Eğitimlerin yaş ve eğitim düzeyine göre farklı katılımcılarla yürütülmesi verimlilik açısından daha iyi olacak ve teknik bilgi eksikliğinden dolayı oluşabilecek sorunlar önlenebilecektir. Projelerini büyük çaplı planlayan girişimcilere KOSGEB’den daha fazla destek sağlanabilir. Örneğin otel gibi büyük girişimlerde bulunacak olanlara sağlanan destek miktarı arttırılabilir. İŞKUR ve KOSGEB arasındaki işbirliği yeniden düzenlenerek bürokratik işlemler basitleştirilmeli, evrakların internet üzerinden hazırlanıp onaylanması sağlanmalıdır. Bu bağlamda bürokratik işlemlerin fazlalığı nedeniyle katılımcıların başvurudan vazgeçmesi önlenabilir. Uygulamalı girişimcilik eğitimi kurslarına katılanlara proje eğitimi verilerek sertifika alabilmeleri için proje ödevi hazırlamaları zorunluluğu getirilmelidir. Kurs sonrası proje sunma zorunluluğu bulunan girişimciler bu projeleri nasıl hazırlayacaklarını bilmedikleri için desteklere başvurmadan vazgeçebilmekte ya da proje hazırlarken zorlanabilmektedir. Devlet tarafından eğitimlere katılıp projesini hayata geçiren girişimcilere başta vergi muafiyetleri olmak üzere çeşitli muafiyetler getirilebilir. Ayrıca girişimcilerden orijinal ve devamlılığı olan alanlarda girişim yapacaklara Devlet tarafından yeni proje destekleri verilerek çalışma alanlarını genişletme imkânı tanınmalıdır. Böylece girişim projelerinin yeni istihdam fırsatlarının sağlanması desteklenmiş olacaktır.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

KAYNAKÇA

Acar, Osman Kürşat ve Ecehan Kazancı Yabanova. “Aktif İşgücü Piyasası Politikaları Çerçevesinde Kütahya İŞKUR’un Mesleki Eğitim Faaliyetleri’nin,” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2*, (2017): 85-111.

Ács, Zoltán J., László Szerb, Esteban Lafuente, Gábor Márkus. “The Global Entrepreneurship Index 2019,” *The Global Entrepreneurship and Development Institute, Washington, D.C., USA*, (2020): 12-19.

Akcan, Ahmet Tayfur. “1980 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Politikaların İşsizlik Üzerine Etkileri ve İşsizliğin Belirleyicileri Üzerine Ampirik Analiz.” Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2016.

Arıkan, Evren. “KOSGEB Desteklerinin Kobiler Üzerindeki Etkisinin Araştırılması: Batman İli Örneği.” Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi, Batman 2017.

Arslan, Birkan. “KOBİ’lerin Finansman Sorunlarının Çözülmesine KOSGEB Desteklerinin Etkisi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2015.

Aykan, Ebru. “Girişimcilik ve Girişimcilerin Liderlik Davranışları.” Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2002.

Bal, Hüseyin. *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2016.

Bulut, Selahattin. “Türkiye’de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdamı Açısından Belirleyiciliği.” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2010.

Ceylan Ataman, Berrin. “İşsizliğe Alternatif Bir Çözüm Olarak Girişimcilik: Teori ve Politika” *Bilsay Kuçur’a Armağan Kitabı* içinde, Editörler: Serdar

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

Şahinkaya ve N. İlter Ertuğrul, 329-343. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 2011.

Creswell, W. John. *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.

Çetindamar, Dilek. *Türkiye’de Girişimcilik*. Ankara: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayınları, 2002.

Çetinkaya Mustafa Burak. “İŞKUR’un Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin Etkinliğinin Ölçülmesi: Karabük İli Örneği.” Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük 2017.

Erdem, Kemal. “İşsizlikle Mücadelede Mesleki Eğitimin Önemi: Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri: Projesi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2012.

Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2008.

Güler, Ahmet, Mustafa Bülent Halıcıoğlu ve Serkan Taşğın. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.

Güler Kümbül, Burcu. “İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi,” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi 55, (Ocak 2005): 373-394.

Gültemen, Caner. “Avrupa İstihdam Stratejisi ve Türkiye İçin Odak Noktası: İŞKUR.” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2008.

Güner, Hasan ve Adem Korkmaz. “KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi - Girişimcilik İlişkisi: Eğitim Alıp İş Kutmayanlar Üzerine Araştırma,” İş ve Hayat Dergisi 2, (Nisan 2016): 155-182.

İşığışok, Özlem. *İstihdam ve İşsizlik*. Bursa: Ekin Yayınları, 2011.

Dilan ÖRENÇ, Canan Öykü DÖNMEZ KARA ve Suat UĞUR

İnce, Ali Rıza, Fuat Çamlıbel ve Yunus Emre Birol. “KOSGEB Girişimcilik Eğitimine Katılan Kursiyerlerin Girişimcilik Kararını Etkileyen Sebepler Üzerine Bir Araştırma,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21, (Ocak 2016): 113-123.

İŞKUR. İş Arayan Aktif İşgücü Programları, Girişimcilik Programı Eğitimi. İŞKUR, Haziran 2018. <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-isgucu-programlari/girisimcilik-programi-egitimi/>

Kanyılmaz, Polat Ebru ve Bünyamin Bacak. “İşsizliğin Psikolojik Sonuçları ve İşsizlik Süresi İlişkisi: Çanakkale’de Yükseköğrenim Mezunu İşsizler Üzerinde Bir Araştırma,” *Çalışma İlişkileri Dergisi* 9, (Şubat 2018): 24-47.

Kıcı, Başak. “Eğitilmiş Genç İşsizliği Üzerinden İşsizlik Kaygısına Bir Bakış,” *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (Mart 2017): 1369-1396.

Kısa, Salman. “İŞKUR ve Yerel Yönetimlerde Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Eğitim-İstihdam İlişkisi Yönünden Analizi: Ankara İli İŞKUR İl Müdürlüğü Ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Analizi.” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2012.

KOSGEB. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. KOSGEB Kasım 2018. <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1231/girisimcilik-destek-programi>

Metin, Banu. “Türkiye’de Aktif İşgücü Piyasası Politikaları ve Özel İstihdam Politikaları.” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2004.

Namal, Mete Kaan, Mustafa Koçancı ve Beyhan Aksoy. “KOSGEB Girişimcilik Programı: Eleştirel Bir Değerlendirme,” *Akademik Hassasiyetler Dergisi* 5, (Eylül 2018): 93-110.

Türkiye’de Girişimcilik Eğitimleri ve İstihdam Kapasitesinin Artırılması

Onay, Ümmü Gülsüm. “Kadın Girişimciliğini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler: Isparta KOSGEB Girişimcilik Destekleri Üzerine Bir Araştırma,” Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2013.

Özdemir, Süleyman, Halis Yunus Ersöz, İbrahim Sarıoğlu. *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*. İstanbul: Vimek Ajans Yayıncılık 2016.

Saruhan, Şadi Can ve Ata Özdemirci. *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*. İstanbul: Beta Yayınları, 2016.

Serter, Nur. *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi, 1993.

Şahin, Begüm Erdil ve Yeliz Sevimli. “Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Uygulanan İşgücü Yetiştirme Kursları ve İŞKUR’un Önemi,” *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 5, (Ocak 2013): 1-10.

TAEM *Aktif İşgücü Hizmetleri İlgili Mevzuatı*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, 2017.

Tan, Fatma Zehra. “KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Adayları Üzerine Kastamonu İlinde Bir Araştırma,” *Business & Management Studies: An International Journal* 3, (Mart 2015): 382-417.

Ünsal, Derya. “İŞKUR Tarafından Düzenlenen Mesleki Eğitim Kurslarının Kursiyerlerin Bireysel Kariyer Planlamalarına Katkısı Hakkındaki Kursiyerlerin Görüşleri.” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2013.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
411-447

YAZIM ESASLARI

GENEL

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen yazıların başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanması amacıyla başka bir yere iletilmemiş olması gerekir.

Dergide yayımlanan yazıların, telif hakkı dergiye aittir. Yazar, dergiye eserinin yayımlanması için başvurduğunda, derginin yazım esasları ile yayın ve etik ilkelerini kabul etmiş olur. Yazar, dergide yayımlanmasına onay verilen yazısının her türlü telif hakkını devretmiş olduğunu kabul eder. Yazı kurulu, telif hakkı karşılığında yazarlarına iki adet dergi gönderir. Yayımlanmış yazının başka bir yayında tekrar yayımlanması derginin iznine bağlıdır.

Makaleler, "The Chicago Manual of Style (17th Edition, Notes and Bibliography)" atıf ve referans sistemi esas alınarak hazırlanmalıdır.

Dergiye gönderilen tercüme edilmiş yazılar için, yazının sahibinin yayın izni ve metnin orijinali gereklidir.

Dergide yayımlanan makalelerdeki görüşler, yazarlarının şahsi görüşleri olup; Üsküdar Üniversitesi'nin ve dergi kurullarının resmi görüşleri niteliğini taşımaz.

Yazım dili Türkçe ve İngilizcedir. Dergiye gönderilen yazıların yazım düzeltilmesi Editörler/Editör yardımcıları tarafından yapılır. Türkçe makalelerin yazımında, noktalamasında ve kısaltmalarda TDK Yazım Kılavuzu'nun en son baskısı esas alınır.

Makalelerde kelime sayısı 5000'den az olmamalı; makale Öz/Abstract ve kaynakça dâhil 25 sayfayı geçmemelidir.

Yazım esaslarının tam metnine sosyalbilimlerdergisi.com bağlantısından erişilebilir. Matbu ve dijital sürümler arasında fark olması halinde, dijital sürüm esas kabul edilir.

PUBLICATION GUIDELINES

GENERAL PRINCIPLES

Papers submitted to Üsküdar University Journal of Social Sciences must not be published before or sent for publication elsewhere.

The copyright of the papers published in the journal belongs to the journal. The author agrees to transfer all copyrights of the paper that is approved to be published in the journal. Following the submission of the article to the journal, the author accepts to abide by the ethical principles and publication guidelines. The Editorial Board sends two copies of the journals to the author in exchange for the copyright. Any re-publication of the published work is subjected to the approval of the journal.

The articles must prepared on the basis of The Chicago Manual of Style (17th Edition, Notes and Bibliography) citation rules.

Regarding translations submitted to the journal, publication permission of the author and the original text are required. Translations must also be submitted to the approval of the referee as in copyright issues.

The opinions, thoughts, and proposals within the articles are but reflections of the authors and do not, in any way, represent those of Üsküdar University.

Languages of publication are Turkish and English. Corrections regarding the principles are made by editors/co-editors. The most recent edition of the spelling guide of Turkish Language Institution is taken into account for language use, punctuation, and abbreviations.

The texts submitted to be published must be no less than 5.000 words and no more than 25 pages including the Öz/Abstract and references.

Full text publication guidelines can be accessed via sosyalbilimlerdergisi.com/en hyperlink. In case of differences between published and digital versions, digital version is considered as valid.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
448-449

YAYIN VE ETİK İLKELERİ

GENEL

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin yayın süreci bilginin bilimsel yöntemle yansız biçimde üretilmesi, geliştirilmesi ve paylaşılmasına dayanır; akademik ilkelere bağlı kalarak, belirlenmiş akademik ve etik standartlarla uyumlu bir şekilde yayıncılıkta yanlış uygulamaların önüne geçmeyi taahhüt eder. Etik standartları sağlamak için gönderilen bilimsel yazılarda **COPE** (Committee on Publication Ethics)'un belirlediği uluslararası standartlar dikkate alınmaktadır.

Makalenin Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayımlanması amacıyla DergiPark üzerinden yazar(lar) tarafından yüklenmesi, başvuru sürecini başlatır.

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, gönderilen yazılarda düzeltme yapmak, yazıları yayımlamak ya da yayımlamamak hakkına sahiptir.

MAKALE DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayımlanmak amacıyla gönderilen makaleler için ilk 30 günlük sürede ilk editör değerlendirmesi gerçekleştirilir. Editör incelemesi sonrasında gerekli olması halinde yazara gerekli düzenlemeleri yapması için 15 günlük süre verilir. Editör okumasından başarıyla geçen makalelerin hakem değerlendirme süreci başlatılır. Hakem değerlendirme sürecinde her hakeme davet kabulü için 7 gün, değerlendirme için 30 gün süre verilir. Herhangi bir hakemin bir gerekçeyle ilave süre talep etmesi dikkate alınır. Hakem değerlendirme sürecini başarıyla tamamlayan makaleler için hakemler tarafından talep edilen düzenlemeler için yazara en fazla 30 günlük süre verilir. Çalışmayı tekrar görmek isteyen hakeme makale gönderilir ve bu maksatla hakeme 30 gün süre daha verilir. Hakemlerin son incelemesinden sonra çalışmanın son hali 15 gün içerisinde editor okumasından geçirilir. Süreç içerisinde yazar veya hakemlerden gelen ek süre talepleri de dikkate alınır.

A. YAYIN KURULUNUN SORUMLULUKLARI

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne başvurusu yapılan her makaleden, hatta yayımlanmasından sonraki tüm süreçlerinden Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yayın Kurulu (Bundan sonra, "Yayın Kurulu") ve Editörler/Editör yardımcıları sorumludur.

Yayın Kurulu, yayın, kör hakemlik, değerlendirme süreci, etik ilkeler gibi dergi politikalarının belirlenmesini ve uygulanmasını sağlar.

Makalenin Yayın Kurulu'na hakem sürecine alınması bir yayın taahhüdü anlamına gelmez. Yayın için hakem süreci olumlu sonuçlansa bile mutlaka Yayın Kurulunun ve Editörlerin/Editör yardımcılarının kararı gerekir.

Yayın Kurulu, akademik dürüstlüğü teşvik eder. Yayın Kurulu, yazılı eserlerin orijinalliğini, bu eserleri yayın öncesinde iThenticate intihal önleme programı aracılığıyla denetleyerek teminat altına alır.

Yayın Kurulu, yayımlanmış makalelere ilişkin intihal ve suistimal iddialarını her zaman incelemeye alır. Örneğin, bir yazar makalesinde başka çalışmalardan intihal yapmış, izin alınması gereken durumlarda izin almaksızın veya eksik bildirimle üçüncü şahısların telif materyalini kullanmışsa, Yayın Kurulu makaleyi geri çekmek, meseleyi yazarın çalıştığı kurumdaki bölüm başkanına, dekanına ve/veya ilgili akademik kurumlara bildirme dâhil çeşitli işlemler yapma hakkını kendinde saklı tutar

B. EDITÖRLER / EDITÖR YARDIMCILARININ SORUMLULUKLARI

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Editörleri/Editör Yardımcıları, makale ve dergi yayım sürecinde fikri mülkiyet hakları, bilimsel-etik olmayan davranışlarla ve intihalle ilgili önlemleri almaktan sorumludur.

Editörler/Editör yardımcıları, makalelerle ilgili olumlu ya da olumsuz karar verirken, makalelerin özgün değeri, alana katkısı, araştırma yönteminin geçerliliği ve güvenilirliği, anlatımın açıklığı ile derginin amaç ve kapsamını göz önünde bulundurlar.

Editörler/Editör yardımcıları, kör hakemlik ve değerlendirme süreci politikalarını uygulayanlar, hakemlerin ve yazarların kimlik bilgilerini değerlendirme sürecinde birbirlerinden gizli tutarlar ve her makalenin yansız ve süresi içinde değerlendirilmesini sağlarlar. Makalelerdeki hata, tutarsızlık ya da yanlış yönlendirmelerin düzeltilmesini gerçekleştirirler.

Editörler/Editör Yardımcıları, derginin yayın esasları ve etik ilkeleri kapsamında kişisel verilerin korunmasını sağlarlar.

Editörler/Editör yardımcıları, makalelerde insan ve hayvan haklarının korunmasına özen gösterirler, makaledeki çalışmaya konu olan katılımcıların açık onayının belgelendirilmesini önemserler, deneysel araştırmalarda veya anket içeren çalışmalarda etik kurul onayı olmadığında makaleyi reddederler.

C. HAKEMLERİN SORUMLULUKLARI

Teslim edilen makalenin yayımlanıp yayımlanmayacağına Yayın Kurulu tarafından karar verilmesinde hakem görüşleri önceliklidir.

Hakemler, iki yönlü kör hakem usulüne riayet ederek çalışmayı adil ve tarafsız olarak değerlendirmelidirler.

Hakemler, gizlilik ilkesine riayet etmelidir, hakemlik sürecinden elde ettikleri bilgileri kişisel menfaatleri için kullanmamakla yükümlüdürler; raporlarını veya makale hakkındaki bilgileri başkalarıyla paylaşmamalıdır.

Hakem değerlendirmeleri objektif ve yapıcı olmalıdır. Yazının akademik yeterliliği esas alınmalıdır. Yazarların şahsiyetlerine yönelik eleştiriler uygun görülmez. Hakemler, yaptıkları değerlendirmeleri destekleyecek açıklamaları ve argümanları, dergi editörlüğünce sunulan hakem değerlendirme raporlarında sunmalıdırlar. Editörler/Editör Yardımcıları, taraflı ve şahsileştirilmiş değerlendirmeleri ve gerekçelendirilmemiş onay ve retleri değerlendirmeye almazlar ve bu durumdaki makaleler için yeniden hakem belirlerler.

Hakemler, kişisel veya kurumsal çıkar çatışmalarıyla sonuçlanabilecek makaleleri değerlendirmeyi kabul etmemelidirler.

Hakemler, tespit etmeleri halinde, dergi editörlüğünü fiilî ya da olası herhangi bir intihal, çoklu yayın veya eş zamanlı başvuru vakasından haberdar etmelidirler.

Hakemler, değerlendirmeyi tarafsızlık ve gizlilik içinde yapmalıdırlar. Bu ilke gereğince, inceledikleri makaleleri değerlendirme sürecinden sonra yok etmelidirler. Uyruk, cinsiyet, dinsel inanç, siyasal görüş ve ticari kaygılar, değerlendirmenin akademik tarafsızlığını bozmamalıdır.

Hakemler değerlendirmesini kabul ettikleri makaleyi süresi içinde değerlendirmelidirler. Makalenin akademik niteliğini artırmak maksadıyla, hakemlerin düzeltme önerileri yazarlara iletilir ve hakemlerin talep etmeleri halinde, yazar tarafından yapılan düzeltmeler hakeme iletilir.

D. YAZARIN SORUMLULUKLARI

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan metinler/ çalışmalar intihal içermemeli ve özgün olmalıdır. Bu konuda sorumluluk tamamen yazarlara aittir.

İntihalin her çeşidi, yazarın kendi yayınlarından yaptığı usulsüz aktarımlar dâhil, çok ciddi bir etik sorundur. İntihal içerdiği tespit edilen makalelerin değerlendirme süreci durdurulur. Yayımlandıktan sonra intihal tespit edildiği takdirde, Editörler ve Editör yardımcıları uygun önlemler alırlar.

Yazar, makalesini, yayın kararı alınıncaya kadar, dergi yayın kuruluna bildirmek koşuluyla geri çekme hakkına sahiptir.

Yazarlar cinsiyet, ırk, dil, inanç, kültür, sınıf, yaş, görüş, zümre ve cinsel yönelim gibi aidiyet ve kimlikler üzerinden ayrımcı bir dil kullanmamalıdırlar.

Çalışmalar/makaleler üçüncü bir tarafın mahremiyet ve fikrî mülkiyet haklarını ihlal etmemelidir.

Yazarlar, başvuru sürecinde DergiPark ve sosyalbilimlerdergisi.com üzerinden de erişilebilen Telif Hakkı Formu'nu doldurmak zorundadır.

Yazarlar, çalışmalarında payları olan tüm şahısları belirtme yükümlülüğü taşırlar. Çalışmalarında önemli derecede payları olan şahısları ortak yazar olarak belirtmelidirler. Bir çalışma, yazarlarının tümünün rızası olmadan yayımlanamaz.

Makaleye katkı sağlamayan kişilerin adları, yazar olarak yazılmamalıdır. Yayımlanmak üzere başvurusu yapılan bir makale için yazar sırasını değiştirme, yazar çıkartma, yazar ekleme işlemleri önerilmemelidir.

Yazarlar, çalışmanın/metnin eski bir versiyonu başka bir mecrada yayımlanmışsa bunu belirtmelidirler. Çalışma, yayımlanmamış bile olsa bir tezden veya yayımlanmamış bilimsel toplantı sunumundan derlendiyse, bunun ilk sayfada dipnot olarak belirtilmesi gerekir.

Yazarlar, mevcut telif hakları yasası esaslarına uygun hareket etmekte sorumludurlar.

Değerlendirme sürecinde yazarlardan makalelerine ilişkin bilgi ya da veri istenmesi durumunda talep edilen bilgileri dergi editörlüğüne sunmalıdır.

Yazarlar, hakemlerin ve Editörler/Editör yardımcılarının düzeltme önerilerini yerine getirmekten sorumludur. Hakemlerin ya da Editörler/Editör yardımcılarının önerilerine katılmaması halinde, yazar, gerekçesi ile birlikte bu durumu dergi editörlüğüne bildirmek hakkına sahiptir.

Yazarlar, hakem değerlendirme önerilerine yaptıkları işlemleri, dergi editörlüğüne gönderilen rapora işleyerek dergi editörlüğüne sunmalıdır.

Bütün yazarlar, araştırma yazılarında, o yazının sonuçlarını veya yorumunu etkileyebileceği düşünülen herhangi bir mali ve diğer tarzda çıkar çatışmalarını açık etmelidirler. Çalışma için alınan bütün mali destek kaynakları açıkça belirtilmelidir.

Bir yazar, yayımlanmış bir makalesinde ciddi bir hata veya yanlışlık

keşfedince, bu konuda dergi editörlüğüne vakit geçirmeksizin haber vermelidir. Bu durumda yazar, makalesini geri çekme veya makaleye dair bir düzeltme yayınlamada dergi editörlüğü ile işbirliği yapmakla sorumludur.

Yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.

E. ETİK İLKELERE UYMAYAN DURUMUN EDİTÖRE BİLDİRİLMESİ

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde editörler, hakemler, yazarlar ile ilgili etik ilkelere uymayan bir davranış ya da değerlendirme sürecindeki, erken görünümdeki ya da yayımlanmış bir makale ile ilgili etik ilkelere aykırı bir durumla karşılaşılması durumunda, lütfen ileti yoluyla uusbd@uskudar.edu.tr adresine bildiriniz.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
450-461

PUBLICATION AND ETHICAL PRINCIPLES

GENERAL PRINCIPLES

The publication process of Üsküdar University Journal of Social Sciences (henceforth, “The Journal”) is predicated on the objective production, development and sharing of knowledge through scientific method. The Journal promises to adhere to academic principles and prevent false practices in conformity with academic and ethical standards. In order to maintain the ethical standards for submitted articles, the international standards of the **COPE** (Committee on Publication Ethics) are taken into account.

The submitting of an article for publication in the Journal through DergiPark article is accepted as an application for publication.

The Journal has the right to edit, publish or not publish the submitted articles.

ARTICLE REVIEW PROCESS

Regarding the articles submitted to Üsküdar University Journal of Social Sciences for publishing, the initial editorial evaluation is made within the first 30 days. Following the editorial review, if necessary, the author is given 15 days to make the required corrections. The referee review process starts for the articles that successfully passed from the initial editorial review. In the referee review process, each referee is given 7 days for accepting the invitation online, and 30 days for the review. Any of the referee’s request to have extra time based on an excuse is taken into consideration. Concerning the articles that successfully gone through the referee review process, the author is given 30 days at most to complete the improving requested by the referees. The article is sent to the referee who wishes to review it, and the referee is given 30 days for this purpose. After the last review is made by the referees, the final form of the article is put into editorial reading to be completed in 15 days. Possible requests for extra time coming from the author or the referees are taken into consideration.

A. THE RESPONSIBILITIES OF THE EDITORIAL BOARD

Üsküdar University Journal of Social Sciences Editorial Board (henceforth, “The Editorial Board”) and Editors/Vice Editors are responsible for all the processes before, during and after the publication of each and every article submitted to the Journal.

The Editorial Board determines and implements the entire policies of The Journal, including but not limited to publication, blind review, assessment process, and ethical principles.

The initiation of blind review process for an article does not indicate a publication promise on behalf of The Journal. Likewise, the positive outcome of the review process still necessitates the affirmative decision of The Editorial Board and Editors/Vice Editors for the publication of the article.

The Editorial Board encourages academic honesty. The Editorial Board ensures the originality of the articles by uploading them on iThenticate plagiarism detection software, and evaluating their originality report.

The Editorial Board always examines the claims of plagiarism and abuse in regard to published articles. In case it is established that an author committed plagiarism, or used copyrighted material that belongs to third parties without proper and full reference and permission, The Editorial Board reserves the rights, including but not limited, to retract the article, inform the author’s head of department, dean of faculty and/or other academic institutions.

B. RESPONSIBILITIES OF EDITORS/VICE-EDITORS

Üsküdar University Journal of Social Sciences Editors/Vice-Editors are responsible for taking measures related to intellectual property rights, unethical and non-academic behaviors and plagiarism during the publication of articles and journals.

Editors/Vice-Editors, when making positive or negative decisions about the articles, take into consideration the originality of the articles, their

contribution to the field, the validity and reliability of the research method, the clarity of the narration, and the purpose and scope of the journal.

Editors/Vice-Editors implement the blind peer review and evaluation processes that are among the publication policies of the journal, keep the identities of the referees and authors confidential, and ensure that each article is evaluated objectively and in due time. Editors may correct errors, inconsistencies, or misleading in the articles.

Editors/Vice-Editors ensure the protection of personal data within the journal's publication and ethical principles.

Editors/Vice-Editors pay attention to the protection of human and animal rights in articles, attach importance to documenting the explicit consent of the participants of the research used in article. Editors/Vice-Editors rejects experimental research articles and articles that contains surveys without proper ethics committee approval.

C. RESPONSIBILITIES OF REFEREES

The opinion of the referees shall be given priority in the decision of the JOSOC Editorial Board concerning whether the submitted article will be published or not.

The referees should evaluate the work fairly and objectively following the double-blind peer review procedure.

Referees must respect the principle of confidentiality. They are obliged not to use the information obtained from the peer review process for their personal benefit. They should not share their reports or any information in relation to the article.

Referee assessments should be objective and constructive. The academic competence of the article should be taken as a fundamental criterion of assessment. Criticisms on the personalities of the authors are not considered appropriate. Referees should provide explanations and arguments via reports that are provided by the Editors/Vice-Editors. Editors/Vice-Editors do not take into account biased and personalized

evaluations or unjustified approvals and refusals, and appoint a new referee for such articles.

The referees should not accept articles that may result in personal or institutional conflicts of interest.

Referees, in case of detection, should notify the journal editorship of any actual or possible plagiarism, multicasting or simultaneous application.

The referees should conduct the evaluation in neutrality and confidentiality. Due to this principle, they should destroy the articles they have reviewed after the evaluation process. Nationality, gender, religious belief, political view and commercial concerns should not disrupt the academic neutrality of the assessment.

Referees should complete evaluations of the articles within due course. In order to improve the academic quality of the article, the referees' suggestions for revisions are delivered to the authors and, if requested by the referees, the corrections made by the authors are sent to the referees.

D. RESPONSIBILITIES OF AUTHORS

The studies submitted to JOSOC should not contain plagiarism and should be original. The responsibility lies within the authors in regard to this matter.

Any form of plagiarism is a very serious ethical problem, including self-plagiarisms. Evaluation process will be stopped for the articles that contain plagiarism. If any plagiarism is detected after the publication, Editors/ Vice-Editors will take necessary measures.

The author reserves the right to withdraw his/her article provided that the author notifies the withdrawal to the editorial board until the publication decision is taken.

Authors should not use discriminatory language based on gender, race, language, belief, culture, class, age, opinion, rank and sexual orientation.

The works/articles should not violate the privacy and intellectual property rights of a third party.

Authors, while submitting their articles, are obliged to fill Copyright Transfer and Author Agreement form which can be accessed via DergiPark and sosyalbilimlerdergisi.com.

Authors are obliged to specify all individuals who have a share in their article. Individuals with significant contributions in their article should be cited as co-authors. An article cannot be published without the consent of all authors.

The name of the persons who do not contribute to the article should not be written as an author. Changing the order of authors' names, removing and adding authors' names should not be proposed for an article submitted for publication.

Authors should state if an old version of the article is published in another medium. If the study is compiled from a dissertation/thesis (even if it is unpublished) or an unpublished scientific meeting presentation, this should be indicated on the first page as a footnote.

Authors are responsible for acting in accordance with the existing copyright laws.

If any information or data is requested from the authors during the evaluation process, they should submit the expected information to the editorship.

Authors are responsible for fulfilling the revision suggestions of the Editors/Vice-Editors and the referees. The author has the right to inform the editorship with justification, he/she does not agree with the suggestions of the Editors/Vice-Editors and referees.

All authors shall state any financial and other conflicts of interest in their research papers that may be thought to affect the results or interpretation of that paper. All sources of financial support for the study should be clearly stated.

When an author discovers a serious error or inaccuracy in a published article, it is the responsibility of the author to immediately notify the

editorship. In this case, the author is responsible for cooperating with the journal editorship in either withdrawing the article or publishing a revision of the article.

For all researches conducted and for clinical and experimental studies involving humans and animals, which require an ethics committee approval, an ethics committee approval must be obtained and should be specified and documented.

E.NOTIFYING THE EDITOR ABOUT THE VIOLATION OF ETHICAL PRINCIPLES

If a violation of ethical principles in evaluation process, preliminary assessment or a published article in Üsküdar University Journal of Social Sciences concerning Editors, Referees or Authors, is observed, please report to uusbd@uskudar.edu.tr

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 11,
450-461

